

Orzecznictwo organów dyscyplinarnych w wybranych zawodach zaufania publicznego

Piotr Pomianowski

Tomasz Lewiński

Wojciech Kruszyński

MONITORING SĄDOWNICTWA DISCYPLINARNEGO

Orzecznictwo organów dyscyplinarnych w wybranych zawodach zaufania publicznego

Piotr Pomianowski

Tomasz Lewiński

Wojciech Kruszyński

Warszawa 2016

campidoglio
WYDAWNICTWO

Tytuł: *Orzecznictwo organów dyscyplinarnych w wybranych zawodach zaufania publicznego*

Autorzy:

Piotr Pomianowski – rozdziały: I, II, III, IV, VII, VIII, X, XI, XII i XIII

Tomasz Lewiński i Wojciech Kruszyński – rozdziały: V, VI i IX

Recenzenci:

Przemysław Konieczniak

Paweł Skuczyński

Sławomir Stasiorowski

Paweł Dzienis

Korekta:

Katarzyna Rojek

Projekt typograficzny, skład i łamanie:

Marcin Trepczyński

Wydawca:

Campidoglio

naszestrony.eu/campidoglio

Warszawa 2016

ISBN: 978-83-938107-5-8

© to the text by the Authors 2016

© to the edition by Campidoglio 2016

Koszty publikacji pokryto z dotacji otrzymanej z programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z funduszy EOG.

<http://www.ngofund.org.pl>

OBYWATELE DLA DEMOKRACJI

Spis treści

I. Wstęp.....	7
II. Architekt.....	9
2.1. Wstęp.....	9
2.2. Regulacje prawne dotyczące postępowania dyscyplinarnego oraz odpowiedzialności zawodowej.....	10
2.2. Organy orzekające.....	12
2.3. Dane na temat sądownictwa dyscyplinarnego.....	17
2.4. Podsumowanie.....	29
III. Biegły rewident.....	31
3.1. Wstęp.....	31
3.2. Metody i formy regulacji odpowiedzialności dyscyplinarnej.....	32
3.3. Organy orzekające.....	33
3.4. Przewinienia zawodowe.....	34
3.5. Postępowanie dyscyplinarne.....	34
3.6. Kary.....	36
3.7. Ogłaszanie i dokumentowanie orzeczeń.....	37
3.8. Najczęściej popełniane przewinienia dyscyplinarne i wymierzane kary w roku 2013.....	37
3.9. Podsumowanie.....	39
IV. Farmaceuta.....	41
4.1. Wstęp.....	41
4.2. Metody i formy regulacji odpowiedzialności zawodowej.....	42
4.3. Organy orzekające.....	42
4.4. Przewinienia.....	43
4.5. Postępowanie.....	43
4.6. Kary.....	45
4.7. Ogłaszanie i dokumentowanie orzeczeń.....	45
4.8. Wyniki monitoringu.....	46
4.9. Podsumowanie.....	57
V. Komornik.....	59
5.1. Wstęp.....	59
5.2. Status komornika sądowego w polskim systemie prawnym.....	62
5.3. Odpowiedzialność dyscyplinarna.....	66
5.4. Kary.....	69
5.5. Organy postępowania dyscyplinarnego.....	71
5.6. Postępowanie dyscyplinarne.....	73
5.7. Przykłady spraw dyscyplinarnych.....	75
5.8. Podsumowanie.....	77

VI. Kurator sądowy	79
6.1. Wstęp.....	79
6.2. Podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej	80
6.3. Kary	82
6.4. Organy prowadzące postępowanie dyscyplinarne i jego uczestnicy.....	84
6.5. Postępowanie dyscyplinarne i wykonawcze.....	85
6.6. Monitoring postępowań dyscyplinarnych za lata 2013-2016	86
6.7. Charakterystyka zarzutów dyscyplinarnych – przykłady	91
6.8. Podsumowanie	93
VII. Lekarz.....	95
7.1. Metody i formy regulacji odpowiedzialności zawodowej.....	95
7.2. Postępowanie w sprawie odpowiedzialności zawodowej jako kompetencja samorządu	96
7.3. Organy orzekające.....	97
7.4. Przewinienia zawodowe.....	98
7.5. Postępowanie.....	99
7.6. Kary	102
7.7. Ogłaszanie i dokumentowanie orzeczeń	103
7.8. Wnioski	104
7.9. Analiza orzeczeń uzyskanych na podstawie ustawy o dostępie do informacji publicznej.....	105
VIII. Lekarz weterynarii	113
8.1. Metody i formy regulacji	113
8.2. Zachowania skutkujące odpowiedzialnością	114
8.3. Organy orzekające.....	115
8.4. Postępowanie	116
8.5. Kary	119
8.6. Ogłaszanie i dokumentowanie orzeczeń	120
8.7. Quasi-dyscyplinarne formy odpowiedzialności.....	120
8.8. Ocena uregulowań prawnych.....	121
8.9. Analiza orzeczeń uzyskanych na podstawie ustawy o dostępie do informacji publicznej.....	122
8.10. Podsumowanie	129
IX. Notariusz	131
9.1. Wstęp.....	131
9.2. Źródła prawa.....	132
9.3. Podstawy odpowiedzialności	132
9.4. Kary	136
9.5. Postępowanie dyscyplinarne – zagadnienia ogólne	137
9.6. Postępowanie dyscyplinarne w pierwszej instancji	138
9.7. Postępowanie dyscyplinarne w drugiej instancji.....	139
9.8. Monitoring postępowań dyscyplinarnych za lata 2013-2016	140
9.9. Przykłady przewinień dyscyplinarnych.....	147
9.10. Podsumowanie	151

X. Pielęgniarka	153
10.1. Metody i formy regulacji odpowiedzialności zawodowej.....	153
10.2. Realizowanie odpowiedzialności zawodowej jako kompetencja samorządu zawodowego.....	153
10.3. Organy realizujące odpowiedzialność dyscyplinarną	154
10.4. Zachowania skutkujące odpowiedzialnością zawodową	156
10.5. Postępowanie.....	157
10.6. Dostęp do informacji o przebiegu postępowania i jego wynikach.....	159
10.7. Kary	160
10.8. Ocena uregulowań prawnych	161
10.9. Analiza orzeczeń okręgowych sądów pielęgniarek i położnych	162
10.10. Wnioski	167
XI. Rzecznik patentowy	169
11.1. Wstęp.....	169
11.2. Metody i formy regulacji odpowiedzialności dyscyplinarnej	170
11.3. Kary	172
11.4. Postępowanie dyscyplinarne – zagadnienia ogólne	174
11.5. Postępowanie wyjaśniające	176
11.6. Postępowanie w pierwszej instancji	177
11.7. Postępowanie w drugiej instancji.....	179
11.8. Postępowanie wykonawcze i dokumentacja wyników postępowania dyscyplinarnego	179
11.9. Wznowienie postępowania.....	181
11.10. Wnioski	181
11.11. Analiza orzeczeń uzyskanych w trybie dostępu do informacji publicznej	182
XII. Udział w posiedzeniach sądów dyscyplinarnych	187
XIII. Podsumowanie	195
13.1. Wstęp.....	195
13.2. Ogólne wnioski na temat sądownictwa dyscyplinarnego w zawodach zaufania publicznego	196
13.3. Wnioski dotyczące różnic między poszczególnymi zawodami.....	199
13.4. Postulaty dotyczące zmian w prawie i w praktyce.....	201

Wykaz skrótów

- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483)
- k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r., poz. 23)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 101)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555)
- pr. bud. – ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r., poz. 290)
- pr. farm. – ustawa z dnia 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne (tekst jedn.: Dz. U. z 2008 r. Nr 45, poz. 271)
- pr. o not. – ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 164 ze zm.)
- u.b.r.s. – ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r., poz. 1011)
- u.d.i.p. – ustawa z dnia 6 września 2011 r. o dostępie do informacji publicznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r., poz. 2058)
- u.i.a. – ustawa z dnia 19 kwietnia 1991 r. o izbach aptekarskich (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 1429 ze zm.)
- u.i.l. – ustawa z dnia 2 grudnia 2009 roku o izbach lekarskich (Dz. U. Nr 219, poz. 1708 ze zm.)
- u.k.s. – ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 795)
- u.k.s.e. – ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r., poz. 790)
- u.r.p. – ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r., poz. 221)
- u.s.p.p. – ustawa z dnia 1 lipca 2011 r. o samorządzie pielęgniarek i położnych (Dz. U. Nr 174, poz. 1038)
- u.s.z.a. – ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 1946)
- u.z.l. – ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 277, poz. 1634 ze zm.)
- u.z.l.w. – ustawa z dnia 21 grudnia 1990 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 1509 ze zm.)
- u.z.p.p. – ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 1435)

I. Wstęp

W wielu zawodach, najistotniejszych z punktu widzenia funkcjonowania społeczeństwa, działa sądownictwo dyscyplinarne. Tworzą je przeważnie organy samorządu zawodowego złożone z przedstawicieli danego zawodu. Zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej i procedury, w jakich jest ona realizowana, są regulowane odrębnie dla każdego zawodu, choć często w samym postępowaniu mają zastosowanie niektóre unormowania kodeksu postępowania karnego. Regułą jest, że katalog czynów skutkujących pociągnięciem do odpowiedzialności jest mało jednoznaczny. W konsekwencji organy dyscyplinarne dysponują znaczną swobodą przy kwalifikowaniu poszczególnych czynów jako deliktów dyscyplinarnych. Ponadto ich władza dyskrecjonalna przy wymierzaniu kary jest bardzo szeroka.

Tymczasem od sądownictwa dyscyplinarnego zależą warunki wykonywania tych istotnych zawodów, a więc i – podkreślmy to raz jeszcze – prawidłowego funkcjonowania całego społeczeństwa. Zasady odpowiedzialności mają duże znaczenie dla osób chcących wykonywać te zawody. Jeszcze istotniejsze okazują się z punktu widzenia odbiorców usług i czynności urzędowych dokonywanych przez przedstawicieli tych zawodów. Dla prawidłowego funkcjonowania sądownictwa dyscyplinarnego wskazane jest aby najważniejsze informacje na jego temat były publicznie dostępne. W szczególności wskazać należy liczbę i treść orzeczeń dyscyplinarnych.

W związku z powyższym Stowarzyszenie Studentów, Absolwentów i Przyjaciół Kolegium Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych Uniwersytetu Warszawskiego ProCollegio przy wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego, będącej operatorem środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, podjęło działania na rzecz upublicznienia podstawowych informacji w powyższym zakresie, a jednocześnie zwrócenia uwagi samorządów zawodowych na celowość upubliczniania tych danych.

Do tej pory zainteresowanie sektora NGO problematyką postępowań dyscyplinarnych było stosunkowo niewielkie. W tym kontekście wskazać należy na pro-

gram Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka zatytułowany „Standardy rzetelnego procesu w postępowaniach dyscyplinarnych”¹. Prowadzone w jego ramach działania – choć mają w znacznym stopniu odmienne cele od założonych w niniejszym opracowaniu – zasługują na najwyższy szacunek. Fundacja (co zresztą wpisuje się zasadniczo w jej dotychczasową aktywność) zakłada przede wszystkim pomoc jednostkom – osobom wykonującym zawody zaufania publicznego lub zawody regulowane, których prawa bywają naruszane przez nierzetelnie prowadzone postępowania dyscyplinarne. Z kolei niniejsze opracowanie stawia sobie za cel prezentację orzecznictwa dyscyplinarnego jako takiego.

1 Efektem programu jest m.in. publikacja: Adam Bodnar, Piotr Kubaszewski (red.), *Postępowania dyscyplinarne w wolnych zawodach prawniczych – model ustrojowy i praktyka*, Warszawa 2013. Można też w tym kontekście przytoczyć wspólne opracowanie Forum Obywatelskiego Rozwoju i Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka *Odpowiedzialność zawodowa prokuratorów*, Warszawa 2010.

II. Architekt

2.1. Wstęp

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 11 września 2014 roku w sprawie samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie uprawnienia budowlane w specjalności architektonicznej może uzyskać osoba, która:

- 1) ukończyła studia na kierunku architektura lub architektura i urbanistyka;
- 2) odbyła praktykę zawodową;
- 3) złożyła z wynikiem pozytywnym egzamin przed komisją kwalifikacyjną.

Rolę architekta w procesie inwestycyjnym można [...] określić jako tłumaczenie – z uwzględnieniem wszystkich uwarunkowań – z języka zbiorowych i indywidualnych potrzeb egzystencjalnych, społecznych, kulturalnych, gospodarczych etc. na język materii budowlanej i odpowiednie, dla tych potrzeb i uwarunkowań, tej materii kształtowanie. Oznacza to, że rola architekta rozciąga się na cały proces przygotowania i realizacji inwestycji, niezależnie od jej skali i rodzaju, a funkcja budynku, szeroki zakres zagadnień użytkowych, bezpieczeństwo publiczne, zdrowie publiczne, dziedzictwo historyczne czy też zrównoważony rozwój w odniesieniu do środowiska to główne zadania, przed którymi staje architekt².

² B. Czaraczkiew, W. Gwizdak, *Architekt i inżynier budownictwa. Para z różnicą charakterów*, „Zawód Architekt” 2014, nr 40, s. 16.

2.2. Regulacje prawne dotyczące postępowania dyscyplinarnego oraz odpowiedzialności zawodowej

2.2.1. Metody i formy regulacji

Na wstępie należy zauważyć, że ustawodawca osobno uregulował odpowiedzialność dyscyplinarną i zawodową architektów. Odpowiedzialność dyscyplinarna architektów została unormowana w rozdziale 5 u.s.z.a., odpowiedzialność zawodowa zaś w rozdziale 10 pr. bud.

Przepis art. 11 ust. 1 u.s.z.a. stanowi, iż w sprawach indywidualnych uregulowanych w ustawie, z wyjątkiem spraw dyscyplinarnych, stosuje się przepisy kodeksu postępowania administracyjnego, przy czym rozstrzygnięcia organów w sprawach indywidualnych podpisują wszyscy członkowie orzekającego organu. Z przepisu tego wynika, że w sprawach z tytułu odpowiedzialności zawodowej, które są niewątpliwie sprawami indywidualnymi, mają zastosowanie przepisy kodeksu postępowania administracyjnego, z tym że pierwszeństwo przed nimi mają szczególne uregulowania prawa budowlanego i ustawy o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów, sąd dyscyplinarny zaś, orzekając o postępowaniu o odpowiedzialności zawodowej, wykonuje funkcje organu administracji publicznej.

W sprawach dyscyplinarnych zatem organy stosują wyłącznie przepisy rozdziału 5 u.s.z.a. Od tej reguły istnieją zaledwie trzy wyjątki, a mianowicie:

- 1) postępowania dyscyplinarnego nie wszczyna się, a wszczęte umarza, jeżeli zaszła okoliczność, która według kodeksu postępowania karnego wyłącza ściganie (art. 51 ust. 2 u.s.z.a.);
- 2) okręgowy sąd dyscyplinarny może wzywać i przesłuchiwać świadków oraz biegłych z zachowaniem przepisów postępowania karnego (art. 54 ust. 2 u.s.z.a.);
- 3) do rozpoznania odwołania stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego o apelacji (art. 54 ust. 5 u.s.z.a.).

Ponadto w sprawach dyscyplinarnych zastosowanie znajdują rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 31 października 2002 roku w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do członków samorządów zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów oraz Kodeks Etyki Zawodowej Architektów, który stanowi załącznik do Uchwały 01 III Sprawozdawczego Krajowego Zjazdu Izby Architektów podjętej w dniu 18 czerwca 2005 roku. Kodeks składa się z preambuły oraz czterech sformułowanych ogólnie zasad, które doprecyzowują bardziej szczegółowe reguły. Zasady te brzmią następująco.

- 1. Architekci dysponują usystematyzowanym zasobem wiedzy, znajomością sztuki i nauki w dziedzinie architektury nabytą w trakcie kształcenia, studiów i szkoleń, ciągłego rozwoju zawodowego i praktyki. Przebieg procesu edukacji architektów gwarantuje, że są oni w stanie sprostać standardom, wymaganym dla prawidłowego świadczenia powierzonych im usług. Architekci, jako przedstawiciele wolnego zawodu, we wszystkim, co mówią lub robią, kierują się uczciwością zawodową. Podtrzymują i rozwijają swą wiedzę o sztuce i architekturze, szanują całość dorobku architektonicznego i przyczyniają się do jego rozwoju, kierując się w swej pracy przede wszystkim bezstronnymi kryteriami zawodowymi, które przedkładają nad wszelkie inne motywy działań.*
- 2. Architekci zobowiązani są wobec społeczeństwa do postępowania zgodnie z duchem i literą prawa regulującego ich działalność zawodową oraz do troski o wpływ tej działalności na społeczeństwo i środowisko.*
- 3. Architekci zobowiązani są wobec klientów do wykonywania pracy zawodowej w sposób lojalny, sumienny, kompetentny, profesjonalny i uczciwy. Świadcząc usługi zawodowe, kierują się bezstronną oceną standardów technicznych i zawodowych. Niezależność, bezstronność i wiedza zawodowa winny być przedkładane nad wszelkie inne motywacje w dążeniu do osiągnięć artystycznych, naukowych i zawodowych.*
- 4. Architekci są zobowiązani do dbania o niezależność, bezstronność, tajemnicę zawodową, uczciwość i godność zawodu oraz postępują w sposób respektujący uzasadnione prawa i interesy innych osób, mają obowiązek uznawania aspiracji zawodowych i dorobku swoich kolegów oraz poszanowania ich praw. Architekci uznają wkład wniesiony w ich pracę przez innych.*

2.2. Organy orzekające

Organami właściwymi do orzekania zarówno w sprawach z tytułu odpowiedzialności zawodowej, jak i w sprawach dyscyplinarnych są sądy dyscyplinarne, które są organami izb (a nie samorządu zawodowego). Pomimo iż art. 98 ust. 1 pr. bud. stanowi, że w sprawach odpowiedzialności zawodowej w budownictwie orzekają organy samorządu zawodowego, a według ustawy o samorządach w tych sprawach orzekają sądy dyscyplinarne – które nie są usytuowane jako organy samorządu, lecz jako organy izby będącej jednostką organizacyjną samorządu – to jednak należy uznać prymat prawa korporacyjnego i w konsekwencji stwierdzić, że to ustawa o samorządach ma znaczenie decydujące co do określenia właściwości w zakresie orzekania o odpowiedzialności zawodowej w budownictwie.

Zgodnie z art. 53 u.s.z.a. członkowie sądów dyscyplinarnych są niezawisli w zakresie orzekania w sprawach dyscyplinarnych, podlegają tylko przepisom prawa i orzekają na podstawie swojego przekonania opartego na swobodnej ocenie całości kształtu dowodów zebranych w toku postępowania, uwzględniając okoliczności przemawiające zarówno na korzyść, jak i niekorzyść obwinionego członka samorządu zawodowego.

Od orzeczeń drugoinstancyjnych w sprawach odpowiedzialności zawodowej przysługuje skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego. Z kolei od orzeczenia Krajowego Sądu Dyscyplinarnego w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej przysługuje obwinionemu, okręgowemu rzecznikowi odpowiedzialności zawodowej lub Krajowemu Rzecznikowi Odpowiedzialności Zawodowej prawo wniesienia odwołania do właściwego ze względu na miejsce zamieszkania obwinionego sądu apelacyjnego – sądu pracy i ubezpieczeń społecznych w terminie 14 dni od dnia doręczenia na piśmie rozstrzygnięcia wraz z uzasadnieniem. Do rozpoznania odwołania stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego o apelacji. Od orzeczeń sądu apelacyjnego kasacja nie przysługuje.

2.2.3. Odpowiedzialność dyscyplinarna

2.2.3.1. Przewinienia dyscyplinarne

W myśl art. 45 u.s.z.a. członek izby podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za zawinione naruszenie obowiązków, o których mowa w art. 41 u.s.z.a., to jest za:

- 1) *nieprzestrzeganie przy wykonywaniu czynności zawodowych obowiązujących przepisów oraz zasad wiedzy technicznej lub urbanistycznej;*
- 2) *nieprzestrzeganie zasad etyki zawodowej;*
- 3) *niestosowanie się do uchwał organów izby;*
- 4) *nieregularne opłacanie składek członkowskich.*

Od odpowiedzialności dyscyplinarnej wyłączone są czyny podlegające odpowiedzialności zawodowej określone w art. 95 pr. bud. oraz czyny podlegające odpowiedzialności porządkowej zgodnie z przepisami kodeksu pracy.

2.2.3.1. Postępowanie

Zgodnie z art. 46 u.s.z.a. postępowanie dyscyplinarne obejmuje:

- 1) postępowanie wyjaśniające;
- 2) postępowanie przed sądem dyscyplinarnym;
- 3) postępowanie wykonawcze.

Postępowanie dyscyplinarne wszczyna się na wniosek okręgowej rady izby, okręgowego rzecznika odpowiedzialności zawodowej lub Krajowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej. Oskarżycielem w postępowaniu dyscyplinarnym przed okręgowym sądem dyscyplinarnym jest okręgowy rzecznik odpowiedzialności zawodowej, a przed Krajowym Sądem Dyscyplinarnym w sprawach członków organów Krajowej Izby – Krajowy Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej (art. 47 u.s.z.a.).

Zgodnie z art. 48 u.s.z.a. stronami w postępowaniu dyscyplinarnym są:

- 1) oskarżyciel;
- 2) obwiniony;
- 3) pokrzywdzony.

Członek izby, którego dotyczy postępowanie, może ustanowić obrońców spośród członków samorządu zawodowego, adwokatów lub radców prawnych w każdym

stadium postępowania. Gdy członek izby nie ma obrońcy z wyboru, wówczas sąd dyscyplinarny wyznaczy mu obrońcę z urzędu, jeżeli:

- 1) zachodzi uzasadniona wątpliwość co do poczytalności osoby, której dotyczy postępowanie;
- 2) postępowanie toczy się po śmierci osoby, której dotyczy.

Sąd dyscyplinarny na wniosek obwinionego może wyznaczyć obrońcę także w innych uzasadnionych przypadkach (art. 49 u.s.z.a.).

Postępowanie dyscyplinarne o ten sam czyn toczy się niezależnie od postępowania karnego lub postępowania dyscyplinarnego wszczętego w jednostce organizacyjnej, gdzie przepisy szczególnie przewidują takie postępowanie. Postępowanie dyscyplinarne może być jednak zawieszane do czasu ukończenia postępowania karnego. Postępowania dyscyplinarnego nie wszczyna się, a wszczęte umarza, jeżeli zaszła okoliczność, która według kodeksu postępowania karnego wyłącza ściganie (art. 51 u.s.z.a.).

W myśl art. 52 u.s.z.a. nie można wszcząć postępowania dyscyplinarnego:

- 1) po upływie trzech miesięcy od dnia powzięcia przez okręgowego rzecznika odpowiedzialności zawodowej lub Krajowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej wiadomości o popełnieniu przewinienia;
- 2) jeżeli od chwili popełnienia przewinienia upłynęły trzy lata.

Gdy czyn zawiera znamiona przestępstwa, wówczas przedawnienie dyscyplinarne następuje dopiero z upływem karalności przestępstwa. Przedawnienie dyscyplinarne przerywa każda czynność okręgowego rzecznika odpowiedzialności zawodowej lub Krajowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej.

2.2.3.3. Kary

Karami dyscyplinarnymi są:

- 1) upomnienie;
- 2) nagana;
- 3) zawieszenie na okres do dwóch lat w prawach członka izby;
- 4) skreślenie z listy członków izby.

2.2.3.4. Ogłaszanie i dokumentowanie orzeczeń

Zgodnie z art. 55 u.s.z.a. właściwy sąd dyscyplinarny przekazuje niezwłocznie okręgowej radzie odpis prawomocnego orzeczenia o nałożeniu kary z tytułu odpowiedzialności dyscyplinarnej w celu dokonania wpisu o ukaraniu w rejestrze, o którym mowa w art. 19 ust. 1 pkt 10 u.s.z.a.

2.2.4. Odpowiedzialność zawodowa

2.2.4.1. Przewinienia zawodowe

W myśl art. 95 pr. bud. odpowiedzialności zawodowej w budownictwie podlegają osoby wykonujące samodzielne funkcje techniczne w budownictwie, które:

- 1) dopuściły się występków lub wykroczeń określonych ustawą;
- 2) zostały ukarane w związku z wykonywaniem samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie;
- 3) wskutek rażących błędów lub zaniedbań spowodowały zagrożenie życia lub zdrowia ludzi, bezpieczeństwa mienia lub środowiska albo znaczne szkody materialne;
- 4) nie spełniają lub spełniają niedbale swoje obowiązki;
- 5) uchylają się od podjęcia nadzoru autorskiego lub wykonują niedbale obowiązki wynikające z pełnienia tego nadzoru.

2.2.4.2. Postępowanie

Postępowanie w sprawie odpowiedzialności zawodowej w budownictwie wszczyna się na wniosek organu nadzoru budowlanego, właściwego dla miejsca popełnienia czynu lub stwierdzającego popełnienie czynu, złożony po przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego. Wniosek może złożyć w zakresie swojej właściwości organ samorządu zawodowego (art. 97 pr. bud.). Nie można wszcząć postępowania z tytułu odpowiedzialności zawodowej w budownictwie po upływie sześciu miesięcy od dnia powzięcia przez organy nadzoru budowlanego wiadomości o popełnieniu czynu, powodującego tę odpowiedzialność i nie później niż po upływie trzech lat od dnia zakończenia robót budowlanych albo zawiadomienia o zakończeniu budowy lub wydania decyzji o pozwoleniu na użytkowanie obiektu budowlanego (art. 100 pr. bud.).

W sprawach z tytułu odpowiedzialności zawodowej mają zastosowanie przepisy kodeksu postępowania administracyjnego, z tym że pierwszeństwo przed tymi przepisami mają szczególne uregulowania prawa budowlanego i ustawy o samorządach.

2.2.4.3. Kary

Popełnienie czynów powodujących odpowiedzialność zawodową w budownictwie jest zagrożone następującymi karami:

- 1) upomnieniem;
- 2) upomnieniem z jednoczesnym nałożeniem obowiązku złożenia w wyznaczonym terminie egzaminu, o którym mowa w art. 12 ust. 3 pr. bud.;
- 3) zakazem wykonywania samodzielnej funkcji technicznej w budownictwie na okres od roku do pięciu lat połączonym z obowiązkiem złożenia w wyznaczonym terminie egzaminu, o którym mowa w art. 12 ust. 3 pr. bud.

2.2.4.4. Ogłaszanie i dokumentowanie orzeczeń

W myśl art. 99 pr. bud. ostateczną decyzję o ukaraniu w trybie odpowiedzialności zawodowej w budownictwie przesyła się do wiadomości:

- 1) jednostce organizacyjnej zatrudniającej osobę ukaraną;
- 2) właściwemu stowarzyszeniu;
- 3) organowi, który wydał ukaranemu uprawnienia do pełnienia samodzielnej funkcji technicznej w budownictwie;
- 4) Głównemu Inspektorowi Nadzoru Budowlanego.

Informacja o karze z tytułu odpowiedzialności zawodowej, orzeczonej decyzją, o której mowa w art. 99 ust. 1 pr. bud., podlega wpisowi do centralnego rejestru ukaranych.

2.3. Dane na temat sądownictwa dyscyplinarnego

2.3.1. Dane możliwe do uzyskania w internecie i periodykach branżowych

W wydawanym przez Izbę Architektów Rzeczypospolitej Polskiej czasopiśmie „Zawód: Architekt” są sporadycznie publikowane teksty dotyczące odpowiedzialności zawodowej architektów³. Niemniej jednak na podstawie tych publikacji trudno się dowiedzieć, jaka jest aktualna skala zjawiska odpowiedzialności zawodowej architektów i jakie są jej najczęstsze podstawy. Pewne informacje (w tym wokandy i orzeczenia) na temat sądownictwa dyscyplinarnego można też znaleźć na stronach niektórych organów samorządu, na przykład: www.izbaarchitektow.pl, www.izbaarchitektow.wroc.pl, www.lubelska.iarp.pl.

2.3.2. Dane uzyskane na podstawie ustawy o dostępie do informacji publicznej

W ramach monitoringu przeprowadzonego przez Stowarzyszenie skierowano do Krajowego Sądu Dyscyplinarnego Krajowej Izby Architektów oraz do wszystkich okręgowych sądów dyscyplinarnych po dwa wnioski o udostępnienie informacji publicznych.

Pierwsza seria wniosków – wysłana na początku lutego 2015 roku – odnosiła się do poniższych danych.

1. *Ile postępowań dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz odpowiedzialności zawodowej w roku 2013 i w roku 2014 toczyło się przed danym sądem?*
2. *Ile postępowań dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz odpowiedzialności zawodowej, które toczyły się przed danym sądem, zakończyły się prawomocnym orzeczeniem w roku 2013 i w roku 2014?*
3. *Ile postępowań dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej oraz odpowiedzialności zawodowej, które toczyły się przed danym sądem, zakończyły się prawomocnym ukaraniem obwinionego w roku 2013 i w roku 2014?*
4. *Kiedy i gdzie planowane są posiedzenia organu w roku bieżącym?*

Uzyskane dane ilustruje tabela 2.1.

³ Na przykład: numer 6 z roku 2010, s. 52 i n. oraz nr 5 z roku 2013, s. 68 i n.

Tabela 2.1. Dane uzyskane przez Stowarzyszenie

	Liczba postępowań dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej i odpowiedzialności zawodowej w roku 2013 i 2014				Liczba postępowań dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej i odpowiedzialności zawodowej, które toczyły się przed danym sądem i które zakończyły się prawomocnym orzeczeniem w roku 2013 i 2014				Liczba postępowań dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej i odpowiedzialności zawodowej, które toczyły się przed danym sądem i które zakończyły się prawomocnym ukaraniem obwinionego w roku 2013 i 2014				Terminy posiedzeń
	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2013	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2014	Odpowiedzialność zawodowa 2013	Odpowiedzialność zawodowa 2014	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2013	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2014	Odpowiedzialność zawodowa 2013	Odpowiedzialność zawodowa 2014	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2013	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2014	Odpowiedzialność zawodowa 2013	Odpowiedzialność zawodowa 2014	
Krajowy Sąd Dyscyplinarny Krajowej Izby Architektów Rzeczypospolitej Polskiej	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	Brak planowanych rozpraw
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów w Białymstoku	2				1				1				Brak planowanych rozpraw
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów w Bydgoszczy	2	0	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	Odpowiedź wymijająca
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów w Gdańsku	5				2				1				Sugestia, że nie ma jawności zewnętrznej
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów w Katowicach	11				9				9				Odpowiedź wymijająca
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów w Kielcach	0	2	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	Brak planowanych rozpraw
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów w Krakowie	6	5	5	2	3	1	3	0	2	1	3	0	Brak planowanych rozpraw
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów w Lublinie	0	6	3	2	0	1	2	1	bd	0	bd	0	Brak planowanych rozpraw
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów w Łodzi	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	Brak planowanych rozpraw
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów w Olsztynie	0	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	Brak planowanych rozpraw

	Liczba postępowań dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej i odpowiedzialności zawodowej w roku 2013 i 2014				Liczba postępowań dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej i odpowiedzialności zawodowej, które toczyły się przed danym sądem i które zakończyły się prawomocnym orzeczeniem w roku 2013 i 2014				Liczba postępowań dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej i odpowiedzialności zawodowej, które toczyły się przed danym sądem i które zakończyły się prawomocnym ukaraniem obwinionego w roku 2013 i 2014				Terminy posiedzeń
	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2013	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2014	Odpowiedzialność zawodowa 2013	Odpowiedzialność zawodowa 2014	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2013	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2014	Odpowiedzialność zawodowa 2013	Odpowiedzialność zawodowa 2014	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2013	Odpowiedzialność dyscyplinarna 2014	Odpowiedzialność zawodowa 2013	Odpowiedzialność zawodowa 2014	
Okręgowy Sąd Dyscyplinary Izby Architektów w Opolu	0	0	2	0	0	0	2	0	0	0	1	0	Brak planowanych rozpraw
Okręgowy Sąd Dyscyplinary Izby Architektów w Poznaniu	3	8	0	1	1	3	0	2	1	3	0	2	Odpowiedź wymijająca
Okręgowy Sąd Dyscyplinary Izby Architektów w Rzeszowie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Brak planowanych rozpraw
Okręgowy Sąd Dyscyplinary Izby Architektów w Szczecinie	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	Brak planowanych rozpraw
Okręgowy Sąd Dyscyplinary Izby Architektów w Warszawie	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	bd	Brak planowanych rozpraw
Okręgowy Sąd Dyscyplinary Izby Architektów we Wrocławiu	3	2	3	2	3	1	0	1	2		0	0	Dostępne w internecie
Okręgowy Sąd Dyscyplinary Izby Lubuskiej (dwie siedziby: w Gorzowie Wielkopolskim i w Zielonej Górze)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Brak planowanych rozpraw

Zatem w latach 2013-2014 w 14 sądach dyscyplinarnych, które udostępniły dane, toczyły się łącznie 82 postępowania dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej lub zawodowej.

Na przełomie 2015 i 2016 roku skierowano do tych samych organów dyscyplinarnych drugą serię wniosków o udostępnienie informacji publicznych. Tym razem nie wnosiliśmy jak poprzednio o przesłanie danych statystycznych, ale o przekazanie kopii samych orzeczeń wydanych w latach 2011-2015. Ponadto ponowiliśmy pytanie o miejsca i terminy posiedzeń.

Otrzymaliśmy w sumie 95 orzeczeń wydanych przez 11 spośród 16 okręgowych sądów dyscyplinarnych (lubuski sąd nie wydał w latach 2011-2015 ani jednego orzeczenia, sądy z Łodzi, Opola, Szczecina i Warszawy jak dotąd nie udostępniły swoich orzeczeń; podobnie sąd krajowy).

53 orzeczenia dotyczą odpowiedzialności dyscyplinarnej, 42 odpowiedzialności zawodowej. Zarzuty postawione w poszczególnych sprawach dyscyplinarnych ilustruje tabela 2.2.

Tabela 2.2. Zarzuty postawione w sprawach dyscyplinarnych

Podstawy stawianych zarzutów:		Kodeks Etyki Zawodowej Architektów										
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów	Lp.	1.4	1.6	2.3	3.7	3.9	3.13	4.1	4.3	4.5	4.11 i 4.14	Inne
Białystok	1									1		
Bydgoszcz	2	1										1
	3	1	1							1		
Gdańsk	4									1		
	5									1		
	6									1	1	
	7						1					
Katowice	8					1						
	9			1								1
	10			1								1
	11					1						1
	12					1	1					1
	13									1		
Kielce	14			1					1			
	15									1		
Kraków	16				1							
	17	1										1

Podstawy stawianych zarzutów:		Kodeks Etyki Zawodowej Architektów										
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów	Lp.	1.4	1.6	2.3	3.7	3.9	3.13	4.1	4.3	4.5	4.11 i 4.14	Inne
	18					1		1				
	19								1			
	20				1	1						
	21				1		1					
	22									1		
	23	1				1						
	24											1
	25		1	1					1			2
	26					1						2
Lublin	27	1		1	1			1	1			1
	28	1		1	1			1	1			1
	29			1				1	1			
	30							1		1		
	31					1		1				2
	32							1		1		
Olsztyn	33					1						
	34					1						
	35										1	
Poznań	36				1	1	1					
	37									1		1
	38		1							1	1	
	39			1						1		
	40									1		1
	41			1		1		1	1			
	42											1
Rzeszów	43		1									1
Wrocław	44										1	
	45			1				1				
	46									1		
	47									1		
	48			1								
	49									1		
	50			1				1				

Podstawy stawianych zarzutów:		Kodeks Etyki Zawodowej Architektów										
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów	Lp.	1.4	1.6	2.3	3.7	3.9	3.13	4.1	4.3	4.5	4.11 i 4.14	Inne
	51			1						1		
	52										1	
	53									1		
Suma w kolumnie		6	4	13	6	12	4	10	7	19	5	19
Suma całkowita												105

Jak wynika z powyższego zestawienia, w każdej ze spraw stawiano obwinionemu średnio około 2 zarzutów (zdarzało się nawet 6). Najwięcej zarzutów (19) postawiono na podstawie reguły 4.5, zgodnie z którą: *Architekci nie przywłaszczają sobie własności intelektualnej ani nie wykorzystują pomysłów innych architektów, firm lub innej organizacji bez ich zgody*. Doniosłość tej reguły dotyczy twórczego charakteru pracy wykonywanej przez architektów. Sprawy związane z naruszeniem tej reguły miały bardzo różny ciężar gatunkowy: od posłużenia się na stronie internetowej własnej firmy zdjęciami obiektów zaprojektowanych we współpracy z innymi architektami bez zamieszczenia wzmianki o ich udziale⁴ aż po przywłaszczenie projektu wykonanego przez innego architekta⁵.

Na regule: 2.3. *Architekci winni unikać działań i sytuacji, które są niezgodne z ich zobowiązaniami zawodowymi lub które mogą budzić wątpliwości co do ich niezależności, bezstronności lub zawodowej uczciwości*, oparto 13 zarzutów. Siłą rzeczy tak ogólnie sformułowana reguła może dotyczyć ogromnej liczby potencjalnych przewinień. Jako przykład deliktu popełnionego przeciwko niej można przytoczyć kasus, w którym: *naruszenie powołanych zasad etyki nastąpiło poprzez podpisanie przez obwinionego protokołu z odbioru instalacji gazowej i przeprowadzonej próby szczelności w budynku [...] mimo braku upoważniającej do dokonania tej czynności ostatecznej decyzji o pozwoleniu na budowę*⁶.

12 zarzutów dotyczyło kolejnej niezwykle pojemnej reguły 3.9, która stanowi: *Architekci wykonują pracę zawodową zgodnie z wiedzą, należyтым zaangażowaniem i starannością*. Na podstawie tej normy ukarano m.in. architekta, który nie-

4 Okręgowy Sąd Dyscyplinarny w Poznaniu, sygn. akt D-01/12.

5 Okręgowy Sąd Dyscyplinarny w Białymstoku, sygn. akt PD OSD – OZ 1/2013.

6 Okręgowy Sąd Dyscyplinarny we Wrocławiu, sygn. akt DSOIA/D/02.11.

rzetelnie i niestarannie wykonał projekt boiska sportowego. Uchybienia polegały m.in. na: *niewuwzględnieniu w projekcie oraz w kosztorysie pełnego zakresu robót, m.in. konieczności rozbiórki asfaltobetonowej płyty boiska, demontażu istniejącego ogrodzenia oraz usunięcia starych słupów do koszykówki*⁷.

Dziesięciokrotnie zarzucono obwinionym architektom naruszenie reguły 4.1, w myśl której: *Architekci wykonują swoją pracę zawodową w sposób niezależny, bezstronny, rzetelny, uczciwy i z zachowaniem poufności*. Przy czym norma ta nigdy nie stanowiła samodzielnej podstawy zarzutu.

Ponadto co najmniej sześciokrotnie powołano reguły:

- 1.4. *Architekci są odpowiedzialni za właściwe kwalifikacje osób wykonujących prace bezpośrednio pod ich kierunkiem lub w ich imieniu oraz za odpowiedzialni nadzór nad nimi i nad wykonywaną przez te osoby pracę.*
- 3.7. *Architekci nie podejmują się świadczenia usług zawodowych, jeśli strony nie uzgodnią na piśmie warunków zlecenia.*
- 4.3. *Architekci poprzez swoje działania promują: niezależność, bezstronność, godność i uczciwość zawodu oraz dbają, by ich przedstawiciele i pracownicy postępowali zgodnie z niniejszym Kodeksem tak, aby żadne działanie czy postępowanie nie podważało zaufania tych, dla których i z którymi pracują, a przedstawiciele społeczeństwa mający kontakt z dowolnym architektem byli chronieni przed wprowadzeniem ich w błąd, oszustwem lub kłamstwem.*

Zatem wśród reguł, na podstawie których najczęściej stawiano zarzuty, większość jest sformułowana w sposób niezwykle ogólny (w tym najczęściej stosowane: reguła 3.7, 3.9 i 4.1). Należy przy tym zwrócić uwagę na to, że liczne reguły Kodeksu obejmują stosunkowo niewielką liczbę potencjalnych stanów faktycznych, na przykład:

- 2.5. *Architekci nie promują, nie wspierają ani nie są bierni wobec działań, które mogą być źródłem nielegalnych dochodów, w szczególności działań zmierzających do ukrycia lub zatajenia finansowych lub podatkowych nieprawidłowości.*
- 3.4. *Architekci, w celu zdobycia zlecenia, nie uciekają się do działań korupcyjnych ani nie składają podobnych propozycji wykonawcom robót budowlanych lub dostawcom materiałów.*

⁷ Okręgowy Sąd Dyscyplinarny w Katowicach, sygn. akt D 26/11.

- 3.5. Architekci na każdym etapie ujawniają klientom lub wykonawcom robót znane im istotne okoliczności, które mogą spowodować konflikt interesów lub zagrozić uzasadnionym interesom tych osób albo mieć wpływ na wywiązanie się architekta z obowiązku dokonania niezależnej, bezstronnej oceny wypełniania obowiązków kontraktowych przez inne osoby.
- 3.8. Architekci traktują sprawy swoich klientów jako poufne i nie mogą ich ujawniać bez uprzedniej zgody klientów lub odpowiednich władz – szczególnie jeśli ujawnienie informacji jest wymagane orzeczeniem sądu.
- 3.12. Architekci zawsze posiadają ubezpieczenie od odpowiedzialności zawodowej adekwatne do skali wykonywanych prac.
- 3.13. Architekci bezzwłocznie i uprzejmie reagują na skargi na ich pracę.
- 4.2. Architekci nie są współnikami ani nie kierują firmą z osobami posiadającymi kryminalną przeszłość, a także z osobami usuniętymi z rejestru architektów i/lub firm architektonicznych z powodów innych niż na ich prośbę albo tymi, którym odebrano członkostwo uznanej organizacji reprezentującej architektów i/lub firmy architektoniczne.

Niemniej jednak delikty powodujące odpowiedzialność zawodową są określone w sposób jeszcze ogólniejszy niż przewinienia dyscyplinarne.

W myśl art. 95 pr. bud.: *Odpowiedzialności zawodowej w budownictwie podlegają osoby wykonujące samodzielne funkcje techniczne w budownictwie, które:*

- 1) *dopuszcili się występków lub wykroczeń, określonych ustawą;*
- 2) *zostały ukarane w związku z wykonywaniem samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie;*
- 3) *wskutek rażących błędów lub zaniedbań, spowodowały zagrożenie życia lub zdrowia ludzi, bezpieczeństwa mienia lub środowiska albo znaczne szkody materialne;*
- 4) *nie spełniają lub spełniają niedbale swoje obowiązki;*
- 5) *uchylają się od podjęcia nadzoru autorskiego lub wykonują niedbale obowiązki wynikające z pełnienia tego nadzoru.*

W praktyce odpowiedzialność zawodową pociąga za sobą najczęściej niedbałe wykonywanie przez architekta swoich obowiązków, na przykład:

- 1) niewłaściwe przygotowanie projektu: – sporządzenie projektu niezgodnego z decyzją o warunkach zabudowy albo z planem zagospodarowania przestrzennego (przykładem takiego deliktu jest zaprojektowanie na ob-

- szarze przeznaczonym pod zabudowę jednorodziną dwóch domów wielorodzinnych, które „udawały” cztery domy jednorodzinne;
- 2) zaprojektowanie obiektu niedostępnego dla osób niepełnosprawnych ruchowo;
 - 3) niedbałe przygotowanie ekspertyzy;
 - 4) uchylanie się od obowiązków projektanta na etapie realizacji inwestycji;
 - 5) skazanie przez sąd rejonowy za podrobienie dokumentu uprawniającego do wykonywania funkcji architekta⁸.

Rozstrzygnięcia w postępowaniach zarówno z zakresu odpowiedzialności zawodowej, jak i odpowiedzialności dyscyplinarnej przedstawia tabela 2.3.

Tabela 2.3. Rozstrzygnięcia z zakresu odpowiedzialności zawodowej i dyscyplinarnej

Rodzaj rozstrzygnięcia		Odmowa wszczęcia postępowania	Umożnienie postępowania	Uniewinnienie /odmowa ukarania	Odstąpienie	Upomnienie	Upomnienie wraz z obowiązkiem złożenia egzaminu	Nagana	Zawieszenie w prawach członka izby	Skreślenie z listy członków izby
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów	Lp.									
Białystok	1								1	
Gdańsk	2			1						
	3			1						
	4			1						
	5					1				
	6		1							
Katowice	7							1		
	8							1		
	9							1		
	10			1						
	11					1				
	12					1				

⁸ Decyzja Okręgowego Sądu Dyscyplinarnego w Kielcach z dnia 17 grudnia 2014 roku, <http://monitoringdyscyplarny.pl/wp-content/uploads/2016/01/Skan10001.pdf> (31.03.2016).

Rodzaj rozstrzygnięcia		Odmowa wszczęcia postępowania	Umorzenie postępowania	Uniewinnienie /odmowa ukarania	Odstąpienie	Upomnienie	Upomnienie wraz z obowiązkiem złożenia egzaminu	Nagana	Zawieszenie w prawach członka izby	Skreślenie z listy członków izby
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów	Lp.									
	13			1						
	14			1						
	15					1				
	16					1				
	17		1							
	18					1				
	19						1	1		
	20					1				
Kielce	21			1						
	22					1				
	23			1						
	24					1				
Kraków	25							1		
	26					1				
	27							1		
	28					1				
	29			1						
	30					1				
	31				1					
	32		1							
	33							1		
	34							1		
	35			1						
	36					1				
	37					1				
	38			1						
	39			1						
	40					1				
	41					1				

Rodzaj rozstrzygnięcia		Odmowa wszczęcia postępowania	Umorzenie postępowania	Uniewinnienie /odmowa ukarania	Odstąpienie	Upomnienie	Upomnienie wraz z obowiązkiem złożenia egzaminu	Nagana	Zawieszenie w prawach członka izby	Skreślenie z listy członków izby
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów	Lp.									
	42					1				
	43					1				
	44					1				
	45					1				
	46			1						
	47					1				
	48					1				
	49					1				
	50					1				
	51					1				
	52						1			
	53			1						
	54						1			
	55					1				
	56					1				
	57					1				
	58					1				
	59			1						
	60					1				
	61			1						
	62							1		
	63							1		
	64			1						
	65					1				
	66					1				
	67					1				
	68					1				
	69					1				
	70					1				

Rodzaj rozstrzygnięcia		Odmowa wszczęcia postępowania	Umorzenie postępowania	Uniewinnienie /odmowa ukarania	Odstąpienie	Upomnienie	Upomnienie wraz z obowiązkiem złożenia egzaminu	Nagana	Zawieszenie w prawach członka izby	Skreślenie z listy członków izby
Okręgowy Sąd Dyscyplinarny Izby Architektów	Lp.									
	71					1				
	72					1				
	73					1				
	74			1						
Olsztyn	75	1								
	76	1								
	77					1				
Poznań	78								1	
	79							1		
	80					1				
	81							1		
	82							1		
	83							1		
	84								1	
Rzeszów	85					1				
Wrocław	86			1						
	87					1				
	88					1				
	89								1	
	90					1				
	91					1				
	92					1				
	93					1				
	94					1				
	95					1				
Suma w kolumnie		2	3	19	1	50	3	11	7	0
Suma całkowita										96

Zatem 24 sprawy (czyli około 25,0% spraw) zakończyły się rozstrzygnięciami korzystnymi dla obwinionych (uniewinnienie, odmowa ukarania, odmowa wszczęcia postępowania, umorzenie postępowania), 71 postępowań (czyli około 75,0% postępowań) doprowadziło do ukarania. Trzeba w tym miejscu podkreślić, że sprawy, w których obwinionemu postawiono kilka zarzutów i za część ukarano, a od części uniewinniono, zostały w omawianym zestawieniu zaliczone do postępowań zakończonych ukaraniem.

Zaznaczyć też wypada, że niektóre umorzone sprawy⁹ – zgodnie z kodeksem postępowania karnego, który znajduje zastosowanie w tym zakresie – powinny zakończyć się uniewinnieniem, ponieważ zgodnie z art. 17 § 1 w zw. z art. 414 § 1 k.p.k. w razie stwierdzenia po rozpoczęciu przewodu, że: *czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia*, oraz stwierdzenia, iż *czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa*, należy wydać wyrok uniewinniający.

Wśród orzekanych kar przeważają te łagodniejsze. 70% z nich to upomnienia, a kolejne 15% to nagany. Zatem w 85% spraw, których obwinionego uznano winnym, wymierzono kary o bardzo niewielkim stopniu dolegliwości. Tylko siedmiokrotnie zawieszono obwinionemu prawo do wykonywania zawodu – i to zazwyczaj na najkrótszy możliwy okres, czyli na sześć miesięcy (w jednym przypadku wykonanie kary zawieszenia na prośbę ukaranej odłożono na przyszłość, to jest na pierwsze półrocze kolejnego roku kalendarzowego¹⁰), trzykrotnie zaś wymierzono karę upomnienia połączoną z obowiązkiem zdania określonego egzaminu.

2.4. Podsumowanie

Oczywiście niełatwo ocenić, czy tak łagodne kary są przede wszystkim skutkiem liberalnego podejścia sądów, czy też niewielkiej szkodliwości deliktów. Można jednak wskazać takie sprawy, w których orzeczone kary wydają się niewspółmiernie łagodne. Przykładowo: obwiniony, skazany przez sąd powszechny za podrobienie dokumentu uprawniającego do wykonywania funkcji architekta na

⁹ Na przykład: Okręgowy Sąd Dyscyplinarny w Gdańsku, sygn. akt PO D 05/12.

¹⁰ Okręgowy Sąd Dyscyplinarny w Białymstoku, sygn. akt PD OSD – OZ 1/2013.

karę pozbawienia wolności w zawieszeniu, został przez sąd dyscyplinarny ukarany jedynie upomnieniem¹¹. Nikogo nie pozbawiono prawa do wykonywania zawodu.

Być może istotny problem sądom dyscyplinarnym sprawia katalog kar. Jest to widoczne zwłaszcza w postępowaniu dyscyplinarnym, w którym kary dzielą się na bardzo łagodne (upomnienie i nagana) oraz dotkliwe (zawieszenie prawa do wykonywania zawodu lub pozbawienie go). Można zatem wysunąć postulat uzupełnienia katalogu karą pieniężną lub inną, która z jednej strony byłaby dotkliwsza od mających w gruncie rzeczy charakter symboliczny upomnienia i nagany (aczkolwiek wypada nadmienić, że ukaranie nimi pociąga za sobą konieczność pokrycia kosztów procesu – od kilkuset do tysiąca kilkuset złotych), a zarazem nie uniemożliwiała ukaranemu wykonywania pracy zarobkowej (czasowo lub na stałe).

Można też zwrócić uwagę na ewentualną potrzebę uregulowania pewnych dodatkowych zobowiązań nakładanych nieraz przez sądy na ukaranego¹², takich jak wystosowanie przeprosin czy poinformowanie, że określona publikacja naruszyła czyjeś prawa autorskie.

W konkluzji wypada stwierdzić, że sądy dyscyplinarne samorządu architektów procedują przeważnie w zgodzie z obowiązującymi przepisami, aczkolwiek kary wymierzone przez te organy wydają się niejednokrotnie bardzo łagodne. Niestety wyroki sądów nie są jednak zazwyczaj publikowane. Ogólnie rzecz biorąc, samorząd architektów należy do tych, które najmniej chętnie informują o sprawowanym przez siebie sądownictwie dyscyplinarnym. Zauważyć jednak należy, że Krajowy Sąd Dyscyplinarny rozpoczął publikowanie orzeczeń po tym, jak Stowarzyszenie zwróciło się z wnioskami o udostępnienie informacji publicznych.

11 Decyzja Okręgowego Sądu Dyscyplinarnego w Kielcach z dnia 17 grudnia 2014 roku, <http://monitoringdyscyplarny.pl/wp-content/uploads/2016/01/Skan10001.pdf> (31.03.2016).

12 Na przykład: Okręgowy Sąd Dyscyplinarny w Poznaniu, sygn. akt WOIA-OSD/D-01/12.

III. Biegły rewident

3.1. Wstęp

Praca biegłego rewidenta polega na dokonywaniu czynności rewizji finansowej, czyli przede wszystkim na badaniu sprawozdań finansowych sporządzanych przez podmioty, które są do tego zobowiązane (w szczególności przez spółki prawa handlowego). Od rzetelności pracy biegłych rewidentów zależy bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, gdyż niesumienne prowadzenie księgowości rodzi ryzyko dla prawie wszystkich, którzy utrzymują relacje z nieuczciwym podmiotem (inwestorów, partnerów biznesowych, konsumentów i pracowników).

Biegłym rewidentem może zostać osoba, która (art. 5 u.b.r.s.):

- 1) korzysta z pełni praw publicznych oraz ma pełną zdolność do czynności prawnych;
- 2) ma nieposzlakowaną opinię i swoim dotychczasowym postępowaniem daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu biegłego rewidenta;
- 3) nie była skazana prawomocnym wyrokiem za umyślnie popełnione przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;
- 4) ukończyła studia w Rzeczypospolitej Polskiej lub zagraniczne studia uznawane w Rzeczypospolitej Polskiej za równorzędne i włada językiem polskim w mowie i piśmie;
- 5) odbyła:
 - roczną praktykę w zakresie rachunkowości w państwie Unii Europejskiej oraz co najmniej dwuletnią aplikację w podmiocie uprawnionym do badania sprawozdań finansowych zarejestrowanym w państwie Unii Europejskiej pod kierunkiem biegłego rewidenta lub pod kierunkiem biegłego rewidenta zarejestrowanego w państwie Unii Europejskiej albo
 - trzyletnią aplikację w podmiocie uprawnionym do badania sprawozdań finansowych zarejestrowanym w państwie Unii Europejskiej pod kierunkiem biegłego rewidenta lub pod kierunkiem biegłego rewidenta

zarejestrowanego w państwie Unii Europejskiej – przy czym spełnienie tych warunków zostało stwierdzone przez Komisję Egzaminacyjną;

- 1) złożyła przed Komisją z wynikiem pozytywnym egzaminy dla kandydatów na biegłego rewidenta z wiedzy teoretycznej w zakresie wskazanym w art. 9 ust. 1 i 2 u.b.r.s.;
- 2) złożyła przed Komisją z wynikiem pozytywnym końcowy egzamin dyplomowy sprawdzający umiejętności praktycznego zastosowania wiedzy teoretycznej;
- 3) złożyła ślubowanie przed prezesem Krajowej Rady Biegłych Rewidentów lub innym upoważnionym członkiem Rady.

3.2. Metody i formy regulacji odpowiedzialności dyscyplinarnej

Odpowiedzialność dyscyplinarna biegłych rewidentów została uregulowana w ustawie o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym, przy czym w myśl art. 46 u.b.r.s. w sprawach nieuregulowanych w ustawie, a dotyczących postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego. Ponadto w pewnym zakresie zastosowanie mają kodeks karny i kodeks karny skarbowy.

Podkreślenia wymaga, że określenie materialnoprawnych podstaw odpowiedzialności zostało w znacznym stopniu przekazane do kompetencji Krajowej Rady Biegłych Rewidentów, która w myśl art. 21 ust. 2 pkt 3 lit. c u.b.r.s. określa w formie uchwały zasady etyki zawodowej biegłych rewidentów. Uchwała podlega zatwierdzeniu przez Komisję Nadzoru Audytowego (art. 72 ust. 1 w zw. z art. 64 ust. 1 pkt 1 u.b.r.s.). Obecnie obowiązuje uchwała nr 4249/60/2011 Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 13 czerwca 2011 roku w sprawie zasad etyki zawodowej biegłych rewidentów, która wprowadza kodeks etyki zawodowych księgowych Międzynarodowej Federacji Księgowych (IFAC) jako zasady etyki zawodowej biegłych rewidentów. Jest to konstrukcja o tyle oryginalna, że tekstem pierwotnym zasad – zgodnie z literalnym brzmieniem uchwały nr 4249/60/2011

– jest tekst w języku angielskim, a dostępne na stronie samorządu zawodowego biegłych rewidentów tłumaczenie pozostawia wiele do życzenia. Przyjęte rozwiązanie zdaje się stać w sprzeczności z art. 4 pkt 6 ustawy o języku polskim.

3.3. Organy orzekające

Biegli rewidentzi tworzą samorząd zawodowy biegłych rewidentów zwany Krajową Izbą Biegłych Rewidentów (art. 13 ust. 1 u.b.r.s.). Przynależność do Izby jest obowiązkowa i powstaje z dniem wpisu do rejestru (art. 13 ust. 3 u.b.r.s.). W kompetencji organów samorządu znajdują się postępowania dyscyplinarne (art. 16 pkt 3 u.b.r.s.).

Organami dyscyplinarnymi są Krajowy Sąd Dyscyplinarny i Krajowy Rzecznik Dyscyplinarny (art. 17 ust. 1 u.b.r.s.). Istotną rolę w pociąganiu biegłych rewidentów do odpowiedzialności dyscyplinarnej odgrywa również Krajowa Komisja Nadzoru.

W skład Krajowego Sądu Dyscyplinarnego wchodzi od 8 do 10 członków. Orzeka on w składzie trzech członków (art. 24 u.b.r.s.). Członkowie Sądu w sprawowaniu swojej funkcji są niezawiśli i podlegają tylko przepisom prawa (art. 45 ust. 1 u.b.r.s.). Krajowy Rzecznik Dyscyplinarny wykonuje swoje zadania przy pomocy od 5 do 7 zastępców. Jest on oskarżycielem w postępowaniu dyscyplinarnym (art. 25 u.b.r.s.). Krajowy Rzecznik Dyscyplinarny i jego zastępcy są niezawiśli w zakresie prowadzenia postępowania w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej i podlegają tylko przepisom prawa (art. 45 ust. 2 u.b.r.s.).

Postępowanie dyscyplinarne może również zainicjować Krajowa Komisja Nadzoru, składając wniosek do Krajowego Rzecznika Dyscyplinarnego o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego przeciwko biegłemu rewidentowi (art. 27 ust. 1 pkt 3 u.b.r.s.).

3.4. Przewinienia zawodowe

Biegły rewident podlega odpowiedzialności dyscyplinarnej za postępowanie sprzeczne z przepisami prawa, standardami rewizji finansowej, zasadami niezależności oraz zasadami etyki zawodowej (art. 31 ust. 1 u.b.r.s.). Te ostatnie zawierają stosunkowo szczegółowe dyrektywy postępowania dotyczące zagadnień pojawiających się przy okazji wykonywania zawodu biegłego rewidenta, takich jak podjęcie współpracy z klientem, konflikt interesów, wynagrodzenia, marketing usług zawodowych, obiektywizm i niezależność.

3.5. Postępowanie dyscyplinarne

Stronami w postępowaniu dyscyplinarnym są oskarżyciel i obwiniony. Do postępowania na prawach strony może przystąpić również Komisja Nadzoru Auditowego lub pokrzywdzony. Oskarżycielem w postępowaniu dyscyplinarnym co do zasady jest Krajowy Rzecznik Dyscyplinarny lub jego zastępcy. Obwinionym jest biegły rewident, przeciwko któremu toczy się postępowanie dyscyplinarne. Pokrzywdzonym jest osoba, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone postępowaniem biegłego rewidenta w trakcie wykonywania czynności rewizji finansowej (art. 32 u.b.r.s.).

Obwiniony może ustanowić jednocześnie nie więcej niż trzech obrońców spośród członków Krajowej Izby Biegłych Rewidentów, adwokatów lub radców prawnych na każdym etapie postępowania (art. 32 u.b.r.s.).

Termin przedawnienia ścigania w odniesieniu do przewinienia dyscyplinarnego wynosi zasadniczo trzy lata (art. 35 ust. 2 u.b.r.s.). Jeżeli czyn zawiera znamiona przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, przedawnienie przewinienia dyscyplinarnego nie następuje wcześniej niż przedawnienie przewidziane w kodeksie karnym albo w kodeksie karnym skarbowym dla tego przestępstwa (art. 35 ust. 3 u.b.r.s.). Karalność przewinienia dyscyplinarnego ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło pięć lat (art. 35 ust. 4 u.b.r.s.).

Zgodnie z art. 36 u.b.r.s. postępowanie dyscyplinarne obejmuje:

- 1) dochodzenie dyscyplinarne;

- 2) postępowanie przed Krajowym Sądem Dyscyplinarnym;
- 3) postępowanie wykonawcze.

Wszczęcie przez Krajowego Rzecznika Dyscyplinarnego dochodzenia dyscyplinarnego jest poprzedzone postępowaniem wyjaśniającym co do okoliczności skutkujących odpowiedzialnością dyscyplinarną. Krajowy Rzecznik Dyscyplinarny wszczyna postępowanie wyjaśniające również na wniosek Komisji Nadzoru Audytowego, Krajowej Rady Biegłych Rewidentów, Krajowej Komisji Nadzoru lub Ministra Sprawiedliwości. W razie zebrania przez Krajowego Rzecznika Dyscyplinarnego w toku dochodzenia dyscyplinarnego dowodów popełnienia przez biegłego rewidenta przewinienia dyscyplinarnego Rzecznik w terminie 14 dni od dnia zamknięcia dochodzenia dyscyplinarnego sporządza wniosek o ukaranie i niezwłocznie wnosi go do Krajowego Sądu Dyscyplinarnego. Obwiniony przed rozpoczęciem postępowania przed Krajowym Sądem Dyscyplinarnym może wnioskować o dobrowolne poddanie się karze. W szczególnie uzasadnionym przypadku – w tym jeżeli przewinienie dyscyplinarne godzi w interes publiczny – zadania przewidziane w ustawie dla Krajowego Rzecznika Dyscyplinarnego może wykonywać Komisja Nadzoru Audytowego (art. 37 u.b.r.s.).

Po otrzymaniu wniosku o ukaranie Przewodniczący Krajowego Sądu Dyscyplinarnego niezwłocznie wyznacza termin rozprawy i zawiadamia o nim wnioskodawcę, strony i ich pełnomocników oraz Komisję Nadzoru Audytowego. Rozprawa przed Krajowym Sądem Dyscyplinarnym jest jawna, chyba że jawność rozprawy zagraża ujawnieniem tajemnicy zawodowej biegłych rewidentów albo zachodzą inne wymagane przepisami prawa przyczyny wyłączenia jawności. Przedstawiciel lub przedstawiciele Komisji Nadzoru Audytowego mogą być obecni na rozprawie również w przypadku wyłączenia jawności rozprawy (art. 38 u.b.r.s.).

Uzasadnienie orzeczenia Krajowego Sądu Dyscyplinarnego sporządza się na piśmie z urzędu w terminie 14 dni od dnia ogłoszenia orzeczenia (art. 40 u.b.r.s.).

Od orzeczeń Krajowego Sądu Dyscyplinarnego przysługuje obwinionemu, pokrzywdzonemu, Komisji Nadzoru Audytowego oraz Krajowemu Rzecznikowi Dyscyplinarnemu odwołanie do właściwego ze względu na miejsce zamieszkania obwinionego sądu okręgowego – sądu pracy i ubezpieczeń społecznych jako sądu pierwszej instancji – w terminie 14 dni od dnia doręczenia orzeczenia wraz

z uzasadnieniem. Od orzeczeń sądu apelacyjnego skarga kasacyjna nie przysługuje (art. 41 u.b.r.s.).

Komisji Nadzoru Audytowego lub osobom przez nią upoważnionym przysługuje na każdym etapie postępowania prawo wglądu do akt i żądania informacji o wynikach postępowania dyscyplinarnego, jak również prawo żądania doręczenia prawomocnych orzeczeń dyscyplinarnych wraz z aktami sprawy (art. 42 u.b.r.s.).

3.6. Kary

Karami dyscyplinarnymi są:

- 1) upomnienie;
- 2) nagana;
- 3) kara pieniężna;
- 4) zakaz wykonywania czynności rewizji finansowej przez okres od roku do trzech lat;
- 5) wydalenie z samorządu biegłych rewidentów.

Biegły rewident może także zostać zobowiązany do odbycia szkolenia.

Karę pieniężną wymierza się do dwukrotnej wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę, które jest ogłaszane na podstawie ustawy o minimalnym wynagrodzeniu za pracę.

Kary upomnienia i nagany ulegają zatarciu po roku od uprawomocnienia się orzeczenia. Kara pieniężna ulega zatarciu po roku od dnia jej zapłaty.

Kara zakazu wykonywania czynności rewizji finansowej ulega zatarciu po trzech latach od upływu okresu, na który zakaz został orzeczony.

Kara wydalenia z samorządu biegłych rewidentów ulega zatarciu po pięciu latach od dnia skreślenia z rejestru.

3.7. Ogłaszanie i dokumentowanie orzeczeń

Nałożenie kary zakazu wykonywania czynności rewizji finansowej oraz kary wydalenia z samorządu biegłych rewidentów podlega ujawnieniu na stronie internetowej Krajowej Izby Biegłych Rewidentów (art. 31 ust. 9 u.b.r.s.).

Orzeczenie dyscyplinarne wraz z uzasadnieniem doręcza się obwinionemu, Krajowemu Rzecznikowi Dyscyplinarnemu i Komisji Nadzoru Audytowego, a w przypadku wszczęcia postępowania dyscyplinarnego na wniosek, o którym mowa w art. 37 ust. 2 u.b.r.s., także odpowiednio Krajowej Radzie Biegłych Rewidentów, Krajowej Komisji Nadzoru lub Ministrowi Sprawiedliwości (art. 40 ust. 2 u.b.r.s.).

Ponadto, w myśl art. 24 ust. 7 u.b.r.s., co roku Krajowy Sąd Dyscyplinarny sporządza sprawozdanie z działalności, które przekazuje Komisji Nadzoru Audytowego. Podobny obowiązek ciąży na Krajowym Rzeczniku Dyscyplinarnym (art. 25 ust. 4 u.b.r.s.).

3.8. Najczęściej popełniane przewinienia dyscyplinarne i wymierzane kary w roku 2013

W ramach monitoringu przeprowadzonego przez Stowarzyszenie objęto kwerendą orzeczenia Krajowego Sądu Dyscyplinarnego wydane w pierwszym kwartale 2013 roku. Celem stworzenia pełniejszego obrazu poniżej przedstawiamy dane za cały rok 2013 – na podstawie wspomnianej kwerendy, a także rocznego sprawozdania Krajowego Rzecznika Dyscyplinarnego i Krajowego Sądu Dyscyplinarnego.

Tabela 3.1. Postanowienia wydane przez Krajowego Rzecznika Dyscyplinarnego i jego zastępców w roku 2013¹³

Postanowienie o zamknięciu postępowania wyjaśniającego i odmowie wszczęcia dochodzenia dyscyplinarnego	Postanowienie o umorzeniu dochodzenia dyscyplinarnego	Wniosek o ukaranie	Razem
82	61	73	216
38,0%	28,0%	34,0%	100,0%

A zatem do Krajowego Sądu Dyscyplinarnego trafiła zaledwie trzecia część spraw, którymi zajmowali się Krajowy Rzecznik Dyscyplinarny i jego zastępcy.

W tym samym 2013 roku Krajowy Sąd Dyscyplinarny rozpatrzył merytorycznie 152 sprawy. Blisko połowa z nich (69) dotyczyła niedopełnienia obowiązku szkolenia. Innych przewinień dotyczyło 76 spraw. W 7 przypadkach Sąd rozpoznał zażalenia¹⁴. Niestety sprawozdanie Krajowego Sądu Dyscyplinarnego nie określa, na czym dokładnie polegały te „inne” przewinienia. Wśród 41 orzeczeń objętych kwerendą zaledwie 4 nie dotyczyły uchybienia obowiązkowi szkoleniowemu. Wszystkie one związane były z nieprawidłowościami przy badaniu sprawozdania finansowego (niewłaściwe przeprowadzenie samego badania, wadliwe przygotowanie opinii, podjęcie się przygotowania opinii pomimo braku odnośnej uchwały badanego podmiotu).

Tabela 3.2. Orzeczone kary

Uniewinienie	Umorzenie	Upomnienie	Nagana	Kara pieniężna	Czasowy zakaz wykonywania czynności rewizji finansowej	Wydalenie z samorządu biegłych rewidentów	Razem
0	13	40	24	13	13	0	103
0,0%	13,0%	39,0%	23,0%	13,0%	13,0%	0,0%	100,0%

¹³ Sprawozdanie z działalności Krajowego Rzecznika Dyscyplinarnego z 2013 roku: http://monitoringdyscyplarny.pl/wp-content/uploads/2014/06/Rewidenci_Sprawozdanie_KRD.pdf (31.03.2016).

¹⁴ Sprawozdanie z działalności Krajowego Sądu Dyscyplinarnego z 2013 roku: http://monitoringdyscyplarny.pl/wp-content/uploads/2014/06/Rewidenci_Sprawozdanie-KSD.pdf (31.03.2016).

Najczęściej wymierzaną karą było upomnienie (zob. tabela 3.2). Ani razu nie orzeczono kary eliminacyjnej (wydalenia z samorządu). Nikogo też nie uniewinniono. Być może ten ostatni fakt wynika z tego, że duża część spraw kończy się na etapie postępowania przed Krajowym Rzecznikiem Dyscyplinarnym, a do Krajowego Sądu Dyscyplinarnego trafiają jedynie bardzo dobrze udowodnione zarzuty. Być może też w sytuacji, gdy obwiniony okazuje się niewinny, postępowanie przed Sądem jest umarzone (niestety wśród orzeczeń objętych kwerendą nie znalazło się ani jedno o umorzeniu, a w sprawozdaniu powody umarzenia spraw nie zostały podane). W sprawach objętych kwerendą orzeczone kary pieniężne wyniosły od 700 do 1500 zł, a zakazy wykonywania czynności rewizji finansowej – rok, dwa lub trzy lata.

3.9. Podsumowanie

Z przeprowadzonej kwerendy orzeczeń wynika, że Krajowy Sąd Dyscyplinarny Krajowej Izby Biegłych Rewidentów co do zasady prawidłowo stosuje przepisy prawa, choć dziwić musi brak orzeczeń uniewinniających. Zastrzeżenia budzi także orzeczenie numer 17¹⁵, w którym wymierzono dwie kary rocznego zakazu wykonywania czynności nadzoru finansowego bez orzeczenia kary łącznej.

15 <http://monitoringdyscyplinarny.pl/wp-content/uploads/2014/06/orzeczenia-1.pdf> (31.03.2016).

IV. Farmaceuta

4.1. Wstęp

Zgodnie z art. 4 ust. 1 u.i.a. zawód farmaceuty może wykonywać osoba, która:

- 1) ukończyła studia na kierunku farmacja (lub równoważne);
- 2) posiada stan zdrowia pozwalający na wykonywanie zawodu;
- 3) posiada pełną zdolność do czynności prawnych;
- 4) wykazuje nienaganną postawę etyczną i swym dotychczasowym zachowaniem daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu farmaceuty, w szczególności nie była prawomocnie skazana za umyślne przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu;
- 5) posiada znajomość języka polskiego w mowie i piśmie w zakresie koniecznym do wykonywania zawodu farmaceuty – w przypadku obywatela państwa członkowskiego Unii Europejskiej oraz cudzoziemca;
- 6) korzysta z pełni praw publicznych.

Zawód farmaceuty wykonuje w Polsce ponad 30 000 osób¹⁶. Blisko połowa z nich jest kierownikami aptek ogólnodostępnych. Przeszło 1000 farmaceutów kieruje aptekami szpitalnymi, zakładowymi i działami farmacji szpitalnej¹⁷. Realia wolnej konkurencji na rynku sprzedaży leków sprawiają, że farmaceuci nierzadko bywają postrzegani jak zwykli sprzedawcy, czemu sprzyjają niestety akcje promocyjne niektórych aptek. Pamiętać trzeba zarazem, że farmaceuta pracujący w aptece ogólnodostępnej bywa przez klientów postrzegany także jako lekarz pierwszego kontaktu – zwłaszcza że dostęp do tego ostatniego jest często utrudniony. Nie można też zapominać o tragicznych konsekwencjach, jakie spowodo-

16 *Odpowiedź na interpelację nr 32324 w sprawie cen leków refundowanych i ich wpływu na rynek leków w Polsce*, www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=3A2BD5D2 (31.03.2016).

17 *Liczba aptek w Polsce – stan na dzień 01.03.2015 r. (opracowanie)*, www.warszawa.oia.org.pl/news/3594/liczba-aptok-w-polsce-stan-na-dzien-01032015.html (31.03.2016).

wać może pomyłka farmaceuty, który wyda niewłaściwy lek lub nieprawidłowo przygotowuje lek robiony w aptece.

4.2. Metody i formy regulacji odpowiedzialności zawodowej

Odpowiedzialność zawodowa farmaceutów została uregulowana w rozdziale 5 u.i.a., w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 31 marca 2003 roku w sprawie postępowania w sprawach odpowiedzialności zawodowej farmaceutów oraz w Kodeksie Etyki Aptekarza, który stanowi załącznik do uchwały nr VI/25/2012 VI Krajowego Zjazdu Aptekarzy z dnia 22 stycznia 2012 roku. Ponadto w odniesieniu do kasacji (która jest środkiem zaskarżenia drugoinstancyjnego orzeczenia dyscyplinarnego) zastosowanie znajduje art. 439 § 1 k.p.k.

Postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej nie wszczyna się, a wszczęte umarza, jeżeli zaszła okoliczność, która według kodeksu postępowania karnego wyłącza ściganie (art. 54 ust. 1 u.i.a.). W sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej stosuje się odpowiednio przepisy:

- 1) kodeksu postępowania karnego dotyczące postępowania uproszczonego; nie stosuje się przepisów o oskarżycielu prywatnym, powodzie cywilnym, przedstawicielu społecznym, o postępowaniu przygotowawczym ani o środkach przymusu, z wyjątkiem przepisów o karze pieniężnej;
- 2) rozdziałów I-III i art. 53 k.k.

4.3. Organy orzekające

Organami rozstrzygającymi w sprawach odpowiedzialności zawodowej są okręgowe sądy aptekarskie oraz Naczelny Sąd Aptekarski. One też są zobowiązane do udzielania informacji publicznych¹⁸.

¹⁸ Na przykład: wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Kielcach z dnia 5 lipca 2015 roku, sygn. akt II SAB/Ke 28/15.

4.4. Przewinienia

W myśl art. 45 u.i.a. członkowie samorządu aptekarskiego podlegają odpowiedzialności zawodowej przed sądami aptekarskimi za postępowanie sprzeczne z zasadami etyki i deontologii zawodowej oraz z przepisami prawnymi dotyczącymi wykonywania zawodu farmaceuty.

4.5. Postępowanie

Zgodnie z § 19 wspomnianego rozporządzenia rzecznik odpowiedzialności zawodowej wydaje postanowienie o wszczęciu postępowania wyjaśniającego, jeżeli uzyskał wiarygodną informację uzasadniającą podejrzenie, iż miało miejsce przewinienie. Jeżeli dane istniejące w chwili wszczęcia postępowania lub zebrane w jego toku zawierają dostateczne podstawy do przedstawienia zarzutów farmaceucie, którego dotyczy postępowanie, rzecznik odpowiedzialności zawodowej sporządza postanowienie o przedstawieniu zarzutów, ogłasza je niezwłocznie farmaceucie i przesłuchuje go na okoliczność tych zarzutów (§ 22 rozporządzenia).

Zgodnie z § 26 rozporządzenia jeżeli wynik postępowania wyjaśniającego potwierdza zasadność zarzutów stawianych farmaceucie, którego dotyczy postępowanie, rzecznik odpowiedzialności zawodowej sporządza wniosek o ukaranie i niezwłocznie kieruje go z aktami sprawy do sądu aptekarskiego.

Po otrzymaniu wniosku o ukaranie przewodniczący sądu aptekarskiego kieruje sprawę do rozpoznania na rozprawie i wydaje stosowne zarządzenia przygotowujące rozprawę, chyba że uzna, iż zachodzą podstawy do umorzenia postępowania lub jego zawieszenia albo iż należy uzupełnić postępowanie wyjaśniające; w takim przypadku kieruje sprawę na posiedzenie niejawne.

Rozprawę rozpoczyna odczytanie wniosku o ukaranie przez rzecznika odpowiedzialności zawodowej, po czym przewodniczący składu orzekającego sądu aptekarskiego zwraca się do obwinionego o złożenie wyjaśnień, pouczając go o prawie odmowy złożenia wyjaśnień i udzielenia odpowiedzi na pytania. Następnie

skład orzekający przesłuchuje świadków i biegłych, ocenia dokumenty lub przeprowadza inne dowody.

Po zakończeniu postępowania dowodowego rozprawę zamykają przemówienia stron, obrońców i pełnomocników, przy czym ostatni głos przysługuje obwinionemu farmaceucie. Po wysłuchaniu stron przewodniczący składu orzekającego zamyka rozprawę i sąd aptekarski niezwłocznie przystępuje do narady. Według § 36 ust. 2 rozporządzenia przebieg narady i głosowania nad orzeczeniem jest tajny. Z kolei w myśl § 4 rozporządzenia rozprawa przed sądem aptekarskim jest jawna, z czego można wnosić, iż samo orzeczenie jest jawne.

W myśl § 39 rozporządzenia przewodniczący ogłasza stronom orzeczenie podpisane przez członków składu orzekającego sądu aptekarskiego, przytaczając ustnie najważniejsze jego motywy. Sformułowanie „ogłasza stronom” może wydawać się sprzeczne z treścią § 4 rozporządzenia i w tym zakresie należy je uznać za niefortunne.

Sąd aptekarski z urzędu uzasadnia na piśmie rozstrzygnięcia, od których przysługuje środek odwoławczy. Z przebiegu rozprawy sporządza się protokół, który podpisują przewodniczący składu orzekającego sądu aptekarskiego i protokolant.

Stronom, ich pełnomocnikom i obrońcom przysługuje prawo odwołania od orzeczeń i postanowień kończących postępowanie w pierwszej instancji w terminie 14 dni od daty doręczenia orzeczenia albo postanowienia wraz z uzasadnieniem.

Naczelny Sąd Aptekarski wszczyna postępowanie odwoławcze po otrzymaniu odwołania od orzeczenia sądu pierwszej instancji wraz z całością materiału sprawy. Naczelny Sąd Aptekarski, działający w drugiej instancji, rozpoznaje sprawę w granicach odwołania. Niemniej jednak niezależnie od granic odwołania orzeczenie podlega zmianie na korzyść obwinionego albo uchyleniu, jeżeli jest ono oczywiście niesprawiedliwe.

W postępowaniu odwoławczym stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Po rozpoznaniu środka odwoławczego Naczelny Sąd Aptekarski orzeka o utrzymaniu w mocy, zmianie albo uchyleniu zaskarżonego orzeczenia w całości lub w części. Jeżeli pozwalają na to zebrane dowody, Naczelny Sąd Aptekarski zmienia zaskarżone orzeczenie, orzekając odmiennie co do istoty, bądź uchyla je w całości lub części i umarza postępowanie

w odpowiednim zakresie. Naczelny Sąd Aptekarski w innych przypadkach uchyla orzeczenie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania sądowi aptekarskiemu pierwszej instancji.

4.6. Kary

Karami orzekanymi w sprawach z zakresu odpowiedzialności zawodowej są:

- 1) upomnienie;
- 2) nagana;
- 3) zawieszenie prawa wykonywania zawodu na okres od trzech miesięcy do trzech lat;
- 4) pozbawienie prawa wykonywania zawodu.

4.7. Ogłaszanie i dokumentowanie orzeczeń

W myśl art. 49 u.i.a. na wniosek zainteresowanego farmaceuty orzeczenie o uniewinnieniu lub umorzeniu postępowania w sprawie z zakresu odpowiedzialności zawodowej podlega opublikowaniu w organie prasowym samorządu aptekarskiego. Co za tym idzie, orzeczenia o ukaraniu nie podlegają obowiązkowej publikacji.

Co prawda zgodnie z art. 60 u.i.a. Naczelna Rada Aptekarska prowadzi rejestr ukaranych. Niemniej jednak informacji o ukaraniu udziela się obowiązkowo jedynie organom izb aptekarskich oraz osobom i instytucjom mającym lub mogącym wykazać interes prawny w uzyskaniu takich danych. Informacji o ukaraniu okręgowa rada aptekarska jest obowiązana udzielić na wniosek odpowiednich władz lub organizacji innego niż Rzeczpospolita Polska państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Zgodnie § 60 rozporządzenia obsługę kancelaryjną okręgowego sądu aptekarskiego i okręgowego rzecznika odpowiedzialności zawodowej zapewnia okręgo-

wa rada aptekarska, a Naczelnego Sądu Aptekarskiego i Naczelnego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej – Naczelna Rada Aptekarska.

4.8. Wyniki monitoringu

4.8.1. Liczba postępowań dyscyplinarnych

W okresie objętym monitoringiem przeprowadzonym przez Stowarzyszenie, czyli w latach 2013-2014, wydawano w ciągu roku średnio nieco ponad 50 orzeczeń o ukaraniu. Trudno uznać tę liczbę za wysoką wobec wspomnianego już faktu, że zawód farmaceuty wykonuje ponad 30 000 osób. Liczba ta w ciągu dekady wyraźnie wzrosła: w latach 2000-2003 wymierzono bowiem 55 kar dyscyplinarnych, było ich zatem zaledwie kilkanaście rocznie¹⁹.

Tabela 4.1. Liczba orzeczeń wydanych przez okręgowe sądy dyscyplinarne

Okręgowy sąd dyscyplinarny	Liczba spraw	Liczba orzeczeń o ukaraniu	Liczba prawomocnych orzeczeń o ukaraniu
Białystok	0	0	0
Bielsko-Biała	3	1	1
Bydgoszcz	4	4	4
Częstochowa	6	5	3
Gdańsk	4	3	2
Kalisz	2	1	1
Katowice	78	35	9
Kielce	14	3	3
Koszalin	3	3	3
Kraków	8	5	4
Lublin	0	0	0
Łódź	16	16	13
Olsztyn	3	2	2
Opole	3	3	1
Poznań	6	6	5
Rzeszów	3	0	0

¹⁹ Dane te dotyczą jednak orzeczeń prawomocnych. Ponadto w ciągu ostatnich kilkunastu lat liczba farmaceutów wzrosła o około 50%. Źródło: E. Kokot, S. Poździejch, M. Mikos, A. Czupryna, *Odpowiedzialność zawodowa farmaceutów*, „Prawo i Medycyna” 2004, nr 4, s. 96.

Okręgowy sąd dyscyplinarny	Liczba spraw	Liczba orzeczeń o ukaraniu	Liczba prawomocnych orzeczeń o ukaraniu
Szczecin	1	1	1
Warszawa	5	4	4
Wrocław	17	14	9
Zielona Góra	2	2	0
RAZEM	178	108	65

Z kolei w okresie ostatniej czteroletniej kadencji (2012-2016) Naczelny Sąd Aptekarski wydał 90 orzeczeń.

Tabela 4.2. Orzecznictwo Naczelnego Sądu Aptekarskiego²⁰

Rodzaj rozstrzygnięcia	Liczba rozstrzygnięć danego rodzaju
Utrzymanie w mocy zaskarżonego orzeczenia	25
Uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy okręgowemu sądowi aptekarskiemu do ponownego rozpoznania	10
Uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy okręgowemu rzecznikowi odpowiedzialności zawodowej celem uzupełnienia postępowania wyjaśniającego	4
Zmiana orzeczenia na niewinnienie	4
Zaostrzenie kary	1
Złagodzenie kary	4
Inne (przeważnie wpadkowe)	42
Razem	90

4.8.2. Najczęstsze przewinienia dyscyplinarne i orzekane kary

W ramach monitoringu zawnioskowano o kopie orzeczeń w przedmiocie ukarania lub niewinnienia wydanych przez wszystkie okręgowe sądy dyscyplinarne w latach 2013-2014. W przypadku sądu w Katowicach, ze względu na znaczną liczbę prowadzonych przed nim spraw, wniosek ograniczono do orzeczeń pra-

²⁰ Źródło: K. Jura, M. Winiarska, *Sprawozdanie z działalności Naczelnego Sądu Aptekarskiego w VI kadencji*, „Biuletyn Naczelnej Izby Aptekarskiej” 2016, nr VI, wydanie specjalne, s. 70-71.

womocnych. Wszystkie okręgowe sądy dyscyplinarne przekazały orzeczenia – w sumie ponad 120. Zarzuty, których dotyczyły poszczególne sprawy, ilustruje tabela 4.3. Zaznaczyć trzeba, że sprawy, które dotyczyły nie jednego, a dwojga obwinionych (było ich kilka), zostały w tabeli rozbite na dwa osobne wiersze. W tabeli w osobnych kolumnach uwzględniono podstawy prawne zarzutów, które powołano więcej niż trzy razy (ale także przepisy powoływane rzadziej składają się na globalną liczbę 323).

Tabela 4.3. Zarzuty stawiane farmaceutom

Okręgowy sąd dyscyplinarny	Lp.	Podstawy stawianych zarzutów																						
		Prawo farmaceutyczne												Kodeks Etyki Aptekarza										
		65	66	67	68	72	86	87	88	91	92	94a	96	1.3.	1.4.	3.2	5	7	15	18	19	24	25	
Bielsko Biała	1											1											1	
	2					1	1	1									1						1	1
Bydgoszcz	3												1											
	4																							
Częstochowa	5								1				1										1	
	6										1													
	7								1															
	8								1															
	9					1			1				1											
Gdańsk	10								1				1											
	11								1															
	12		1	1																				
	13	1					1						1						1				1	1
	14	1					1						1						1				1	1
	15																		1	1		1		1
	16																		1	1		1		1
Kalisz	17		1	1																				
	18								1															
	19																							
	20																							

Okręgowy sąd dyscyplinarny	Lp.	Podstawy stawianych zarzutów																						
		Prawo farmaceutyczne													Kodeks Etyki Aptekarza									
		65	66	67	68	72	86	87	88	91	92	94a	96	1.3.	1.4.	3.2	5	7	15	18	19	24	25	
Katowice	21										1													
	22										1													
	23										1													
	24																							
	25							1			1													
	26											1												
	27										1													
	28																							
	29										1													
	30							1																
	31							1																
	32							1		1														
	33										1													
	34					1																		
	35							1																
	36										1													
	37										1													
	38																							
	39																							
	40										1													
	41							1																
	42										1													
	43							1																
	44																							
	45																							
	46										1													
	47										1													
	48										1													

		Podstawy stawianych zarzutów																						
		Prawo farmaceutyczne													Kodeks Etyki Aptekarza									
Okręgowy sąd dyscyplinarny	Lp.	65	66	67	68	72	86	87	88	91	92	94a	96	1.3.	1.4.	3.2	5	7	15	18	19	24	25	
	49								1															
	50								1									1						
	51											1												
	52																			1				
	53											1												
	54								1			1												
	55								1															
	56											1												
	57								1															
	58											1												
	59											1												
	60											1												
	61											1												
Kielce	62				1			1	1				1											
	63				1			1	1				1											
	64				1			1	1				1											
Koszalin	65								1	1	1													
	66														1									
	67														1									
Kraków	68								1															
	69								1		1													
	70						1																	
	71						1		1															
Łódź	72																							
	73								1		1													
	74								1				1											
	75								1	1	1													
	76								1		1													

Okręgowy sąd dyscyplinarny	Podstawy stawianych zarzutów																								
	Lp.	Prawo farmaceutyczne													Kodeks Etyki Aptekarza										
		65	66	67	68	72	86	87	88	91	92	94a	96	1.3.	1.4.	3.2	5	7	15	18	19	24	25		
	77																								
	78							1		1															
	79							1	1					1			1								
	80																	1	1						
	81							1		1		1		1			1								
	82		1	1				1	1																
	83							1										1							
	84							1		1				1			1								
	85							1		1				1			1								
	86							1				1	1					1	1						
	87												1			1									
	88												1			1									
Olsztyn	89							1	1	1								1	1						
	90																								
Opole	91											1									1				
	92									1			1				1						1		
	93							1											1						
Poznań	94							1	1			1						1		1					
	95							1							1	1		1							
	96							1				1					1								
	97							1				1	1												
	98							1		1															
	99							1					1					1							
	100											1								1	1				
Rzeszów	101		1	1																					
	102	1			1	1	1																1		
	103	1			1	1	1																1		
Szczecin	104							1					1	1											

Okręgowy sąd dyscyplinarny	Lp.	Podstawy stawianych zarzutów																						
		Prawo farmaceutyczne												Kodeks Etyki Aptekarza										
		65	66	67	68	72	86	87	88	91	92	94a	96	1.3.	1.4.	3.2	5	7	15	18	19	24	25	
Warszawa	105	1					1	1							1			1						
	106	1					1	1	1				1		1			1						
	107															1								
	108												1	1										
Wrocław	109				1			1	1															
	110				1			1	1															
	111								1				1											
	112								1				1											
	113								1				1											
	114												1											
	115								1															
	116												1											
	117												1											
	118				1														1					
	119												1								1			
	120												1											
	121								1															
	122				1				1				1	1										
	123																							
Zielona Góra	124				1			1	1				1	1								1		
	125				1			1	1				1	1								1		
Suma z kolumny		6	4	4	11	4	10	11	58	6	13	27	27	11	7	4	4	10	12	6	8	4	10	
Łączna liczba zarzutów	323	2%	1%	1%	3%	1%	3%	3%	18%	2%	4%	8%	8%	3%	2%	1%	1%	3%	4%	2%	2%	1%	3%	

Niektóre sprawy dotyczyły kilku zarzutów. Często też jeden zarzut formułowano na podstawie kilku przepisów (zarówno z ustawy – Prawo farmaceutyczne, jak

i z Kodeksu Etyki Aptekarza). Ponadto zdarzały się zarzuty dotyczące uchybień przeciwko ustawie o izbach aptekarskich i rozporządzeniom wykonawczym.

Spośród przepisów ustawowych najczęściej zarzut opierano na art. 88 pr. farm.: w każdej aptece musi jako kierownik pracować wykwalifikowany farmaceuta, którego w czasie jego nieobecności musi każdorazowo zastępować inny farmaceuta. Zgodnie z tym przepisem do obowiązków kierownika apteki należą:

- 1) *organizacja pracy w aptece, polegająca między innymi na przyjmowaniu, wydawaniu, przechowywaniu i identyfikacji produktów leczniczych i wyrobów medycznych, prawidłowym sporządzaniu leków recepturowych i leków aptecznych oraz udzielaniu informacji o lekach;*
- 2) *nadzór nad praktykami studenckimi oraz praktykami techników farmaceutycznych;*
- 3) *przekazywanie Prezesowi Urzędu informacji o niepożądanym działaniu produktu leczniczego lub wyrobu medycznego;*
- 4) *przekazywanie organom Inspekcji Farmaceutycznej informacji o podejrzeniu lub stwierdzeniu, że dany produkt leczniczy nie odpowiada ustalonym dla niego wymaganiom jakościowym;*
- 5) *zakup produktów leczniczych, wyłącznie od podmiotów posiadających zezwolenie na prowadzenie hurtowni farmaceutycznej oraz ich wydawanie zgodnie z art. 96;*
- 5a) *zakup środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych, w stosunku do których wydano decyzję o objęciu refundacją, wyłącznie od podmiotów posiadających zezwolenie na prowadzenie hurtowni farmaceutycznej oraz ich wydawanie zgodnie z art. 96;*
- 6) *prowadzenie ewidencji zatrudnionych w aptece osób wymienionych w art. 90;*
- 7) *przekazywanie okręgowym izbom aptekarskim danych niezbędnych do prowadzenia rejestru farmaceutów przewidzianego ustawą o izbach aptekarskich;*
- 8) *wstrzymywanie lub wycofywanie z obrotu i stosowania produktów leczniczych po uzyskaniu decyzji właściwego organu;*
- 9) *wyłączne reprezentowanie apteki względem podmiotu zobowiązanego do finansowania świadczeń ze środków publicznych w zakresie zadań realizowanych na podstawie przepisów ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych.*

Ten bardzo rozbudowany przepis został powołany jako podstawa 58 zarzutów różnego rodzaju. Do najczęstszych należały:

- sprzedaż leków z apteki do hurtowni lub innych aptek („odwrócony łańcuch dystrybucyjny”) bądź ich zakup od podmiotów nieuprawnionych²¹;
- opuszczenie apteki bez zapewnienia zastępstwa ze strony innego farmaceuty²²;
- wydanie bez recepty leków dostępnych wyłącznie na receptę²³;
- wydanie pacjentowi leku przeznaczonego do utylizacji²⁴;
- otwarcie apteki w porze nocnej niezgodnie z planem dyżurów²⁵;
- błędy w dokumentacji²⁶;
- nieporządek w aptece²⁷.

Po 27 zarzutów oparto na art. 94a pr. farm., który zabrania reklamowania aptek, oraz na art. 96 pr. farm. dotyczącym zasad wydawania leków. Przewinienia zakwalifikowane z tego ostatniego artykułu polegały przeważnie na nieprawidłowym zrealizowaniu recepty, na wydaniu bez recepty leku, który może zostać wydany wyłącznie po przedłożeniu recepty, albo też na nieprawidłowym przygotowaniu leku recepturowego²⁸.

Ponadto co najmniej 10 zarzutów oparto na:

- art. 68 pr. farm., zgodnie z którym apteki zajmują się obrotem detalicznym, a nie hurtowym²⁹;

21 Na przykład: Okręgowy Sąd Aptekarski we Wrocławiu, orzeczenie nr 1 (numeracja własna). [Niektóre organy dyscyplinarne w ramach anonimizacji usunęły z przekazywanych orzeczeń daty i sygnatury. W takich sytuacjach dokumenty zostały ponumerowane przez osoby prowadzące monitoring. Numery te są widoczne na skanach orzeczeń zamieszczonych na stronie internetowej, www.monitoringdyscyplinary.pl]. Okręgowy Sąd Aptekarski w Krakowie, Kr. OSA/A/4/2013. Okręgowy Sąd Aptekarski w Częstochowie, OSA-2/2012.

22 Na przykład: Okręgowy Sąd Aptekarski w Krakowie, Kr. OSA/A/5/2013; Okręgowy Sąd Aptekarski w Poznaniu, orzeczenie nr 5 (z dnia 20 lutego 2013 roku); Okręgowy Sąd Aptekarski w Koszalinie, S/01/2012; Okręgowy Sąd Aptekarski w Częstochowie, OSA-1/2012.

23 Na przykład: Okręgowy Sąd Aptekarski we Wrocławiu, orzeczenie nr 3.

24 Na przykład: Okręgowy Sąd Aptekarski w Szczecinie, orzeczenie nr 1.

25 Na przykład: Okręgowy Sąd Aptekarski we Wrocławiu, orzeczenie nr 7; Okręgowy Sąd Aptekarski w Opolu, 2/RzOZ/2012.

26 Na przykład: Okręgowy Sąd Aptekarski w Poznaniu, orzeczenie nr 3 (z dnia 11 października 2013 roku).

27 Na przykład: Okręgowy Sąd Aptekarski w Poznaniu, orzeczenie nr 4 (z dnia 11 października 2013 roku); Okręgowy Sąd Aptekarski w Łodzi, OIA/OSA/2/2014.

28 Na przykład: Okręgowy Sąd Aptekarski we Wrocławiu, orzeczenie nr 3.

29 Na przykład: Okręgowy Sąd Aptekarski we Wrocławiu, orzeczenie nr 1 i nr 10; Okręgowy Sąd Aptekarski w Rzeszowie, 2/2014 i 3/2014.

- art. 86 pr. farm., który określa zadania apteki – i nie zalicza do nich hurtowego handlu lekami³⁰;
- art. 87 pr. farm., z którym apteki zajmują się zaopatrywaniem ludności, a nie hurtowni lub innych aptek³¹;
- art. 92 pr. farm., który stanowi, że w godzinach pracy apteki powinien być w niej obecny wykwalifikowany farmaceuta (zarzut ten przeważnie był opierany jednocześnie na art. 88 pr. farm.³²).

Zatem trzy ostatnie artykuły powoływano głównie w kontekście podobnych przewinień związanych z nieuprawnionym handlem lekami.

Spośród unormowań Kodeksu Etyki Aptekarza najczęściej powoływano przepisy najbardziej ogólne, które można zastosować do niemal każdego przewinienia.

- *Art. 1 ust. 3. Każde zachowanie Aptekarza podważające zaufanie do zawodu jest naruszeniem godności tego zawodu.*
- *Art. 1 ust. 4. Naruszeniem godności zawodu jest w szczególności każde zachowanie Aptekarza, które wykracza poza dobro nadrzędne, jakim jest dobro pacjenta – jednostki jedynej i niepowtarzalnej.*
- *Art. 7 ust. 1. Stosunek Aptekarza do pacjenta oparty jest na zaufaniu.*
- *Art. 7 ust. 2. Aptekarz używa swej całej wiedzy i umiejętności dla przekazania pacjentowi odpowiednich w jego dolegliwościach środków leczniczych, dbając przy tym o przekazanie mu rzetelnej, pełnej i zrozumiałej informacji o produktach leczniczych i wyrobach medycznych.*
- *Art. 7 ust. 3. Aptekarz dba o to, aby czynności zastrzeżone dla aptekarza były wykonywane tylko przez osoby uprawnione.*
- *Art. 15. Aptekarz tworzy opinię o całości zawodu, wobec czego musi powstrzymać się od jakiegokolwiek zachowania, które mogłoby spowodować naruszenie dobrego imienia pozostałych członków zawodu.*
- *Art. 25 ust. 1. Aptekarz powinien dbać o racjonalną terapię środkami leczniczymi, nie umniejszając praw chorego, a jednocześnie zapobiegać nadużyciu i marnotrawieniu leków.*
- *Art. 25 ust. 2. Niedopuszczalne jest pozyskiwanie dochodów w sposób niezgodny z zasadami etyki i deontologii zawodu.*

³⁰ Na przykład: Okręgowy Sąd Aptekarski w Rzeszowie, 2/2014 i 3/2014.

³¹ Na przykład: Okręgowy Sąd Aptekarski we Wrocławiu, orzeczenie nr 1.

³² Okręgowy Sąd Aptekarski w Poznaniu, orzeczenie nr 5 (z dnia 20 lutego 2013 roku); Okręgowy Sąd Aptekarski w Koszalinie, S/01/2012.

Często ten sam czyn uznawano za naruszający zarówno normy etyczne, jak i przepisy ustawowe.

Wśród zasługujących na uwagę, a nie wymienionych wcześniej, przewinień dyscyplinarnych można wskazać wyłudzenie środków z Narodowego Funduszu Zdrowia³³ i nieopłacanie składek korporacyjnych³⁴.

Tabela 4.4. Rozstrzygnięcia okręgowych sądów aptekarskich³⁵

Umorzenie postępowania	Uniewinnienie	Odstąpienie od wymierzenia kary	Warunkowe umorzenie	Upomnienie	Nagana	Zawieszenie prawa wykonywania zawodu	Pozbawienie prawa wykonywania zawodu
3	38	1	1	56	19	8	0
2%	30%	1%	1%	44%	15%	6%	0%

Najczęściej orzekaną karą było upomnienie (44,0% rozstrzygnięć). Naganą ukarano 15,0% obwinionych. 30,0% spraw zakończyło się uniewinnieniem. Trzeba jednak podkreślić, że Okręgowy Sąd Aptekarski w Katowicach uniewinnił aż 31 obwinionych (wyliczenie na podstawie niepełnych danych – ograniczonych do orzeczeń prawomocnych), podczas gdy pozostałe sądy zaledwie 8.

Orzekane kary cechuje generalnie liberalizm. W ogóle nie jest orzekana kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu. Jak zauważają autorzy sprawozdania Naczelnego Sądu Aptekarskiego: *Sądy aptekarskie, mając na uwadze całkowicie eliminacyjny charakter tej kary, powstrzymywały się od jej orzekania ([...] na początku lat dziewięćdziesiątych orzeczono ją w dwóch przypadkach)*³⁶. Trudno zaaprobować to stanowisko. Wydaje się, że w przypadku popełnienia przez farmaceutę poważnych oszustw bądź czerpania pokaźnych zysków z „odwróconego łańcucha dystrybucyjnego” to właśnie kara eliminacyjna jest adekwatna.

33 Okręgowy Sąd Aptekarski w Bydgoszczy, OSA 2/ROZ-4/2014; Okręgowy Sąd Aptekarski w Łodzi, OIA/OSA/10/2014.

34 Okręgowy Sąd Aptekarski w Katowicach, orzeczenie nr 4.

35 We wnioskach o udostępnienie informacji publicznych proszono jedynie o orzeczenia dotyczące uniewinnienia lub ukarania. Orzeczenia umarzające postępowania zostały zatem przekazane „z rozprędu” i prawdopodobnie nie w komplecie.

36 K. Jura, M. Winiarska, op. cit., s. 73.

4.9. Podsumowanie

Analiza orzeczeń prowadzi do wniosku, że zasadniczo przestrzegano przepisów proceduralnych. Wśród istotniejszych mankamentów należy wskazać niezwykle lakoniczność uzasadnień sporządzanych przez niektóre sądy (Olsztyn, Warszawa). Zdarza się, że nie sposób na ich podstawie dowiedzieć się nawet, na czym polegało przewinienie. Tak jak w przypadku pozostałych zawodów objętych monitoringiem orzekane kary cechuje liberalizm.

Samorząd farmaceutów wyróżnia się natomiast pozytywnie w zakresie jawności. Wszystkie sądy dyscyplinarne przekazały orzeczenia, o które wnioskowano, a skargi do wojewódzkich sądów administracyjnych okazały się niezbędne tylko sporadycznie.

V. Komornik

5.1. Wstęp

Zawód komornika sądowego stanowi jeden z podstawowych filarów współczesnego wymiaru sprawiedliwości, a sprawność działania egzekutorów – jedną z podstawowych gwarancji możliwości dochodzenia roszczeń majątkowych. Skuteczność ta jednak nie może bazować na łamaniu prawa, zasad współżycia społecznego czy na zwykłym niedbalstwie.

Podstawą prawną wykonywania zawodu komornika jest ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o komornikach sądowych i egzekucji.

Na wstępie wypada zauważyć, że od pewnego czasu wzrasta liczba spraw przekazywanych do kancelarii komorniczych. Według danych Ministerstwa Sprawiedliwości w 2008 roku przekazano 661 komornikom 1 912 792 sprawy, a średnie miesięczne obciążenie komornika wynosiło 241,1 sprawy. W 2009 roku przekazano 789 komornikom 2 503 442 sprawy, a średnie miesięczne obciążenie wynosiło 264,4 sprawy. Z kolei 2010 rok to 3 205 032 sprawy przekazane 885 komornikom ze średnim miesięcznym obciążeniem 301,8 sprawy.

W ostatnich latach obserwuje się nadal stały wzrost liczby spraw przekazywanych do kancelarii komorniczych. W 2013 roku zawód komornika wykonywało 1295 osób z rocznym wpływem około 5 150 000 spraw i średnim obciążeniem na miesiąc rzędu 330 spraw, a w 2014 już 1334 osoby z wpływem 5 607 163 spraw (średnie miesięczne obciążenie kancelarii na poziomie około 350 spraw). Należy jednak zauważyć, że dane uśrednione nie do końca odpowiadały rzeczywistemu obciążeniu, do listopada 2015 roku istniał bowiem problem dużych kancelarii komorniczych skupiających spory procent spraw wpływających do kancelarii w ogóle. W 2013 roku ten wpływ sięgnął ponad milion spraw. Przeciętna wysokość rocznych wpływów spraw do dużych kancelarii wyniosła około mi-

liona spraw rocznie, podczas gdy dla kancelarii zatrudniających znacznie mniej pracowników, asesorów czy aplikantów liczby te zamykały się w kilku tysiącach³⁷.

Skuteczność egzekucyjna „hurtowni komorniczych” nie przekraczała 12,5% przy średniej skuteczności 22,0%. Przy polskim modelu egzekucyjnym, w którym podstawą jest osobisty charakter czynności komorniczych, działanie dużych kancelarii komorniczych stało w sprzeczności z art. 2 ust. 2 u.k.s.e., który stanowi, że komornik pełni czynności osobiście z wyjątkiem przypadków określonych w odrębnych przepisach, i z normami Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika (uchwała Krajowej Rady Komorniczej nr 909/IV z dnia 8 lutego 2012 roku); w jego rozdziale II wskazano, że komornik zobowiązany jest troszczyć się o sprawność podejmowanych czynności egzekucyjnych. Komornik zatem jest osobiście upoważniony do badania tytułów egzekucyjnych, do wyjazdów terenowych, do podejmowania czynności w sprawie czy do negocjowania w imieniu wierzyciela. Charakter pracy „hurtowni komorniczych” wykluczał możliwość należytego osobistego podejmowania czynności komorniczych, zarazem prawo polskie nie przewiduje możliwości cedowania praw i obowiązków służbowych komornika na osoby trzecie, które były zatrudniane w celu prowadzenia negocjacji, a nie były aplikantami, asesorami komorniczymi czy zastępcami komornika. W konsekwencji naruszany był interes wierzyciela, a sprawy powierzone komornikom – wskutek nienależycie prowadzonych egzekucji komorniczych – byłyby sprzedawane następnie firmom windykacyjnym.

Nowelizacja z 2015 roku ustawy o komornikach sądowych i egzekucji wniosła zakaz przekraczania 10 000 spraw przez komornika z założeniem, że wobec 5000 nie będzie wymogu skuteczności, między 5000 a 10 000 zaś skuteczność podejmowanych działań musi wynosić minimum 35,0%.

W nowelizacji powołano także nową ważną instytucję rzecznika dyscyplinarnego jako odpowiedź na niewystarczające do tej pory instytucje kontrolno-dyscyplinarne. Było to zgodne z oczekiwaniami opinii społecznej (m.in. w związku ze sprawą asesora komorniczego Michała K. z Płocka, który niesłusznie zajął ciągnik sąsiada dłużnika z Mławy³⁸). Należy zwrócić także uwagę na fakt, że nowelizacja

37 K. Kowalewski, *Nie dla hurtowni komorniczych*, www.komornik.cc/index.php/artykuly/komentarze-opinie/144-nie-dla-hurtowni-komorniczych (31.03.2016).

38 Czynności tej kancelarii bada prokuratura, a śledztwo zostało rozszerzone o kolejne wątki (bzm/PAP). *Koniec komorniczej samowolki? Wchodzą nowe przepisy*, <http://wpolityce.pl/spoleczenstwo/277597-koniec-komorniczej-samowolki-wchodza-w-zycie-nowe-przepisy> (31.03.2016).

również zwiększyła maksymalny wymiar kary pieniężnej z dwudziestokrotnej do trzydziestokrotnej wysokości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia.

Warto zauważyć, że w ciągu ostatnich lat status komornika ulegał zmianie w zakresie pozycji w polskim systemie prawnym. O ile przed dniem wejścia w życie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji komornik miał status pracownika sądowego, co ograniczało jego osobistą odpowiedzialność za naruszenia norm prawa, o tyle po wejściu w życie tego aktu komornik stał się samodzielnym funkcjonariuszem publicznym. Znalazło to dobitny wyraz w nowelizacji omawianej ustawy z dnia 18 września 2001 roku (Dz. U. Nr 130, poz. 1452). Znowelizowane przepisy pozwoliły na pełniejsze uregulowanie statusu komornika oraz wyjaśnienie niespójności i zbytnej ogólności poprzednich przepisów.

Zawód komornika zyskał status zbliżony do wolnych zawodów prawniczych, gdyż od tego czasu prowadzi kancelarię komorniczą na własny koszt i samodzielnie podejmuje decyzje w kwestii organizacji pracy.

Nowy status pozwolił na pewno na podniesienie znaczenia i rangi zawodu komornika, gdyż – zgodnie z zastrzeżeniami doktryny prawniczej oraz samorządu komorniczego – wzrosły wymagania personalne co do samego komornika³⁹. Warto jednak zwrócić uwagę, że nowa pozycja komornika jako podmiotu działającego samodzielnie na polu gospodarki rynkowej może być także przyczyną łamania prawa i norm etycznych m.in. dla osiągnięcia zysku⁴⁰.

Opracowanie to zatem ma wskazywać, w jaki sposób prawo polskie dyscyplinuje niepożądane zachowania w działalności komorniczej, jaki charakter mają na-

39 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 kwietnia 1999 roku (sygn. akt K 33/98, OTK ZU 1999, nr 2, s. 334): *W odniesieniu zaś do tzw. wolnych zawodów treścią wolności wykonywania zawodu jest stworzenie sytuacji prawnej, w której: po pierwsze, każdy mieć będzie swobodny dostęp do wykonywania zawodu, warunkowany tylko talentami i kwalifikacjami; po drugie, mieć będzie następnie rzeczywistą możliwość wykonywania swojego zawodu oraz – po trzecie, nie będzie przy wykonywaniu zawodu poddany rygorom podporządkowania, które charakteryzują świadczenie pracy. Jest jednak rzeczą oczywistą, że wolność wykonywania zawodu nie może mieć charakteru absolutnego i że musi być poddana reglamentacji prawnej, w szczególności gdy chodzi o uzyskanie prawa wykonywania określonego zawodu, wyznaczenie sposobów i metod (ram) wykonywania zawodu, a także określenie powinności wobec państwa czy samorządu zawodowego...*

40 M. Kolińska-Dąbrowska, A. Gurgul, *Upaństwowienie komorników. Przeszłość być biznesmenami, przejdą na pensję sądową*, <http://m.wyborcza.biz/biznes/1,106501,19472088,upanstwo-wienie-komornikow-przeszana-byc-biznesmenami-przejda.html?disableRedirects=true> (31.03.2016).

ruszenia norm etycznych i przepisów prawnych oraz ewentualnie sygnalizować niedociągnięcia, na które ustawodawca powinien zwrócić uwagę w przyszłości, aby wyeliminować lub ukrócić negatywne zachowania poszczególnych komorników, jak również całego środowiska komorniczego jako korporacji zawodowej.

5.2. Status komornika sądowego w polskim systemie prawnym

Podstawowym aktem prawnym, który obecnie reguluje status prawny komornika, a zarazem stanowi podstawę wykonywania zawodu, jest powołana już wcześniej ustawa o komornikach sądowych i egzekucji. Komornicy winni wykonywać swoje czynności na podstawie przepisów prawa zawartych w kodeksie postępowania cywilnego oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji pod nadzorem prezesa właściwego sądu rejonowego. Komornik sądowy pełni te czynności osobiście, z wyjątkiem przypadków opisanych w przepisach prawa.

Komornicy zobowiązani są do wykonywania czynności zgodnie z przepisami, złożonym ślubowaniem oraz zasadami etyki zawodowej ujętymi w Kodeksie Etyki Zawodowej Komornika.

Komornicy sądowi są funkcjonariuszami publicznymi podlegającymi ustawom, orzeczeniom sądów oraz prezesowi sądu rejonowego, przy którym działają.

Rewirem komorniczym jest obszar właściwości sądu rejonowego, przy czym w rewirze może działać więcej niż jeden komornik.

Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji podniosła wymagania stawiane osobom, które chcą zostać powołane na stanowisko komornika. Komornikiem może być osoba, która:

- 1) posiada obywatelstwo polskie;
- 2) ma pełną zdolność do czynności prawnych;
- 3) ma nieposzlakowaną opinię;
- 4) nie była karana za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;
- 5) nie jest podejrzana o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub przestępstwo skarbowe;

- 6) ukończyła studia prawnicze w Rzeczypospolitej Polskiej i uzyskała tytuł magistra prawa lub zagraniczne studia prawnicze uznane w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 7) posiada zdolność psychiczną i fizyczną pozwalającą na pełnienie obowiązków komornika, którą ustala lekarz medycyny pracy;
- 8) odbyła aplikację komorniczą;
- 9) złożyła egzamin komorniczy;
- 10) pracowała w charakterze asesora komorniczego co najmniej dwa lata;
- 11) ukończyła 26 lat.

Zwolnieni z wymogów 8-10 są sędziowie, asesory sądowi, prokuratorzy, adwokaci, radcowie prawni, notariusze, radcowie lub starsi radcowie Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa oraz osoby posiadające tytuł doktora nauk prawnych.

Komornik zostaje powołany przez Ministra Sprawiedliwości z jego inicjatywy lub na własny wniosek po zasięgnięciu opinii rady właściwej izby komorniczej; z kolei asesora komorniczego powołuje prezes właściwego sądu apelacyjnego na wniosek zainteresowanego po zasięgnięciu opinii rady właściwej izby komorniczej.

Minister Sprawiedliwości przesyła odpisy właściwych wniosków wraz z załącznikami radzie właściwej izby komorniczej w celu wyrażenia przez nią opinii. Rada ma 21 dni na zaopiniowanie wniosku, lecz w przypadku braku opinii nie zostaje zatrzymany dalszy bieg wniosku. Zainteresowany może się ubiegać w tym samym czasie tylko o jedno stanowisko komornika.

Komornik jest zobowiązany w terminie miesiąca od dnia zawiadomienia o powołaniu utworzyć lub objąć kancelarię i zgłosić ten fakt Ministrowi Sprawiedliwości. Każda zmiana adresu kancelarii rodzi obowiązek powiadomienia w ciągu 14 dni właściwego prezesa sądu rejonowego i Ministra Sprawiedliwości.

W celu zapewnienia ciągłości w zawodzie komornik zobowiązany jest zatrudnić w okresie trzech lat aplikanta komorniczego.

Minister Sprawiedliwości może także odwołać komornika. Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji enumeratywnie wymienia, w jakich przypadkach komornik może być odwołany. Zgodnie z art. 15a u.k.s.e. odwołanie następuje, gdy komornik:

- 1) z powodu choroby lub utraty sił uznany został przez lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych za całkowicie niezdolnego do pełnienia swych obowiązków lub bez uzasadnionej przyczyny odmówił poddaniu się takim badaniom mimo skierowania przez radę właściwej izby komorniczej lub prezesa właściwego sądu okręgowego;
- 2) ukończył 70. rok życia;
- 3) został ubezwłasnowolniony częściowo lub całkowicie;
- 4) dopuścił się rażącego lub uporczywego naruszenia przepisów prawa – na wniosek prezesa właściwego sądu apelacyjnego lub prezesa właściwego sądu okręgowego;
- 5) z zawinionych przez siebie przyczyn nie wykonał zarządzeń, o których mowa w art. 3 ust. 3 u.k.s.e. – na wniosek prezesa właściwego sądu apelacyjnego lub prezesa właściwego sądu okręgowego;
- 6) nie zawarł umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 24 ust. 2 u.k.s.e. lub utracił to ubezpieczenie z zawinionych dla siebie przyczyn.

Powołanie na stanowisko komornika sądowego wygasa w momencie, gdy komornik sam zrezygnował z pełnienia funkcji, prawomocnym orzeczeniem dyscyplinarnym został ukarany poprzez wydalenie ze służby komorniczej, został prawomocnie skazany za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe bądź utracił obywatelstwo polskie.

Ważną instytucją prawną jest nadzór komornika. Nadzór nad komornikiem pełni prezes sądu rejonowego, przy którym działa komornik, nadzór zwierzchni – Minister Sprawiedliwości poprzez prezesów sądów okręgowych i sędziów-wizytatorów, a w zakresie kontroli finansowej przez upoważnione osoby. Niemniej jednak zakres nadzoru Ministra Sprawiedliwości nie może wkraczać w działania podlegające nadzorowi sądu.

Prezes sądu rejonowego nadzoruje wiele czynności z zakresu pracy komornika. Do prezesa należy m.in. kontrola szybkości, sprawności i rzetelności przebiegu postępowania co do spraw, w których zachodzi podejrzenie przewlekłości. Do prezesa sądu rejonowego należy także kontrola nad rachunkowością kancelarii. Prezes bada też kulturę pracy kancelarii komorniczej, przestrzeganie wyznaczonych terminów czynności i przyjmowania interesantów oraz utrzymywania kancelarii komorniczej na poziomie odpowiednim do godności urzędu i posiadanych środków. Nadzór prowadzony jest w sposób ciągły. Kontrola może być

przeprowadzona w razie potrzeby, ale nie rzadziej niż co cztery lata osobiście lub przez delegowanego sędziego i przy pomocy księgowego, a w zakresie kontroli finansowej przez upoważnioną osobę, oraz w ramach rozpatrywania skarg i zażaleń niestanowiących przedmiotu rozpoznania sądu w trybie art. 767 k.p.c.

Prezes sądu rejonowego w przypadku wystąpienia nieprawidłowości w funkcjonowaniu kancelarii może wydawać zarządzenia, które – nierespektowane przez komornika – bywają podstawą do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego lub w szczególnych przypadkach do odwołania komornika.

Skargi na czynności komornika nieobjęte nadzorem prezesa sądu rejonowego rozpatrują organy samorządu komorniczego.

Pierwszoplanową rolę w kontroli działalności komorników odgrywa nadzór judykacyjny, w ramach którego strony mogą wnosić o zmianę, uchylenie zaskarżonej czynności lub podjęcie czynności, której zaniechano.

Kolejnym organem pełniącym nadzór nad działalnością komorników jest Krajowa Rada Komornicza. Wyznacza ona komorników-wizytatorów, którzy zobowiązani są do wizytacji komorników danego okręgu nie rzadziej niż raz na trzy lata. Osoby wyznaczone do nadzoru komorników mają prawo do wglądu w działalność komorników, mogą żądać wyjaśnień oraz w razie stwierdzenia uchybień mogą wystąpić do sądu o zarządzenie w trybie art. 759 § 2 k.p.c. Nadzór ten jednak, tak jak w przypadku Ministra Sprawiedliwości, nie może wkraczać w czynności komornicze podlegające nadzorowi judykacyjnemu sądu.

Innym ze środków nadzoru jest obowiązek złożenia przez komornika oświadczenia majątkowego wynikający wprost z art. 16 ust. 1 u.k.s.e. Oświadczenie to musi zawierać dokładne informacje o posiadanych zasobach pieniężnych, nieruchomościach, udziałach i akcjach w spółkach prawa handlowego, a ponadto o nabytym przez tę osobę albo jej małżonka od Skarbu Państwa, innej państwowej osoby prawnej, gminy lub związku międzygminnego, powiatu, związku powiatów, związku powiatowo-gminnego lub związku metropolitalnego mieniu, które podlegało zbyciu w drodze przetargu.

Oświadczenie to powinno zawierać dane dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej oraz pełnienia funkcji w spółkach prawa handlowego lub spółdzielniach, z wyjątkiem funkcji w radzie nadzorczej spółdzielni mieszkaniowej.

Oświadczenie majątkowe składane jest prezesowi sądu apelacyjnego, analizy dokonuje zaś właściwe kolegium sądu apelacyjnego.

Komornik sądowy jest zobowiązany do złożenia oświadczenia przed objęciem funkcji oraz w momencie jej zakończenia, a ponadto do 31 marca każdego roku według stanu na 31 grudnia roku poprzedniego. Według przepisów ustawy informacje te stanowią tajemnice prawnie chronione i podlegają ochronie przewidzianej dla informacji niejawnych o klauzuli „zastrzeżone” określonej w przepisach o ochronie informacji niejawnych, chyba że komornik, który złożył oświadczenie, wyraził pisemną zgodę na ich ujawnienie.

5.3. Odpowiedzialność dyscyplinarna

Zasady odpowiedzialności zostały zawarte również w przepisach powoływanej już ustawy o komornikach sądowych i egzekucji. Przepisy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej zostały zawarte w rozdziale 10 u.k.s.e. Ustawodawca określił w nim zarówno zasady odpowiedzialności, kategorie uchybień, kary dyscyplinarne, jak i organy oraz tryb postępowania dyscyplinarnego. Przewidziane kary i postępowanie odnoszą się także do asesorów i aplikantów; przepisy stosuje się odpowiednio.

Podstawa odpowiedzialności wskazana jest w art. 71 u.k.s.e. Komornicy ponoszą odpowiedzialność zarówno za działania zawinione, jak i zaniechania. Ustawa wyszczególnia następujące podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej: naruszenie powagi i godności urzędu, rażąca obraza przepisów prawa, niewykonanie poleceń powizytacyjnych, wydatkowanie środków podlegających dokumentacji na działalność rażąco niezgodną z przeznaczeniem, podejmowanie czynności z rażącą zwłoką oraz naruszenie właściwości z art. 8 u.k.s.e., czyli związanej z własnym rewirem komorniczym. W zakresie nieuregulowanym przepisy ustawy odpowiednio należy stosować kodeks postępowania karnego.

Komornicy od wielu lat starają się stale wzmacniać swój status zawodowy na drodze prawnej, co znalazło odzwierciedlenie w nowelizacjach ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, jak i w Kodeksie Etyki Zawodowej Komornika. Uchwała ta stanowi obok ustawy zbiór zasad, którymi powinien się kierować komornik w pracy zawodowej, jak również określa stosunki wewnętrzne pomiędzy

komornikami. Mamy tutaj wiele odniesień do moralności, uniwersalnych norm etycznych oraz odpowiedniego stosowania zasad etyki zawodowej prawników przyjętej w Unii Europejskiej. Z kolei w art. 16 u.k.s.e. wskazano, że komornik postępuje nie tylko zgodnie z przepisami prawa, ale także zgodnie z zasadami etycznymi.

Zarówno w ustawie, jak i w Kodeksie Etyki Zawodowej Komornika funkcjonuje instytucja ślubowania. W tej pierwszej akt ślubowania ma znaczenie nie tylko uroczyste, ale także formalno-prawne. Odmowa ślubowania lub niezłożenie go w terminie 14 dni od powołania sprawia, że samo powołanie traci moc. Ślubowanie składane jest przed prezesem sądu apelacyjnego i także w rocie mamy odwołanie do zasad uczciwości, godności i honoru. Kodeks nakazuje złożenie ślubowania o treści: *Oświadczam, że zapoznałem się z treścią Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika, i uroczystie przyrzekam przestrzegać jego postanowienia*, przed walnym zgromadzeniem izby komorniczej. Wejście w życie Kodeksu po 15 latach od momentu wejścia w życie ustawy jest tylko dowodem na to, że cały czas mamy do czynienia z poważnym problemem nieprzestrzegania przez wielu komorników zasad etycznych i przepisów prawnych, na co wskazuje także praktyka dnia codziennego.

Na potrzeby niniejszego opracowania skierowano w dniu 13 stycznia 2016 roku do Krajowej Rady Komorniczej zapytanie (TL-2016-001-KRK) dotyczące uzyskania treści orzeczeń w postępowaniach dyscyplinarnych z 2014 roku. Dnia 16 stycznia 2016 roku otrzymano odpowiedź, w której odmówiono udzielenia tego typu informacji. Jako jedną z podstaw nieuwzględnienia wniosku podano odpowiednie zastosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w sprawach nieuregulowanych ustawą. Krajowa Rada Komornicza zastosowała przepisy wprost. Powołano się na art. 156 § 1 i 2 k.p.k., zgodnie z którym akta udostępnia się stronom postępowania oraz podmiotowi określonymu na podstawie art. 416 k.p.k., obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym.

Może dziwić takie zastosowanie przepisów, gdy mamy do czynienia z funkcjonariuszem publicznym, a postępowanie dyscyplinarne ma służyć interesowi publicznemu. Obowiązuje ogólna konstytucyjna zasada jawności postępowań i tylko w określonych przypadkach może ona zostać wyłączona. Zasada ta chroni przed arbitralnością procesu sądowego i stanowi ważny czynnik kontroli społecznej, która ma zmierzać do zwiększenia zaufania społeczeństwa do wymiaru sprawiedliwości. Art. 355 k.p.k. stanowi, że rozprawa odbywa się jawnie, art. 360

§ 1 k.p.k. zaś wskazuje, że sąd może wyłączyć jawność rozprawy w całości lub części, jeżeli jawność mogłaby wywołać zakłócenia spokoju publicznego, obrazić dobre obyczaje, ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy, lub naruszyć ważny interes prywatny.

Z kolei w odpowiedzi na wniosek Stowarzyszenia z dnia 1 lipca 2014 roku dotyczący danych statystycznych określających liczby wniosków o wszczęcie postępowań dyscyplinarnych i wydanych orzeczeń w 2013 roku oraz w odpowiedzi na analogiczne pismo dotyczące 2014 roku z dnia 15 stycznia 2015 roku Krajowa Rada Komornicza podała następujące dane:

- w 2013 roku wniesiono 78 wniosków do Komisji Dyscyplinarnej. Komisja wydała 29 orzeczeń o ukaraniu, 11 orzeczeń uniewinniających, 12 orzeczeń o umorzeniu postępowania. Odwołania od orzeczeń Komisji złożono w 22 sprawach. Sądy odwoławcze wydały 19 orzeczeń. W 9 sprawach uchylono orzeczenia Komisji i przekazano sprawę do ponownego rozpoznania, w 3 sprawach utrzymano w mocy zaskarżone orzeczenie Komisji Dyscyplinarnej i w 7 sprawach zmieniono orzeczenie Komisji;
- w 2014 roku wniesiono 79 wniosków do Komisji Dyscyplinarnej. 63 postępowania zakończyły się orzeczeniem Komisji. W tym 39 postępowań dyscyplinarnych zakończyło się prawomocnym ukaraniem.

Zastanawia fakt, czy przy tej liczbie postępowań wszystkie orzeczenia nacechowane były okolicznościami wykluczającymi jawność. Czy szeroki katalog naruszeń w całości wyłączał jawność i kontrolę czynnika publicznego? Nie wydaje się bowiem, że rażąca zwłoka, niewykonanie poleceń powizytacyjnych, naruszenie właściwości art. 8 u.k.s.e. może stanowić takie wykluczenie według Krajowej Rady Komorniczej, skoro decyzję o wykluczeniu jawności w części lub w całości podejmuje sąd. Ciekawostką jest fakt, że powołano się także na art. 416 k.p.k., który został uchylony.

Jawność postępowania dyscyplinarnego stanowi niezwykle istotną gwarancję wychowawczo-satysfakcjonującej funkcji postępowania dyscyplinarnego. Publiczny charakter postępowania przed organami sądowymi ma zabezpieczyć strony przed modelem zbliżonym do inkwizycyjnego⁴¹.

41 P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, Warszawa 2013, s. 298.

Przepisy ustawy w kwestii odpowiedzialności dyscyplinarnej, jak również Kodeks Etyki Zawodowej Komornika są dosyć ogólne. Szerokie odniesienie do norm moralno-etycznych powoduje, że organ dyscyplinarny dysponuje bardzo dużym luzem decyzyjnym.

Kodeks Etyki Zawodowej Komornika wskazuje, jakimi zasadami komornicy powinni się kierować w życiu zawodowym i prywatnym. Środowisko komornicze jest zainteresowane tym, aby komornik podczas wykonywania swoich obowiązków nie naruszał powagi i godności urzędu. W Kodeksie odpowiedzialność dyscyplinarna została zatem rozszerzona nie tylko na działalność zawodową, publiczną, ale i na postępowanie w życiu prywatnym. Odpowiedzialność dyscyplinarną komornik może także ponieść w przypadku nieodpowiedniego doboru otoczenia oraz nieodpowiednich stosunków towarzyskich.

Regulacje Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika mają wskazywać komornikom wzorce zachowań, tak aby z jednej strony podnosić prestiż zawodu, a z drugiej aby ustrzec komorników przed ewentualną odpowiedzialnością dyscyplinarną.

5.4. Kary

Art. 72 u.k.s.e. wymienia następujące kary, które mogą być nałożone w postępowaniu dyscyplinarnym:

- 1) upomnienie;
- 2) nagana;
- 3) kara pieniężna w granicach od dwukrotnej do trzydziestokrotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego;
- 4) kara zawieszenia komornika w czynnościach na okres od sześciu miesięcy do dwóch lat;
- 5) wydalenie ze służby komorniczej.

Zwraca uwagę fakt, że po ostatniej nowelizacji część środków karnych uległa zaostreniu. Górna granica kary pieniężnej została zwiększona z dwudziestokrotnej do trzydziestokrotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. Od dnia 9 stycznia 2016 roku uległy zaostreniu także restrykcje dotyczące peł-

nienia funkcji w organach samorządu komorniczego. Dotychczas nałożenie kary nagany lub kary pieniężnej powodowało utratę biernego prawa wyborczego do organów samorządu komorniczego na okres do trzech lat. Obecnie kara nagany, pieniężna lub zawieszenia komornika powodują utratę funkcji w organach samorządu komorniczego i komisji dyscyplinarnej oraz utratę biernego prawa wyborczego do organów samorządu komorniczego i komisji dyscyplinarnej na okres do trzech lat po uprawomocnieniu się orzeczenia dyscyplinarnego. Ponadto z trzech lat do pięciu wydłużono termin wszczęcia postępowania dyscyplinarnego od chwili popełnienia czynu i potwierdzono, że jeżeli czyn zawiera znamiona przestępstwa, to przedawnienie dyscyplinarne nie może nastąpić wcześniej niż przedawnienie przewidziane w kodeksie karnym.

Tabela 5.1. Orzeczenia Komisji Dyscyplinarnej przy Krajowej Radzie Komorniczej⁴²

Orzeczenia Komisji Dyscyplinarnej	2013	2014	2015
Wydalenie ze służby komorniczej	0	1	3
Upomnienie	18	22	17
Nagana	7	10	6
Kara pieniężna do dwudziestokrotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego	4	6	6
Uniewinnienie	bd	bd	20
Umorzenie postępowania	bd	bd	13
Liczba orzeczeń zaskarżonych	11	41	33
Liczba wyroków wydanych przez sądy:	19	31	34
uchylono do ponownego rozpoznania	9	13	14
utrzymano w mocy zaskarżone orzeczenia	3	15	6
zmiana zaskarżonego orzeczenia	7	3	9

⁴² Źródło: dane Ministerstwa Sprawiedliwości.

Komisja dyscyplinarna zgodnie z art. 75l u.k.s.e. wymierza karę przewidzianą w ustawie według własnego uznania, dążąc do tego, aby dolegliwość nie przekraczała stopnia winy, uwzględniając stopień szkodliwości społecznej czynu oraz biorąc pod uwagę środki społeczne i wychowawcze, które chce się osiągnąć wobec obwinionego. Nałożona kara ma także kształtować świadomość prawną komorników, asesorów i aplikantów komorniczych. Podczas wymierzania kary komisja zobowiązana jest uwzględniać także: motywację i sposób zachowania obwinionego, rodzaj i stopień naruszenia ciążących na nim obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw czynu, właściwości i warunki osobiste obwinionego oraz jego zachowanie po popełnieniu czynu, a zwłaszcza starania o naprawienie szkody. Nie ma natomiast przepisu regulującego wprost recydywę.

5.5. Organy postępowania dyscyplinarnego

Art. 75a u.k.s.e. określa sposób powoływania i czas trwania kadencji komisji dyscyplinarnej. Krajowa Rada Komornicza powołuje komisję dyscyplinarną w liczbie 22 członków spośród kandydatów zgłoszonych przez rady każdej izby komorniczej (po trzech). Kadencja komisji dyscyplinarnej trwa cztery lata. W ostatniej nowelizacji ustawy dodano wymóg, że członkiem komisji dyscyplinarnej może być osoba, która sprawuje funkcje komornika od pięciu lat, ukończyła studia prawnicze na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i uzyskała tytuł magistra lub zagraniczne studia prawnicze uznane w Rzeczypospolitej Polskiej.

Niewątpliwie dodanie ust. 1a do art. 75a u.k.s.e. ma służyć wzmocnieniu czynnika fachowości potwierdzonego cenzusem doświadczenia zawodowego. Obsługę komisji dyscyplinarnej zapewnia Krajowa Rada Komornicza. Rada powołując komisję, podejmuje także decyzję w sprawie stanowisk kierowniczych w komisji. Spośród członków komisji Rada powołuje jej przewodniczącego i dwóch wiceprzewodniczących. Odwołanie osób zajmujących te stanowiska jest możliwe wyłącznie na wniosek co najmniej połowy składu komisji lub na wniosek co najmniej połowy składu Rady. Możliwe jest także odwołanie członka komisji przed upływem kadencji. Rada odwołuje członka komisji w przypadku gdy:

- 1) członek zrzekł się funkcji;

- 2) przeciwko członkowi komisji zostało wszczęte postępowanie karne lub dyscyplinarne;
- 3) członek komisji utracił prawo wykonywania zawodu komornika w wyniku orzeczenia dyscyplinarnego, orzeczenia sądowego albo odwołania przez Ministra Sprawiedliwości;
- 4) członek komisji został zawieszony w czynnościach komornika.

W przypadku wakatu w składzie komisji w trakcie trwania kadencji ten może zostać uzupełniony, lecz mandat wygasa wraz z upływem kadencji całej komisji. Członkowie mogą pełnić swoją funkcję po upływie kadencji do zakończenia prowadzonego przez nich postępowania dyscyplinarnego, chyba że zachodzi konieczność prowadzenia tego postępowania od początku. Pracami komisji kieruje przewodniczący, który m.in. wyznacza terminy posiedzeń i przedstawia akta sprawy sądowi odwoławczemu. W razie nieobecności przewodniczącego komisji dyscyplinarnej jego obowiązki wykonuje wiceprzewodniczący. Komisja dyscyplinarna rozpoznaje sprawy dyscyplinarne w trzyosobowym składzie orzekającym. Skład orzekający w danej sprawie wyznacza przewodniczący komisji. Dokonując tej czynności, przewodniczący określa także, który z członków ma pełnić funkcję przewodniczącego składu orzekającego.

Stronami postępowania dyscyplinarnego są:

- 1) wnioskodawca, czyli podmiot, który złożył wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego;
- 2) obwiniony, to jest komornik (odpowiednio także asesor lub aplikant komorniczy), przeciwko któremu złożono wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego;
- 3) pokrzywdzony;
- 4) rzecznik dyscyplinarny.

Obok rzecznika dyscyplinarnego, który jest nowym organem, w postępowaniu dyscyplinarnym niezależnie jako oskarżyciel mogą występować: Minister Sprawiedliwości, prezesi sądów, sędziowie-wizytatorzy, organy samorządu komorniczego oraz komornicy-wizytatorzy.

Rzecznik dyscyplinarny może wykonywać czynności przy pomocy swoich zastępców. Minister Sprawiedliwości powołuje zastępców rzecznika dyscyplinarnego w liczbie nie większej niż trzech spośród kandydatów przedstawionych przez rzecznika dyscyplinarnego. (Po uzyskaniu opinii Krajowej Rady Komor-

niczej). Kadencja rzecznika dyscyplinarnego i jego zastępców trwa cztery lata od momentu powołania. Także tutaj obsługą administracyjną zajmuje się Krajowa Rada Komornicza.

Instytucja rzecznika dyscyplinarnego została powołana, gdyż aparat kontroli działań komorniczych działał nieskutecznie. Solidarność zawodowa brała górę nad rzeczywistym działaniem zmierzającym do niwelowania niewłaściwych zachowań wśród komorników i przypadków łamania prawa. Opieszałość Krajowej Rady Komorniczej w przypadku skarg poszkodowanych wskazywała, że Rada była bardziej zainteresowana obroną członków własnej korporacji zawodowej niż oczyszczaniem środowiska komorniczego z nieprawidłowości. Przykładem jest działanie komornika z Warszawy, który zajął oszczędności emerytce z Sochaczewa. Poszkodowana nie była dłużnikiem; z osobą rzeczywistego dłużnika łączyło ją tylko imię i nazwisko. Krajowa Rada Komornicza nie podjęła działań zmierzających do wyjaśnienia sytuacji. Zaproponowała poszkodowanej dochodzenie swoich praw w prokuraturze lub na drodze postępowania cywilnego⁴³.

5.6. Postępowanie dyscyplinarne

Wniosek o ukaranie mogą złożyć Minister Sprawiedliwości, prezesi sądów, sędziowie-wizytatorzy, organy samorządu komorniczego, komornicy-wizytatorzy oraz rzecznik dyscyplinarny.

Rzecznik dyscyplinarny wszczyna dochodzenie z urzędu albo na wniosek podmiotu, o którym mowa w art. 74 ust. 1 u.k.s.e. O wszczęciu dochodzenia rzecznik zobowiązany jest poinformować wnioskodawcę, Ministra Sprawiedliwości, Krajową Radę Komorniczą oraz izbę komorniczą, której obwiniony jest członkiem. Jeżeli obwinionym jest aplikant komorniczy albo asesor komorniczy, to rzecznik dyscyplinarny o wszczęciu dochodzenia zawiadamia ponadto prezesa właściwego sądu apelacyjnego oraz komornika, który zatrudnia aplikanta komorniczego albo asesora komorniczego. Rzecznik dyscyplinarny ma obowiązek niezwłocznie zawiadomić o podejrzeniu popełnienia przestępstwa prokuratora, jeżeli czyn, który zarzuca się obwinionemu, jest przestępstwem ściganym z oskarżenia publicznego. Rzecznik dyscyplinarny po uznaniu, że dowody zebrane w dochodze-

⁴³ M. Kolińska-Dąbrowska, *Bat na komorników. Wreszcie*, <http://wyborcza.biz/biznes/1,100897,18331357,bat-na-komornikow-wreszcie.html?disableRedirects=true> (31.03.2016).

niu są wystarczające do wszczęcia postępowania przed komisją dyscyplinarną, składa wnioski o ukaranie. Rzecznik dyscyplinarny może umorzyć dochodzenie jeszcze przed wszczęciem postępowania przed komisją dyscyplinarną, jeżeli stwierdzi, że czynu nie popełniono albo czyn nie zawiera znamion przewinienia dyscyplinarnego, lub postępowanie dyscyplinarne co do tego samego czynu zostało wszczęte wcześniej albo prawomocnie zakończone, z uwzględnieniem art. 74 ust. 2 zdanie drugie u.k.s.e.

Ustawa zapewnia dwuinstancyjność postępowania. W pierwszej instancji postępowanie toczy się przed komisją dyscyplinarną. Dopiero od orzeczenia komisji dyscyplinarnej stronom przysługuje odwołanie do sądu okręgowego właściwego według siedziby kancelarii obwinionego komornika. Z kolei orzeczenie sądu okręgowego jest ostateczne i nie przysługuje od niego kasacja. Komisja dyscyplinarna dąży do tego, aby sprawa została rozpoznana na pierwszej rozprawie.

Rozprawa przed komisją dyscyplinarną odbywa się bez względu na niestawienie stron prawidłowo powiadomionych o terminie rozprawy, chyba że strona usprawiedliwi swoją nieobecność, przedkładając zaświadczenie biegłego lekarza sądowego o niemożności udziału w rozprawie, i wniosie o jej odroczenie.

Rozprawę z ważnych powodów można odroczyć maksymalnie na 30 dni, ale po przerwie można prowadzić dalej, tylko jeżeli skład orzekający nie uległ zmianie. Obwiniony może się przyznać do zarzucanego czynu. Wtedy skład orzekający za zgodą stron może zrezygnować z postępowania dowodowego lub przeprowadzić je tylko częściowo.

Komisja dyscyplinarna ma obowiązek uzasadnić orzeczenie w ciągu 30 dni od jego ogłoszenia. Uzasadnienie dostarcza się stronom postępowania, Ministrowi Sprawiedliwości i Prezesowi Krajowej Rady Komorniczej.

Komisja dyscyplinarna przechowuje akta postępowania dyscyplinarnego przez 10 lat, licząc od dnia uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego; nie odpowiada jednak za wykonanie kar. Jej obowiązki kończą się wraz z doręczeniem orzeczenia stronom i odpisu orzeczenia właściwym organom. W zależności od rodzaju kary wykonują ją rady właściwych izb komorniczych albo Minister Sprawiedliwości. Do obowiązków Ministra w tym zakresie należy wyłączne uprawnienie do wykonania prawomocnej kary wydalenia ze służby komorniczej. Wykonanie prawomocnego orzeczenia co do kary pieniężnej należy do Prezesa

Krajowej Rady Komorniczej, wykonanie kary skreślenia asesora komorniczego z wykazu asesorów komorniczych – do prezesa właściwego sądu apelacyjnego, a wykonanie pozostałych kar – do rady właściwej izby komorniczej. Ważną kwestią jest także możliwość zawieszenia w czynnościach komornika, przeciwko któremu wszczęto postępowanie dyscyplinarne lub karne. Ustawodawca postanowił też nałożyć obowiązek zawieszenia komornika w czynnościach, jeżeli jest przeciwko niemu prowadzone postępowanie o umyślne przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub umyślne przestępstwo skarbowe.

Na postanowienie o zawieszeniu komornika w czynnościach stronom przysługuje zażalenie do Sądu Okręgowego w Warszawie w terminie siedmiu dni od dnia doręczenia postanowienia. Zażalenie nie ma charakteru suspensywnego (komornik jest nadal zawieszony po jego wniesieniu). W czasie zawieszenia w czynnościach komornika zawieszono są z mocy prawa wszelkie funkcje pełnione przez niego w samorządzie komorniczym. Zawieszenie ustaje dopiero z dniem prawomocnego zakończenia postępowania dyscyplinarnego. Wyjątek od tej reguły występuje, gdy komisja uchyli zawieszenie wcześniej lub prawomocnie zostanie orzeczona kara wydalenia ze służby komorniczej. Zgodnie z art. 78b u.k.s.e. do postępowania dyscyplinarnego w zakresie nieuregulowanym w ustawie stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego.

5.7. Przykłady spraw dyscyplinarnych

5.7.1. Przykład 1. Odpowiedzialność komornika za rażące naruszenie prawa

Rada izby komorniczej złożyła wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego za przewinienie z art. 74 ust. 1 u.k.s.e. Wniosek złożony został przeciwko komornikowi działającemu w centralnej Polsce, który wszczął egzekucję z nieruchomości znajdującej się w województwie śląskim. Rada izby komorniczej wskazała, że komornik dopuścił się przewinienia dyscyplinarnego z art. 74 ust. 2 u.k.s.e., gdyż naruszono art. 8 ust. 5 u.k.s.e. Art. 921 § 1 k.p.c. wyraźnie wskazuje, że egzekucja z nieruchomości należy do kompetencji komornika działającego przy sądzie, w którego okręgu jest położona. Komornik mając prawomocny tytuł wykonawczy, podjął czynności egzekucyjne wobec dłużnika zmierzające do wyegzekwowania należności objętych tym tytułem. Komisja dyscyplinarna nie

miała wątpliwości co do przewinienia i wymierzyła karę upomnienia na podstawie art. 72 ust. 1 pkt 1 u.k.s.e. Komornik przyznał się do zarzuczanych działań wskazanych we wniosku i powiedział, że te miały związek z groźbą możliwości sprzedaży przez dłużnika nieruchomości, zanim zgodnie z prawem sprawa zostanie przekazana do komornika właściwego miejscowo. Komornik stwierdził, że działał prewencyjnie w imieniu wierzyciela, który zażądał pilnego zajęcia nieruchomości. Rada izby komorniczej wnosila we wniosku o wymierzenie kary nagany, a następnie kary pieniężnej w maksymalnym wymiarze. Komisja zwróciła jednak uwagę, że komornik wcześniej nie był karany dyscyplinarnie, a jego działanie nie wyrządziło szkody wierzycielowi. Komornik nie dopełnił obowiązku przestrzegania prawa wynikającego z art. 16 ust. 1 u.k.s.e. oraz złamał art. 7 Konstytucji RP, która nakazuje władzy publicznej działać na podstawie i w granicach prawa⁴⁴.

5.7.2. Przykład 2. Przeniesienie kancelarii komorniczej poza okręg sądowy

Dnia 9 czerwca 2010 roku komisja dyscyplinarna uniewinniła komornik sądową, obwinioną za naruszenie art. 1, art. 7 ust. 2, art. 8 ust. 1 i art. 17 ust. 1 u.k.s.e., która po utworzeniu kancelarii komorniczej, będąc komornikiem przy sądzie rejonowym w X, przeniosła ją na adres będący w obszarze właściwości sądu rejonowego w Y, pomimo obowiązku prowadzenia kancelarii przy sądzie właściwym. Obwiniona miała także rażąco naruszyć powagę i godność urzędu (art. 71 pkt 1 i 2 u.k.s.e.). Mimo wezwania Ministra Sprawiedliwości do zmiany decyzji i ponownego przeniesienia kancelarii na obszar właściwości sądu rejonowego w X komornik nie uczyniła tego. Sąd okręgowy utrzymał w mocy orzeczenie komisji dyscyplinarnej w kwestii uniewinnienia. Zdaniem sądu okręgowego z przepisów ustawy nie wynika wprost, gdzie ma się mieścić siedziba kancelarii komorniczej. Wnioskodawca wyprowadził obowiązek prowadzenia kancelarii na obszarze sądu, przy którym działa, z art. 1, art. 7 ust. 2, art. 8 ust. 1 i art. 17 ust. 1 u.k.s.e.⁴⁵

44 Z. Knypl, *Odpowiedzialność komornika za rażące naruszenie prawa*, „Nowa Currenda” 2012, marzec, s. 59-61.

45 Z. Knypl, *Siedziba kancelarii komorniczej*, „Nowa Currenda” 2012, styczeń, s. 65-66.

5.8. Podsumowanie

Niestety do dnia zakończenia monitoringu Stowarzyszeniu nie zostały udostępnione żadne orzeczenia wydane przez Komisję Dyscyplinarną przy Krajowej Radzie Komorniczej⁴⁶. Taka sytuacja nie zaistniała w przypadku żadnego z pozostałych zawodów objętych monitoringiem. Trudno zatem podjąć się oceny jakości komorniczego orzecznictwa dyscyplinarnego. Niemniej jednak na podstawie danych o rozstrzygnięciach spraw w latach 2013–2015 można dojść do przekonania, że orzeczenia Komisji Dyscyplinarnej przy Krajowej Radzie Komorniczej cechuje liberalizm.

⁴⁶ Należy uznać, że to właśnie ona jest obowiązana do udostępnienia swych orzeczeń – tak Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie w uzasadnieniu wyroku o sygnaturze: II SAB/Wa 149/16.

VI. Kurator sądowy

6.1. Wstęp

Instytucja kuratora sądowego została uregulowana w ustawie o kuratorach sądowych. Zgodnie z art. 1 u.k.s. kurator sądowy realizuje określone przez prawo zadania o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym i kontrolnym, związane z wykonywaniem orzeczeń sądu.

Kuratorzy sądowi dzielą się na kuratorów zawodowych i społecznych. Kuratorzy sądowi wykonujący orzeczenia w sprawach karnych są kuratorami dla dorosłych, a wykonujący orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich są kuratorami rodzinnymi. Warto zwrócić uwagę, że tylko kuratorzy zawodowi są objęci odpowiedzialnością dyscyplinarną. Kuratorzy społeczni pełnią swoje obowiązki nieodpłatnie pod nadzorem kuratora zawodowego. Otrzymują jednak zryczałtowany zwrot kosztów poniesionych podczas wykonywania zadań. Kurator społeczny nie przechodzi szkolenia w formie aplikacji i nie składa egzaminu.

Kuratorzy sądowi wykonują swoje zadania w środowisku podopiecznych, także na terenie zamkniętych zakładów i placówek pobytu tych osób, w szczególności na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych. Niemniej jednak podstawowym miejscem pracy jest naturalne miejsce przebywania podopiecznego.

Swoje ustawowe działania kurator realizuje przez szereg czynności takich jak możliwość żądania wyjaśnień i informacji od podopiecznych objętych dozorem, nadzorem lub inną formą kontroli zleconej przez sąd czy prawo odwiedzania osoby objętej postępowaniem w godzinach od 7.00 do 22.00 w miejscu zamieszkania lub pobytu łącznie z prawem żądania okazania dokumentów potwierdzających tożsamość. Kurator ma dostęp do akt sądowych podopiecznych, może je przeglądać i sporządzać ich odpisy. Kolejnym uprawnieniem kuratora sądowego jest możliwość korzystania z pomocy policji, organów lub instytucji państwo-

wych, organów samorządu terytorialnego, stowarzyszeń i organizacji społecznych w zakresie ich działania, a także od osób fizycznych. Kurator wyposażony w paletę uprawnień, wykonując obowiązki nałożone przez ustawę, odgrywa ważną rolę społeczną, gdyż motywuje podopiecznego do postępowania zgodnie z zasadami współżycia społecznego i w poszanowaniu porządku prawnego. Kurator ma prawo wystąpić do sądu o umieszczenie podopiecznego w zakładzie zamkniętym, jeżeli osoba ta nie chce współpracować, nie stosuje się do poleceń, unika kontaktu i jednocześnie prowadzi w dalszym ciągu naganny tryb życia.

Zgodnie z art. 5 ust. 1 u.k.s. kuratorem zawodowym może być mianowana osoba, która:

- 1) posiada obywatelstwo polskie i korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich;
- 2) jest nieskazitelnego charakteru;
- 3) jest zdolna ze względu na stan zdrowia do pełnienia obowiązków kuratora zawodowego;
- 4) ukończyła studia magisterskie z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych, socjologicznych lub prawnych albo inne studia magisterskie i studia podyplomowe z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych, socjologicznych lub prawnych;
- 5) odbyła aplikację kuratorską;
- 6) zdała egzamin kuratorski.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach Minister Sprawiedliwości na wniosek prezesa sądu okręgowego może zwolnić kandydata na kuratora z obowiązku odbycia aplikacji kuratorskiej i złożenia egzaminu kuratorskiego.

6.2. Podstawy odpowiedzialności dyscyplinarnej

W art. 52 u.k.s. ust. 1 wskazano, że kuratorzy zawodowi ponoszą odpowiedzialność porządkową albo dyscyplinarną za naruszenie obowiązków kuratora. Obowiązki te skonkretyzowane są w innych ustawach i wydanych na ich podstawie aktów wykonawczych. Dla kuratorów zawodowych dla dorosłych będą to w szczególności kodeks karny wykonawczy oraz wydane na jego podstawie

rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 roku w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych. Uprawnienia kuratorów rodzinnych regulują m.in. kodeks postępowania cywilnego, kodeks rodzinny i opiekuńczy, czy też ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz akty wykonawcze, w tym rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2014 roku w sprawie nadzoru nad nieletnim.

Art. 12 u.k.s. zawiera delegację dla Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzenia szczegółowego sposobu realizacji uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych, uwzględniając potrzebę szybkiego wykonywania orzeczeń sądu oraz zagwarantowania praw i interesów podopiecznych. W rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 roku w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków dla kuratorów sądowych wskazano enumeratywnie te obowiązki, dzieląc je w zależności od odmiennych zadań stojących przed kuratorami, którzy wykonują orzeczenia w sprawach karnych lub w sprawach rodzinnych i nieletnich.

Poza zasadą sumienności i rzetelności oraz obowiązku przestrzegania przepisów prawa należy zwrócić uwagę na obowiązek kierowania się zasadami etyki zawodowej. Niemniej jednak za uchybienie temu obowiązkowi kurator nie może zostać pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej, co stanowi rozwiązanie bardzo nietypowe na tle ogółu zawodów zaufania publicznego⁴⁷. Ustawa o kuratorach sądowych upoważniła w art. 46 ust. 1 pkt 1 Krajową Radę Kuratorów do uchwalenia kodeksu etyki kuratora sądowego. Uchwała Krajowej Rady Kuratorów z dnia 6 maja 2004 roku – Kodeks Etyki Kuratora Sądowego dość ogólnie określa zasady, których mają przestrzegać kuratorzy podczas wykonywania obowiązków. Kurator sądowy według Kodeksu wykonuje swoje zadania zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, zasadami współżycia społecznego i zasadami określonymi we wspomnianej uchwale. Kurator powinien przy tym szanować prawa i godność człowieka, uznając jego podmiotowość oraz przestrzegając zasady równego traktowania. Kodeks Etyki Kuratora Sądowego stanowi, że kurator sądowy, wypełniając swoje zadania, winien kierować się zasadami uczciwości, honoru i szacunku dla innych osób oraz przestrzegać dobrych obyczajów. Nieco uwagi poświęcono także relacjom między samymi kuratorami. Zgodnie z zasadami kuratorzy powinni m.in. wzajemnie służyć sobie radą, zachowywać po-

47 S. Stasiorowski, *Odpowiedzialność porządkowa i dyscyplinarna sądowego kuratora zawodowego*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2012, nr 1(3), s. 100.

wściągliwość w wypowiedzaniu słów krytycznych o współpracownikach w obecności podopiecznych i osób postronnych. Ponadto mają w pierwszej kolejności o zauważonych zaniedbaniach lub błędach informować bezpośrednio kuratora, a w przypadku rażącego naruszenia obowiązków – bezpośredniego przełożonego. Oprócz tego powinni bronić kolegi w przypadku zarzucenia mu naruszenia obowiązków lub nieetycznego postępowania, jeśli są przekonani o niesłuszności podejrzeń.

Istotną rolę odgrywają organy nadzorujące pracę kuratorów. Kompetencje nadzorcze ma kurator okręgowy, nadzór zwierzchni nad działalnością kuratorów zaś pełni Minister Sprawiedliwości.

W art. 68 u.k.s. określono zasady przedawnienia w odniesieniu do spraw dyscyplinarnych. Ustalono w tym przepisie, że nie prowadzi się postępowania wyjaśniającego po upływie miesiąca od dnia uzyskania pisemnego zawiadomienia o popełnieniu czynu uzasadniającego odpowiedzialność dyscyplinarną ani po upływie roku od dnia popełnienia tego czynu. Powyższy termin ulega przedłużeniu, jeżeli z powodu nieobecności w pracy kurator nie może złożyć wyjaśnień. Wówczas bieg miesięcznego terminu nie rozpoczyna się, a termin już płynący ulega zawieszeniu do dnia stawienia się kuratora w pracy. Wyjątek od powyższych reguł stanowią sprawy dyscyplinarne, które dotyczą czynów mających znamiona przestępstwa. Wówczas przedawnienie dyscyplinarne nie następuje wcześniej niż przedawnienie karne.

6.3. Kary

Jak wspomniano wcześniej, kuratorzy zawodowi ponoszą odpowiedzialność porządkową lub dyscyplinarną za naruszenie swoich obowiązków. Karą porządkową jest upomnienie, które kuratorowi okręgowemu i jego zastępcy wymierza prezes sądu okręgowego, a pozostałym kuratorom – prezes sądu rejonowego. Kara upomnienia nie wymaga postępowania dyscyplinarnego. Kurator w ciągu trzech dni od zawiadomienia go o nałożeniu kary porządkowej upomnienia może się odwołać odpowiednio do Ministra Sprawiedliwości lub prezesa sądu okręgowego. Art. 52 ust. 3 u.k.s. z kolei zawiera enumeratywny katalog kar dyscyplinarnych. Należą do nich:

- 1) nagana;
- 2) nagana z ostrzeżeniem;
- 3) nagana z pozbawieniem możliwości uzyskania wyższego stopnia służbowego przez dwa lata;
- 4) usunięcie z zajmowanego stanowiska;
- 5) wydalenie ze służby kuratorskiej.

Zgodnie z art. 67 u.k.s. prawomocną decyzję o nałożeniu kary porządkowej upomnienia oraz odpis prawomocnego orzeczenia sądu dyscyplinarnego dołącza się do akt osobowych kuratora. W przypadku kary wydalenia ze służby kuratorskiej stosunek pracy z kuratorem zawodowym ulega z mocy prawa rozwiązaniu z jego winy, bez wypowiedzenia. Na podstawie art. 70 ust. 1 u.k.s. prezes sądu okręgowego zarządza z urzędu usunięcie z akt osobowych kuratora:

- 1) decyzji o ukaraniu karą porządkową – po roku od jej uprawomocnienia;
- 2) odpisu orzeczenia sądu dyscyplinarnego o ukaraniu karą przewidzianą w art. 52 ust. 3 pkt 1–4 u.k.s. – po upływie dwóch lat, a karą przewidzianą w art. 52 ust. 3 pkt 5 u.k.s. – po upływie pięciu lat od jej uprawomocnienia.

W przypadku surowszych kar, takich jak nagana, nagana z ostrzeżeniem, nagana z pozbawieniem możliwości uzyskania wyższego stopnia przez dwa lata czy też usunięcie z zajmowanego stanowiska, okres ten wydłuża się do dwóch lat od uprawomocnienia się orzeczenia wymierzającego karę. W przypadku kary najsurowszej, czyli wydalenia ze służby kuratorskiej, okres ten wydłuża się do pięciu lat od uprawomocnienia kary.

Zgodnie z art. 24 u.k.s. kurator okręgowy może złożyć wniosek o zawieszenie kuratora w pełnieniu obowiązków służbowych w przypadku wszczęcia przeciwko niemu postępowania dyscyplinarnego. Decyzję w tej sprawie podejmuje prezes sądu okręgowego. W przypadku braku wniosku o zawieszenie kuratora prezes sądu okręgowego może podjąć taką decyzję z urzędu. W obu przypadkach okres zawieszenia nie może być dłuższy niż trzy miesiące, a w okresie zawieszenia kurator zachowuje prawo do wynagrodzenia i innych świadczeń przysługujących na podstawie stosunku pracy.

6.4. Organy prowadzące postępowanie dyscyplinarne i jego uczestnicy

Do rozpoznawania interesujących nas spraw powołano sądy dyscyplinarne. W myśl art. 54 u.k.s. postępowanie jest dwuinstancyjne. W pierwszej instancji właściwy jest sąd dyscyplinarny w sądzie okręgowym, przy którym kurator objęty postępowaniem pełni służbę. Sąd odwoławczy działa przy Ministrze Sprawiedliwości. W obu instancjach sądy orzekają w składzie trzyosobowym. Do orzekania w sądach dyscyplinarnych uprawnieni są wszyscy kuratorzy zawodowi – z wyjątkiem kuratora okręgowego i jego zastępcy oraz rzecznika dyscyplinarnego. Wyboru członków sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji zgodnie z art. 51 pkt 1 u.k.s. dokonuje okręgowe zgromadzenie kuratorów. Ustawodawca określił możliwą liczebność sądu pierwszej instancji od 6 do 12 członków. Z kolei zgodnie z art. 51 pkt 2 u.k.s. okręgowe zgromadzenie kuratorów wybiera kandydatów na członków sądu dyscyplinarnego drugiej instancji. Spośród wskazanych kandydatów Minister Sprawiedliwości wybiera 12 członków sądu dyscyplinarnego drugiej instancji. Kadencja sądów dyscyplinarnych w obu instancjach trwa sześć lat, a ich członkowie są niezawisli i podlegają tylko ustawie. Skład orzekający sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji wyznacza prezes sądu okręgowego w kolejności alfabetycznej z listy członków odpowiedniego sądu, a skład sądu drugiej instancji wyznacza w kolejności alfabetycznej Minister Sprawiedliwości. Zgodnie z art. 56 ust. 2 u.k.s. składowi przewodniczy członek najstarszy służbą. Do niego też należy wyznaczenie protokolanta spośród pozostałych kuratorów.

W postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym istotną rolę odgrywa rzecznik dyscyplinarny, który jest uprawnionym oskarżycielem. Zgromadzenie wybiera rzecznika spośród siebie, a jego kadencja podobnie jak kadencja sądu trwa sześć lat. Rzecznik przeprowadza postępowanie wyjaśniające i występuje z wnioskiem o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego do sądu dyscyplinarnego, jeżeli uzasadniają to wyniki postępowania wyjaśniającego. Ponadto rzecznik występuje przed sądem dyscyplinarnym w charakterze strony zarówno w pierwszej, jak i w drugiej instancji oraz ma prawo wniesienia odwołania od orzeczeń sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji oraz drugiej instancji do Sądu Apelacyjnego w Warszawie. Obwiniony może ustanowić obrońcę spośród kuratorów zawodowych, adwokatów lub radców prawnych. W art. 60 ust. 2 określono normę ogólną, na podstawie której *w wypadku gdy obwiniony, który nie ma obrońcy z wybo-*

ru, wnosi o ustanowienie obrońcy z urzędu, przewodniczący sądu dyscyplinarnego może wyznaczyć obrońcę spośród kuratorów zawodowych, adwokatów lub radców prawnych.

6.5. Postępowanie dyscyplinarne i wykonawcze

Zgodnie z art. 61 ust. 1 u.k.s. sąd dyscyplinarny pierwszej instancji wszczyna postępowanie dyscyplinarne z dniem zgłoszenia wniosku przez rzecznika dyscyplinarnego o wszczęcie postępowania. Rozprawa jest jawna. W uzasadnionych przypadkach skład orzekający może wyłączyć jawność rozprawy, niemniej ogłoszenie orzeczenia jest jawne.

Ustawodawca zadbał o sprawność postępowania dyscyplinarnego, precyzując, że tylko w przypadku usprawiedliwionego niestawiennictwa wstrzymuje się rozpoznanie sprawy. W przeciwnym razie niestawiennictwo obwinionego lub jego obrońcy na rozprawie nie wstrzymuje rozpoznania sprawy.

Orzeczenie wydaje się po przeprowadzeniu rozprawy, w toku której wysłuchuje się rzecznika dyscyplinarnego, obwinionego oraz jego obrońcę, a także po rozpatrzeniu innych dowodów mających znaczenie w sprawie. Orzeczenie powinno być ogłoszone bezpośrednio po naradzie. W wyjątkowych przypadkach można odroczyć ogłoszenie orzeczenia na czas nie dłuższy niż trzy dni. O terminie ogłoszenia orzeczenia przewodniczący składu orzekającego powinien zawiadomić strony bezpośrednio po zakończeniu narady. Przewodniczący składu orzekającego zobligowany jest po ogłoszeniu orzeczenia podać ustnie zasadnicze motywy rozstrzygnięcia. Ustawodawca wprowadził także instrukcyjny termin na doręczenie stronom orzeczenia wraz z uzasadnieniem w formie pisemnej. Maksymalny termin przewidziany na dokonanie tej czynności wynosi siedem dni od dnia ogłoszenia orzeczenia.

Stronom postępowania przysługuje prawo odwołania od orzeczenia sądu pierwszej instancji. Odwołanie wnosi się za pośrednictwem sądu pierwszej instancji do sądu drugiej instancji w terminie 14 dni od dnia doręczenia orzeczenia wraz z uzasadnieniem (art. 63 ust. 2 u.k.s.). Odwołanie może skarżyć całość orzeczenia

lub jego część i musi zawierać uzasadnienie. Możliwe jest także wniesienie odwołania od orzeczenia sądu dyscyplinarnego drugiej instancji. Zgodnie z art. 65 u.k.s. stronom przysługuje odwołanie do Sądu Apelacyjnego w Warszawie w terminie 30 dni od dnia doręczenia orzeczenia z jego uzasadnieniem. Zgodnie z art. 64 u.k.s. orzeczenia sądu dyscyplinarnego podlegają wykonaniu z chwilą uprawomocnienia. W kolejnym artykule podano zasady odpowiedniego stosowania przepisów na poszczególnych etapach postępowania. Ustawodawca ustalił, że w postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym drugiej instancji stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu przed sądem dyscyplinarnym pierwszej instancji. Z kolei do rozpoznania odwołania od orzeczenia sądu drugiej instancji stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego o apelacji. W zakresie nieuregulowanym ustawą odpowiednie zastosowanie znajduje kodeks postępowania karnego (art. 66 u.k.s.).

6.6. Monitoring postępowań dyscyplinarnych za lata 2013-2016

W latach 2014-2016 Stowarzyszenie na podstawie ustawy o dostępie do informacji publicznej przeprowadziło szereg działań monitorujących w zakresie postępowania dyscyplinarnego wśród kuratorów sądowych. Zakres kontroli obejmował funkcjonowanie sądów dyscyplinarnych, kontrolę orzeczeń tych sądów oraz samą dostępność do informacji publicznej.

Pierwszym etapem kontroli było złożenie dnia 8 września 2014 roku wniosków do sądów dyscyplinarnych dla kuratorów sądowych działających przy sądach okręgowych następującej treści:

1. *Ile postępowań dyscyplinarnych w roku 2013 wszczął tutejszy sąd dyscyplinarny?*
2. *Ile postępowań dyscyplinarnych toczących się przed tutejszym sądem dyscyplinarnym zakończyło się prawomocnym orzeczeniem w roku 2013?*
3. *Ile postępowań dyscyplinarnych toczących się przed tutejszym sądem dyscyplinarnym zakończyło się prawomocnym ukaraniem obwinionego w roku 2013?*

Sąd dyscyplinarny	Liczba wszczętych spraw	Liczba spraw zakończonych prawomocnym orzeczeniem	Liczba spraw zakończonych prawomocnym ukaraniem	Uwagi
W sądzie okręgowym Białymstoku	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Bielsku-Białej	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Bydgoszczy	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Częstochowie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Elblągu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Gdańsku	1	2	1	
W sądzie okręgowym Gliwicach	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Gorzowie Wlkp.	1	2	2	
W sądzie okręgowym w Jeleniej Górze	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Kaliszu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Katowicach	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Kielcach	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Koninie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Koszalinie	1	1	0	Postępowanie zostało umorzono
W sądzie okręgowym w Krakowie	1	1	1	
W sądzie okręgowym w Krośnie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Legnicy	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Lublinie	3	3	4	
W sądzie okręgowym w Łomży	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Łodzi	1	0	0	
W sądzie okręgowym w Nowym Sączu	bd	bd	bd	
W sądzie okręgowym w Olsztynie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Opolu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Ostrołęce	1	0	0	Ponowne rozpoznanie przez wniesienie odwołania do Ministra Sprawiedliwości
W sądzie okręgowym w Piotrkowie Trybunalskim	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Płocku	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Poznaniu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Przemyślu	0	0	0	

Sąd dyscyplinarny	Liczba wszczętych spraw	Liczba spraw zakończonych prawomocnym orzeczeniem	Liczba spraw zakończonych prawomocnym ukaraniem	Uwagi
W sądzie okręgowym w Radomiu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Rzeszowie	bd	bd	bd	
W sądzie okręgowym w Siedlcach	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Sieradzu	bd	bd	bd	
W sądzie okręgowym w Słupsku	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Suwałkach	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Szczecinie	0	1	0	
W sądzie okręgowym w Świdnicy	1	0	0	
W sądzie okręgowym w Tarnobrzegu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Tarnowie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Toruniu	bd	bd	bd	
W sądzie okręgowym w Warszawie	0	0	0	
W sądzie okręgowym Warszawa-Praga w Warszawie	6	1	1	
W sądzie okręgowym w Włocławku	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Wrocławiu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Zamościu	1	0	0	
W sądzie okręgowym w Zielonej Górze	0	3	2	

Ponownie dnia 19 lutego 2015 roku do sądów dyscyplinarnych skierowano pytanie o treści:

- 1. Ile postępowań dyscyplinarnych w roku 2014 wszczął tutejszy sąd dyscyplinarny?*
- 2. Ile postępowań dyscyplinarnych toczących się przed tutejszym sądem dyscyplinarnym zakończyło się prawomocnym orzeczeniem w roku 2014?*
- 3. Ile postępowań dyscyplinarnych toczących się tutejszym sądem dyscyplinarnym zakończyło się prawomocnym ukaraniem obwinionego w roku 2014?*

Tabela 6.2. Informacje uzyskane po drugim etapie monitoringu

Sąd dyscyplinarny	Liczba wszczętych spraw	Liczba spraw zakończonych prawomocnym orzeczeniem	Liczba spraw zakończonych prawomocnym ukaraniem	Uwagi
W sądzie okręgowym Białymstoku	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Bielsku-Białej	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Bydgoszczy	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Częstochowie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Elblągu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Gdańsku	1	1	0	
W sądzie okręgowym Gliwicach	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Gorzowie Wlkp.	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Jeleniej Górze	bd	bd	bd	
W sądzie okręgowym w Kaliszu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Katowicach	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Kielcach	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Koninie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Koszalinie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Krakowie	2	4	4	
W sądzie okręgowym w Krośnie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Legnicy	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Lublinie	1	5	4	
W sądzie okręgowym w Łomży	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Łodzi	0	1	1	
W sądzie okręgowym w Nowym Sączu	bd	bd	bd	
W sądzie okręgowym w Olsztynie	bd	bd	bd	
W sądzie okręgowym w Opolu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Ostrołęce	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Piotrkowie Trybunalskim	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Płocku	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Poznaniu	1	0	0	
W sądzie okręgowym w Przemyślu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Radomiu	4	1	0	
W sądzie okręgowym w Rzeszowie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Siedlcach	0	0	0	

Sąd dyscyplinarny	Liczba wszczętych spraw	Liczba spraw zakończonych prawomocnym orzeczeniem	Liczba spraw zakończonych prawomocnym ukaraniem	Uwagi
W sądzie okręgowym w Sieradzu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Słupsku	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Suwałkach	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Szczecinie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Świdnicy	bd	bd	bd	
W sądzie okręgowym w Tarnobrzegu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Tarnowie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Toruniu	0	0	0	Toczyło się postępowanie przed Sądem Apelacyjnym w Warszawie dotyczące odwołania kuratora zawodowego od postanowienia Sądu Dyscyplinarnego II Instancji dotyczącego ukarania po postępowaniu dyscyplinarnym wszczętym pierwotnie w 2010 r. W 2014 r. zapadł wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie podtrzymujący wyrok Sądu Dyscyplinarnego II Instancji o ukaraniu kuratora zawodowego karą nagany.
W sądzie okręgowym w Warszawie	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Warszawa-Praga w Warszawie	2	3	3	
W sądzie okręgowym w Włocławku	bd	bd	bd	
W sądzie okręgowym w Wrocławiu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Zamościu	0	0	0	
W sądzie okręgowym w Zielonej Górze	1	0	0	Dodatkowo związku z toczącym się postępowaniem karnym dwa wszczęte postępowania mają status postępowań zawieszonych.

6.7. Charakterystyka zarzutów dyscyplinarnych – przykłady

6.7.1. Przykład 1. Brak należytej staranności

Przykładem zwracającym uwagę jest orzeczenie Sądu Dyscyplinarnego dla zawodowych kuratorów sądowych z dnia 14 października 2014 roku (sygn. akt KD3/13), w którym obwinionego K. uznano winnym zarzucanego czynu i wymierzono karę nagany z ostrzeżeniem. W uzasadnieniu czytamy, że w dniu 2 września 2013 roku do Sądu Dyscyplinarnego I Instancji dla zawodowych kuratorów sądowych w okręgu Sądu Okręgowego Warszawa-Praga wpłynął wniosek Rzecznika Dyscyplinarnego do spraw Kuratorów w okręgu Sądu Okręgowego Warszawa-Praga o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego wobec K., kuratora zawodowego Zespołu Kuratorskiego Służby Sądowej Sądu Rejonowego dla Warszawy-Pragi Północ w związku z niewykazaniem się należytą starannością w sporządzeniu wniosku o zwolnienie skazanego z dozoru w sprawie VIII D 428/12 do Sądu Okręgowego Warszawa-Praga. Brak należytej staranności polegał na poświadczeniu nieprawdy, że skazany w okresie próby przestrzegał porządku prawnego i nie było wobec niego prowadzone żadne postępowanie karne; jest to czyn z art. 1 i art. 11 u.k.s. w związku z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 czerwca 2002 roku w sprawie zakresu praw i obowiązków podmiotów sprawujących dozór, zasad i trybu wykonywania dozoru oraz trybu wyznaczania przez stowarzyszenia, organizacje i instytucje swoich przedstawicieli do sprawowania nadzoru. Obwiniony złożył w sprawie wnioski o umorzenie lub uniewinnienie go od stawianych zarzutów, tłumacząc, że w momencie formułowania swojego wniosku nie miał świadomości, iż dozorowany został ponownie skazany prawomocnym wyrokiem sądu. Sąd dyscyplinarny nie uwzględnił wniosku obwinionego, ponieważ z dyspozycji § 6 pkt 5 wspomnianego rozporządzenia wynika, że kurator ma obowiązek przygotowania odpowiednio uzasadnionych wniosków w sprawie zmiany orzeczenia sądu oraz dołączenia do nich akt dozoru i innych stosownych dokumentów. Obwiniony zdaniem sądu nie wykazał się należytą starannością w sporządzeniu wniosku o zwolnienie z dozoru. Sąd wymierzając karę nagany, uwzględnił fakt, iż obwiniony nie był dotychczas karany karą porządkową ani dyscyplinarną.

6.7.2. Przykład 2. Naruszenie procedur i obowiązków kuratora sądowego

Dnia 22 listopada 2012 roku Sąd Dyscyplinarny I Instancji dla zawodowych kuratorów sądowych przy Sądzie Okręgowym w Gorzowie Wielkopolskim nałożył na obwinionego karę nagany z ostrzeżeniem w związku z naruszeniem obowiązków służbowych (sygn. akt IKD1/11). W trakcie postępowania dyscyplinarnego zostały wykazane zaniedbania pracownicze i służbowe obwinionego. Sąd uznał zasadność zarzutów postawionych we wniosku rzecznika dyscyplinarnego co do naruszenia procedur i obowiązków kuratora sądowego wskazanych w kodeksie karnym wykonawczym oraz we wspomnianym rozporządzeniu, jak również co do zaniedbań w postaci beczynności polegających na całkowitym lub częściowym zaniechaniu obowiązków służbowych, na nagminnym i nieuzasadnionym wzywaniu skazanych do osobistego stawiennictwa, na ograniczeniu pracy w terenie do minimum oraz na niewystarczającej współpracy z innymi instytucjami. Obwiniony także nie reagował na informacje zawarte w kartach kuratorów społecznych. W zakresie kontroli okresów próby bez dozoru kuratora obwiniony zaniechał częściowo lub całkowicie czynności służbowych. Sąd uznał także obwinionego winnym naruszenia obowiązków pracowniczych w postaci lekceważenia poleceń przełożonych, czyli Prezesa Sądu Rejonowego i Kierownika Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej. Co ciekawe, sąd dyscyplinarny w swoim uzasadnieniu odwołał się także do zasad ogólnych Kodeksu Etyki Kuratora Sądowego, wskazując, że obwiniony wykorzystywał jedno- lub dwudniowe urlopy wypoczynkowe w dniach swoich dyżurów w sądzie, nie informując o tym Kierownika Zespołu, co dezorganizowało jego pracę i innych kuratorów oraz miało również wpływ na sposób, w jaki obwiniony wywiązywał się z nałożonych na niego obowiązków służbowych. Sąd nie zastosował najwyższego wymiaru kary, jakim byłoby usunięcie ze służby, gdyż brał pod uwagę dotychczasowy przebieg służby oraz pozytywną opinię przełożonych.

6.7.3. Przykład 3. Naruszenie obowiązków służbowych kuratora zawodowego

Dnia 10 czerwca 2014 roku Sąd Dyscyplinarny I Instancji dla Kuratorów Zawodowych do rozpoznawania spraw dyscyplinarnych Kuratorów Zawodowych Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie wymierzył na podstawie art. 52 ust. 3 pkt 1 u.k.s. karę nagany wobec kurator zawodowej Sądu Rejonowego w Wołominie, która w okresie od sierpnia 2007 roku do października 2008 roku dopuściła się rażących zaniedbań ustawowych poprzez prowadzenie dozo-

ru w sprawie Kontr D 5/05 wobec zmarłego skazanego, poświadczając przy tym nieprawdę (czyn z art. 1 i art. 11 u.k.s, z par. 12 i 15 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 czerwca 2007 roku).

6.7.4. Przykład 4. Naruszenie obowiązków służbowych kuratora zawodowego

Orzeczenie z dnia 3 grudnia 2014 roku Sądu Dyscyplinarnego I Instancji dla Kuratorów Zawodowych do rozpoznawania sprawy dyscyplinarnych Kuratorów Zawodowych Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie zakończyło się karą dyscyplinarną wydalenia ze służby na podstawie art. 52 pkt 5 u.k.s. Tak surową karę wymierzono kuratorowi zawodowemu Sądu Rejonowego dla Warszawy – Pragi Południe, który w okresie od 6 marca 2011 roku do 6 marca 2012 roku dopuścił się rażących zaniedbań ustawowych w zakresie prowadzonych referatów dozoru oraz wykonywanej kontroli kary ograniczenia wolności (czyn z art. 1 i art. 11 u.k.s.), a także sprzeniewierzył się rocie ślubowania oraz Kodeksowi Etyki Kuratorów (niestosowanie się do art. 1 i art. 7 Kodeksu).

6.8. Podsumowanie

Postępowania dyscyplinarne w odniesieniu do kuratorów sądowych nie są prowadzone z częstotliwością porównywalną do innych zawodów objętych monitoringiem, co w zestawieniu z niewielką liczebnością osób wykonujących ten zawód skutkuje niedużą (w liczbach bezwzględnych) sumą orzeczeń dyscyplinarnych (por. tabela 13.1).

Orzekane kary na tle innych zawodów objętych badaniem jawią się jako stosunkowo surowe (czterokrotnie orzeczono karę eliminacyjną, a wśród wszystkich orzeczeń objętych kwerendą znalazło się zaledwie 10, w których orzeczono tę karę). Dodać ponadto należy, że nie wychwycono poważniejszych uchybień proceduralnych.

Wątpliwości natomiast budzi sensowność utrzymywania sądu dyscyplinarnego przy każdym sądzie okręgowym, skoro w blisko połowie z nich w okresie objętym badaniem nie prowadzono żadnego postępowania dyscyplinarnego.

VII. Lekarz

7.1. Metody i formy regulacji odpowiedzialności zawodowej

Odpowiedzialność zawodowa lekarzy jest uregulowana w ustawie z dnia 2 grudnia 2009 roku o izbach lekarskich. Na mocy art. 112 u.i.l. w sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej stosuje się odpowiednio przepisy:

- 1) kodeksu postępowania karnego; nie stosuje się przepisów o oskarżycielu prywatnym, powodzie cywilnym, przedstawicielu społecznym, o postępowaniu przygotowawczym ani o środkach przymusu, z wyjątkiem przepisów o karze pieniężnej;
- 2) rozdziałów I-III i art. 53 k.k.

Wbrew literalnemu brzmieniu powołanego przepisu zawarte w nim odesłanie dotyczy nie tylko postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej, ale również materialnoprawnych zasad tej odpowiedzialności, w tym form stałych i sprawczych czynu, okoliczności wyłączających karalność, a także dyrektyw wymiaru kary.

Znaczenie dla odpowiedzialności zawodowej lekarzy ma również ustawa z dnia 5 grudnia 1996 roku o zawodach lekarza i lekarza dentystry. Uregulowano w niej ogólne obowiązki lekarzy i zasady wykonywania zawodu. Zgodnie z art. 3 ust. 1 u.z.l. ilekroć w przepisach ustawy jest mowa o lekarzu bez bliższego określenia, rozumie się przez to również lekarza dentystę. Taka terminologia jest stosowana także w dalszej części tekstu.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że ustawodawca zdecydował się na wyczerpujące unormowanie odpowiedzialności dyscyplinarnej lekarzy w przepisach rangi ustawowej. W przeciwieństwie do niektórych innych zawodów zaufania publicz-

nego regulacje proceduralne nie zostały częściowo zamieszczone w rozporządzeniu wykonawczym. Taka technika legislacyjna zwiększa co prawda objętość aktu prawnego, ale jednocześnie ułatwia odnalezienie właściwych przepisów i dokonywanie ich wykładni.

7.2. Postępowanie w sprawie odpowiedzialności zawodowej jako kompetencja samorządu

Zgodnie z art. 2 ust. 1 u.i.l. członkowie izb lekarskich stanowią samorząd zawodowy lekarzy i lekarzy dentyków. Według art. 2 ust. 2 u.i.l. samorząd ten reprezentuje osoby wykonujące zawody lekarza i lekarza dentystry oraz sprawuje pieczę nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. W myśl art. 3 ust. 1 u.i.l. jednostkami organizacyjnymi samorządu zawodowego lekarzy i lekarzy dentyków są okręgowe izby lekarskie, Wojskowa Izba Lekarska i Naczelna Izba Lekarska, które działają przez organy określone w ustawie.

Zadania samorządu lekarzy określono w art. 5 u.i.l. Należą do nich m.in.: ustanawianie zasad etyki lekarskiej oraz dbanie o ich przestrzeganie (pkt 1), sprawowanie pieczy nad należyтым i sumiennym wykonywaniem zawodu lekarza (pkt 2), prowadzenie postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy (pkt 5).

Zgodnie z art. 21 u.i.l. organami okręgowej izby lekarskiej są m.in.: okręgowy zjazd lekarzy (pkt 1), okręgowa rada lekarska (pkt 2), okręgowy sąd lekarski (pkt 4) i okręgowy rzecznik odpowiedzialności zawodowej (pkt 5). Okręgowa rada lekarska zwołuje okręgowy zjazd lekarzy (art. 23 ust. 1 u.i.l.), do którego kompetencji należy wybór okręgowego rzecznika odpowiedzialności zawodowej (art. 24 pkt 7 u.i.l.), członków okręgowego sądu lekarskiego oraz zastępców okręgowego rzecznika odpowiedzialności zawodowej (art. 24 pkt 8 u.i.l.).

Zgodnie z art. 35 u.i.l. organami Naczelnej Izby Lekarskiej są m.in.: Krajowy Zjazd Lekarzy (pkt 1), Naczelna Rada Lekarska (pkt 2), Naczelny Sąd Lekarski

(pkt 4), Naczelny Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej (pkt 5). Naczelna Rada Lekarska zwołuje Krajowy Zjazd Lekarzy (art. 37 ust. 3 u.i.l.), do którego kompetencji należy m.in. wybór członków Naczelnego Sądu Lekarskiego oraz Naczelnego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej i jego zastępców (art. 38 pkt 8 u.i.l.).

7.3. Organy orzekające

Okręgowy rzecznik odpowiedzialności zawodowej wykonuje czynności sprawdzające i prowadzi postępowanie wyjaśniające w sprawach odpowiedzialności zawodowej lekarzy (art. 31 ust. 1 pkt 1 u.i.l.) oraz sprawuje funkcję oskarżyciela przed sądami lekarskimi (art. 31 ust. 1 pkt 2 u.i.l.). Ponadto ma obowiązek składania okręgowemu zjazdowi lekarzy rocznych i kadencyjnych sprawozdań z działalności (art. 31 ust. 1 pkt 3 u.i.l.).

Okręgowe sądy lekarskie rozpatrują sprawy z zakresu odpowiedzialności zawodowej lekarzy (art. 30 ust. 2 pkt 2 u.i.l.). Organy te mają również obowiązek składania okręgowemu zjazdowi lekarzy roczne i kadencyjne sprawozdania z działalności (art. 30 ust. 2 pkt 3 u.i.l.).

Naczelny Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej prowadzi postępowanie wyjaśniające w sprawach z zakresu odpowiedzialności zawodowej lekarzy (art. 45 ust. 1 pkt 1 u.i.l.), sprawuje funkcję oskarżyciela przed sądami lekarskimi (art. 45 ust. 1 pkt 3 u.i.l.), rozpatruje zażalenia w przypadkach przewidzianych w ustawie (art. 45 ust. 1 pkt 4 u.i.l.), rozstrzyga spory o właściwość między okręgowymi rzecznikami odpowiedzialności zawodowej (art. 45 ust. 1 pkt 5 u.i.l.) i sprawuje nadzór nad działalnością okręgowych rzeczników odpowiedzialności zawodowej (art. 45 ust. 1 pkt 2 u.i.l.). Naczelny Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej ma obowiązek corocznie przedstawić Naczelnej Radzie Lekarskiej informację (art. 45 ust. 1 pkt 6 u.i.l.) i składa Krajowemu Zjazdowi Lekarzy kadencyjne sprawozdania dotyczące swojej działalności (art. 45 ust. 1 pkt 7 u.i.l.). Według art. 45 ust. 2 u.i.l. zastępca Naczelnego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej działa w imieniu i na rzecz Naczelnego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej.

Naczelny Sąd Lekarski rozpatruje sprawy z zakresu odpowiedzialności zawodowej lekarzy (art. 44 ust. 2 pkt 1 u.i.l.) i zażalenia w przypadkach przewidzianych

w ustawie (art. 44 ust. 2 pkt 2 u.i.l.). Naczelny Sąd Lekarski ma obowiązek corocznej przedstawienia Naczelnej Radzie Lekarskiej informacji (art. 44 ust. 2 pkt 4 u.i.l.) oraz składania Krajowemu Zjazdowi Lekarzy kadencyjnego sprawozdania dotyczącego swojej działalności (art. 44 ust. 2 pkt 5 u.i.l.).

Sądy lekarskie działają zgodnie z regulaminem wewnętrznego urzędowania sądów lekarskich, a rzecznicy dyscyplinarni – zgodnie z regulaminem wewnętrznego urzędowania rzeczników odpowiedzialności zawodowej. Regulaminy te są ustanawiane przez Krajowy Zjazd Lekarzy (art. 38 pkt 5 i 6 u.i.l.).

7.4. Przewinienia zawodowe

Zgodnie z art. 53 u.i.l. członkowie izb lekarskich podlegają odpowiedzialności zawodowej za przewinienie zawodowe – naruszenie zasad etyki lekarskiej oraz przepisów związanych z wykonywaniem zawodu lekarza. Według art. 2 ust. 1 u.z.l. wykonywanie zawodu lekarza polega na udzielaniu przez osobę posiadającą wymagane kwalifikacje, potwierdzone odpowiednimi dokumentami, świadczeń zdrowotnych, w szczególności: na badaniu stanu zdrowia, rozpoznawaniu chorób i zapobieganiu im, leczeniu i rehabilitacji chorych, udzielaniu porad lekarskich, a także wydawaniu opinii i orzeczeń lekarskich. Wykonywanie zawodu lekarza dentysty polega na udzielaniu przez osobę posiadającą wymagane kwalifikacje, potwierdzone odpowiednimi dokumentami, świadczeń określonych w powołanym artykule, w zakresie chorób zębów, jamy ustnej, części twarzowej czaszki oraz okolic przyległych (art. 2 ust. 2 u.z.l.). Za wykonywanie zawodu lekarza uważa się także prowadzenie przez lekarza prac badawczych w dziedzinie nauk medycznych lub promocji zdrowia, nauczanie zawodu lekarza, kierowanie podmiotem leczniczym, o którym mowa w art. 4 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 roku o działalności leczniczej, lub zatrudnienie w podmiotach zobowiązanych do finansowania świadczeń opieki zdrowotnej ze środków publicznych w rozumieniu przepisów ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych bądź w urzędach te podmioty obsługujących, w ramach którego wykonuje się czynności związane z przygotowaniem, organizowaniem lub nadzorem nad udzielaniem świadczeń opieki zdrowotnej (art. 2 ust. 3 u.z.l.).

Same przepisy prawa często zawierają odesłania do norm pozaprawnych, co znacznie poszerza zakres przewinień zawodowych. Według art. 4 u.z.l. lekarz

ma obowiązek wykonywać zawód zgodnie ze wskazaniami aktualnej wiedzy medycznej, dostępnymi mu metodami i środkami zapobiegania, rozpoznawania i leczenia chorób, zgodnie z zasadami etyki zawodowej oraz z należytą starannością. Członkowie izby lekarskiej (a więc wszyscy lekarze) są obowiązani przestrzegać zasad etyki lekarskiej (art. 8 pkt 1 u.i.l.) oraz przepisów związanych z wykonywaniem zawodu lekarza (art. 8 pkt 2 u.i.l.) i stosować się do uchwał organów izb lekarskich (art. 8 pkt 3 u.i.l.). Zasady etyki lekarskiej są ustanawiane przez Krajowy Zjazd Lekarzy (art. 38 pkt 1 u.i.l.).

7.5. Postępowanie

Postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy toczy się niezależnie od postępowania karnego lub postępowania dyscyplinarnego dotyczącego tego samego czynu (art. 54 ust. 1 u.i.l.). Może być ono zawieszane do czasu ukończenia postępowania karnego lub dyscyplinarnego, o ile ich wynik może mieć wpływ na rozstrzygnięcie w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy (art. 54 ust. 2 u.i.l.).

Zgodnie z art. 55 ust. 1 u.i.l. postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej obejmuje:

- 1) czynności sprawdzające,
- 2) postępowanie wyjaśniające,
- 3) postępowanie przed sądem lekarskim,
- 4) postępowanie wykonawcze.

Według art. 55 ust. 2 u.i.l. celem czynności sprawdzających jest wstępne zbadanie okoliczności koniecznych do ustalenia, czy istnieją podstawy do wszczęcia postępowania wyjaśniającego. W trakcie czynności sprawdzających nie przeprowadza się dowodu z opinii biegłego ani czynności wymagających spisania protokołu, z wyjątkiem możliwości przesłuchania w charakterze świadka osoby składającej skargę na lekarza.

W myśl art. 55 ust. 3 u.i.l. celem postępowania wyjaśniającego jest ustalenie, czy został popełniony czyn, który może stanowić przewinienie zawodowe, wyjaśnienie okoliczności sprawy, a w przypadku stwierdzenia znamion przewinienia za-

wodowego ustalenie obwinionego oraz zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów dla sądu lekarskiego.

Stronami postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy są pokrzywdzony oraz lekarz, którego dotyczy postępowanie, lub obwiniony (art. 56 ust. 1 u.i.l.). W postępowaniu przed sądem lekarskim stroną jest również rzecznik odpowiedzialności zawodowej (art. 56 ust. 2 u.i.l.).

W ustawie zawarto regulację naczelnych zasad procesowych. Nie można pociągnąć do odpowiedzialności zawodowej obwinionego, dopóki popełnienie przewinienia zawodowego nie zostało udowodnione i stwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądu lekarskiego (art. 61 ust. 1 u.i.l.). Wszelkie wątpliwości, których w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy nie da się usunąć, należy tłumaczyć na korzyść obwinionego (art. 61 ust. 2 u.i.l.). Organy prowadzące postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy kształtują swoje przekonanie na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów, ocenianych swobodnie z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego (art. 61 ust. 3 u.i.l.). Prawomocne rozstrzygnięcie sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny jest jednak wiążące dla organów prowadzących postępowanie z zakresu odpowiedzialności zawodowej (art. 62 u.i.l.).

Ustawa zawiera również regulację przesłanek procesowych. Zgodnie z art. 63 u.i.l. postępowania nie wszczyna się, a wszczęte umarza, jeżeli:

- 1) czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia;
- 2) czyn nie stanowi przewinienia zawodowego albo ustawy stanowią, że sprawca nie popełnia przewinienia zawodowego;
- 3) obwiniony zmarł;
- 4) nastąpiło ustanie karalności;
- 5) postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się.

W razie stwierdzenia po rozpoczęciu przewodu sądowego okoliczności wymienionych w art. 63 ust. 1 pkt 3-5 u.i.l. sąd lekarski umarza postępowanie. Z kolei w przypadku ujawnienia okoliczności wymienionych w art. 63 ust. 1 pkt 1 i 2 u.i.l. sąd lekarski wydaje orzeczenie uniewinniające, chyba że obwiniony w chwii-

li czynu był niepoczytalny i wtedy sąd lekarski umarza postępowanie (art. 82 ust. 1 u.i.l.). Sąd lekarski może umorzyć postępowanie w przypadku przewinienia mniejszej wagi albo jeżeli orzeczenie wobec obwinionego kary byłoby oczywiście niecelowe ze względu na rodzaj i wysokość kary prawomocnie orzeczonej za ten sam czyn w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawy, a interes pokrzywdzonego temu się nie sprzeciwia (art. 82 ust. 2 u.i.l.).

Zgodnie z art. 64 ust. 1 u.i.l. nie można wszcząć postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy, jeżeli od chwili popełnienia czynu upłynęły trzy lata. Bieg przedawnienia do wszczęcia postępowania przerywa każda czynność rzecznika odpowiedzialności zawodowej (art. 64 ust. 2 u.i.l.). Karalność przewinienia zawodowego ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło pięć lat (art. 64 ust. 3 u.i.l.), jeżeli jednak czyn ten stanowi jednocześnie przestępstwo, ustanie karalności przewinienia zawodowego następuje nie wcześniej niż ustanie karalności przestępstwa.

Zgodnie z art. 79 ust. 1 u.i.l. postępowanie przed sądem lekarskim odbywa się na rozprawie jawnej. Według art. 79 ust. 2 u.i.l. sąd lekarski wyłącza jawność rozprawy, jeżeli jawność mogłaby:

- 1) naruszyć tajemnicę lekarską, o której mowa w art. 40 ust. 1 u.z.l.;
- 2) wywołać zakłócenie spokoju publicznego;
- 3) obrażać dobre obyczaje;
- 4) ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy;
- 5) naruszyć ważny interes prywatny.

Od orzeczenia okręgowego sądu lekarskiego stronom przysługuje odwołanie do Naczelnego Sądu Lekarskiego w terminie 14 dni od dnia doręczenia orzeczenia (art. 90 ust. 1 u.i.l.). Orzeczenia Naczelnego Sądu Lekarskiego kończące postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy są prawomocne z chwilą ogłoszenia (art. 94 ust. 1 u.i.l.).

Od prawomocnego orzeczenia Naczelnego Sądu Lekarskiego kończącego postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy stronom, ministrowi właściwemu do spraw zdrowia i Prezesowi Naczelnej Rady Lekarskiej przysługuje kasacja do Sądu Najwyższego (art. 95 ust. 1 u.i.l.). Ponadto, zgodnie z art. 99 i art. 100 u.i.l., możliwe jest wznowienie postępowania. Jeżeli w wy-

niku wznowienia postępowania lub kasacji lekarz został uniewinniony, według art. 106 u.i.l. może domagać się odszkodowania i zadośćuczynienia.

7.6. Kary

Zgodnie z art. 83 ust. 1 u.i.l. sąd lekarski może orzekać następujące kary:

- 1) upomnienie;
- 2) nagana;
- 3) kara pieniężna;
- 4) zakaz pełnienia funkcji kierowniczych w jednostkach organizacyjnych ochrony zdrowia na okres od roku do pięciu lat;
- 5) ograniczenie zakresu czynności w wykonywaniu zawodu lekarza na okres od sześciu miesięcy do dwóch lat;
- 6) zawieszenie prawa wykonywania zawodu na okres od roku do pięciu lat;
- 7) pozbawienie prawa wykonywania zawodu.

Według art. 83 ust. 2 u.i.l. sąd lekarski, orzekając ograniczenie zakresu czynności w wykonywaniu zawodu lekarza albo zawieszenie prawa wykonywania zawodu, może dodatkowo orzec zakaz pełnienia funkcji kierowniczych w jednostkach organizacyjnych ochrony zdrowia.

Karę pieniężną orzeka się na cel społeczny związany z ochroną zdrowia w wysokości od jednej trzeciej do czterokrotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku, ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, obowiązującego w chwili wydania orzeczenia w pierwszej instancji (art. 85 ust. 1 u.i.l.). Karę pieniężną orzeka się samoistnie albo obok kar wymienionych w art. 83 ust. 1 pkt 4-6 (art. 85 ust. 2 u.i.l.).

Orzekając karę ograniczenia zakresu czynności w wykonywaniu zawodu lekarza, sąd lekarski określa szczegółowo czynności, których lekarz nie może wykonywać (art. 86 u.i.l.). Zawieszenie w prawie wykonywania zawodu skutkuje zakazem wykonywania zawodu w każdej formie (art. 108 ust. 1 u.i.l.).

Wymierzenie kar określonych w art. 83 ust. 1 u.i.l. ma ponadto wpływ na możliwość pełnienia funkcji samorządowych (art. 15 ust. 1 pkt 4 u.i.l.). Z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia wygasa mandat członka organu izby lekarskiej.

Ponadto osoba ukarana nie może pełnić funkcji zastępcy rzecznika odpowiedzialności zawodowej (art. 15 ust. 6 pkt 3 u.i.l.).

7.7. Ogłaszanie i dokumentowanie orzeczeń

Zgodnie z art. 88 u.i.l. ogłoszenie orzeczenia sądu lekarskiego jest jawne (ust. 1), a po ogłoszeniu orzeczenia przewodniczący składu orzekającego przytacza ustnie jego główne motywy (ust. 2). Według art. 84 u.i.l. w przypadku orzeczenia kary przewidzianej w art. 83 ust. 1 pkt 4-7 u.i.l. sąd lekarski może zarządzić opublikowanie orzeczenia w biuletynie okręgowej izby lekarskiej, której obwiniony jest członkiem. W myśl art. 107 u.i.l. prawomocne orzeczenie sądu lekarskiego przewodniczący tego sądu doręcza:

- 1) prezesowi właściwej okręgowej rady lekarskiej do wykonania;
- 2) stronom, ministrowi właściwemu do spraw zdrowia i Prezesowi Naczelnej Rady Lekarskiej.

Zgodnie z art. 109 u.i.l. na wniosek obwinionego lekarza prawomocne orzeczenie uniewinniające go w sprawach z zakresu odpowiedzialności zawodowej lekarzy podlega opublikowaniu w biuletynie okręgowej izby lekarskiej, której lekarz jest członkiem, na jej koszt.

Na podstawie art. 110 u.i.l. Naczelna Rada Lekarska prowadzi Rejestr Ukaranych Lekarzy i Lekarzy Dentystów Rzeczypospolitej Polskiej, który jest jawny dla osób i podmiotów, które wykażą interes prawny. Według art. 110 ust. 3 u.i.l. zatarcie kary następuje z urzędu:

- 1) po upływie roku od daty uprawomocnienia się orzeczenia o ukaraniu karą wymienioną w art. 83 ust. 1 pkt 1 u.i.l.;
- 2) po upływie trzech lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia o ukaraniu karą wymienioną w art. 83 ust. 1 pkt 2 u.i.l.;
- 3) po upływie trzech lat od dnia wykonania orzeczenia o ukaraniu karą wymienioną w art. 83 ust. 1 pkt 3-5 u.i.l.;
- 4) po upływie pięciu lat od dnia wykonania orzeczenia o ukaraniu karą wymienioną w art. 83 ust. 1 pkt 6 u.i.l.

Jeżeli lekarz przed upływem okresu wymaganego do zatarcia kary zostanie ponownie ukarany, jest dopuszczalne tylko jednoczesne zatarcie wszystkich kar (art. 110 ust. 5 u.i.l.). Kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu nie ulega zatarciu (art. 110 ust. 6 u.i.l.).

7.8. Wnioski

Na podstawie przeanalizowanych przepisów możliwe jest sformułowanie w szczególności poniższych wniosków.

- 1) Ustawowa regulacja odpowiedzialności zawodowej lekarzy jest wyjątkowo obszerna, pomimo odesłania w szerokim zakresie do przepisów kodeksu postępowania karnego.
- 2) Podobnie jak w przypadku odpowiedzialności w innych zawodach zaufania publicznego katalog przewinień zawodowych jest nieokreślony, co utrudnia przewidzenie kręgu zachowań dozwolonych i zabronionych.
- 3) Postępowanie jest stosunkowo rozbudowane, ze szczegółowo określonymi gwarancjami procesowymi i uprawnieniami do kontroli rozstrzygnięć procesowych.
- 4) Kasacja została unormowana jako typowy nadzwyczajny środek zaskarżenia, co sprzyja stabilności rozstrzygnięć, ogranicza jednak kontrolę sądownictwa dyscyplinarnego przez sądy powszechne.
- 5) Podobnie jak w innych zawodach katalog kar jest rozbudowany i obejmuje zarówno kary bardzo łagodne, jak i bardzo surowe, przy czym specyfiką w zawodzie lekarza jest stosunkowo obszerne unormowanie zasad wymiaru kary.

7.9. Analiza orzeczeń uzyskanych na podstawie ustawy o dostępie do informacji publicznej

7.9.1. Liczba i ogólna charakterystyka orzeczeń

W wyniku monitoringu prowadzonego przez Stowarzyszenie udało się uzyskać łącznie 169 orzeczeń z 7 izb lekarskich z siedzibami w następujących miastach: Bydgoszcz (26), Częstochowa (3), Gdańsk (24), Gorzów Wielkopolski (4), Kielce (34), Łódź (69), Warszawa (9). W części orzeczeń rozstrzygnięto o odpowiedzialności więcej niż jednej osoby. W izbach, w których to miało miejsce, liczba obwiniętych była następująca: Częstochowa (4), Gdańsk (27), Kielce (36), Łódź (82). Łącznie orzeczenia wydano wobec 188 osób.

Ponadto Okręgowy Sąd Lekarski w Koszalinie w odpowiedzi na wniosek Stowarzyszenia przekazał 21 postanowień o oddaleniu zażaleń na postanowienia wydane przez rzecznika odpowiedzialności zawodowej. Ich treścią były odmowa wszczęcia albo umorzenie postępowań wyjaśniających. Ponadto w jednym przypadku sąd stwierdził swoją niewłaściwość. Brak orzeczeń merytorycznych prowadzi do wniosku, że w tej izbie lekarskiej wszystkie postępowania zakończyły się na etapie postępowania wyjaśniającego i w żadnym z nich nie zostały nikomu postawione zarzuty.

Organy pozostałych izb, do których skierowane zostały wnioski, nie udzieliły odpowiedzi albo – w zdecydowanej większości przypadków – odmówiły przekazania orzeczeń, podnosząc, że nie stanowią one informacji publicznej.

Uzyskanie oczekiwanych informacji wyłącznie z części izb oraz znaczne różnice w ich liczbie sprawiają, że sformułowane poniżej wnioski trudno uznać za reprezentatywne w znaczeniu statystycznym.

Występujące prawidłowości dają jednak podstawę do pewnych uogólnień. Przede wszystkim można zaobserwować interesujące różnice między orzeczeniami są-

dów lekarskich a analogicznymi rozstrzygnięciami wydawanymi w pozostałych zawodach objętych monitoringiem.

7.9.2. Zarzucane czyny

Zdecydowana większość stawianych zarzutów związana była z niedołożeniem należytej staranności podczas udzielania świadczeń zdrowotnych, w szczególności z wadliwym przeprowadzaniem badań diagnostycznych, błędnym rozpoznaniem chorób, nieprawidłowym wykonywaniem zabiegów. Łącznie miało to miejsce w 138 przypadkach. Oto przykłady takich zarzutów.

- Nienależyta staranność w diagnozowaniu i leczeniu pacjentki (we wskazanym miejscu i czasie), co spowodowało opóźnienie prawidłowego rozpoznania i wdrożenia właściwego leczenia, stanowiące naruszenie art. 30 u.z.l. oraz art. 8 Kodeksu Etyki Lekarskiej⁴⁸.
- Niedołożenie należytej staranności w postępowaniu chirurgicznym (we wskazanym czasie i wobec określonej osoby) podczas jego zaopatrywania, co polegało na pozostawieniu w ranie pooperacyjnej ciała obcego w postaci fragmentu igły chirurgicznej. Zarzut dotyczył przewinienia zawodowego, które polegało na naruszeniu art. 8 Kodeksu Etyki Lekarskiej w zw. z art. 4 u.z.l.
- Niedołożenie należytej staranności w postępowaniu lekarskim (wobec określonego pokrzywdzonego w wymienionym dniu), co polegało na niewyciągnięciu prawidłowych wniosków z przeprowadzonych badań diagnostycznych, a co za tym idzie nierozpoznanie zwichnięcia głowy kości promieniowej lewej. Zarzut dotyczył przewinienia zawodowego, które polegało na naruszeniu art. 4 u.z.l. w zw. z art. 8 Kodeksu Etyki Lekarskiej⁴⁹.
- Niedołożenie należytej staranności (we wskazanym czasie i miejscu) w nadzorowaniu procesu przetoczenia krwi, skutkiem czego przetoczono choremu niezgodny w układzie ABO koncentrat krwinek czerwonych. Zarzut dotyczył więc naruszenia art. 8 Kodeksu Etyki Lekarskiej w zw. z art. 4 u.z.l.⁵⁰

48 Orzeczenie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Bydgoszczy z dnia 13 czerwca 2011 roku (sygn. akt 7/08).

49 Orzeczenie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Łodzi z dnia 15 listopada 2012 roku (sygn. akt 9/Wu/2012).

50 Orzeczenie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Łodzi z dnia 24 listopada 2014 roku (sygn. akt 9/Wu/2014).

- Niedołożenie (w wymienionym czasie i miejscu) należytej staranności w procesie diagnostyczno-leczniczym pacjentki poprzez ograniczenie badania jedynie do zmierzenia ciśnienia, które było niskie. Następnie, na wyraźne stwierdzenie pacjentki, że czuje się źle, zlecono EKG. Mimo stwierdzonych zmian i wystawienia skierowania do szpitala nie wezwano pogotowia ratunkowego, co spowodowało opóźnienie rozpoznania rozległego zawału i właściwego leczenia. Zarzut dotyczył więc popełnienia przewinienia zawodowego z art. 8 Kodeksu Etyki Lekarskiej w zw. z art. 4 u.z.l.

W 25 przypadkach zarzuty dotyczyły szeroko rozumianego sporządzania dokumentów, zarówno dotyczących wykonywanych czynności zawodowych, jak i potwierdzających stan zdrowia pacjentów. Tytułem przykładu można wskazać:

- wystawienie (we wskazanym czasie i miejscu) zaświadczenia lekarskiego o czasowej niezdolności do pracy na drukach ZUS ZLA bez wymaganych uprawnień, to jest o czyn stanowiący naruszenie art. 54 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 roku o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa⁵¹;
- wystawienie karty zgonu bez badania (we wskazanym czasie i wobec określonej osoby), co stanowi naruszenie art. 43 u.z.l.⁵²

Ponadto zarzuty dotyczyły: przyjmowania korzyści majątkowych w zamian za dokonanie określonych czynności, w szczególności za wystawienie zaświadczeń lekarskich (10), wykonywania czynności zawodowych, w szczególności pełnienia dyżurów, pod wpływem alkoholu (9), rozpowszechniania zniesławiających lub znieważających informacji (7) oraz przeprowadzenia zabiegu przerwania ciąży wbrew ustawie (1).

Stopień szczegółowości opisu zarzucanych czynów jest bardzo zróżnicowany, co widać wyraźnie w najliczniej reprezentowanej kategorii. Obok zarzutów formułowanych ogólnikowo, jako nieprawidłowa diagnoza lub leczenie, występują szczegółowe opisy zachowania i czynów obwinionego.

Zdarza się, że nie jest podawane miejsce czynu. Czas i osoba pokrzywdzonego są wskazywane w zdecydowanej większości przypadków.

51 Orzeczenie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Kielcach z dnia 19 grudnia 2014 roku.

52 Orzeczenie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Bydgoszczy z dnia 26 czerwca 2014 roku (sygn. akt 8/Wu/2013).

Największe różnice dotyczą jednak kwalifikacji prawnej zarzutów. W części orzeczeń brak tej kwalifikacji w odniesieniu do zarzutu, a pojawia się ona dopiero przy treści rozstrzygnięcia skazującego albo uniewinniającego. Ponadto powoływane są: przepisy ustawy o izbach lekarskich, przepisy innych ustaw regulujących wykonywanie poszczególnych czynności, na przykład wystawiania zaświadczeń lekarskich, oraz postanowienia Kodeksu Etyki Lekarskiej. Pochodzące z tych aktów regulacje występują w różnych orzeczeniach samodzielnie lub łącznie z innymi, przy czym trudno wskazać na jednoznaczną tendencję.

7.9.3. Analiza treści rozstrzygnięć

W analizowanych orzeczeniach w 130 przypadkach obwinionego skazano, a w 38 uniewinniono.

Sądy mające siedzibę w poszczególnych miastach wydały następującą liczbę orzeczeń skazujących: Bydgoszcz (20), Częstochowa (4), Gdańsk (19), Gorzów Wielkopolski (2), Kielce (24), Łódź (59), Warszawa (2).

Z kolei liczba orzeczeń uniewinniających przedstawia się następująco: Bydgoszcz (6), Częstochowa (0), Gdańsk (6), Gorzów Wielkopolski (1), Kielce (9), Łódź (14), Warszawa (2).

Ponadto wydano 26 orzeczeń umarzających postępowanie. W dwóch sytuacjach sąd uznał, że zachodzi przypadek mniejszej wagi, a w pozostałych – że doszło do przedawnienia.

Poszczególne sądy stwierdziły przedawnienie w następującej liczbie przypadków: Bydgoszcz (0), Częstochowa (0), Gdańsk (15), Gorzów Wielkopolski (0), Kielce (2), Łódź (3), Warszawa (4). Oba przypadki mniejszej wagi stwierdził sąd w Gorzowie Wielkopolskim.

Zdecydowanie najczęściej orzekano karę upomnienia. Miało to miejsce w 95 przypadkach, w tym w poszczególnych sądach: Bydgoszcz (12), Częstochowa (4), Gdańsk (15), Gorzów Wielkopolski (1), Kielce (16), Łódź (45), Warszawa (2).

W 31 przypadkach wymierzono karę nagany: Bydgoszcz (7), Częstochowa (0), Gdańsk (4), Gorzów Wielkopolski (0), Kielce (8), Łódź (11), Warszawa (1).

Ponadto sądy lekarskie w trzech przypadkach orzekły karę pieniężną, a w pięciu – inne kary.

Ani razu nie orzeczono zakazu wykonywania zawodu.

Wśród orzeczeń zwracających uwagę ze względu na wymiar kary, który mógłby budzić wątpliwości z punktu widzenia społecznego poczucia sprawiedliwości, można wskazać:

- 1) orzeczenie kary upomnienia wobec lekarza, który został uznany za winnego przyjęcia korzyści majątkowej w wysokości 20 000 zł w zamian za stworzenie poświadczającej nieprawdę dokumentacji medycznej w postaci historii choroby⁵³;
- 2) orzeczenie kary nagany wobec lekarza, który w tym samym postępowaniu został uznany za winnego pięciu zarzutów polegających na przyjmowaniu korzyści majątkowych w zamian za stworzenie fikcyjnych historii choroby oraz wystawianie poświadczających nieprawdę zaświadczeń lekarskich;
- 3) orzeczenie kary nagany wobec lekarza, który został uznany za winnego tego, że za zgodą pacjentki dokonał u niej nielegalnego zabiegu przerwania ciąży, doprowadzając do masywnego krwawienia z dróg rodnych i powstania wstrząsu krwotocznego, narażając pacjentkę na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia⁵⁴;
- 4) orzeczenie kary upomnienia wobec lekarza, który został uznany za winnego odmowy udzielenia pomocy jako lekarz podstawowej opieki zdrowotnej, co opóźniło podjęcie diagnozowania i prawidłowego leczenia oraz mogło przyczynić się do zgonu⁵⁵;
- 5) orzeczenie kary upomnienia wobec lekarza, który został uznany za winnego wystawiania druków zwolnień lekarskich o czasowej niezdolności do pracy mimo zakazu wykonywania zawodu orzeczonego na rok przez sąd powszechny⁵⁶;
- 6) orzeczenie kary nagany wobec lekarza, który został uznany za winnego tego, że działając w celu osiągnięcia korzyści majątkowej z góry powziętym zamiarem oszustwa, wystawił recepty poświadczające nieprawdę co

53 Orzeczenie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Gdańsku (sygn. akt OSL-6/Wu/2011).

54 Orzeczenie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Bydgoszczy z dnia 9 marca 2012 r. (sygn. akt 4/07).

55 Orzeczenie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Bydgoszczy z dnia 5 stycznia 2012 roku (sygn. akt 3/Wu/2011).

56 Orzeczenie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Bydgoszczy z dnia 14 grudnia 2012 roku (sygn. akt 9 Wu/2012).

do istotnych elementów tych recept oraz wystawił recepty całkowicie fikcyjne poświadczające nieprawdę co do danych pacjenta, na którego zostały one wystawione, a tym samym doprowadził Narodowy Fundusz Zdrowia do niekorzystnego rozporządzenia mieniem z tytułu refundacji za leki⁵⁷;

- 7) orzeczenie kary upomnienia wobec lekarza, który został uznany za winnego niedołożenia należytej staranności w postępowaniu lekarskim wobec zgwałconej, co polegało na: niezbadaniu pokrzywdzonej ginekologicznie, niezabezpieczeniu śladów biologicznych, niewyjaśnieniu pokrzywdzonej, jakie powinna podjąć działania profilaktyczne celem zapobieżenia ciąży i infekcji chorobami przenoszonymi drogą płciową⁵⁸.

W uzasadnieniach powyższych orzeczeń jako motyw wymierzenia łagodnej kary powoływane jest uprzednie skazanie obwinionego przez sąd powszechny. Sądy lekarskie uznały, że w takich przypadkach nie ma co prawda podstaw do uniewinnienia, ale orzeczenie kary surowszej byłoby niecelowe.

7.9.4. Analiza treści uzasadnień

W zdecydowanej większości orzeczeń merytorycznych uzasadnienia sporządzone są w sposób profesjonalny, zbliżony do standardów przyjętych w postępowaniu przed sądami powszechnymi. Odrębnie charakteryzowane jest dotychczasowe postępowanie w sprawie, a odrębnie – rozważania sądu orzekającego. Opiswane są zachowania składające się na ustalony w toku procesu stan faktyczny będący podstawą rozstrzygnięcia. Powoływane są dowody na poparcie poszczególnych faktów. Przedstawiane są również uzasadnienie prawne i motyw wywierzenia określonej kary albo uniewinnienia.

Nieco mniej rozwinięte są z reguły uzasadnienia orzeczeń umarzających postępowania. W szczególności nie rozważa się w nich, czy zarzucany czyn nie stanowi przestępstwa, a zatem – czy nie należy przyjąć dłuższego okresu przedawnienia niż przewidziany na podstawie regulacji ogólnej dla przewinień zawodowych. Wydaje się, że sądy milcząco przyjmują ogólny termin przedawnienia, jeżeli w danej sprawie przestępstwo nie zostało potwierdzone wyrokiem sądu

57 Orzeczenie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Łodzi z dnia 29 lutego 2012 roku (sygn. akt 24/Wu/2012).

58 Orzeczenie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Łodzi z dnia 5 października 2011 roku (sygn. akt 3/Wu/2011).

powszechnego. Rozstrzygnięcie tej kwestii wobec braku dostatecznej szczególowości badanych uzasadnień nie jest możliwe.

W uzasadnieniach brak jest również bardziej szczegółowych motywów obciążenia kosztami w określonej wysokości. Z reguły powoływana jest jedynie podstawa prawna, bez wskazania, dlaczego sąd orzekł właśnie daną kwotę.

7.9.5. Wnioski

Zdecydowana większość zachowań składających się na zarzuty stawiane obwionym jest opisana precyzyjnie. Duże rozbieżności dotyczą zaś powoływanej kwalifikacji prawnej tych zachowań. Występujące w tym zakresie wątpliwości mogą mieć znaczenie z punktu widzenia późniejszej kontroli orzeczenia, a zatem celowe byłoby wypracowanie jednolitej praktyki w tym zakresie, odpowiadającej wymaganiom formułowanym w doktrynie i orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Na tle postępowań w innych samorządach zawodowych zwraca uwagę stosunkowo duża liczba uniewinnień, a także znaczna liczba umorzeń postępowań w wyniku przedawnienia. Należałoby więc rozważyć przedłużenie terminów przedawnienia oraz wprowadzenie wymagania, aby sąd lekarski jednoznacznie wypowiadał się, czy zarzucany czyn nie stanowi przestępstwa uzasadniającego przyjęcie dłuższego terminu przedawnienia.

Zwracają uwagę łagodne kary wymierzane nawet za zachowania znaczącej wagi. W niektórych przypadkach treść orzeczeń skazujących może być rażąca z punktu widzenia społecznego poczucia sprawiedliwości. Z jednej strony można podważać celowość wymierzania kary surowej wobec osoby skazanej orzeczeniem sądu powszechnego. Z drugiej jednak strony powyższa praktyka prowadzi do wymierzania podobnych, łagodnych kar za przewinienia różnej wagi, co stawia pod znakiem zapytania celowość obowiązujących regulacji.

VIII. Lekarz weterynarii

8.1. Metody i formy regulacji

Podstawowym źródłem prawa w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej lekarzy weterynarii jest ustawa o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych. Zgodnie z art. 62 ust. 1 u.z.l.w. w sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej stosuje się odpowiednio przepisy:

- 8) kodeksu postępowania karnego dotyczące postępowania uproszczonego; nie stosuje się przepisów o oskarżycielu prywatnym, powodzie cywilnym, przedstawicielu społecznym, o postępowaniu przygotowawczym ani o środkach przymusu, z wyjątkiem przepisów o karze pieniężnej;
- 9) rozdziałów I-III i art. 53 k.k.

Wbrew literalnej treści powyższego przepisu powołane regulacje kodeksu karnego dotyczą nie postępowania, ale materialnych zasad odpowiedzialności, w tym form sprawczych i stadialnych przestępstwa oraz okoliczności wyłączających przestępność czynu.

W art. 62 ust. 2 u.z.l.w. wskazano upoważnienie dla ministra właściwego do spraw rolnictwa do wydania w porozumieniu z ministrem do spraw sprawiedliwości i w uzgodnieniu z Krajową Radą Lekarsko-Weterynaryjną rozporządzenia zawierającego szczegółowe przepisy dotyczące postępowania w sprawach odpowiedzialności zawodowej lekarzy weterynarii. Wykonaniem tej delegacji jest rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 29 lipca 1993 roku w sprawie postępowania dotyczącego odpowiedzialności zawodowej lekarzy weterynarii.

Przepisy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej lekarzy weterynarii są zatem rozrzucone w kilku aktach różnego rzędu i różnej rangi, co nie ułatwia odnalezienia miarodajnej normy prawnej. Należy ponadto zwrócić uwagę na to, że rozporządzenie nie było dotychczas nowelizowane pomimo licznych zmian zarówno w samej ustawie, jak i w wymienionych kodeksach.

8.2. Zachowania skutkujące odpowiedzialnością

Zgodnie z art. 45 u.z.l.w. członkowie samorządu, a więc wszyscy lekarze weterynarii, podlegają odpowiedzialności zawodowej przed sądami lekarsko-weterynaryjnymi za postępowanie sprzeczne z zasadami etyki i deontologii weterynaryjnej oraz za naruszenie przepisów o wykonywaniu zawodu lekarza weterynarii. Ustawodawca jednak nie precyzuje znaczenia nazw opisujących kategorie zachowań skutkujących odpowiedzialnością.

Zgodnie z art. 10 ust. 1 pkt 2 u.z.l.w. ustanawianie obowiązujących lekarzy weterynarii zasad etyki i deontologii weterynaryjnej należy do zadań samorządu zawodowego. O tym, na ile precyzyjnie zostanie określony katalog przewinień dyscyplinarnych, decydują zatem organy tego samorządu. Jest kwestią otwartą, czy dysponują w tym zakresie zupełną swobodą, czy też są zobowiązane zachować pewien poziom precyzji umożliwiający przewidzenie, jakie zachowania są zabronione. Według art. 37 pkt 1 u.z.l.w. uchwalanie zasad etyki i deontologii weterynaryjnej należy do kompetencji Krajowego Zjazdu Lekarzy Weterynarii.

Odpowiedzialnością dyscyplinarną może skutkować naruszenie przepisów ustawy nawet niezależnie od zasad deontologii i etyki zawodowej. Zgodnie z art. 1 ust. 1 u.z.l.w. wykonywanie zawodu lekarza weterynarii polega na ochronie zdrowia zwierząt oraz weterynaryjnej ochronie zdrowia publicznego i środowiska. Ustawodawca wymienia przy tym w otwartym katalogu przykładowe czynności. Według art. 4 u.z.l.w. lekarz weterynarii obowiązany jest wykonywać zawód ze szczególną starannością, kierując się zasadami etyki i deontologii weterynaryjnej. Należy podkreślić przyjęte przez ustawodawcę wymaganie szczególnej staranności, które zdaje się przekraczać poziom staranności ogólnie wymaganej przy wykonywaniu zobowiązań. Ponadto według art. 19 pkt 1 u.z.l.w. członkowie

samorządu obowiązani są przestrzegać zasad etyki i deontologii weterynaryjnej oraz innych przepisów związanych z wykonywaniem zawodu lekarza weterynarii, a także uchwał władz i organów samorządu lekarzy weterynarii. W myśl art. 19 pkt 2 u.z.l.w. mają obowiązek regularnie opłacać składkę członkowską.

8.3. Organy orzekające

Zgodnie z art. 10 ust. 2 pkt 1 u.z.l.w. samorząd zawodowy lekarzy weterynarii wykonuje swoje zadania m.in. przez sprawowanie sądownictwa lekarsko-weterynaryjnego w zakresie odpowiedzialności zawodowej lekarzy weterynarii. Według art. 8 ust. 3 u.z.l.w. jednostkami organizacyjnymi samorządu posiadającymi osobowość prawną są Krajowa Izba Lekarsko-Weterynaryjna i okręgowe izby lekarsko-weterynaryjne.

Według art. 33 i 44 u.z.l.w. postępowanie w sprawach odpowiedzialności zawodowej lekarzy weterynarii prowadzą okręgowi rzecznicy odpowiedzialności zawodowej i Krajowy Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej. Okręgowy rzecznik odpowiedzialności zawodowej jest organem okręgowej izby lekarsko-weterynaryjnej (art. 24 pkt 5 u.z.l.w.), a Krajowy Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej – organem Krajowej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej (art. 34 ust. 5 u.z.l.w.). W myśl art. 44 pkt 2 u.z.l.w. Krajowy Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej sprawuje nadzór nad działalnością okręgowych rzeczników odpowiedzialności zawodowej.

Zgodnie z art. 32 i 43 u.z.l.w. sprawy z zakresu odpowiedzialności zawodowej lekarzy weterynarii rozpatrują okręgowe sądy lekarsko-weterynaryjne albo Krajowy Sąd Lekarsko-Weterynaryjny. Okręgowy sąd lekarsko-weterynaryjny jest organem okręgowej izby lekarsko-weterynaryjnej (art. 24 pkt 4 u.z.l.w.), a Krajowy Sąd Lekarsko-Weterynaryjny – organem Krajowej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej (art. 34 ust. 4 u.z.l.w.).

Według art. 27 pkt 6 u.z.l.w. członków okręgowego sądu lekarsko-weterynaryjnego oraz okręgowego rzecznika odpowiedzialności zawodowej i jego zastępców wybiera okręgowy zjazd lekarzy weterynarii. Zgodnie z art. 37 pkt 6 u.z.l.w. członków krajowego Sądu Lekarsko-Weterynaryjnego oraz Krajowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej i jego zastępców wybiera Krajowy Zjazd Leka-

rzy Weterynarii. Krajowy Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej (art. 43 pkt 2 u.z.l.w.) i Krajowy Sąd Lekarsko-Weterynaryjny (art. 44 pkt 3 u.z.l.w.) składają Krajowej Radzie Lekarsko-Weterynaryjnej okresowe informacje o stanie prowadzonych spraw.

8.4. Postępowanie

Oskarżycielem w postępowaniu dotyczącym odpowiedzialności zawodowej jest właściwy rzecznik odpowiedzialności zawodowej (art. 57 u.z.l.w.). Sprawy odpowiedzialności zawodowej lekarzy weterynarii rozpatrują okręgowe sądy lekarsko-weterynaryjne i Krajowy Sąd Lekarsko-Weterynaryjny (art. 50 ust. 1 u.z.l.w.). Co do zasady okręgowe sądy lekarsko-weterynaryjne orzekają we wszystkich sprawach jako pierwsza instancja (art. 50 ust. 1 zdanie pierwsze u.z.l.w.). Wyjątki określono w art. 50 ust. 2 pkt 2 u.z.l.w., zgodnie z którym Krajowy Sąd Lekarsko-Weterynaryjny orzeka jako pierwsza instancja w sprawach odpowiedzialności zawodowej członków: Krajowej Rady Lekarsko-Weterynaryjnej, Krajowej Komisji Rewizyjnej, Krajowego Sądu Lekarsko-Weterynaryjnego, Krajowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej i jego zastępców, a także okręgowych sądów lekarsko-weterynaryjnych oraz okręgowych rzeczników odpowiedzialności zawodowej i ich zastępców. Ponadto Krajowy Sąd Lekarsko-Weterynaryjny rozpatruje odwołania od orzeczeń okręgowych sądów lekarsko-weterynaryjnych (art. 50 ust. 2 pkt 1 u.z.l.w.). Zgodnie z art. 59 u.z.l.w. członkowie sądów lekarsko-weterynaryjnych w zakresie orzekania są niezawiśli i podlegają tylko ustawom oraz obowiązującym zasadom etyki i deontologii weterynaryjnej.

Zgodnie z art. 52 u.z.l.w. postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej o ten sam czyn toczy się niezależnie od postępowania karnego lub postępowania dyscyplinarnego wszczętego w jednostce organizacyjnej, gdzie przepisy szczególne przewidują takie postępowanie. Może być jednak ono zawieszane do czasu ukończenia postępowania karnego. Według art. 53 ust. 1 u.z.l.w. postępowania w sprawach odpowiedzialności zawodowej nie wszczyna się, a wszczęte umarza, jeżeli zaszła okoliczność, która według kodeksu postępowania karnego wyłącza ściganie. Wyjątek od powyższej reguły określono w art. 53 ust. 2 u.z.l.w., zgodnie z którym w razie śmierci obwinionego przed ukończeniem postępowania w sprawach odpowiedzialności zawodowej toczy się ono dalej, jeżeli zażąda

tego w terminie dwumiesięcznym od daty zgonu obwinionego jego małżonek, krewny w linii prostej, brat lub siostra.

Przedawnienie ścigania i karalności uregulowano w art. 56 u.z.l.w. Wszczęcie postępowania nie może nastąpić, jeżeli od chwili popełnienia czynu upłynęły trzy lata (ust. 1), niemniej jednak w przypadku czynów zawierających znamiona przestępstwa przedawnienie odpowiedzialności zawodowej następuje nie wcześniej niż przedawnienie karne (ust. 2). Bieg przedawnienia przerywa każda czynność rzecznika odpowiedzialności zawodowej (ust. 3). Karalność przewinienia ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło pięć lat (ust. 4).

Lekarz weterynarii, którego dotyczy postępowanie, oraz obwiniony lekarz weterynarii może przybrać w postępowaniu dotyczącym odpowiedzialności zawodowej nie więcej niż dwóch obrońców spośród lekarzy weterynarii, adwokatów lub radców prawnych (art. 58 u.z.l.w.). Zgodnie z art. 58a ust. 1 u.z.l.w. osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone bądź zagrożone działaniem lub zaniechaniem lekarza weterynarii i która wniosła skargę do rzecznika odpowiedzialności zawodowej, może ustanowić nie więcej niż dwóch pełnomocników spośród lekarzy weterynarii, adwokatów lub radców prawnych. W razie śmierci osoby, przeciwko której toczy się postępowanie dyscyplinarne, jej prawa w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej, w tym prawo dostępu do informacji lekarsko-weterynaryjnej oraz dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej, może wykonywać małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu (art. 58a ust. 2 u.z.l.w.). Gdy organ prowadzący postępowanie dysponuje informacjami o powyższych osobach, wówczas powinien pouczyć o przysługujących uprawnieniach co najmniej jedną z nich (art. 58a ust. 3 u.z.l.w.). Organ prowadzący postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej może ograniczyć osobie, o której mowa w art. 58a ust. 1 u.z.l.w., dostęp do akt sprawy w zakresie przewidzianym w ustawach (art. 58a ust. 4 u.z.l.w.).

Jeżeli w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej świadek lub biegły nie stawił się na rozprawę bez usprawiedliwienia albo bezpodstawnie odmawia zeznań, sąd lekarsko-weterynaryjny może się zwrócić do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby wezwanej o przesłuchanie jej w charakterze świadka lub biegłego na okoliczności wskazane przez sąd

lekarsko-weterynaryjny. Zgodnie z art. 54 ust. 1 u.z.l.w. o terminie przesłuchania sąd zawiadamia strony, a protokół przesłuchania przesyła sądowi lekarsko-weterynaryjnemu. Przepis ten stosuje się odpowiednio, jeżeli świadek lub biegły nie stawiał się bez usprawiedliwienia na wezwanie rzecznika odpowiedzialności zawodowej albo bezpodstawnie odmawia złożenia przed nim zeznań (art. 54 ust. 2 u.z.l.w.)

Zgodnie z art. 46b ust. 1 u.z.l.w. od prawomocnego orzeczenia wydanego przez Krajowy Sąd Lekarsko-Weterynaryjny w drugiej instancji, kończącego postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej, przysługuje kasacja do Sądu Najwyższego w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia orzeczenia. Prawo jej wniesienia przyznano:

- 1) osobie fizycznej, osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone bądź zagrożone działaniem lub zaniechaniem lekarza weterynarii i która wniosła skargę do rzecznika odpowiedzialności zawodowej;
- 2) obwinionemu lekarzowi weterynarii;
- 3) Krajowemu Rzecznikowi Odpowiedzialności Zawodowej;
- 4) ministrowi właściwemu do spraw rolnictwa;
- 5) Prezesowi Krajowej Rady Lekarsko-Weterynaryjnej.

Według art. 46c ust. 1 u.z.l.w. kasacja może być wniesiona z powodu uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. lub innego rażącego naruszenia prawa. Kasacja może być wniesiona również z powodu niewspółmierności kary. Zgodnie z art. 46c ust. 2 u.z.l.w. niedopuszczalne jest uwzględnienie kasacji na niekorzyść obwinionego wniesionej po upływie sześciu miesięcy od dnia uprawomocnienia się orzeczenia.

Należy podkreślić, że – odmiennie niż w przypadku innych ustaw regulujących odpowiedzialność w różnych zawodach – omawiany tu akt nie zawiera przepisu, zgodnie z którym wyrok wydany w drugiej instancji nie podlega wykonaniu do czasu rozpoznania kasacji. Tym samym kasacja została ukształtowana w sposób klasyczny, jako nadzwyczajny środek zaskarżenia. Oznacza to większą stabilność orzeczeń dyscyplinarnych, kosztem jednak zmniejszenia zakresu zewnętrznej kontroli samorządu zawodowego.

Zgodnie z art. 48 ust. 1 u.z.l.w. w razie uniewinnienia lub umorzenia postępowania w drodze kasacji lub w wyniku wznowienia postępowania lekarzowi wetery-

narii przysługuje roszczenie o odszkodowanie w stosunku do izby lekarsko-weterynaryjnej, której sąd wydał uchylone orzeczenie. Roszczenie wygasa w razie niezłożenia wniosku w terminie rocznym od daty uprawomocnienia się orzeczenia (art. 48 ust. 2 u.z.l.w.). W sprawach roszczeń o odszkodowanie orzeka sąd powszechny (art. 48 ust. 3 u.z.l.w.).

8.5. Kary

Zgodnie z art. 46 ust. 1 u.z.l.w. sąd lekarsko-weterynaryjny może orzekać następujące kary:

- 1) upomnienie;
- 2) nagana;
- 3) zawieszenie prawa wykonywania zawodu lekarza weterynarii na okres od trzech miesięcy do trzech lat;
- 4) pozbawienie prawa wykonywania zawodu.

Kary nagany i zawieszenia prawa wykonywania zawodu pociągają za sobą utratę prawa wybieralności do organów izb lekarsko-weterynaryjnych do czasu usunięcia z rejestru ukaranych wzmianki o ukaraniu (art. 51 ust. 1 u.z.l.w.). Lekarz weterynarii zawieszony w prawie wykonywania zawodu nie może wykonywać zawodu w żadnej formie (art. 51 ust. 2 u.z.l.w.). Kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu powoduje skreślenie z rejestru członków okręgowej izby lekarsko-weterynaryjnej (art. 51 ust. 3 u.z.l.w.). Na mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 października 2010 roku (sygn. akt K 1/09) powyższy przepis utracił moc w zakresie, w jakim wyłączał prawo ubiegania się o ponowne uzyskanie prawa wykonywania zawodu lekarza weterynarii. W obecnym stanie prawnym ponowne uzyskanie prawa wykonywania zawodu jest zatem dopuszczalne.

Zgodnie z art. 51 ust. 4 u.z.l.w. prawomocne ukaranie karą zawieszenia albo pozbawienia prawa wykonywania zawodu skutkuje wygaśnięciem stosunku pracy lekarza weterynarii z mocy prawa. Wygaśnięcie to pociąga za sobą skutki, jakie przepisy prawa łączą z rozwiązaniem umowy o pracę bez wypowiedzenia z winy pracownika. Ponadto według art. 13 pkt 6 u.z.l.w. orzeczenie kary nagany albo zawieszenia prawa wykonywania zawodu powoduje wygaśnięcie mandatu członka organu izby lekarsko-weterynaryjnej.

8.6. Ogłaszanie i dokumentowanie orzeczeń

Zgodnie z art. 49 u.z.l.w. na wniosek lekarza weterynarii orzeczenie o uniewinnieniu lub umorzeniu postępowania w sprawie z zakresu odpowiedzialności zawodowej podlega opublikowaniu w organie prasowym samorządu. Ponadto według art. 60 ust. 1 u.z.l.w. Krajowa Rada Lekarsko-Weterynaryjna prowadzi rejestr ukaranych.

Według art. 60 ust. 2 u.z.l.w. wzmianki o karze pozbawienia prawa wykonywania zawodu nie usuwa się. Wzmianki o pozostałych karach, zgodnie z art. 60 ust. 1 u.z.l.w., podlegają usunięciu z urzędu po upływie:

- 1) trzech lat od daty uprawomocnienia się orzeczenia o ukaraniu karą upomnienia lub nagany;
- 2) pięciu lat od odbycia kary zawieszenia prawa wykonywania zawodu,

jeżeli lekarz weterynarii nie zostanie w tym czasie ukarany lub nie zostanie wszczęte przeciw niemu postępowanie w sprawie odpowiedzialności zawodowej. Nie usuwa się wzmianki o karze pozbawienia prawa wykonywania zawodu.

8.7. Quasi-dyscyplinarne formy odpowiedzialności

Niezależnie od omawianej odpowiedzialności dyscyplinarnej przedmiotowa ustawa zawiera przepisy, zgodnie z którymi określone zachowania lekarzy weterynarii mogą skutkować daleko idącymi konsekwencjami w zakresie wykonywania zawodu. Należy wskazać na uregulowaną w art. 5 ust. 1 u.z.l.w. możliwość zobowiązania lekarza weterynarii przez okręgową izbę lekarsko-weterynaryjną do odbycia przeszkolenia uzupełniającego pod rygorem utraty prawa wykonywania zawodu. Program i zasady szkolenia są ustalane przez radę (art. 5 ust. 3 u.z.l.w.).

Ponadto, zgodnie z art. 6a pkt 5 u.z.l.w., okręgowa rada lekarsko-weterynaryjna stwierdza utratę prawa wykonywania zawodu lekarza weterynarii w przypadku

nieuiszczania składki członkowskiej przez okres dłuższy niż rok. Należy podkreślić daleko idącą sankcję braku opłacania składki, brak przesłanki zawinienia oraz nastąpienie skutku z mocy prawa, bez możliwości powołania okoliczności wyłączających odpowiedzialność. Odpowiedzialność nałożona powyższym przepisem ma charakter obiektywny i można powziąć uzasadnione wątpliwości co do jej zgodności z Konstytucją RP. Ponadto nie jest jasne, czy brak opłacenia składek może być równocześnie przesłanką odpowiedzialności dyscyplinarnej, skoro skutki niepłacenia uregulowano odrębnie.

8.8. Ocena uregulowań prawnych

Całokształt analizowanej regulacji pozwala na sformułowanie następujących wniosków.

Brak jednoznacznego katalogu czynów skutkujących odpowiedzialnością dyscyplinarną. Za przewinienie dyscyplinarne może być uznane każde zachowanie sprzeczne z ustawą, co oznacza, że nałożony na lekarzy weterynarii obowiązek dochowania szczególnej staranności ma bardzo szeroki zakres.

Zasady odpowiedzialności i przebieg postępowania są unormowane w kilku aktach prawnych różnego rzędu, co znacznie utrudnia precyzyjne określenie obowiązków organów dyscyplinarnych i uczestników postępowania.

Katalog kar zawiera zarówno kary łagodne, o wymiarze czysto symbolicznym, jak i kary bardzo surowe, polegające na ograniczeniu lub wyłączeniu prawa wykonywania zawodu. Brak jest przy tym powiązania przewinień z karami, nawet w ogólnikowy sposób.

Brak jednoznacznych reguł w zakresie jawności postępowania i prawa dostępu do dotyczących go dokumentów. W rezultacie nie zagwarantowano możliwości zapoznania się z regułami odpowiedzialności dyscyplinarnej w ujęciu przyjętym przez organy orzekające w tych sprawach.

Omawiana ustawa zawiera regulację quasi-dyscyplinarnych form odpowiedzialności realizowanej w oderwaniu od gwarancji procesowych i materialnoprawnych reguł odpowiedzialności karnej.

8.9. Analiza orzeczeń uzyskanych na podstawie ustawy o dostępie do informacji publicznej

8.9.1. Liczba i ogólna charakterystyka uzyskanych orzeczeń

W wyniku prowadzonych działań udało się uzyskać łącznie 123 orzeczenia wydane przez sądy 6 Izb Lekarsko-Weterynaryjnych: Kujawsko-Pomorskiej (32), Lubelskiej (25), Łódzkiej (30), Świętokrzyskiej (5), Warmińsko-Mazurskiej (10) oraz Zachodniopomorskiej (21).

We wszystkich przeanalizowanych orzeczeniach zawarto rozstrzygnięcia dotyczące 127 osób. Zdecydowaną większość stanowią orzeczenia skazujące: jest ich 112 (88,0%). Zapadło 10 orzeczeń uniewinniających i 4 umarzające postępowanie. W jednym przypadku sąd postanowił zwrócić sprawę rzecznikowi dyscyplinarnemu w celu uzupełnienia postępowania wyjaśniającego.

Wśród wymierzonych kar dominuje najłagodniejsza przewidziana ustawą kara upomnienia, którą orzeczono 69 razy. Ani razu nie wymierzono kary najsurowszej, czyli pozbawienia prawa wykonywania zawodu lekarza weterynarii. Siedmiokrotnie orzeczono zawieszenie tego prawa na: 3 miesiące (4 orzeczenia), 6 miesięcy (2 orzeczenia) i 12 miesięcy (1 orzeczenie).

W 2 przypadkach sąd uznał lekarza weterynarii za winnego zarzucanych mu czynów, lecz odstąpił od wymierzenia kary. W uzasadnieniach żadnego z orzeczeń nie podano prawnych podstaw tego rozstrzygnięcia.

8.9.2. Charakterystyka zarzucanych czynów

Opracowanie dokładnych statystyk dotyczących zarzucanych obwinionym czynów nie jest możliwe wobec sposobu formułowania zarzutów. Występuje w tym zakresie znaczne zróżnicowanie, nawet w sądach jednej izby. Z reguły zarzut zawiera opis zachowania, niemniej jednak w niektórych przypadkach jest on sfor-

mułowany ogólnikowo albo w sposób stanowiący wyłącznie kwalifikację prawną, bez określenia, na czym polegało zachowanie obwinionego. Sytuację komplikuje stosunkowo częste zarzucanie obwinionym kilku czynów, przy czym niejednokrotnie wynika z uzasadnienia, że chodzi o jedno złożone zachowanie uznawane za naganne. W wielu przypadkach odrębne – z pozoru – zarzuty po lekturze uzasadnienia okazywały się kwalifikacją prawną pierwszego z wymienionych zachowań. Powyższe wątpliwości nie zawsze dawały się rozstrzygnąć wobec ogólnikowości uzasadnień, a czasem ich braku. Niemniej jednak na podstawie analizy badanych orzeczeń można wskazać pewne wyraźne tendencje w zakresie czynów zarzucanych obwinionym.

Najliczniejszą kategorię zarzucanych czynów stanowi nieprawidłowe prowadzenie dokumentacji bądź całkowity jej brak. Dotyczy to zarówno dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej (60 zarzutów), jak i dokumentacji obrotu środkami leczniczymi (21 zarzutów). W 22 przypadkach zarzuty dotyczyły nieprawidłowego leczenia zwierząt, a w 5 nieprawidłowego dokonania eutanazji. Siedmiu obwinionym postanowiono zarzuty związane z dopuszczeniem osób nieuprawnionych do samodzielnego wykonywania czynności, do których uprawniony jest wyłącznie lekarz weterynarii. Zarzut nieinformowania w należyty sposób właściciela zwierzęcia o podjętym leczeniu pojawił się 5 razy. Ponadto można wyróżnić sprawy, w których zarzucano przewinienia związane z niewłaściwym reklamowaniem usług lekarsko-weterynaryjnych (4) i naruszeniem godności zawodu przez rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji (3).

Wśród zarzutów, które postawiono jednokrotnie, należy wymienić te o znacznym ciężarze: podżeganie do łapownictwa i korupcja, nadużycie zajmowanego stanowiska, nierzetelne wykonywanie obowiązków pracownika Inspekcji Weterynaryjnej, poświadczenie nieprawdy w dokumentach urzędowych, oszustwo w trakcie wykonywania badań bydła skutkujące wprowadzeniem w błąd organu zlecającego badanie i narażeniem Skarbu Państwa na straty finansowe. Jak widać, tylko jeden zarzut dotyczył zachowania niezwiązanego bezpośrednio z wykonywaniem zawodu. Było to utrzymywanie zwierząt – koni stanowiących własność obwinionego – w niewłaściwych warunkach bytowych.

W zakresie kwalifikacji prawnej zarzucanych czynów występują także znaczne różnice. Z reguły powoływane są przepisy regulujące zasady wykonywania zawodu lekarza weterynarii albo związanych z tą problematyką ustaw i rozporządzeń, które zostały przez obwinionego naruszone. W niektórych przypadkach

zostały jednak pominięte. W części zarzutów powołano przepisy ustawy o izbach lekarsko-weterynaryjnych, w których jest mowa o odpowiedzialności zawodowej. W innych ograniczono się do podania postanowień Kodeksu Etyki Lekarza Weterynarii.

Szczegółowa analiza prawidłowości poszczególnych stawianych zarzutów wymagałaby analizy każdego z nich z odwołaniem się do przepisów i orzecznictwa sądowego. Nie wchodząc w tak szczegółowe rozważania, można się ograniczyć do stwierdzenia, że w samorządzie zawodowym lekarzy weterynarii brak jednolitych standardów w zakresie formułowania zarzutów w postępowaniu dotyczącym odpowiedzialności zawodowej. Ma to istotne znaczenie ze względu na skuteczność wydawanych orzeczeń, które mogą być następnie wzruszane w drodze środków odwoławczych, co prowadzi do wydatnego przedłużenia postępowań, a w wielu przypadkach – ze względu na krótkie terminy przedawnienia – uniemożliwia wydanie merytorycznego rozstrzygnięcia. Podobne uwagi można sformułować w odniesieniu do pozostałych elementów orzeczeń, o czym niżej.

8.9.3. Analiza treści rozstrzygnięć

W przypadku orzeczeń, w których obwinionemu zarzucono więcej niż jedno przewinienie zawodowe, z reguły sądy dyscyplinarne wymierzały jedną karę, lecz bez podawania przyczyn takiego rozstrzygnięcia. Można zatem postawić tezę, że w orzecznictwie sądów lekarsko-weterynaryjnych przyjmuje się milcząco obowiązywanie reguły wymierzania kary łącznej. W kilku sprawach orzeczono kary jednostkowe, a następnie karę łączną, podając to wyraźnie w treści rozstrzygnięcia. Pozostaje jednak pytanie o dopuszczalność i prawne podstawy takiego rozwiązania. W analizowanych uzasadnieniach zagadnienia te pominięto milczeniem.

W większości orzeczeń skazujących sądy stwierdzały, że uznają daną osobę winną popełnienia zarzucanych czynów. W niektórych przypadkach odrębnie opisywano czyn zarzucany i przypisany obwinionemu, a opisy te różniły się nawet znacznie.

Zdecydowana przewaga orzeczeń skazujących nie pozwala na wniosek, że sądy lekarsko-weterynaryjne unikają skazywania członków samorządu za przewinienia zawodowe. Należy jednak zauważyć, że zdecydowana większość wymierzo-

nych kar ma charakter przede wszystkim symboliczny. Upomnienie i nagana, jako niemające bezpośredniego przełożenia na sytuację danego lekarza weterynarii, mogą nie odnosić skutku ani w zakresie wpływu na zachowanie samego skazanego, ani z punktu widzenia prewencji ogólnej. W powszechnym mniemaniu zagrożenie karą upomnienia czy nagany może nie powstrzymywać od zachowań sprzecznych z prawem. Z drugiej strony brak wymierzania kar surowszych może wynikać z tego, że kolejna – według kryterium surowości – po naganie występuje kara zawieszenia prawa wykonywania zawodu, która czasowo eliminuje daną osobę z rynku pracy i pozbawia źródła dochodów. O ile dwie poprzednie kary mogą w praktyce nie być w ogóle dolegliwe, o tyle zawieszenie uprawnień zawodowych w warunkach konkurencji rynkowej może wyeliminować daną osobę z rynku usług lekarsko-weterynaryjnych, wywołując dla niej daleko idące skutki.

Należy zwrócić uwagę na orzeczenia, w których wymiar kary może odbiegać od powszechnego społecznego poczucia sprawiedliwości – przykładowo:

- 1) kara nagany orzeczona za nierzetelne wykonywanie obowiązków lekarza będącego pracownikiem Inspekcji Weterynaryjnej oraz poświadczenie nieprawdy w dokumentach urzędowych, co w konsekwencji mogło skutkować narażeniem zdrowia i życia ludzi;
- 2) kara upomnienia wymierzona za oszustwo w trakcie wykonywania badań monitoringowych w kierunku enzootycznej białaczki bydła i brucelozы bydła, skutkujące wystąpieniem zagrożenia epizootycznego i narażeniem Skarbu Państwa na straty finansowe;
- 3) kara zawieszenia prawa wykonywania zawodu lekarza weterynarii na okres sześciu miesięcy za popełnienie umyślnych przestępstw: korupcji podczas pełnienia funkcji zastępcy Powiatowego Lekarza Weterynarii, nadużycia stanowiska w Inspekcji Weterynaryjnej, podżegania do łapownictwa, wystawiania dokumentów poświadczających nieprawdę;
- 4) kara upomnienia za przetrzymywanie posiadanych zwierząt w niewłaściwych warunkach bytowych, niezapewniających możliwości ochrony przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi i zwierzętami drapieżnymi.

W trzech pierwszych przypadkach zachowanie obwinionego polegało na umyślnym łamaniu obowiązujących norm prawnych dotyczących zasad wykonywania zawodu. Przynajmniej jeden z obwinionych – jeżeli nie wszyscy – dopuścił się przy tym przestępstwa. Abstrahując od szczegółowych rozważań prawnych, wymierzenie kary mającej wymiar wyłącznie symboliczny osobie, która dopuszcza

się oszustwa lub poświadczą nieprawdę w dokumentach, nie odpowiada społecznemu poczuciu sprawiedliwości. Niezależnie od innych negatywnych skutków podanie takiego orzeczenia do publicznej wiadomości może stawiać w negatywnym świetle samorząd lekarzy weterynarii i jego organy, rodząc zarzuty o niewyciąganie konsekwencji z jednoznacznie naganych zachowań. Kara wymierzona w trzecim z wymienionych przypadków również może budzić wątpliwości. Ze względu na wielość zachowań stanowiących przestępstwa powszechne z winy umyślnej, popełnione przy wykorzystaniu stanowiska służbowego, uzasadnione jest pytanie o dopuszczalność pozostawienia obwinionemu prawa wykonywania zawodu.

W ostatnim z wymienionych przykładów kara upomnienia może nie jawić się jako rażąco niesprawiedliwa. Budzi jednak wątpliwości ze względu na popełnienie przez lekarza weterynarii czynu polegającego na zadawaniu cierpienia zwierzętom, co powinno skutkować zdecydowaną reakcją organów samorządu.

Należy również przeanalizować orzeczenia umarzające postępowanie. W dwóch przypadkach – rozstrzygniętych przez sąd Warmińsko-Mazurskiej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej – podstawą umorzenia była znikoma szkodliwość społeczna czynu. Takie rozstrzygnięcie może dziwić wobec okoliczności, że w obu przypadkach stwierdzono istotne nieprawidłowości w prowadzeniu dokumentacji dotyczącej obrotu lekami. Wydaje się, że tego rodzaju zachowanie ma jednak szkodliwość większą od znikomej, chociażby ze względu na negatywne oddziaływanie orzeczenia umarzającego w środowisku lekarsko-weterynaryjnym.

W dwóch orzeczeniach umarzających postępowanie, wydanych przez sąd Zachodniopomorskiej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej, trudno wskazać przyczyny rozstrzygnięcia. W jednym z orzeczeń nie podano w ogóle podstawy prawnej: w jednozdaniowym uzasadnieniu stwierdzono tylko, że doszło do ugody między właścicielem zwierzęcia, którego leczenia dotyczył stawiany zarzut, a obwinionym. Mając na uwadze regulacje dotyczące postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej, brak jednak podstaw do przyjęcia, że zawarcie wspomnianej ugody wyłącza odpowiedzialność. Niezależnie od powyższego należałoby wskazać podstawę prawną rozstrzygnięcia.

W drugim z rozważanych orzeczeń powyższego sądu jako podstawę prawną powołano wyłącznie przepisy odsyłające. Brakuje jednak wskazania, jaka przesłanka, określona odpowiednim przepisem skutkowałą umorzeniem postępowania.

Nie wydaje się wystarczające stwierdzenie, że nastąpiło to na wniosek obwinionego, który zgodził się pokryć koszty postępowania, oraz z uwzględnieniem niskiej szkodliwości czynu. Należy zauważyć, że niska szkodliwość czynu nie łączy prowadzenia postępowania i nie skutkuje jego umorzeniem, jeżeli tylko jest wyższa niż znikoma. Sąd lekarsko-weterynaryjny okoliczności tej nie uzasadnił.

8.9.4. Analiza treści uzasadnień

Ani ustawa o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych, ani rozporządzenie wykonawcze zawierające szczegółowe przepisy o postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej nie określają treści uzasadnienia orzeczenia. Odpowiednie zastosowanie znajdują w tym zakresie przepisy kodeksu postępowania karnego. Mając na uwadze nieprofesjonalny – w znaczeniu znajomości prawa – skład sądów lekarsko-weterynaryjnych, można przyjąć, że wydawane przez nie orzeczenia i ich uzasadnienia nie muszą spełniać wszystkich wymagań przewidzianych w procedurze karnej. Należy jednak stwierdzić, że uzasadnienie orzeczenia powinno mieć pewną minimalną treść pozwalającą na poznanie przyczyn rozstrzygnięcia oraz na dokonanie ewentualnej kontroli odwoławczej. Do elementów koniecznych można zaliczyć: wskazanie dowodów stanowiących podstawę orzeczenia, opis ustalonego stanu faktycznego, przytoczenie podstawy prawnej. W przypadku orzeczeń skazujących wymagane jest przytoczenie okoliczności, które sąd miał na uwadze przy wymierzaniu kary.

Należy zaznaczyć, że orzeczenia Świętokrzyskiej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej nie zawierają uzasadnień w ogóle. Nie ma jednak pewności, czy jest to rzeczywisty stan rzeczy, czy może wnioskowane orzeczenia zostały przesłane bez uzasadnień.

Wśród analizowanych uzasadnień tylko kilka zawiera wszystkie wymienione wyżej elementy dotyczące: ustalonych faktów, dowodów, zastosowanych przepisów prawa oraz okoliczności wziętych pod uwagę przy wymierzaniu kary. W żadnym z uzasadnień powyższych elementów nie wymieniono w sposób wyczerpujący. Można postawić tezę, że sądy dyscyplinarne z reguły odnoszą się wyłącznie do okoliczności spornych, które były przedmiotem wątpliwości w toku rozprawy i orzekania. Nie dostrzegają natomiast potrzeby przedstawienia całokształtu wnioskowania przyjętego przez sąd. Prowadzi to do sporządzania uzasadnień bardzo ogólnikowych. W wielu sytuacjach trudno z nich wywnioskować, czego

dotyczyła sprawa. W skrajnych przypadkach uzasadnienie zawiera wyłącznie argumenty na rzecz wymiaru kary. Tak sformułowane wywody mogą być w pełni zrozumiałe dla stron postępowania, ale już nie dla osoby postronnej wnioskującej o udostępnienie danego orzeczenia.

Odrębnym zagadnieniem jest orzekanie o kosztach postępowania. Z reguły w przypadku skazania sądy obciążały obwinionych kosztami we wskazanej wysokości. Występują jednak również orzeczenia, w których nie wspomniano o kosztach, obciążono nimi skazanego bez podania kwoty albo stwierdzono, że kwota zostanie odrębnie ustalona zarządzeniem przewodniczącego. W żadnym z uzasadnień nie znalazło się obliczenie wysokości zasądzonych kosztów ze wskazaniem jego podstawy. W niektórych ograniczono się do przywołania przepisu, lecz bez powoływania jego treści lub znaczenia.

8.9.5. Anonimizacja orzeczeń

We wszystkich przesłanych orzeczeniach usunięto dane osobowe obwinionego oraz innych osób wskazywanych w treści zarzutów lub uzasadnienia. W przypadku Izby Kujawsko-Pomorskiej anonimizacja była jednak pobieżna i niepełna. Usunięto imiona i nazwiska obwinionych, pozostawiając imiona rodziców, adresy ich zamieszkania i miejsca pracy.

Kwestia, czy informacje o skazaniu w postępowaniu dyscyplinarnym powinny być publicznie dostępne, nie jest jednoznaczna. Wszystkie sądy lekarsko-weterynaryjne wyszły jednak z takiego założenia.

Z kolei w orzeczeniach Lubelskiej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej zanonimizowano również dane osobowe składu sędziowskiego i protokolanta. W tym przypadku nie budzi wątpliwości, że anonimizację posunięto za daleko, usuwając dane, które powinny być udostępnione.

8.10. Podsumowanie

Uzyskanie orzeczeń wydanych przez sądy w jedynie sześciu izbach lekarsko-weterynaryjnych nie pozwala na wyciągnięcie jednoznacznych wniosków dotyczących sytuacji w skali ogólnopolskiej, w szczególności wobec faktu, że sąd jednej z izb nie przesłał uzasadnień. Mając na uwadze, że uogólnienia należy formułować z dużą ostrożnością, zgromadzone dane można podsumować następująco.

Treść orzeczeń i ich uzasadnień wykazuje różnice, nawet w tym samym sądzie. W przypadku sądów różnych izb odmienności te okazują się daleko idące. Dotyczy to sformułowanych zarzutów, treści rozstrzygnięć i – przede wszystkim – uzasadniania orzeczeń. Wydaje się zatem celowe ujednoczenie praktyki w tym zakresie. Inicjatywa powinna wyjść przede wszystkim ze strony samego samorządu zawodowego, a w jej braku – ze strony organów państwa lub organizacji pozarządowych. Konieczne wydaje się udzielenie wskazówek zapewniających, że orzeczenia nie będą zawierały błędów skutkujących pozbawieniem ich mocy w wyniku kontroli odwoławczej.

W szczególności poprawy wymaga formułowanie podstaw prawnych rozstrzygnięcia oraz uzasadnienia prawnego. Niedostatki w tym zakresie zdają się wynikać z jednej strony z braku profesjonalnego przygotowania orzekających lekarzy weterynarii, a z drugiej strony – ze złożoności stanu prawnego. Paradoksalnie w przypadku odpowiedzialności zawodowej lekarzy weterynarii przepisy prawa materialnego i postępowania są bardziej skomplikowane niż w przypadku odpowiedzialności karnej za przestępstwa.

Konieczne wydaje się doprecyzowanie zasad obciążania skazanego kosztami procesu, być może poprzez jednoznaczne stwierdzenie, jakie koszty i w jakiej wysokości powinien pokryć. Obecnie rozstrzygnięcia w tym zakresie są rozbieżne, a całkowity brak ich uzasadnienia uniemożliwia weryfikację.

Biorąc pod uwagę charakter czynów zarzucanych obwinionym, zwraca uwagę duża liczba uchybień przepisom o prowadzeniu dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej oraz związanej z przechowywaniem, stosowaniem i obrotem lekami. Ciężar zapewnienia zgodności z prawem w tym zakresie zdaje się jednak spoczywać przede wszystkim na innych organach samorządu zawodowego niż dyscyplinarne.

Pewne zdziwienie budzić może niewielka liczba postępowań dotyczących sposobu leczenia, co musi być związane z niewielką liczbą skarg kierowanych przez właścicieli zwierząt. Przyczyną jest prawdopodobnie brak świadomości, że lekarz weterynarii ponosi odpowiedzialność zawodową i że można wnioskować o podjęcie czynności w tym zakresie. Alternatywnym powodem może być jednak brak chęci wnoszenia skarg przez pokrzywdzonych związany z mniejszą doniosłością społeczną czynności lekarza weterynarii niż w przypadku innych zawodów medycznych.

Niepokojącym zjawiskiem jest wymierzanie łagodnych kar w przypadku najpoważniejszych przewinień zawodowych, które polegają na popełnieniu z winy umyślnej czynów związanych z nadużyciem zajmowanego stanowiska. Wydaje się, że kary wskazane w opisanych wyżej przypadkach mogą być uznane za rażąco niesprawiedliwe, co skutkuje negatywnym odbiorem społecznym zawodu lekarza weterynarii.

W katalogu kar dyscyplinarnych zdecydowanie brakuje kary pośredniej. Dwie kary najłagodniejsze – upomnienie i nagana – mają wymiar niemal wyłącznie symboliczny. Trzecia w kolejności kara zawieszenia prawa wykonywania zawodu może być uznana za zbyt surową. Wprowadzenie kary pośredniej, na przykład mającej charakter pieniężny, mogłoby wpłynąć pozytywnie na praktykę sądów lekarsko-weterynaryjnych.

Wreszcie brak jest jasnych reguł dotyczących anonimizowania orzeczeń sądów dyscyplinarnych, co stanowi przejaw braku takich reguł w ogóle. Wydaje się niezbędne jednoznaczne rozstrzygnięcie tej kwestii przez ustawodawcę.

IX. Notariusz

9.1. Wstęp

Notariusz to zawód o szczególnym charakterze. Notariusze wykonują go we własnych kancelariach jako indywidualni przedsiębiorcy, a zarazem korzystają z ochrony, jaka przysługuje funkcjonariuszom publicznym. Akty sporządzane przez notariusza mają walor dokumentów urzędowych. Dokonywane przez niego czynności notarialne zaś mogą rodzić skutki prawne dla stron i osób trzecich, dlatego tym bardziej jest on zobowiązany wykonywać swoje obowiązki z należytą starannością i z poszanowaniem prawa. Do zadań notariusza należą zabezpieczenie pewności i bezpieczeństwa obrotu, jak również pobieranie podatku od spadku i darowizn oraz od czynności cywilnoprawnych.

Zawód notariusza ewoluował w związku ze zmianami ustrojowymi w Polsce. Pierwszym dokumentem, który po odzyskaniu niepodległości jednolicie ukształtował ustrój notariatu, było rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 roku – Prawo o notariacie. W myśl tego rozporządzenia funkcjonował dwuinstancyjny model dyscyplinarny. W pierwszej instancji orzekał trzyosobowy skład – dwóch notariuszy i sędzia okręgowy – a w drugiej instancji orzekanie należało do składu dwóch sędziów apelacyjnych i notariusza. Zmiany przyniosło nowe prawo o notariacie z dnia 25 maja 1951 roku, które zniosło samorząd notarialny i uczyniło notariusza urzędnikiem państwowym. Ustawa z dnia 24 maja 1989 roku pozwoliła na prowadzenie indywidualnych kancelarii notarialnych, utrzymała jednak też kancelarie państwowe. Dopiero późniejsze zmiany ustrojowe przyniosły nową ustawę, która weszła w życie dnia 14 lutego 1991 roku. Przywróciła ona samorząd notarialny, a co za tym idzie, powierzyła mu sądownictwo dyscyplinarne, które – podobnie jak wcześniej – jest dwuinstancyjne.

9.2. Źródła prawa

Ustawa z dnia 14 lutego 1991 roku – Prawo o notariacie jest obecnie podstawowym dokumentem prawnym regulującym zawód notariusza. Odpowiedzialności dyscyplinarnej poświęcono rozdział 6. W sprawach nieuregulowanych przepisami ustawy stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego. Te same zasady są odpowiednio stosowane do aplikantów notarialnych i zastępców notariuszy, z tym że pewne różnice istnieją w zakresie konsekwencji ponoszonych przez aplikantów i zastępców, jak również sposobu oraz zasad wykonywania kar. Krajowa Rada Notarialna uchwaliła także Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza (uchwała nr 19/97 z dnia 12 grudnia 1997 roku ze zm.).

Jak w przypadku wielu innych podobnych regulacji w zakresie procesu dyscyplinarnego unormowania Kodeksu Etyki Zawodowej Notariusza mają charakter dość ogólny. Ocena poszczególnych działań lub zaniechań notariuszy, jakiej mogą dokonywać poszczególne organy dyscyplinarne, cechuje się często dużą dowolnością.

9.3. Podstawy odpowiedzialności

Zgodnie z art. 10 § 1 pr. o not. notariusza powołuje Minister Sprawiedliwości na wniosek osoby zainteresowanej po zasięgnięciu opinii właściwej rady notarialnej. Minister wyznacza także siedzibę kancelarii. Niewyrażenie opinii, o której mowa w powołanym przepisie, w ciągu 60 dni od dnia otrzymania wniosku Ministra Sprawiedliwości uważane jest za wyrażenie opinii pozytywnej.

Minister Sprawiedliwości może odmówić powołania na stanowisko notariusza osoby, o której mowa w art. 10 § 1 pr. o not., tylko wtedy, gdy kandydat nie spełnia wymogów, o których mowa w art. 11–13 pr. o not. Także dotychczasowe postępowanie kandydata budzące wątpliwości co do jego rzetelności, uczciwości lub przestrzegania wartości demokratycznego państwa prawnego może być przyczyną niepowołania na stanowisko notariusza.

Na stanowisko notariusza może być powołana osoba, która:

- 1) posiada obywatelstwo polskie, obywatelstwo innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej albo obywatelstwo innego państwa, jeżeli na podstawie przepisów prawa Unii Europejskiej przysługuje tej osobie prawo podjęcia zatrudnienia lub samozatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w tych przepisach;
- 2) korzysta w pełni z praw publicznych i ma pełną zdolność do czynności prawnych;
- 3) jest nieskazitelnego charakteru i daje rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu notariusza;
- 4) ukończyła studia prawnicze w Rzeczypospolitej Polskiej i uzyskała tytuł magistra lub zagraniczne studia prawnicze uznane w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 5) odbyła aplikację notarialną w Rzeczypospolitej Polskiej i złożyła egzamin notarialny w Rzeczypospolitej Polskiej;
- 6) ukończyła 26 lat.

Zgodnie z art. 12 § 1 pr. o not. wymagania, o których mowa w art. 11 pkt 4 i 5 pr. o not., nie stosuje się do osób, które w Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) uzyskały tytuł naukowy profesora lub stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych;
- 2) zajmowały stanowisko sędziego lub prokuratora;
- 3) zajmowały stanowisko asesora sądowego przez co najmniej dwa lata;
- 4) wykonywały zawód adwokata lub radcy prawnego przez co najmniej trzy lata;
- 5) zajmowały stanowisko radcy lub starszego radcy Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa przez co najmniej trzy lata.

Minister Sprawiedliwości zobligowany jest zasięgnąć informacji o kandydacie w Krajowym Rejestrze Karnym. Po zawiadomieniu o powołaniu notariusz jest zobowiązany w ciągu dwóch miesięcy uruchomić kancelarię oraz powiadomić o tym fakcie Ministra Sprawiedliwości. Brak podjęcia czynności powoduje, że powołanie traci moc.

Objęciu funkcji towarzyszy ślubowanie, którego treść została wskazana w art. 15 § 1 pr. o not.: *Ślubuję uroczyście jako notariusz powierzone mi obowiązki wy-*

pełniać zgodnie z prawem i sumieniem, dochować tajemnicy zawodowej, w postępowaniu swym kierować się zasadami godności, honoru i uczciwości. Notariusz składa ślubowanie przed Ministrem Sprawiedliwości lub upoważnionym przez niego prezesem sądu apelacyjnego.

Z kolei art. 16 § 1 pr. o not. wskazuje przyczyny odwołania notariusza:

- 1) zrezygnował z prowadzenia kancelarii;
- 2) z powodu choroby bądź ułomności został uznany orzeczeniem lekarza orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych za trwale niezdolnego do pełnienia obowiązków notariusza lub bez uzasadnionej przyczyny odmówił poddania się ocenie niezdolności do pracy mimo zalecenia rady właściwej izby notarialnej;
- 3) ukończył 70 lat;
- 4) został pozbawiony prawa prowadzenia kancelarii orzeczeniem sądu dyscyplinarnego;
- 5) ma orzeczony zakaz wykonywania zawodu na mocy prawomocnego wyroku sądu;
- 6) utracił prawa publiczne lub pełną zdolność do czynności prawnych.

Ponadto Minister Sprawiedliwości po wizytacji może odwołać notariusza, gdy charakter dostrzeżonych nieprawidłowości pozwala stwierdzić, że nastąpiła oczywista, rażąca obraza przepisów prawa, oraz gdy notariusz uzyskał dwie ujemne oceny w wyniku kolejnych wizytacji przeprowadzonych przez wizytatora samorządu notarialnego lub przedstawicieli ministerstwa. Odwołanie następuje w terminie miesiąca po zasięgnięciu opinii rady właściwej izby notarialnej wydanej na wniosek Ministra.

Zgodnie z art. 19 § 2 pr. o not. notariusz nie może podjąć zajęcia, które by przeszkadzało w pełnieniu obowiązków albo w inny sposób uchybiało obowiązkom, w tym nie może się zajmować doradztwem w interesach, pośrednictwem, handlem i przemysłem. Dodatkowe zatrudnienie notariusz może podjąć dopiero po uzyskaniu zgody rady właściwej izby notarialnej. Wyjątek w tym zakresie stanowi zatrudnienie w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego, dydaktycznego lub naukowego, chyba że przeszkadza ono w pełnieniu obowiązków zasadniczych. W przypadku braku zgody rady notariusz może wnieść odwołanie do Krajowej Rady Notarialnej, niemniej jednak decyzja w tej instancji jest ostateczna.

Istotnym elementem ze względu na wagę podejmowanych czynności jest obowiązkowe ubezpieczenie cywilne notariuszy. Minister właściwy do spraw instytucji finansowych, w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Notarialnej oraz Polskiej Izby Ubezpieczeń, określają w drodze rozporządzenia szczegółowy zakres ubezpieczenia obowiązkowego, w tym termin powstania obowiązku oraz minimalną sumę gwarancyjną.

Również ze względu na charakter czynności podejmowanych przez notariusza ważne jest zachowanie przez niego tajemnicy zawodowej. O tym obowiązku mówi art. 18 pr. o not. Są jednak przewidziane wyjątki. Zachowanie tajemnicy ustaje, gdy notariusz składa zeznania jako świadek przed sądem, chyba że ujawnienie tajemnicy zagraża dobru państwa albo ważnemu interesowi prywatnemu. Niemniej jednak Minister Sprawiedliwości może i w tym przypadku zwolnić notariusza z jej zachowania. Drugi wyjątek wskazany w przepisach to zwolnienie z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w związku z informacjami udostępnianymi na podstawie przepisów ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Obowiązek dochowania tajemnicy nie ustępuje po ustaniu zatrudnienia.

Nadzór nad działalnością notariuszy sprawowany jest przez Ministra Sprawiedliwości, który obowiązek ten może pełnić osobiście lub zgodnie z treścią art. 42 § 1 pr. o not. przez prezesów sądów apelacyjnych lub okręgowych; może także wyznaczyć inne osoby.

Minister Sprawiedliwości może zatrudnić notariusza w Ministerstwie Sprawiedliwości, sądzie apelacyjnym lub sądzie okręgowym do wykonywania czynności nadzorczych nad działalnością notariuszy i organami samorządu notarialnego. Notariusz ten musi jednak wyrazić zgodę, a podczas pełnienia tej funkcji nie może prowadzić własnej kancelarii. Na obszarze właściwości izby notarialnej czynności nadzorcze wykonuje również rada izby przez swoich członków lub przez wyznaczonych w tym celu notariuszy niebędących członkami rady albo emerytowanych notariuszy. W ramach tego nadzoru przeprowadzana jest w każdej kancelarii co najmniej raz na cztery lata wizytacja, która kończy się sporządzeniem protokołu. Rada izby notarialnej przedstawia w terminie miesiąca od wizytacji odpis protokołu Ministrowi Sprawiedliwości i zawiadamia go o środkach podjętych w celu usunięcia stwierdzonych uchybień. Jeżeli organy nadzorcze stwierdzą naruszenie przez notariusza jego obowiązków, to mają prawo żądać wszczęcia postępowania dyscyplinarnego.

9.4. Kary

W art. 51 pr. o not. zawarty został zamknięty katalog kar dyscyplinarnych. Są nimi:

- 1) upomnienie;
- 2) nagana;
- 3) kara pieniężna do wysokości pięciokrotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, nie niższa od połowy tego wynagrodzenia;
- 4) pozbawienie prawa prowadzenia kancelarii.

Katalog kar zawarty w ustawie jest typowy. Dotkliwość nagany lub kary pieniężnej jest wzmocniona zakazem udziału ukaranego w organach samorządu notarialnego i w sądzie dyscyplinarnym przez trzy lata. Orzeczenie kary pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii powoduje, że notariusz może się starać o ponowne powołanie dopiero po upływie 10 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia wspomnianej kary.

Do aplikantów notarialnych i zastępców notarialnych stosuje się przepisy art. 18 i art. 19 pr. o not. oraz przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy. Art. 78 pr. o not. zawiera jednak pewne odmiennie uregulowania. Aplikant odpowiada dyscyplinarnie również za niewypełnianie ustawowych obowiązków aplikanta notarialnego (art. 72c pr. o not.). Ponadto aplikantów obowiązuje nieco inny katalog kar dyscyplinarnych. Pierwsze trzy kary są takie same jak w przypadku notariuszy, czyli upomnienie, nagana oraz kara pieniężna do wysokości pięciokrotnego przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, nie niższa od połowy tego wynagrodzenia. Różnica polega na karach wykluczających ze społeczności notariuszy. Są nimi:

- 1) skreślenie z wykazu zastępców notarialnych,
- 2) skreślenie z listy aplikantów notarialnych.

Dużym stopniem dotkliwości charakteryzuje się skazanie na karę nagany, ponieważ ukarany aplikant nie może zostać powołany na notariusza w terminie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, a skazany na karę pieniężną nie może być przez rok wyznaczony do zastępowania notariusza. W przypadku orzeczenia kary dyscyplinarnej skreślenia z wykazu zastępców notarialnych osoba może się ubiegać o powołanie na notariusza po upływie 10 lat od dnia uprawomocnienia

się orzeczenia wspomnianej kary. Aplikant może się ubiegać o ponowny wpis na listę aplikantów po upływie pięciu lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia kary skreślenia z listy aplikantów notarialnych.

Odnotowania wymaga także okres, po którego upływie odpis orzeczenia usuwa się z akt osobowych. Otóż po upływie trzech lat od uprawomocnienia się orzeczenia orzekającego karę upomnienia lub nagany albo pięciu lat od uprawomocnienia się orzeczenia orzekającego karę pieniężną, a po upływie 15 lat od uprawomocnienia się orzeczenia o pozbawieniu prawa prowadzenia kancelarii Minister Sprawiedliwości zarządza usunięcie odpisu orzeczenia z akt osobowych, jeżeli w tym okresie nie wydano przeciwko ukaranemu innego orzeczenia o nałożeniu kary dyscyplinarnej. Po upływie trzech lat od chwili czynu nie można wszcząć postępowania dyscyplinarnego, a w razie wszczęcia ulega ono umorzeniu. Niemniej jednak w przypadku, gdy czyn nosi znamiona przestępstwa, przedawnienie dyscyplinarne nie może nastąpić wcześniej niż przedawnienie przewidziane w przepisach kodeksu karnego.

9.5. Postępowanie dyscyplinarne – zagadnienia ogólne

Postępowanie dyscyplinarne jest dwuinstancyjne. Stanowi o tym art. 53 § 1 pr. o not. Sądami powołanymi do orzekania w sprawach dyscyplinarnych w pierwszej instancji są sądy dyscyplinarne poszczególnych izb notarialnych. W drugiej instancji orzeka Wyższy Sąd Dyscyplinarny. Członkowie sądów dyscyplinarnych są wybierani na trzyletnią kadencję przez walne zgromadzenia notariuszy poszczególnych izb notarialnych. Krajowa Rada Notarialna określa ogólną liczbę członków sądów dyscyplinarnych oraz liczbę członków tych sądów wybieranych przez poszczególne walne zgromadzenia notariuszy izb notarialnych. Sędziowie wybierają spośród siebie przewodniczących sądów dyscyplinarnych i ich zastępców. Sądy dyscyplinarne orzekają w składzie trzech członków, a Wyższy Sąd Dyscyplinarny w składzie pięciu członków. W składzie orzekającym w drugiej instancji nie może zasiadać sędzia, który brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia. Skład orzekający wyznacza przewodniczący sądu dyscyplinarnego.

Ważną instytucją postępowania dyscyplinarnego jest rzecznik dyscyplinarny. Rzecznicy sądów dyscyplinarnych poszczególnych izb notarialnych oraz Wyższego Sądu Dyscyplinarnego są wybierani odpowiednio przez walne zgromadzenie notariuszy i Krajową Radę Notarialną. W postępowaniu może brać udział obrońca ustanowiony spośród notariuszy lub adwokatów przez obwinionego.

Zasadą postępowania o szczególnym znaczeniu dla monitoringu sądownictwa dyscyplinarnego jest zasada jawności (art. 57 pr. o not.). Oczywiście ustawodawca wskazał, kiedy ta zasada ulega ograniczeniu. Wyłączenie jawności może zarządzić sąd dyscyplinarny ze względu na konieczność ochrony tajemnicy notarialnej lub innej prawnie chronionej tajemnicy, jeżeli ujawnienie tych tajemnic zagrażałoby dobru państwa albo ważnemu interesowi prywatnemu. Sąd dyscyplinarny może wyłączyć również jawność postępowania dyscyplinarnego, jeżeli ta mogłaby obrażać dobre obyczaje. Niemniej jednak nawet po wyłączeniu jawności orzeczenie ogłaszane jest publicznie.

Minister Sprawiedliwości oraz osoby przez niego upoważnione mogą kontrolować postępowanie w każdym stadium poprzez wgląd do akt i prawo żądania informacji o wynikach tego postępowania.

Koszty postępowania dyscyplinarnego ponoszą organy samorządu notarialnego, a następnie – w przypadku prawomocnego ukarania – kosztami postępowania dyscyplinarnego obciąża się notariusza.

9.6. Postępowanie dyscyplinarne w pierwszej instancji

Wszczęcie postępowania dyscyplinarnego następuje na wniosek, który mogą zgłosić Minister Sprawiedliwości lub rada właściwej izby notarialnej po wstępnym wyjaśnieniu okoliczności koniecznych do ustalenia znamion czynu zarzucanego obwinionemu. Obwiniony ma prawo ustosunkowania się do zarzutów i złożenia wyjaśnień, chyba że nie jest to możliwe.

Przewodniczący sądu wyznacza termin rozprawy i zawiadamia o nim rzecznika dyscyplinarnego, obwinionego oraz obrońcę, a w razie potrzeby wzywa świad-

ków i biegłych. Postępowanie w pierwszej instancji powinno zostać zakończone w terminie miesiąca od daty wpływu wniosku. Uzasadnienie orzeczenia sądu dyscyplinarnego sporządza się na piśmie w terminie siedmiu dni od ogłoszenia orzeczenia. Po uprawomocnieniu się orzeczenia sądu dyscyplinarnego przewodniczący sądu pierwszej instancji przesyła odpis orzeczenia Ministrowi Sprawiedliwości oraz radzie właściwej izby notarialnej. Odpis prawomocnego orzeczenia skazującego na karę dyscyplinarną dołącza się do akt osobowych obwinionego. Wykonanie orzeczenia sądu dyscyplinarnego należy co do zasady do rady właściwej izby notarialnej. Jedynie w kwestii kary pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii wykonanie orzeczenia jest obowiązkiem Ministra Sprawiedliwości.

Jeżeli w toku rozprawy ujawni się inne przewinienie oprócz objętego wnioskiem o wszczęcie postępowania, sąd może wydać co do tego przewinienia orzeczenie tylko za zgodą rzecznika dyscyplinarnego i obwinionego lub jego obrońcy (art. 60 pr. o not.).

Sąd dyscyplinarny może w drodze decyzji zawiesić notariusza, przeciwko któremu wszczęto postępowanie dyscyplinarne lub postępowania karne bądź o ubezwłasnowolnienie. Decyzja ta ma formę uchwały, od której przysługuje zażalenie do Wyższego Sądu Dyscyplinarnego. Zawieszenie ustaje najpóźniej z chwilą prawomocnego zakończenia postępowania dyscyplinarnego. Możliwe jest bowiem wcześniejsze uchylene zawieszenia. Zawieszenie nie dotyczy przypadku skazania notariusza na karę dyscyplinarną pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii. Wówczas zawieszenie nie może zostać uchylone wcześniej i utrzymuje się do uprawomocnienia się decyzji Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie odwołania notariusza ze stanowiska.

9.7. Postępowanie dyscyplinarne w drugiej instancji

W ciągu 14 dni po otrzymaniu orzeczenia sądu pierwszej instancji wraz z uzasadnieniem obwiniony, rzecznik dyscyplinarny oraz Minister Sprawiedliwości mogą wnieść odwołanie do Wyższego Sądu Dyscyplinarnego. Odwołanie wnosi się za pośrednictwem sądu dyscyplinarnego pierwszej instancji. Sąd pierwszej instancji przesyła odwołanie w terminie siedmiu dni od dnia jego wpływu wraz

z aktami do sądu dyscyplinarnego drugiej instancji. Orzeczenie, które zapada w Wyższym Sądzie Dyscyplinarnym, doręcza się rzecznikowi dyscyplinarnemu, obwinionemu, Ministrowi Sprawiedliwości oraz Krajowej Radzie Notarialnej.

Notariusze, zgodnie z art. 63b pr. o not., posiadają też w przypadku rażącego naruszenia prawa, jak również rażącej niewspółmierności kary dyscyplinarnej prawo wniesienia kasacji od wyroku Wyższego Sądu Dyscyplinarnego do Sądu Najwyższego. Od orzeczenia wydanego przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny przysługuje obwinionemu, rzecznikowi dyscyplinarnemu, Ministrowi Sprawiedliwości, Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz Krajowej Radzie Notarialnej kasacja do Sądu Najwyższego. Orzeczenie, od którego wniesiono kasację, nie podlega wykonaniu do czasu rozpoznania kasacji. Sąd Najwyższy rozpoznaje kasację na rozprawie w składzie trzech sędziów.

Kasację za pośrednictwem Wyższego Sądu Dyscyplinarnego wnosi się do Sądu Najwyższego w terminie 30 dni od dnia doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem. Notariusze są zwolnieni z opłaty sądowej za wniesienie kasacji.

W sprawach nieuregulowanych, jak wcześniej wskazano, ustawodawca nakazuje stosowanie odpowiednio przepisów kodeksu postępowania karnego.

9.8. Monitoring postępowań dyscyplinarnych za lata 2013-2016

Stowarzyszenie na podstawie ustawy o dostępie do informacji publicznej przeprowadziło monitoring w zakresie postępowania dyscyplinarnego notariuszy. Zakres kontroli obejmował zarówno funkcjonowanie sądów dyscyplinarnych, jak i analizę ich orzeczeń. Pierwszym etapem było skierowanie dnia 1 lipca 2014 roku następujących pytań do Prezesa Krajowej Rady Notarialnej:

1. *Ile postępowań dyscyplinarnych w roku 2013 wszczęły Organa kierowanego przez Pana Samorządu?*
2. *Ile postępowań dyscyplinarnych toczących się przed Organami kierowanego przez Pana Samorządu zakończyło się prawomocnym orzeczeniem w roku 2013?*

3. *Ile postępowań dyscyplinarnych toczących się przed Organami kierowanego przez Pana Samorządu zakończyło się prawomocnym ukaraniem obwinionego w roku 2013?*

W odpowiedzi z dnia 14 lipca 2014 roku Prezes Krajowej Rady Notarialnej zwrócił uwagę, że organami izby notarialnej, w myśl art. 27 pkt 2 pr. o not., są rada izby notarialnej oraz walne zgromadzenie notariuszy, informując jednocześnie, że pytanie dotyczące liczby postępowań należy skierować bezpośrednio do właściwych izb notarialnych.

W odpowiedzi na drugie pytanie podniesiono, że stosownymi informacjami dysponują sądy dyscyplinarne właściwych izb notarialnych oraz Wyższy Sąd Dyscyplinarny, gdyż zgodnie z art. 62 § 2 pr. o not. wśród podmiotów, którym dostarcza się orzeczenie sądu pierwszej instancji, nie są wymienieni ani Krajowa Rada Notarialna, ani Prezes Krajowej Rady Notarialnej.

W odpowiedzi na trzecie pytanie zwrócono uwagę, że stosownymi informacjami dysponują rady izb notarialnych oraz Minister Sprawiedliwości, ponieważ z art. 65 § 2 pr. o not. wykonanie orzeczeń sądu dyscyplinarnego co do kary wymienionej w art. 51 § 1 pkt 4 pr. o not. należy do Ministra Sprawiedliwości, a co do pozostałych kar – do rady właściwej izby notarialnej.

W związku z uzyskaną odpowiedzią dnia 10 sierpnia 2014 roku Stowarzyszenie skierowało pytania o analogicznej treści do poszczególnych sądów dyscyplinarnych. Dane pozyskanie ilustruje tabela 9.1.

Tabela 9.1. Dane dotyczące postępowań dyscyplinarnych w 2014 roku

Sąd dyscyplinarny przy Izbie Notarialnej	Liczba wszczętych spraw (w tym na wniosek Ministra Sprawiedliwości)	Liczba spraw zakończonych prawomocnym orzeczeniem	Liczba spraw zakończonych prawomocnym ukaraniem	Uwagi
Białystok	4(3)	1	1	Informacja uzyskana po złożeniu skargi na bezczynność
Gdańsk	3(1)	2	2	
Katowice	5(0)	0	0	2 sprawy przekazane do rozpatrzenia na wniosek sądu wyższego rzędu z innej izby notarialnej
Kraków	11(1)	11	10	2 sprawy przekazane do rozpatrzenia na wniosek sądu wyższego rzędu z innej izby notarialnej

Sąd dyscyplinary przy Izbie Notarialnej	Liczba wszczętych spraw (w tym na wniosek Ministra Sprawiedliwości)	Liczba spraw zakończonych prawomocnym orzeczeniem	Liczba spraw zakończonych prawomocnym ukaraniem	Uwagi
Lublin	3	3	4	
Łódź	0	1	1	
Poznań	bd	bd	bd	Złożona skarga na bezczynność
Rzeszów	bd	bd	bd	Złożona skarga na bezczynność
Szczecin	4	4	4	
Warszawa	12(2)	9	2	
Wrocław	7(2)	5	4	

Warto zwrócić uwagę, że przypadku Sądów Dyscyplinarnych Izb Notarialnych w Białymstoku, Krakowie, Poznaniu i Rzeszowie wniesiono skargi na bezczynność.

Następnie skierowano do sądów dyscyplinarnych właściwych izb notarialnych prośbę o przesłanie kopii postanowień końcowych w sprawach wraz z uzasadnieniem. Informację w tym zakresie udzieliły Sądy Dyscyplinarne Izb Notarialnych w Łodzi i Gdańsku.

Rada Izby Notarialnej w Katowicach odpowiedziała odmownie w dniu 8 października 2014 roku (uchwała nr 454/X/2014). W związku z negatywną odpowiedzią Stowarzyszenie złożyło odwołanie, które wpłynęło do Rady w dniu 21 października 2014 roku. W odwołaniu Stowarzyszenie wskazało, że Rada Izby Notarialnej w Katowicach jako organ samorządu zawodowego wykonujący zadania publiczne jest zobowiązana do udzielania informacji o sprawach publicznych.

Przywołując pojęcie „informacji o sprawach publicznych”, należy brać pod uwagę adresata żądania udostępnienia informacji publicznej, a więc wytwórcę lub dysponenta informacji publicznej w rozumieniu art. 4 u.d.i.p. Ponadto należy uwzględnić art. 61 Konstytucji RP, który zapewnia obywatelowi prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Prawo to obejmuje również uzyskiwanie informacji o działalności organów samorządu gospodarczego i zawodowego, a także innych osób oraz jednostek organizacyjnych w zakresie, w jakim wykonują one zadania

władzy publicznej i gospodarują mieniem komunalnym lub majątkiem Skarbu Państwa (art. 4 ust. 1 u.d.i.p.). W tym miejscu na marginesie należy zauważyć, że uwaga poczyniona przez organ, jakoby to inny organ miał prawo decydować o przesłaniu kopii żądanych wniosków, nie znajduje oparcia w przepisach ustawy o dostępie do informacji publicznej.

Ograniczenie prawa do informacji może nastąpić wyłącznie ze względu na określone w ustawach ochronę wolności oraz praw innych osób i podmiotów gospodarczych, jak również ochronę porządku publicznego, bezpieczeństwa lub ważnego interesu gospodarczego państwa (art. 5 u.i.d.p.). Prawo do informacji publicznej podlega ograniczeniu w zakresie i na zasadach określonych w przepisach o ochronie informacji niejawnych oraz o ochronie innych tajemnic ustawowo chronionych, a ponadto ze względu na prywatność osoby fizycznej lub tajemnicę przedsiębiorcy. Niemniej jednak podkreślenia wymaga, że to ograniczenie nie dotyczy informacji o osobach pełniących funkcje publiczne, mających związek z pełnieniem tych funkcji, w tym o warunkach powierzenia i wykonywania funkcji, oraz przypadku, gdy osoba fizyczna lub przedsiębiorca rezygnują z przysługującego im prawa. Zauważyć także należy, że w art. 5 ust. 3 u.d.i.p. ustawodawca ustalił, że nie można, z zastrzeżeniem art. 5 ust. 1 i 2 u.d.i.p., ograniczać dostępu do informacji o sprawach rozstrzyganych w postępowaniu przed organami państwa, w szczególności w postępowaniu administracyjnym, karnym lub cywilnym, ze względu na ochronę interesu strony, jeżeli postępowanie dotyczy władz publicznych lub innych podmiotów wykonujących zadania publiczne albo osób pełniących funkcje publiczne. Ponadto w art. 5 ust. 4 u.d.i.p. ustalono, że ograniczenia dostępu do informacji w sprawach, o których mowa w art. 5 ust. 3 u.d.i.p., nie naruszają prawa do informacji o organizacji i pracy organów prowadzących postępowania, w szczególności o czasie, trybie i miejscu oraz kolejności rozpatrywania spraw. Należy przyjąć, że informacją publiczną jest każda wiadomość wytworzona lub odnoszona do działalności władz publicznych, a także wytworzona lub odnoszona do innych podmiotów wykonujących funkcje publiczne w zakresie realizacji przez nie zadań władzy publicznej i gospodarowania mieniem komunalnym lub majątkiem Skarbu Państwa. Informacja publiczna odnosi się do faktów, które należy rozumieć bardzo szeroko. Stosowne jest w tym miejscu przywołanie fragmentu wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z dnia 15 października 2007 roku (sygn. akt II SAB/Kr 56/07): *Wykonywanie zadania publicznego nie może polegać na realizacji sprawy prywatnej (niepublicznej) i stąd pod pojęciem informacji o sprawie publicznej należy rozumieć również każdą czynność i każde działanie organu władzy publicznej*

tak w sferze prawa administracyjnego, jak i np. w sferze prawa cywilnego. Organ powinien mieć także na uwadze szczególnie statut notariuszy. Zgodnie z art. 115 § 13 k.k. notariusz jest funkcjonariuszem publicznym. Zatem ewentualne podstawy do przeprowadzenia anonimizacji dokumentów, o które wniosło Stowarzyszenie, należy rozpatrywać, odnosząc się do powyższych przepisów.

Rada Izby Notarialnej w Katowicach przesłała błędnie powyższe odwołanie do Krajowej Rady Notarialnej, a ta – kierując się art. 65 § 1 k.p.a. w zw. z art. 17 pkt 2 u.d.i.p. – przekazała sprawę Radzie Izby Notarialnej w Katowicach do ponownego rozpatrzenia. Po ponownym rozpatrzeniu sprawy Rada Izby Notarialnej w Katowicach uznała w części argumenty Stowarzyszenia za zasadne i udostępniła przedmiotowe wnioski (z wyjątkiem dwóch spraw przekazanych do rozpatrzenia z Izby Notarialnej w Krakowie, gdyż nie była w ich posiadaniu). Żądane wnioski dołączono do akt spraw dyscyplinarnych, z których jedna została przekazana do rozpoznania do Wyższego Sądu Dyscyplinarnego przy Krajowej Radzie Notarialnej, a druga – do Sądu Dyscyplinarnego Izby Notarialnej we Wrocławiu. W konsekwencji uchwałą nr 532/XII/2014 z dnia 10 grudnia 2014 roku uchylono uchwałę 454/X/2014 Rady Izby Notarialnej w Katowicach z dnia 8 października 2014 roku. Efektem było przesłanie Stowarzyszeniu kopii trzech wniosków Rady o wszczęcie postępowań dyscyplinarnych w roku 2013 i udzielenie informacji w tym zakresie.

Inaczej zachowała się w tej kwestii Przewodnicząca Sądu Dyscyplinarnego Izby Notarialnej w Gdańsku. W odpowiedzi na pismo Stowarzyszenia z dnia 8 września 2014 roku (podobnie jak w poprzedniej sprawie) dotyczące prośby o udostępnienie wniosków oraz kopii postanowień kończących postępowanie wraz z uzasadnieniem Przewodnicząca pismem z dnia 20 października 2014 roku poinformowała, że wniosek Ministra Sprawiedliwości w sprawie dyscyplinarnej zakończonej przez Sąd Dyscyplinarny Izby Notarialnej w Gdańsku w 2013 roku stanowi element akt sprawy dyscyplinarnej prowadzonej przez ten sąd i do akt tych nie stosuje się przepisów ustawy o dostępie do informacji publicznej, ale przepisy kodeksu postępowania karnego, ponieważ na podstawie art. 60 pr. o not. do postępowania dyscyplinarnego stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego. Przewodnicząca wskazała więc, że udzielenie tych informacji może nastąpić w innym trybie. Z kolei w kwestii kopii orzeczeń wniosków stwierdzono, że właściwy do odpowiedzi będzie Prezes Izby Notarialnej w Gdańsku, który rozpozna sprawę. Dnia 21 października 2014 roku Prezes Izby Notarialnej przychylił się do pisma Stowarzyszenia, wyraził zgodę na udostęp-

nienie postanowień końcowych postępowań wraz z uzasadnieniami, wskazując jednocześnie, że organem właściwym do udzielania informacji publicznych, w rozumieniu art. 4 u.i.d.p. jest rada właściwej izby notarialnej. W tych dwóch przypadkach zwraca uwagę odmienne podejście do kwestii udostępniania kopii wniosków w sprawie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. W przypadku Izby Notarialnej w Gdańsku odmówiono udzielenia takich informacji, powołując się na odpowiednią interpretację przepisów kodeksu postępowania karnego w przypadku braku regulacji w ustawie o dostępie do informacji publicznej oraz w prawie notarialnym. Mamy zatem do czynienia z różną interpretacją przepisów z zakresu udzielania informacji publicznej w zależności od izby udzielającej odpowiedzi.

Na zakończenie omawiania pytań skierowanych do organów izb notarialnych należy poruszyć problem związany z bezczynnością organu w kwestii udzielenia odpowiedzi.

Przykładem jest wniosek Stowarzyszenia skierowany do Sądu Dyscyplinarnego Izby Notarialnej w Białymstoku. Na pismo Stowarzyszenia z dnia 8 września 2014 roku dotyczące prośby o przesłanie kopii trzech wniosków Ministra Sprawiedliwości, które poskutkowały wszczęciem postępowania, jednego wniosku Rady Izby Notarialnej w Białymstoku, który poskutkował wszczęciem postępowania, oraz kopii akt postępowania dyscyplinarnego zakończonego prawomocnym ukaraniem, Rada nie udzieliła odpowiedzi. Wobec tego w piśmie z dnia 27 października 2014 roku Stowarzyszenie złożyło skargę na bezczynność do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku.

W skardze zwrócono uwagę, że w przedmiotowej sprawie mamy do czynienia z informacją prostą, czyli taką, której treść nie ulega zmianie przed udostępnieniem. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sądowym w żadnym wypadku nie można utożsamiać przetworzenia informacji z anonimizacją dokumentów. Jak zauważył Wojewódzki Sąd Administracyjny w Krakowie w wyroku z dnia 21 lutego 2011 roku (sygn. akt II SA/Kr 1456/10): *Przetworzenie informacji, o jakim mówi ustawodawca w art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. Nr 112, poz. 1198 z późn. zm.), polega na dokonaniu zmian w jej treści, a nie na odjęciu z jakiegoś dokumentu elementów formalnych niezwiązanych z jego treścią. W tej sytuacji należy przyjąć, że tak zwana „anonimizacja” decyzji, polegająca na wykreśleniu z niej niektórych elementów formalnych, dotyczących danych osobowych stron bez naruszenia samego rozstrzygnięcia*

administracyjnego, nie jest przetworzeniem informacji. W konsekwencji poddany procesowi „anonimizacji” akt prawny pozostaje informacją publiczną, a nie przetworzoną informacją, a jako taki powinien być ujawniony bez spełnienia dodatkowych warunków wskazanych w art. 3 ust. 1 pkt 1.

W 2015 roku Stowarzyszenie ponowiło działania w kwestii kontroli postępowań dyscyplinarnych notariuszy. Dnia 15 lutego 2015 roku do sądów dyscyplinarnych izb notarialnych skierowano ponowne zapytanie co do liczby wszczętych postępowań dyscyplinarnych: w tym ile wszczęto na wnioski Ministra Sprawiedliwości, a ile na wnioski rady izby notarialnej, ile postępowań zakończyło się prawomocnym orzeczeniem w 2014 roku oraz ile prawomocnie zakończonych postępowań zamknęło się ukaraniem obwinionego. Udzielone odpowiedzi zawarto w tabeli 9.2.

Tabela 9.2. Dane dotyczące postępowań dyscyplinarnych w 2015 roku

Sąd dyscyplinarny przy Izbie Notarialnej	Liczba wszczętych spraw (w tym na wnioski Ministra Sprawiedliwości)	Liczba spraw zakończonych prawomocnym orzeczeniem	Liczba spraw zakończonych prawomocnym ukaraniem	Uwagi
Białystok	0	1	1	
Gdańsk	1(0)	1	1	
Katowice	7	3	2	
Kraków	bd	bd	bd	
Lublin	0	1	1	
Łódź	3(1)	bd	bd	Sprawa jest prowadzona po uchyleniu w 2014 roku zaskarżonego przez Ministra Sprawiedliwości orzeczenia i po skierowaniu przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny przy Krajowej Radzie Notarialnej sprawy do ponownego rozpoznania
Poznań	7	3	3	
Rzeszów	5	4	4	
Szczecin	3	1	1	
Warszawa	5(1)	2	2	
Wrocław	12(1)	5	5	

Warto zwrócić uwagę że w przypadku Sądu Dyscyplinarnego Izby Notarialnej w Lublinie w piśmie z dnia 25 lutego 2015 roku stwierdzono, że Stowarzyszenie nie wykazało uprawnienia do wnioskowanej informacji ani nie wykazało istnienia przesłanek szczególnie ważnego interesu publicznego – zgodnie z art. 3 ust. 1 u.d.i.p. Z argumentacji tej Sąd wycofał się jednak po wniesieniu skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie (sygn. akt II SAB/Lu 65/15).

Po dniu 13 kwietnia 2015 roku do sądów dyscyplinarnych izb notarialnych skierowano prośby o udostępnienie kopii wniosków wszczynających postępowania oraz postanowień sądów wraz z uzasadnieniami. W tym przypadku uzyskano stosowne kopie. Wyjątkiem jest Sąd Dyscyplinarny Izby Notarialnej w Warszawie, który wezwał skarżącego do podpisania wniosku. Żądanie to nie miało podstawy prawnej, a beczynność organu została zaskarżona do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie.

Ponadto dnia 27 lutego 2015 roku skierowano także do sądów dyscyplinarnych izb notarialnych zapytanie o terminy posiedzeń. Jedynie w przypadku Sądu Dyscyplinarnego Izby Notarialnej w Warszawie nie uzyskano stosownej odpowiedzi, co także poskutkowało złożeniem skargi na beczynność dnia 27 kwietnia 2015 roku. Jak widać, w 2015 roku nastąpił zdecydowany postęp w kwestii dostępu do informacji publicznej w porównaniu do roku poprzedniego.

9.9. Przykłady przewinień dyscyplinarnych

9.9.1. Przykład 1. Oczywista i rażąca obraza przepisów prawa

W sprawie SD 01/13 Sąd Dyscyplinarny Izby Notarialnej w Białymstoku uznał obwinioną notariusz za winną oczywistej i rażącej obrazy przepisów prawa materialnego, w tym przepisów ustawy o najmie lokali. Obwiniona w latach 2004–2005 prowadziła szereg czynności notarialnych związanych z ustanowieniem odrębnej własności lokali i ich sprzedaży. W tym okresie uchybiła obowiązkowi należytego zabezpieczenia prawa i słuszych interesów stron oraz innych osób, dla których czynności notarialne powodowały skutki prawne, oraz poświadczła nieprawdę w sporządzanych aktach notarialnych przez dokonywanie czynności na podstawie nieistniejących pełnomocnictw (czyn z art. 50

i art. 80 § 2 pr. o not.). Wobec obwinionej zastosowano karę pozbawienia prawa prowadzenia kancelarii notarialnej na podstawie art. 50 § 1 pkt 1 w zw. z art. 61 pr. o not. Rada Izby Notarialnej w Białymstoku podniosła we wniosku, że w latach 2004-2005 obwiniona, kiedy prowadziła szereg czynności notarialnych związanych z ustanowieniem odrębnej własności lokali mieszkalnych i ich sprzedażą przez firmę deweloperską, dopuściła się licznych nieprawidłowości, narażając tym samym strony dokonywanych czynności notarialnych na koszty i straty materialne; nadto dokonywała powyższych czynności na podstawie nieistniejących pełnomocnictw szeregu osób fizycznych. W sprawie tej nastąpiło także zawieszenie postępowania dyscyplinarnego dnia 25 września 2007 roku do czasu zakończenia postępowania karnego wobec obwinionej. Prawomocnym wyrokiem sądu rejonowego obwiniona została uznana winną czynów z art. 231 § 2, art. 232 § 1 i art. 271 § 1 w zw. z art. 11 § 2 i w zw. z art. 12 k.k. oraz skazana na karę roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem na trzy lata i karę grzywny. Ponadto sąd orzekł środek karny w postaci zakazu wykonywania zawodu notariusza na rok. Po wznowieniu postępowania dyscyplinarnego sąd dyscyplinarny po analizie sprawy podkreślił, że obwiniona wykazała się brakiem podstawowej wiedzy na temat ustanawiania i sprzedaży wyodrębnionych lokali, które to kwestie zostały szczegółowo uregulowane w ustawie o własności lokali. Także według sądu sporządzanie aktu notarialnego na podstawie nieistniejących pełnomocnictw szeregu osób fizycznych, właścicieli lokali mieszkalnych, uprawniających do zrzeczenia się przysługujących im udziałów na rzecz dewelopera stanowiło nie tylko pogwałcenie podstawowych zasad moralnych i etycznych, których przestrzeganie winno stanowić fundament zawodu notariusza jako osoby zaufania publicznego, ale samo w sobie wyczerpywało znamiona przestępstwa z art. 271 § 1 k.k. Sąd dyscyplinarny uzasadnił zatem orzeczenie wydalenia z zawodu faktem, że przy tego rodzaju uchybieniach w zawodzie notariusza, przy wadze uchybień i ich skutkach, również w zakresie negatywnego postrzegania i odbioru przez strony czynności oraz społeczeństwo roli notariusza jako osoby zaufania publicznego mającej stać na straży bezpieczeństwa obrotu prawnego, była to jedyna słuszna kara.

Drugim przykładem oczywistej i rażącej obrazę przepisów prawa materialnego przez notariusza jest sprawa SD 2/2011 prowadzona przez Sąd Dyscyplinarny Izby Notarialnej w Łodzi. Dnia 9 września 2013 roku obwiniony został uznany za winnego zarzucanych mu czynów i na podstawie art. 51 § 1 pkt 3 pr. o not. wymierzono mu karę grzywny w wysokości 15 000 zł oraz obciążono go kosztami postępowania. Obwiniony w dniu 23 września 2009 roku nie dopełnił obo-

wiązku przy sporządzaniu aktu prawnego w ten sposób, że dokonał czynności z udziałem osoby, która w dniu sporządzania aktu nie żyła, a następnie wpisu z podrobionymi przez nieustalone osoby podpisami użył jako autentycznego, przekazując do Wydziału Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego (czyn z art. 231 § 1 i art. 270 § 11 k.k.). W tym przypadku także toczyło się niezależnie postępowanie karne zakończone wyrokiem z dnia 21 czerwca 2012 roku, przy czym sąd stwierdził w uzasadnieniu wyroku, że chociaż oskarżony dopuścił się zarzucanego czynu, to jednak jest to przypadek mniejszej wagi, i warunkowo umorzył postępowanie wobec oskarżonego na okres dwóch lat próby oraz orzekł obowiązek zapłacenia świadczenia pieniężnego w kwocie 30 000 zł na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, jak również zasądził od oskarżonego zwrot kosztów postępowania. Ważna jest w tej sprawie informacja zawarta w uzasadnieniu orzeczenia sądu dyscyplinarnego, w której stwierdzono, że wyrok sądu karnego nie jest wyrokiem skazującym i ustalenia tego sądu poczynione w postępowaniu karnym nie wiążą sądu dyscyplinarnego co do faktu popełnienia przestępstwa. Sąd dyscyplinarny stwierdził, że okoliczności popełnienia przez notariusza zarzucanego mu czynu nie budzą wątpliwości, niemniej jego dotychczasowe działanie, jego wiek i czas, jaki pozostał mu do emerytury, nie uzasadniają udzielenia „eliminacyjnej” kary zakazu prowadzenia działalności, gdyż byłaby ona niewspółmierna do czynu, jakiego dopuścił się obwiniony.

9.9.2. Przykład 2. Uchybienie powadze i godności wykonywanego zawodu

Przykładem tego przewinienia jest postanowienie Sądu Dyscyplinarnego Izby Notarialnej we Wrocławiu z dnia 28 maja 2014 roku (sygn. akt SD 1/2014). Obwiniony notariusz, pełniąc funkcję publiczną asesora notarialnego, dopuścił się rażącego przewinienia uchybiającego powadze i godności zawodu poprzez sporządzenie poza siedzibą kancelarii czynności notarialnych w liczbie 68 aktów notarialnych w okresie od dnia 20 lutego 2010 roku do 10 lutego 2011, co stanowi przypadek naruszenia art. 3 pr. o not. oraz nieuczciwej konkurencji z naruszeniem etyki zawodowej. Sąd dyscyplinarny umorzył postępowanie w sprawie. W uzasadnieniu postanowienia wskazano, że dnia 6 czerwca 2012 roku sąd dyscyplinarny uznał obwinionego za winnego zarzucanego mu przewinienia zawodowego i wymierzył mu karę nagany. Orzeczeniem z dnia 1 października 2012 roku Wyższy Sąd Dyscyplinarny przy Krajowej Radzie Notarialnej w Warszawie uchylił zaskarżone orzeczenie i skierował do ponownego rozpoznania. Na wniosek Przewodniczącego Sądu Dyscyplinarnego postanowieniem z dnia 17 maja

2013 roku Wyższy Sąd Dyscyplinarny przy Krajowej Radzie Notarialnej w Warszawie wobec niemożności utworzenia składu orzekającego przekazał sprawę do merytorycznego rozpoznania sądowi dyscyplinarnemu. Po ponownym rozpoznaniu sąd dyscyplinarny orzeczeniem z dnia 4 września 2013 roku uniewinnił obwinionego notariusza od postawionych mu zarzutów. Orzeczeniem z dnia 7 stycznia 2014 roku Wyższy Sąd Dyscyplinarny przy Krajowej Radzie Notarialnej w Warszawie uchylił zaskarżone orzeczenie i skierował do ponownego rozpoznania. Na wniosek sądu dyscyplinarnego postanowieniem z dnia 10 marca 2014 roku Wyższy Sąd Dyscyplinarny przy Krajowej Radzie Notarialnej w Warszawie wobec niemożności utworzenia składu orzekającego przekazał sprawę do merytorycznego rozpoznania Sądowi Dyscyplinarnemu Izby Notarialnej we Wrocławiu. Sąd ten stwierdził, że w dacie przekazania sprawy do Sądu Dyscyplinarnego Izby Notarialnej we Wrocławiu od dnia popełnienia ostatniego zarzucanego notariuszowi przewinienia zawodowego, to jest od dnia 10 lutego 2011 roku, upłynęły trzy lata. Zgodnie z art. 52 § 1 pr. o not. po upływie trzech lat od popełnienia czynu nie można wszcząć postępowania dyscyplinarnego, a w razie wszczęcia ulega ono umorzeniu. Sąd zatem w związku z zaistniałą podstawą nie rozpoznał sprawy obwinionego merytorycznie i umorzył postępowanie.

9.9.3. Przykład 3. Niewypełnienie obowiązków aplikanta

Przykładem jest orzeczenie Sądu Dyscyplinarnego Izby Notarialnej w Gdańsku z dnia 6 września 2013 roku (sygn. akt SD3/2013) W sprawie tej zarzucono przewinienia zawodowe polegające na niewypełnieniu obowiązków aplikanta notarialnego, w tym:

- 1) nierozpoczęcie aplikacji notarialnej dnia 1 stycznia 2013 roku, nieodbywanie aplikacji u notariusza wyznaczonego przez Radę Izby Notarialnej w Gdańsku, która dokonała wpisu na listę aplikantów notarialnych, niezaznajomienie się z całokształtem pracy notariusza w okresie od dnia 1 stycznia 2013 roku do 12 lipca 2013, nieodbywanie aplikacji w sądzie rejonowym w wydziale cywilnym, w wydziale ksiąg wieczystych i w sądzie gospodarczym prowadzącym Krajowy Rejestr Sądowy oraz niezaznajamianie się z czynnościami sądów w sprawach cywilnych, gospodarczych i wieczystoksięgowych w okresie od dnia 1 stycznia 2013 roku do 12 lipca 2013, a zatem oczywistą i rażąco obrazę przepisów prawa z art. 72 § 1 pr. o not.;

- 2) niewniesienie opłaty, z której pokrywane jest szkolenie aplikantów notarialnych, w okresie od dnia 1 stycznia 2013 roku do 12 lipca 2013, a zatem oczywistą i rażąco obrazę przepisów prawa z art. 72a § 2 pr. o not.;
- 3) niewykonywanie powierzonych obowiązków i poleceń przełożonego, nieuczestniczenie w zajęciach szkoleniowych, niepodnoszenie poziomu swojej wiedzy zawodowej oraz niesporządzanie projektów aktów notarialnych, dokumentów ani oświadczeń w okresie od dnia 1 stycznia 2013 roku do 12 lipca 2013, a zatem oczywistą i rażąco obrazę przepisów prawa z art. 73 pr. o not.

Sąd dyscyplinarny wskazał, że obwiniona nie dopełniła pisemnego obowiązku złożenia rezygnacji. Dnia 28 grudnia 2012 roku Rada Izby Notarialnej zwróciła się pisemnie do obwinionej o potwierdzenie zgody na uchylenie uchwały Rady Izby Notarialnej o wpisaniu na listę aplikantów notarialnych. Obwiniona takiego pisemnego oświadczenia nie złożyła. Sąd dyscyplinarny wymierzył zatem karę nagany za niewniesienie wymaganej opłaty oraz za pozostałe przewinienia karę skreślenia z listy aplikantów notarialnych. Dodatkowo obciążył obwinioną kosztami postępowania dyscyplinarnego w wysokości 600 zł.

9.10. Podsumowanie

Nie zaobserwowano, aby wśród zebranych w toku monitoringu orzeczeń i ich uzasadnień znajdowały się istotne uchybienia natury formalnej. Stopień realizacji przez organy samorządu notarialnego obowiązków wynikających z ustawy o dostępie do informacji publicznej na tle ogółu organów objętych monitoringiem należy ocenić jako przeciętny. Brak jest przy tym centralnego rejestru postępowań na poziomie Krajowej Rady Notarialnej, co w połączeniu z decentralizacją organów dyscyplinarnych utrudnia szybki dostęp do informacji publicznej w tym zakresie.

Postępowanie dyscyplinarne jest jawne. Dopuszcza się udział publiczności. W trakcie monitoringu dwukrotnie oddelegowano przedstawicieli Stowarzyszenia do wzięcia udziału w posiedzeniach sądów dyscyplinarnych pierwszej instancji. W obu przypadkach okazało się jednak, że rozprawa została odroczone. Trudno wyciągnąć z tego jakiegokolwiek ogólniejsze wnioski co do rzeczywistego poziomu jawności postępowań.

Orzekane kary na tle ogółu profesji objętych monitoringiem nie wyróżniają się ani surowością, ani łagodnością. Spośród 50 objętych kwerendą orzeczeń kończących postępowanie w pierwszej instancji w 30 przypadkach obwinionego uniewinniono lub umorzono postępowanie, pięciokrotnie obwinionego upomniano, siedmiokrotnie ukarano naganą, pięciokrotnie – karą pieniężną, natomiast w trzech przypadkach orzeczono najsurowszą karę: pozbawienie prawa prowadzenia kancelarii.

X. Pielęgniarka

10.1. Metody i formy regulacji odpowiedzialności zawodowej

Podstawowym źródłem prawa, w którym uregulowano problematykę odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych, jest ustawa z dnia 1 lipca 2011 roku o samorządzie pielęgniarek i położnych. Ponadto kwestie sposobu i trybu prowadzenia rejestru ukaranych pielęgniarek i położnych oraz sposobu i trybu wykonania prawomocnych orzeczeń sądów pielęgniarek i położnych są przedmiotem rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 2 maja 2012 roku, wydanego na podstawie upoważnienia zawartego w art. 87 u.s.p.p. Dla rozstrzygnięcia, czy doszło do zachowania skutkującego odpowiedzialnością zawodową, istotne znaczenie mają ponadto przepisy ustawy o zawodach pielęgniarki i położnej.

10.2. Realizowanie odpowiedzialności zawodowej jako kompetencja samorządu zawodowego

Zawody pielęgniarek i położnych zorganizowane są na zasadzie samorządu. Przynależność do niego przez osoby wykonujące zawód jest obowiązkowa (art. 2 ust. 3 u.s.p.p.). Zasadniczym celem istnienia samorządu jest reprezentowanie osób wykonujących zawody pielęgniarki i położnej oraz sprawowanie pieczy nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony (art. 2 ust. 1 u.s.p.p.). W ustawie wymieniono katalog zadań samorządu, który nie jest jednak wyczerpujący. Wskazano, że do zadań tych należy m.in. ustalanie i upowszechnianie zasad etyki zawodowej oraz sprawowanie

nadzoru nad ich przestrzeganiem (art. 4 ust. 1 pkt 2 u.s.p.p.). Wśród środków wykonywania powyższych zadań wymieniono orzekanie w zakresie odpowiedzialności zawodowej (art. 4 ust. 2 pkt 10 u.s.p.p.).

Samorząd pielęgniarek i położnych funkcjonuje na dwóch szczeblach – ogólnopolskim i regionalnym. Naczelną Izbę Pielęgniarek i Położnych tworzą wszystkie osoby mające prawo wykonywania tych zawodów i wpisane do odpowiedniego rejestru (art. 5 ust. 1 u.s.p.p.). Ponadto na poszczególnych obszarach Polski działają okręgowe izby pielęgniarek i położnych (art. 7 ust. 2 i 3 u.s.p.p.). Obecnie jest ich 47.

10.3. Organy realizujące odpowiedzialność dyscyplinarną

Odpowiedzialność dyscyplinarna jest realizowana przez organy działające na obu powyższych szczeblach. Organami Naczelnej Izby Pielęgniarek i Położnych są m.in. Naczelny Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej (art. 6 ust. 1 pkt 5 u.s.p.p.) i Naczelny Sąd Pielęgniarek i Położnych (art. 6 ust. 1 pkt 4 u.s.p.p.). W każdej okręgowej izbie organami są m.in. okręgowy rzecznik odpowiedzialności zawodowej (art. 7 ust. 1 pkt 5 u.s.p.p.) oraz okręgowy sąd pielęgniarek i położnych (art. 7 ust. 1 pkt 4 u.s.p.p.).

Zgodnie z art. 25 u.s.p.p. Naczelny Sąd Pielęgniarek i Położnych:

- 1) rozpoznaje sprawy z zakresu odpowiedzialności zawodowej;
- 2) rozpatruje zażalenia w przypadkach przewidzianych w ustawie;
- 3) dokonuje wyboru zastępców Przewodniczącego Naczelnego Sądu spośród członków tego Sądu;
- 4) składa Naczelnej Radzie Pielęgniarek i Położnych okresowe informacje o stanie spraw z zakresu odpowiedzialności zawodowej;
- 5) składa Krajowemu Zjazdowi Pielęgniarek i Położnych sprawozdanie kadencyjne;
- 6) rozpoznaje odwołania od orzeczeń okręgowych sądów pielęgniarek i położnych;
- 7) orzeka o wznowieniu postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej;

- 8) przeprowadza szkolenia dla składów okręgowych sądów pielęgniarek i położnych.

Według art. 26 ust 1 u.s.p.p. Naczelny Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej:

- 1) prowadzi postępowanie w sprawach odpowiedzialności zawodowej;
- 2) sprawuje nadzór nad działalnością okręgowych rzeczników;
- 3) sprawuje funkcję oskarżyciela przed sądem pielęgniarek i położnych;
- 4) rozpatruje zażalenia w przypadkach przewidzianych w ustawie;
- 5) rozpatruje skargi na przewlekłość postępowania okręgowych rzeczników;
- 6) składa Krajowemu Zjazdowi Pielęgniarek i Położnych sprawozdanie ze swojej działalności;
- 7) szkoli okręgowych rzeczników i ich zastępców w zakresie odpowiedzialności zawodowej;
- 8) prowadzi działalność prewencyjną w zakresie wykroczeń zawodowych i postępowania sprzecznego z zasadami etyki zawodowej.

Zgodnie z art. 34 u.s.p.p. okręgowy sąd pielęgniarek i położnych:

- 1) rozpatruje sprawy z zakresu odpowiedzialności zawodowej wniesione przez okręgowego rzecznika odpowiedzialności zawodowej;
- 2) dokonuje wyboru zastępców przewodniczącego okręgowego sądu pielęgniarek i położnych spośród członków tego sądu;
- 3) składa okręgowej radzie pielęgniarek i położnych okresowe informacje o stanie prowadzonych spraw;
- 4) składa okręgowemu zjazdowi pielęgniarek i położnych roczne i kadencyjne sprawozdania.

Przewodniczący i pozostali członkowie Naczelnego Sądu Pielęgniarek i Położnych oraz Naczelny Rzecznik Odpowiedzialności Zawodowej i jego zastępcy są wybierani przez Krajowy Zjazd Pielęgniarek i Położnych w drodze uchwały (art. 2 ust. 7 u.s.p.p.). Z kolei okręgowy zjazd pielęgniarek i położnych w drodze uchwały wybiera przewodniczącego i pozostałych członków okręgowego sądu pielęgniarek i położnych oraz okręgowego rzecznika odpowiedzialności zawodowej i jego zastępców (art. 30 pkt 4 u.s.p.p.).

10.4. Zachowania skutkujące odpowiedzialnością zawodową

Według z art. 36 ust. 1 u.s.p.p. członkowie samorządu pielęgniarek i położnych podlegają odpowiedzialności za przewinienie zawodowe. Zgodnie z treścią tego przepisu przez powyższe pojęcie należy rozumieć naruszenie zasad etyki zawodowej lub przepisów dotyczących wykonywania zawodu.

Według art. 20 pkt 1 u.s.p.p. zasady etyki zawodowej są określane przez Krajowy Zjazd Pielęgniarek i Położnych w drodze uchwały. Zgodnie z art. 22 ust. 1 pkt 3 u.s.p.p. wnioski dotyczące zasad etyki zawodowej przygotowuje Krajowa Rada Pielęgniarek i Położnych.

Zasady wykonywania obu zawodów są uregulowane w ustawie o zawodach pielęgniarki i położnej. Jednocześnie zgodnie z art. 11 ust. 1 u.z.p.p. pielęgniarka i położna wykonują zawód z należyłą starannością, zgodnie z zasadami etyki zawodowej, z poszanowaniem praw pacjenta, z dbałością o jego bezpieczeństwo, wykorzystując wskazania aktualnej wiedzy medycznej. Naruszenie zasad etyki zawodowej jest zatem jednocześnie złamaniem przepisów prawa dotyczących wykonywania danego zawodu, a nie wyłącznie postanowień uchwały przyjętej przez właściwy organ samorządu.

Zgodnie z art. 88 u.s.p.p. w sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej stosuje się odpowiednio przepisy rozdziałów I-III i art. 53 k.k. Są to przepisy dotyczące: zasad odpowiedzialności karnej (rozdział I k.k.), form popełnienia przestępstwa (rozdział II k.k.), wyłączenia odpowiedzialności karnej (rozdział III k.k.) oraz dyrektyw wymiaru kary (art. 53 k.k.). W szczególności można zauważyć, że odpowiedzialnością skutkuje wyłącznie zachowanie zawinione, wystarczy jednak wina nieumyślna. Karalne jest nie tylko samo dokonanie czynu zabronionego, ale również usiłowanie jego dokonania, podżeganie innej osoby do niego czy udzielenie jej pomocy. Osoba, której zarzucono przewinienie dyscyplinarne, może bronić się na przykład argumentem, że w danej sytuacji zaistniał stan wyższej konieczności.

Odpowiedzialność zawodowa związana z przewinieniem dyscyplinarnym nie wyłącza odpowiedzialności karnej.

Zgodnie z art. 37 u.s.p.p. postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej o ten sam czyn toczy się niezależnie od postępowania karnego w sprawie o przestępstwo, postępowania w sprawie o wykroczenie lub postępowania dyscyplinarnego wszczętego w jednostce organizacyjnej, gdzie przepisy szczególne przewidują takie postępowanie. Może jednak być ono zawieszono do czasu ukończenia postępowania karnego w sprawie o przestępstwo lub postępowania w sprawie o wykroczenie.

10.5. Postępowanie

Na podstawie art. 88 u.s.p.p. w sprawach nieuregulowanych w ustawie do postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego dotyczące postępowania uproszczonego; nie stosuje się przepisów o oskarżycielu prywatnym, powodzie cywilnym, przedstawicielu społecznym, o postępowaniu przygotowawczym ani o środkach przymusu, z wyjątkiem przepisów o karze pieniężnej.

Jak wskazano w art. 38 ust. 1 u.s.p.p. postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej obejmuje:

- 1) czynności sprawdzające;
- 2) postępowanie wyjaśniające;
- 3) postępowanie przed sądem pielęgniarek i położnych;
- 4) postępowanie wykonawcze.

Celem czynności sprawdzających jest zbadanie okoliczności koniecznych do ustalenia, czy istnieją podstawy do wszczęcia postępowania wyjaśniającego (art. 38 ust. 2 u.s.p.p.). Celem postępowania wyjaśniającego jest ustalenie, czy został popełniony czyn mogący stanowić przewinienie zawodowe, wyjaśnienie okoliczności sprawy, a w przypadku stwierdzenia znamion przewinienia zawodowego – ustalenie osoby obwinionej oraz zebranie, zabezpieczenie i w niezbędnym zakresie utrwalenie dowodów dla sądu pielęgniarek i położnych (art. 38 ust. 3 u.s.p.p.). Celem postępowania przed sądem pielęgniarek i położnych jest pociągnięcie do odpowiedzialności sprawcy przewinienia zawodowego oraz ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnianiu przewinień zawodowych, a także zapobieganie im oraz umacnianie poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego (art. 38 ust. 4 u.s.p.p.). Celem postępowania wykonawczego jest

wykonanie orzeczeń zapadłych w toku postępowania przed sądem pielęgniarek i położnych (art. 38 ust. 5 u.s.p.p.).

Zgodnie z art. 39 ust. 1 u.s.p.p. stronami postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych są pokrzywdzony oraz osoba obwiniona. Według art. 39 ust. 2 u.s.p.p. w postępowaniu przed sądem pielęgniarek i położnych stroną jest również rzecznik odpowiedzialności zawodowej albo jego zastępca. Osoba obwiniona może ustanowić obrońcę, a pokrzywdzony – pełnomocnika.

W art. 44 u.s.p.p. zawarto podstawowe zasady procesowe. Zgodnie z nimi nie można pociągnąć do odpowiedzialności zawodowej obwinionego, dopóki popełnienie przewinienia zawodowego nie zostało udowodnione i stwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądu pielęgniarek i położnych (ust. 1). Wszelkie wątpliwości, których w postępowaniu w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej nie da się usunąć, należy tłumaczyć na korzyść osoby obwinionej (ust. 2). Organy prowadzące postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych kształtują swoje przekonanie na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów, ocenianych swobodnie, z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego (ust. 3).

Z kolei w art. 45 ust. 1 u.s.p.p. uregulowano tak zwane negatywne przesłanki procesowe:

- 1) czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia;
- 2) czyn nie stanowi przewinienia zawodowego albo według przepisów ustawy sprawca nie popełnia przewinienia zawodowego;
- 3) osoba obwiniona zmarła;
- 4) nastąpiło ustanie karalności;
- 5) postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się;
- 6) szkodliwość społeczna czynu jest znikoma.

Wystąpienie jednej z tych okoliczności sprawia, że postępowania nie wszczyna się (art. 45 ust. 1 u.s.p.p.), a jeżeli jest już wszczęte – należy je umorzyć (art. 45 ust. 2 u.s.p.p.). W przypadku przesłanek wymienionych w art. 45 ust. 1 pkt 1

i 2 u.s.p.p. sąd pielęgniarek i położnych wydaje jednak orzeczenie uniewinniające (art. 59 ust. 3 u.s.p.p.).

Kwestie przedawnienia unormowano w art. 46 u.s.p.p. Nie można wszcząć postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej, jeżeli od chwili popełnienia czynu upłynęły trzy lata (ust. 1). Bieg przedawnienia przerywa każda czynność rzecznika odpowiedzialności zawodowej (ust. 2). Karalność przewinienia zawodowego ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynęło pięć lat (ust. 3). Jeżeli czyn, o którym mowa w art. 46 ust. 1 u.s.p.p., stanowi jednocześnie przestępstwo, ustanie karalności przewinienia zawodowego następuje nie wcześniej niż ustanie karalności przestępstwa (ust. 4).

Na podstawie art. 68 ust. 1 u.s.p.p. od orzeczenia okręgowego sądu stronom przysługuje odwołanie do Naczelnego Sądu Pielęgniarek i Położnych w terminie 14 dni od dnia doręczenia orzeczenia. Według art. 73 ust. 1 u.s.p.p. od prawomocnego orzeczenia Naczelnego Sądu, wydanego w drugiej instancji, kończącego postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej, stronom, ministrowi właściwemu do spraw zdrowia i Prezesowi Naczelnej Rady Pielęgniarek i Położnych przysługuje kasacja do Sądu Najwyższego. W art. 74-77 u.s.p.p. uregulowano również nadzwyczajny środek zaskarżenia, jakim jest wznowienie postępowania.

10.6. Dostęp do informacji o przebiegu postępowania i jego wynikach

Zgodnie z art. 56 ust. 1 u.s.p.p. postępowanie przed sądem pielęgniarek i położnych odbywa się na rozprawie jawnej. Według art. 56 ust. 2 u.s.p.p. sąd pielęgniarek i położnych może wyłączyć jawność rozprawy, jeżeli jawność mogłaby:

- 1) naruszyć tajemnicę zawodową;
- 2) wywołać zakłócenie spokoju lub porządku publicznego;
- 3) obrażać dobre obyczaje;
- 4) ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy;
- 5) naruszyć ważny interes prywatny.

Zgodnie z art. 56 ust. 3 u.s.p.p. sąd pielęgniarek i położnych wyłącza jawność rozprawy także na wniosek pokrzywdzonego.

Niezależnie od jawności samej rozprawy lub wyłączenia tej jawności ogłoszenie orzeczenia sądu pielęgniarek i położnych jest jawne (art. 65 ust. 1 u.s.p.p.). Po ogłoszeniu orzeczenia przewodniczący składu przytacza ustnie jego główne motywy (art. 65 ust. 2 u.s.p.p.). Przewodniczący składu orzekającego może wyłączyć jawność ogłoszenia głównych motywów w razie zaistnienia przesłanek określonych w art. 56 ust. 2 (art. 65 ust. 3 u.s.p.p.).

Wpisu o ukaraniu dokonuje się w rejestrze ukaranych pielęgniarek i położnych, prowadzonym przez Naczelną Radę Pielęgniarek i Położnych. Rejestr ten jest jawny dla osób, które wykażą interes prawny.

Ponadto zgodnie z art. 61 ust. 1 u.s.p.p. w przypadku orzeczenia kar przewidzianych w art. 60 ust. 1 pkt 4-8 sąd pielęgniarek i położnych może zarządzić opublikowanie orzeczenia w biuletynie właściwej okręgowej izby. Karami tymi są: zakaz pełnienia funkcji kierowniczych w podmiotach leczniczych, zakaz pełnienia funkcji z wyboru w organach samorządu, ograniczenie zakresu czynności w wykonywaniu zawodu, zawieszenie prawa wykonywania zawodu, pozbawienie prawa wykonywania zawodu.

10.7. Kary

Zgodnie z art. 60 ust. 1 u.s.p.p. sąd pielęgniarek i położnych może orzec następujące kary:

- 1) upomnienie;
- 2) naganę;
- 3) karę pieniężną;
- 4) zakaz pełnienia funkcji kierowniczych w podmiotach leczniczych na okres od roku do pięciu lat;
- 5) zakaz pełnienia funkcji z wyboru w organach samorządu na okres od roku do pięciu lat;
- 6) ograniczenie zakresu czynności w wykonywaniu zawodu na okres od sześciu miesięcy do dwóch lat;
- 7) zawieszenie prawa wykonywania zawodu na okres od roku do pięciu lat;
- 8) pozbawienie prawa wykonywania zawodu.

Zgodnie z art. 62 ust. 1 u.s.p.p. karę pieniężną orzeka się w wysokości od 1000 zł do 10 000 zł na cel społeczny związany z ochroną zdrowia. Według art. 63 u.s.p.p., orzekając karę ograniczenia zakresu czynności w wykonywaniu zawodu, sąd pielęgniarek i położnych określa szczegółowo czynności, których pielęgniarka lub położna nie mogą wykonywać. Na podstawie art. 65 ust. 5 u.s.p.p. pielęgniarka lub położna, wobec której została orzeczona kara pozbawienia wykonywania zawodu, może ubiegać się ponownie o uzyskanie tego prawa po upływie 10 lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, w którym wymierzona została kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu pielęgniarki lub położnej. Ponadto w art. 86 u.s.p.p. przewidziano zatarcie skazania związane z upływem określonego czasu.

10.8. Ocena uregulowań prawnych

Przedstawione regulacje pozwalają na sformułowanie następujących wniosków.

1. Katalog zachowań skutkujących odpowiedzialnością zawodową jest bardzo nieprecyzyjny, co pozostawia szerokie pole do interpretacji dokonywanej przez organy dyscyplinarne.
2. Przebieg postępowania uregulowany jest w sposób szczegółowy i zapewniający szerokie gwarancje osobie obwinionej, jak również pokrzywdzonemu. Wątpliwości może jednak budzić zakres stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego na podstawie odesłania.
3. Katalog kar, które mogą być wymierzone w związku z przewinieniem zawodowym, jest szeroki i obejmuje zarówno kary czysto symboliczne, jak i bardzo surowe. Nie ma przy tym żadnych wskazówek dotyczących wymierzania tych kar, a w szczególności granic zagrożenia za poszczególne przewinienia.
4. Jawność postępowania i dostępność informacji o jego przebiegu oraz wynikach są znacznie ograniczone. W szczególności szeroki zakres przesłanek wyłączenia jawności rozprawy sprawia, że jawność ma w tym przypadku znaczenie niemal czysto teoretyczne.

10.9. Analiza orzeczeń okręgowych sądów pielęgniarek i położnych

10.9.1. Ogólna charakterystyka analizowanych orzeczeń

Dzięki złożonym przez Stowarzyszenie wnioskom o dostęp do informacji publicznej udało się uzyskać łącznie 109 orzeczeń wydanych przez sądy 26 izb pielęgniarek i położnych. Liczba orzeczeń była wyraźnie zróżnicowana między izbami mającymi siedziby w poszczególnych miastach: Kraków (18), Warszawa (15), Wrocław (13), Łódź (10), Poznań (10), Zielona Góra (9), Olsztyn (4), Radom (3), Słupsk (3), Włocławek (3), Częstochowa (2), Elbląg (2), Gdańsk (2), Gorzów Wielkopolski (2), Konin (2), Piła (2), Białystok (1), Kalisz (1), Kielce (1), Lublin (1), Opole (1), Ostrołęka (1), Płock (1), Sieradz (1), Toruń (1), Wałbrzych (1).

Zwraca uwagę znacznie większa aktywność sądów w dużych miastach. Nie jest to jednak prosta zależność, o czym świadczą na przykład tylko dwa orzeczenia wydane w Gdańsku. Już na podstawie powyższych danych można postawić tezę, że postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej pielęgniarek i położnych są wszczynane i prowadzone stosunkowo rzadko. Powyższe zjawisko jest jeszcze wyraźniejsze, jeżeli wziąć pod uwagę, że znaczna część orzeczeń (28) to postanowienia wydane w wyniku zażalenia na umorzenie postępowania albo odmowę jego wszczęcia przez rzecznika odpowiedzialności zawodowej. Co istotne, w żadnym przypadku sąd nie podzielił stanowiska skarżących. Wszystkie rozstrzygnięcia wydane przez rzeczników pozostały w mocy.

Zasadniczym przedmiotem analiz będą wyłącznie orzeczenia rozstrzygające o odpowiedzialności zawodowej. Warto więc zwięźle przedstawić postanowienia wydane w wyniku rozpoznania wspomnianych zażaleń. Same rozstrzygnięcia są sformułowane w różny sposób („umorzyć postępowanie”, „utrzymać w mocy postanowienie o umorzeniu”, „nie wszczynać postępowania”, „nie uwzględnić zażalenia”, „podtrzymać decyzję rzecznika”, „nie przychylić się do zażalenia”).

Część opisywanych postanowień nie zawiera w ogóle uzasadnienia. Zdecydowana większość pozostałych ma uzasadnienie ograniczone do kilku zdań. Z reguły odzwierciedlają one tok rozumowania sądu, chociaż pobieżnie i ogólnikowo.

Niektóre są jednak sformułowane w taki sposób, że nie wynika z nich wcale, czego sprawa dotyczy ani jakie okoliczności legły u podstaw rozstrzygnięcia.

W analizowanych postanowieniach wątpliwości budzą podane podstawy prawne rozstrzygnięć. W wielu nie jest wymieniony przepis zawierający tak zwaną przesłankę procesową, czyli okoliczność, której występowanie w sprawie wyłącza dopuszczalność prowadzenia postępowania. Taką okolicznością jest na przykład brak danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia czynu.

Powyższe braki zwracają uwagę w szczególności ze względu na funkcję zażalenia, którą jest możliwość odwołania się przez stronę postępowania od rozstrzygnięcia rzecznika odpowiedzialności zawodowej. Na sądzie spoczywa obowiązek wyjaśnienia osobie wnoszącej zażalenie, dlaczego jej argumenty nie zostały uwzględnione. W większości analizowanych postanowień powyższy obowiązek trudno uznać za spełniony.

Spośród 81 orzeczeń rozstrzygających o odpowiedzialności zawodowej w 60 doszło do skazania, a w 16 do uniewinnienia. Ponadto 5 postępowań umorzono, w tym: 3 ze względu na znikomą szkodliwość czynu, jedno z powodu przedawnienia, a jedno z nieznanych powodów.

Wśród orzeczonych kar dominują te o charakterze przede wszystkim symbolicznym i dyscyplinującym, ale pozbawione bezpośrednich skutków dla skazanego, czyli upomnienie (27) i nagana (26). W 3 przypadkach sąd orzekł karę pieniężną (2 razy 1000 zł i raz 2000 zł). Trzykrotnie skazano na karę zawieszenia prawa wykonywania zawodu na: rok, 18 miesięcy, 2 lata. Raz orzeczono następujące kary: ograniczenie prawa wykonywania zawodu przez rok, zakaz pełnienia funkcji kierowniczych w instytucjach opieki zdrowotnej przez 3 lata, zakaz pełnienia funkcji z wyboru w organach samorządu zawodowego przez 3 lata.

10.9.2. Zarzuty stawiane obwinionym

Zdecydowana większość stawianych zarzutów związana była z nieprawidłowym wykonywaniem czynności związanych z leczeniem i opieką nad pacjentami (38). W 11 przypadkach zarzucono wadliwe sporządzanie różnego rodzaju dokumentacji. Od takich zachowań należy odróżnić przewinienia dotyczące fałszowania recept, które zarzucono w 5 przypadkach. Ponadto można wyodrębnić kategorie

dotyczące: pracy pod wpływem alkoholu (4), rozpowszechniania nieprawdziwych lub znieważających informacji (4) oraz dokonania kradzieży (2).

W celu zilustrowania stawianych zarzutów można wymienić:

- niezapewnienie właściwych warunków porodu poprzez zezwolenie na przechodzenie przez salę pracownikowi wykonującemu prace remontowe;
- niestaranne wykonywanie obowiązków podczas sprawowania opieki pielęgniarskiej nad uczestnikami wycieczki;
- pobranie krwi od pacjenta bez zlecenia lekarskiego oraz bez potrzeby wynikającej ze wskazań medycznych;
- niewłaściwe rozpoznanie stanu zdrowia chłopca i przekazanie jego matce informacji, że nic poważnego się nie stało i nie ma potrzeby udania się do lekarza;
- podanie niewłaściwej szczepionki;
- niezachowanie należytej staranności podczas weryfikowania danych dawcy i biorcy w trakcie asystowania przy dwóch zabiegach przeszczepu nerek u pacjentów, co skutkowało podaniem na żądanie operatora nerek niezgodnych tkankowo;
- pozostawienie gazy w jamie brzusznej pacjentki;
- kradzież mienia lekarza dyżurnego;
- dwukrotna pomoc w zabiegu przerwania ciąży;
- nieumyślne doprowadzenie do śmierci noworodka;
- przywłaszczenie 10 sztuk leku narkotycznego z pokoju pielęgniarskiego;
- fałszowanie dokumentów w celu uzyskania kredytu bankowego;
- odmowa wydania zaświadczenia potwierdzającego pozostawanie pod opieką medyczną;
- samowolne stwierdzenie zgonu pacjenta i powiadomienie o tym jego rodziny, mimo że pacjent żył.

Należy podkreślić, że zarzuty formułowane są na bardzo różnym poziomie ogólności. W niektórych przypadkach opis czynu ograniczono do wskazania naruszonych przepisów. W innych orzeczeniach z kolei brakuje kwalifikacji prawnej. Wskazywanie, że zachowanie obwinionego stanowi czyn określony w art. 36 ust. 1 u.s.p.p., który to przepis jest ustawową podstawą odpowiedzialności, zdarza się wyłącznie w sporadycznych przypadkach.

W wielu orzeczeniach nie jest jasne, ile zarzutów postawiono obwinionemu. W niektórych przypadkach brakuje również podania czasu i miejsca czynu.

10.9.3. Wymierzone kary

Analiza kar wymierzanych przez sądy pielęgniarek i położnych w analizowanych sprawach jest o tyle trudna, że większość uzasadnień nie zawiera pełnego opisu faktów ustalonych w toku postępowania. Z kolei okoliczności wpływające na wymiar kary są podane jedynie częściowo. Wydaje się, że istotne może być przedstawienie dwóch kategorii orzeczeń: tych, w których wymierzono kary najsurowsze, oraz tych, w których treść rozstrzygnięcia może odbiegać od społecznego poczucia sprawiedliwości. Z pierwszej grupy należy wymienić:

- zawieszenie prawa wykonywania zawodu na okres dwóch lat za przywłaszczenie 10 sztuk leku narkotycznego z pokoju pielęgniarskiego;
- zawieszenie prawa wykonywania zawodu na okres 18 miesięcy za udzielanie pomocy w przerywaniu ciąży i uczynienie sobie z tego stałego źródła dochodu;
- zawieszenie prawa wykonywania zawodu na okres roku za pełnienie dyżuru po spożyciu alkoholu;
- kara pieniężna 2000 zł za fałszowanie dokumentów w celu uzyskania kredytu bankowego;
- kara pieniężna 1000 zł za dopuszczenie się zaniedbań w prowadzeniu dokumentacji medycznej;
- kara pieniężna 1000 zł za użycie przemocy i naruszenie nietykalności cielesnej pielęgniarki.

Z kolei wątpliwości w odbiorze społecznym mogą budzić następujące kary wymierzone za poniższe przewinienia:

- nagana za niedopełnienie obowiązków nadzoru nad procedurami zapobiegającymi szerzeniu się infekcji, co skutkowało zarażeniem 53 osób wirusem HCV;
- nagana za podrobienie recepty;
- nagana za przygotowanie do przedłożenia jako autentyczne 23 podrobionych recept;
- upomnienie za fałszowanie recept, wyrobienie pieczętki lekarza i posługiwanie się nią przy wystawianiu recept;
- upomnienie za kradzież mienia lekarza dyżurnego;
- nagana za usiłowanie doprowadzenia do obcowania płciowego;
- nagana za dwukrotną pomoc w przeprowadzeniu zabiegu przerwania ciąży;

- zakaz pełnienia funkcji kierowniczych w podmiotach leczniczych na okres trzech lat za podrobienie recept i użycie ich jako autentycznych oraz fałszowanie wpisów w książkach przychodu i rozchodu środków odurzających;
- nagana za podrobienie 25 recept lekarskich;
- upomnienie za fałszowanie skierowań na badania laboratoryjne dla członków rodziny;
- nagana i zakaz pełnienia funkcji z wyboru w organach samorządu przez okres trzech lat za trudnienie się nielegalną sprzedażą leków przez internet.

W niemal wszystkich orzeczeniach wymierzono jedną karę, nawet jeżeli podstawą skazania było kilka różnych zachowań. Jednocześnie w treści uzasadnień brak jest rozważań o karze łącznej i powołania na podstawy prawne jej zastosowania.

10.9.4. Analiza treści uzasadnień

Uzasadnienia mają zróżnicowany stopień szczegółowości. Przeważają jednak rozważania ogólnikowe, dotyczące wyłącznie kwestii najistotniejszych z punktu widzenia obwinionego i sądu. W przypadku niektórych orzeczeń, pomimo sporządzenia uzasadnienia, nie jest możliwe nawet ustalenie, czego sprawa dotyczy. Można wysnuć wniosek, że uzasadnienia są sporządzane przede wszystkim w celu spełnienia wymogu formalnego i rozstrzygnięcia w nich kwestii wątpliwych, które wystąpiły w toku postępowania. Nie odpowiadają jednak wymogom stawianym uzasadnieniom rozstrzygnięć w postępowaniu sądowym, nawet z uwzględnieniem zakładanego braku wiedzy prawniczej u członków składu orzekającego.

Z reguły w treści uzasadnień pojawiają się wzmianki o faktach, dowodach i przesłankach wymierzenia określonej kary. W niemal wszystkich przypadkach podawana jest jedynie część występujących w sprawie okoliczności. Rozważania prawne w wielu orzeczeniach w ogóle nie występują.

Regułą jest brak uzasadniania rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, nawet w sytuacji obciążenia nimi obwinionego. W niektórych przypadkach podawana jest podstawa prawna, lecz wyliczenie kosztów nie zostało przedstawione w żadnym z uzasadnień.

10.9.5. Anonimizacja orzeczeń

W większości przypadków anonimizacja została przeprowadzona poprawnie. Niejednokrotnie pojawiają się jednak błędy w postaci przeoczenia niektórych danych osobowych.

Odrębną kategorię stanowią orzeczenia, w których zanonimizowano nazwiska członków składu sędziowskiego i protokolanta. Występuje to przede wszystkim w sądzie izby pielęgniarek i położnych w Krakowie. Wspomniany sposób anonimizacji należy uznać za nieprawidłowy, a powyższe dane powinny zostać udostępnione.

10.10. Wnioski

Przeprowadzone analizy pozwalają na sformułowanie następujących wniosków.

1. Mając na uwadze znaczną liczbę pielęgniarek i położnych oraz społeczną doniosłość ich czynności zawodowych, może dziwić nieznaczna liczba orzeczeń w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej.
2. Zwraca uwagę stosunkowo duża – w porównaniu z innymi zawodami – liczba uniewinnień oraz orzeczeń o umorzeniu postępowania.
3. Orzeczenia i ich uzasadnienia sporządzane są niestarannie zarówno z punktu widzenia merytorycznego, jak i formalnego oraz językowego. Jedynie nieliczne stawiane zarzuty można uznać za sformułowane prawidłowo.
4. Zdecydowana większość uzasadnień jest zbyt ogólnikowa i nie odpowiada standardom stawianym orzeczeniom sądowym, nawet stosowanym nie wprost, z uwzględnieniem specyfiki postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej.
5. Pewne zdziwienie budzi wymierzanie stosunkowo łagodnych kar za zachowania, które mogą wypełniać znamiona przestępstwa, takich jak fałszowanie dokumentów, kradzieże, a nawet usiłowanie gwałtu.
6. Wydaje się, że widoczny niski poziom sporządzanych orzeczeń i uzasadnień wynika ze znacznego rozdrobnienia jednostek organizacyjnych samorządu pielęgniarek i położnych. Duża liczba okręgowych izb i działających w nich sądów w połączeniu z niewielką liczbą spraw powoduje, że wielu sędziów orzeka jedynie sporadycznie. Trudne okazuje się również

organizowanie szkoleń związanych z postępowaniem dyscyplinarnym. Wydaje się, że zasadny jest postulat zmniejszenia liczby jeżeli nie samych izb pielęgniarek i położnych, to działających w nich sądów poprzez objęcie właściwością każdego sądu więcej niż jednej izby.

XI. Rzecznik patentowy

11.1. Wstęp

Podstawowym źródłem prawa w omawianym zakresie jest ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 roku o rzecznikach patentowych. Ważkie zagadnienia zostały również uregulowane w aktach wykonawczych do tej ustawy.

Zgodnie z art. 68 u.r.p. Minister Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Prezesa Urzędu Patentowego oraz Krajowej Rady Rzeczników Patentowych, określi w drodze rozporządzenia szczegółowe zasady i tryb postępowania dyscyplinarnego, w tym orzekania, a także właściwość i skład sądów dyscyplinarnych oraz tryb powoływania członków składów orzekających, jak również sposób wykonywania orzeczeń i obliczania kosztów postępowania. Postępowanie w sprawach dyscyplinarnych rzeczników patentowych jest więc regulowane w drodze aktu rangi podustawowej wydanego przez organ władzy wykonawczej na podstawie ustawowej delegacji. W powyższym przepisie ustawodawca określił podmiot upoważniony do wydania rozporządzenia i jego przedmiot, nie wskazał natomiast treści, jakiej regulacja powinna odpowiadać.

Delegację ustawową zrealizowano, wydając rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego wobec rzeczników patentowych i aplikantów. Zgodnie z § 1 rozporządzenia określa ono:

- 1) szczegółowe zasady i tryb postępowania dyscyplinarnego w stosunku do rzeczników patentowych i aplikantów,
- 2) właściwość i skład sądów dyscyplinarnych,
- 3) tryb powoływania członków składów orzekających,
- 4) sposób wykonywania orzeczeń i obliczania kosztów.

Ponadto w niewielkim zakresie kwestie związane z dokumentowaniem postępowania dyscyplinarnego są przedmiotem regulacji rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie wzoru i sposobu prowadzenia listy rzeczników patentowych, wzoru legitymacji rzecznika patentowego oraz wysokości opłat od wniosku o wpis na listę rzeczników patentowych.

Zgodnie z art. 67b u.r.p. w sprawach nieuregulowanych w rozdziale ustawy poświęconym odpowiedzialności dyscyplinarnej stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego. Tak ogólne odesłanie sprawia, że nie jest możliwe jednoznaczne określenie, w jakim zakresie przepisy tego kodeksu powinny być stosowane. Rozstrzygnięcie tego zagadnienia z góry byłoby na tyle niepewne, że nie jest podejmowane w niniejszym opracowaniu.

11.2. Metody i formy regulacji odpowiedzialności dyscyplinarnej

Zgodnie z art. 57 ust. 1 u.r.p. rzecznik patentowy i aplikant podlegają odpowiedzialności dyscyplinarnej za zawinione, nienależyte wykonywanie zawodu rzecznika patentowego i innych obowiązków określonych w ustawie, w szczególności za czyny sprzeczne ze ślubowaniem lub z zasadami etyki rzecznika patentowego. Według art. 57 ust. 2 u.r.p. od odpowiedzialności dyscyplinarnej wyłączone są czyny, do których mają zastosowanie przepisy kodeksu pracy dotyczące porządku i dyscypliny pracy.

Na podstawie art. 57 ust. 1 u.r.p. można wyodrębnić cztery kategorie czynów, których popełnienie potencjalnie skutkuje odpowiedzialnością dyscyplinarną:

- 1) czyny sprzeczne ze ślubowaniem,
- 2) czyny sprzeczne z zasadami etyki rzecznika patentowego,
- 3) nienależyte wykonywanie zawodu rzecznika patentowego,
- 4) nienależyte wykonywanie obowiązków określonych w ustawie.

Powyższe kategorie nie są rozłączne.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 u.r.p. zawód rzecznika patentowego polega na świadczeniu pomocy w sprawach własności przemysłowej. Według art. 8 ust. 1 u.r.p. pomoc

ta może mieć charakter pomocy prawnej albo technicznej. W ramach pomocy prawnej można wyodrębnić określone w art. 9 ust. 1 u.r.p. występowanie w charakterze pełnomocnika przed sądami i organami administracji publicznej.

Według z art. 22 u.r.p. rola ślubowania składanego przez rzecznika patentowego ma następujące brzmienie: *Ślubuję uroczyście wykonywać zawód rzecznika patentowego sumiennie i zgodnie z prawem Rzeczypospolitej Polskiej, zachowywać tajemnicę zawodową, postępować godnie i uczciwie, kierując się zasadami etyki rzecznika patentowego.*

Wśród obowiązków ustawowych, które mogą mieć szczególne znaczenie dla odpowiedzialności dyscyplinarnej rzecznika patentowego, należy wskazać:

- obowiązek prowadzenia kancelarii patentowej w określonej formie prawnej (art. 5 u.r.p.),
- prawo do odmówienia udzielenia pomocy w sprawach własności przemysłowej lub wypowiedzenia pełnomocnictwa tylko z ważnych powodów (art. 10 ust. 1 u.r.p.),
- obowiązek działania za mocodawcę przez określony czas po wypowiedzeniu pełnomocnictwa (art. 10 ust. 2 u.r.p.),
- obowiązek niezwłocznego zawiadomienia Urzędu Patentowego oraz Krajowej Rady Rzeczników Patentowych o podjęciu wykonywania zawodu i miejscu oraz formie jego wykonywania, o przejściu na emeryturę lub rentę, a także o każdej zmianie tych informacji (art. 10 ust. 3 u.r.p.),
- zakaz nadużywania wolności słowa i pisma przy wykonywaniu zawodu (art. 11 ust. 1 u.r.p.),
- zakaz przyjęcia zastępstwa i udzielania pomocy w sytuacji konfliktu interesów (art. 12 u.r.p.),
- obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej (art. 14 u.r.p.),
- obowiązek doskonalenia zawodowego (art. 14a u.r.p.),
- naruszenie zasad reklamy określonych przez Krajowy Zjazd Rzeczników Patentowych (art. 15a u.r.p.).

Według art. 3 ust. 3 u.r.p. rzecznik patentowy ma obowiązek wykonywać zawód zgodnie z zasadami etyki rzecznika patentowego i z należytą starannością. Zgodnie z art. 48 ust. 2 pkt 3 u.r.p. uchwalanie zasad etyki rzecznika patentowego należy do kompetencji Krajowego Zjazdu Rzeczników Patentowych.

Podkreślenia wymaga, że katalog czynów skutkujących odpowiedzialnością dyscyplinarną został określony w sposób ogólny. Poszczególne kategorie tych czynów nakładają się na siebie, a ich ustawowe regulacje odwołują się do siebie nawzajem, co pogłębia brak pewności i jednoznaczności prawa. W rezultacie należy przyjąć, że organy dyscyplinarne dysponują daleko posuniętą dowolnością co do określenia podstaw odpowiedzialności. Tym samym pojęcie znamion czynu ma niewielkie znaczenie, a przewidzenie, gdzie przebiega granica między zachowaniami dozwolonymi a zabronionymi, jest niemożliwa do ustalenia z góry.

11.3. Kary

Zgodnie z art. 58 ust. 1 u.r.p. wobec rzecznika patentowego można orzec następujące kary dyscyplinarne:

- 1) upomnienie,
- 2) nagana z ostrzeżeniem,
- 3) kara pieniężna nie niższa od 10-krotności i nie wyższa od 50-krotności miesięcznej składki członkowskiej obowiązującej w dacie orzeczenia dyscyplinarnego,
- 4) zawieszenie prawa wykonywania zawodu rzecznika patentowego na czas od trzech miesięcy do pięciu lat,
- 5) pozbawienie prawa wykonywania zawodu rzecznika patentowego.

Zgodnie z art. 58 ust. 3 u.r.p. kara zawieszenia prawa wykonywania zawodu rzecznika patentowego pociąga za sobą utratę biernego i czynnego prawa wyborczego do organów samorządu na czas zawieszenia i okres trzech lat następujący po odbyciu kary. Według art. 58 ust. 4 u.r.p. kara nagany z ostrzeżeniem oraz kara pieniężna pociągają za sobą utratę biernego prawa wyborczego do organów samorządu na okres trzech lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia.

W myśl art. 58 ust. 5 u.r.p. obok kary nagany z ostrzeżeniem oraz kary pieniężnej można w stosunku do rzecznika patentowego orzec dodatkowo zakaz wykonywania patronatu na czas od roku do pięciu lat. Zgodnie z art. 58 ust. 6 u.r.p. orzeczenie powyższego zakazu jest obligatoryjne w przypadku orzeczenia kary zawieszenia prawa wykonywania zawodu rzecznika patentowego. Następuje to na czas od dwóch do dziesięciu lat, nie krócej jednak niż na okres zawieszenia.

Według art. 58 ust. 7 u.r.p. wobec aplikantów nie orzeka się kary pieniężnej ani zawieszenia prawa wykonywania zawodu. Katalog kar, jakie mogą dotyczyć aplikanta, obejmuje:

- 1) upomnienie,
- 2) naganę z ostrzeżeniem,
- 3) wydalenie z aplikacji.

Zgodnie z art. 58 ust. 8 u.r.p., wymierzając aplikantowi karę wydalenia z aplikacji, można orzec jednocześnie zakaz ponownego ubiegania się o wpis na listę aplikantów. Na podstawie art. 58 ust. 9 u.r.p. w razie orzeczenia wobec aplikanta kary dyscyplinarnej wydalenia z aplikacji ponowne przystąpienie do egzaminu konkursowego może nastąpić po upływie trzech lat od dnia uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego, chyba że przewiduje ono jednocześnie zakaz ponownego ubiegania się o wpis na listę aplikantów.

Powyższy katalog kar obejmuje z jednej strony dwie kary stosunkowo łagodne, mające znaczenie przede wszystkim symboliczne, a z drugiej strony surową karę wydalenia z aplikacji, występującą w dwóch odmianach, z których jedna oznacza zamknięcie drogi do zawodu.

Zarówno rzeczników patentowych, jak i aplikantów dotyczy reguła wyrażona w art. 58 ust. 2 u.r.p., zgodnie z którą w razie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego z powodu popełnienia kilku przewinień dyscyplinarnych Sąd Dyscyplinarny ocenia je i wymierza jedną karę, biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności popełnienia tych przewinień.

Zgodnie z art. 62 ust. 3 u.r.p. Sąd Dyscyplinarny może odstąpić od wymierzenia kary dyscyplinarnej, jeżeli przewinienie jest mniejszej wagi.

Ponadto według art. 59 ust. 2 u.r.p. w razie wszczęcia przeciwko rzecznikowi patentowemu postępowania karnego Sąd Dyscyplinarny może zawiesić prawo wykonywania zawodu na okres do zakończenia toczącego się postępowania. Zawieszenie prawa wykonywania zawodu może nastąpić również w przypadku uporczywego uchylania się obwinionego od udziału w postępowaniu dyscyplinarnym. Według art. 59 ust. 3 u.r.p. na powyższe postanowienia przysługuje zażalenie do Odwoławczego Sądu Dyscyplinarnego. Na podstawie art. 59 ust. 4 u.r.p. powyższe zawieszenie prawa wykonywania zawodu pociąga za sobą utratę

biernego i czynnego prawa wyborczego do organów samorządu na czas zawieszenia.

Kwestię przedawnienia uregulowano w art. 61 ust. 2 u.r.p., zgodnie z którym nie można wszcząć postępowania dyscyplinarnego:

- 1) jeżeli od chwili popełnienia przewinienia upłynęły trzy lata, a w przypadku przewinienia polegającego na nadużyciu wolności słowa i pisma – sześć miesięcy;
- 2) po upływie sześciu miesięcy od dnia powzięcia wiadomości przez Rzecznika Dyscyplinarnego o popełnieniu przewinienia.

Według art. 61 ust. 2 u.r.p. jeżeli czyn zawiera znamiona przestępstwa, przedawnienie dyscyplinarne nie następuje wcześniej niż przedawnienie przewidziane w kodeksie postępowania karnego. Na podstawie art. 61 ust. 4 u.r.p. bieg przedawnienia dyscyplinarnego przerywa każda czynność Rzecznika Dyscyplinarnego w sprawie. Zgodnie z art. 61 ust. 5 u.r.p. w razie śmierci obwinionego przed ukończeniem postępowania dyscyplinarnego toczy się ono nadal, jeżeli zażąda tego – w terminie dwóch miesięcy od dnia zgonu obwinionego – jego małżonek, krewny w linii prostej, brat lub siostra.

Należy zaznaczyć, że zgodnie z art. 61 ust. 2 u.r.p. upływ terminu przedawnienia wyłącza możliwość wszczęcia postępowania, ale nie stoi na przeszkodzie prowadzeniu postępowania już wszczętego. Z treści przepisu wynika, że wystarczające jest wszczęcie postępowania, aby do przedawnienia nie doszło nigdy.

11.4. Postępowanie dyscyplinarne – zagadnienia ogólne

Zgodnie z art. 59a u.r.p. postępowanie dyscyplinarne obejmuje:

- 1) postępowanie wyjaśniające,
- 2) postępowanie przed Sądem Dyscyplinarnym,
- 3) postępowanie przed Odwoławczym Sądem Dyscyplinarnym,
- 4) postępowanie wykonawcze.

Ponadto według art. 66 ust. 1 u.r.p. strony, Prezes Polskiej Izby Rzeczników Patentowych, Prezes Urzędu Patentowego oraz Rzecznik Praw Obywatelskich mogą wnieść kasację od orzeczenia wydanego przez Odwoławczy Sąd Dyscyplinarny do Sądu Najwyższego. Zgodnie z art. 66 ust. 3 u.r.p. kasację wnosi się w terminie 30 dni od dnia doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem. Na podstawie art. 66 ust. 2 u.r.p. orzeczenie, od którego służy kasacja, nie podlega wykonaniu do czasu wniesienia kasacji lub bezskutecznego upływu terminu do jej wniesienia, a w przypadku wniesienia kasacji orzeczenie, którego dotyczy, nie podlega wykonaniu do czasu jej rozpoznania. W myśl art. 66 ust. 4 u.r.p. podstawą kasacji może być wyłącznie rażące naruszenie prawa, jak również rażąca niewspółmierność kary dyscyplinarnej.

Zgodnie z § 4 ust. 1 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym do orzekania w sprawach dyscyplinarnych rzeczników patentowych powołane są:

- 1) Sąd Dyscyplinarny w pierwszej instancji,
- 2) Odwoławczy Sąd Dyscyplinarny w drugiej instancji,
- 3) Sąd Najwyższy w sprawach kasacji.

Według art. 44 ust. 1 pkt 4 i 5 u.r.p. Sąd Dyscyplinarny i Odwoławczy Sąd Dyscyplinarny są organami Polskiej Izby Rzeczników Patentowych. Zgodnie z art. 48 ust. 1 pkt 6 u.r.p. członkowie obu powyższych organów są wybierani przez Krajowy Zjazd Rzeczników Patentowych, w którym – na podstawie art. 47 ust. 1 u.r.p. – biorą udział wszyscy rzecznicy patentowi posiadającym czynne prawo wyborcze. Według § 4 ust. 2 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym siedzibą Sądu Dyscyplinarnego oraz Odwoławczego Sądu Dyscyplinarnego jest miasto stołeczne Warszawa. Sądy te obejmują swoją właściwością teren całego kraju.

W myśl art. 64 ust. 1 u.r.p. członkowie Sądu Dyscyplinarnego oraz Odwoławczego Sądu Dyscyplinarnego są w zakresie orzekania niezawiśli i podlegają wyłącznie przepisom prawa.

Według art. 64 ust. 2 u.r.p. orzekają oni na podstawie swego przekonania opartego na swobodnej ocenie całokształtu dowodów z uwzględnieniem okoliczności przemawiających zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść obwinionego.

Na podstawie art. 61a ust. 1 u.r.p. stronami w postępowaniu dyscyplinarnym są: Rzecznik Dyscyplinarny, obwiniony i poszkodowany. Obwinionym jest rzecznik patentowy lub aplikant, przeciwko któremu toczy się postępowanie dyscyplinar-

ne, a poszkodowanym – osoba, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone postępowaniem rzecznika patentowego lub aplikanta. Zgodnie z art. 62 ust. 2 u.r.p. w postępowaniu dyscyplinarnym obwiniony ma prawo korzystać z wybranego przez siebie obrońcy, którym może być adwokat, radca prawny lub rzecznik patentowy.

Zgodnie z art. 59 ust. 1 u.r.p. postępowanie dyscyplinarne o ten sam czyn toczy się niezależnie od postępowania karnego lub odrębnego postępowania dyscyplinarnego wynikającego z przepisów szczególnych, którym podlega obwiniony. Postępowanie dyscyplinarne może być zawieszono do czasu zakończenia postępowania karnego.

Zgodnie z art. 61 ust. 1 u.r.p. postępowania dyscyplinarnego nie wszczyna się, a wszczęte umarza, jeżeli zaszła okoliczność, która zgodnie z przepisami kodeksu postępowania karnego wyłącza ściganie. Przepis ten zamieszczono w ustawie, pomimo że w art. 67b u.r.p. zawarto ogólne odesłanie do przepisów wspomnianego kodeksu w sprawach dyscyplinarnych rzeczników patentowych.

Według art. 62 ust. 1 u.r.p. rozprawa przed Sądem Dyscyplinarnym jest jawna dla rzeczników patentowych i aplikantów, a na rozprawie może być obecny poszkodowany. Przepis ten na podstawie art. 63 ust. 3 u.r.p. stosuje się odpowiednio do postępowania przed Odwoławczym Sądem Dyscyplinarnym. Zgodnie z § 3a rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym strony mogą w toku całego postępowania dyscyplinarnego przeglądać akta sprawy oraz zgłaszać wnioski dowodowe. Ponadto na podstawie § 11 ust. 2 wspomnianego aktu na etapie postępowania wyjaśniającego Rzecznik Dyscyplinary umożliwia obwinionemu zgłoszenie dowodów i wniosków oraz złożenie pisemnych wyjaśnień, a na podstawie § 11 ust. 4 przed przesłaniem akt do Sądu Dyscyplinarnego Rzecznik Dyscyplinary umożliwia obwinionemu, na jego żądanie, zapoznanie się z zebrany materiałem.

11.5. Postępowanie wyjaśniające

Zgodnie z art. 53 ust. 3 u.r.p. postępowanie wyjaśniające prowadzi Rzecznik Dyscyplinary. Według § 9 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym Rzecznik Dyscyplinary wszczyna postępowanie wyjaśniające niezwłocznie po otrzy-

maniu wniosku Prezesa Polskiej Izby Rzeczników Patentowych albo Prezesa Urzędu Patentowego lub powzięciu uzasadnionej informacji o przewinieniu dyscyplinarnym.

Według § 11 ust. 5 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym postępowanie wyjaśniające powinno być zakończone w ciągu trzech miesięcy od otrzymania przez Rzecznika Dyscyplinarnego wniosku lub informacji, o których mowa w § 9. Na podstawie § 11 ust. 6 powołanego aktu Sąd Dyscyplinarny na wniosek Rzecznika Dyscyplinarnego w uzasadnionych przypadkach może przedłużyć powyższy termin o okres nieprzekraczający dalszych 60 dni. Z przepisów rozporządzenia nie wynika, czy wspomniane przedłużenie może być dokonywane więcej niż raz.

W myśl § 11 ust. 1 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym w postępowaniu wyjaśniającym Rzecznik Dyscyplinarny podejmuje czynności i uwzględnia wszelkie okoliczności służące wszechstronnemu wyjaśnieniu sprawy. Zgodnie z § 11 ust. 3 wspomnianego rozporządzenia jeżeli nie zachodzi potrzeba uzupełnienia postępowania wyjaśniającego, Rzecznik Dyscyplinarny wydaje postanowienie o umorzeniu tego postępowania albo sporządza i kieruje do Sądu Dyscyplinarnego wniosek o wszczęcie postępowania przed Sądem Dyscyplinarnym.

Zgodnie z § 11 ust. 6 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym postanowienie o umorzeniu postępowania wyjaśniającego wydane przez Rzecznika Dyscyplinarnego traci moc, jeżeli postępowanie wyjaśniające wszczęte zostało na wniosek Prezesa Polskiej Izby Rzeczników Patentowych lub Prezesa Urzędu Patentowego i umorzeniu postępowania w terminie trzech miesięcy od dnia doręczenia odpisu postanowienia sprzeciwi się wnioskodawca. Z żadnego przepisu nie wynika, czy powyższy skutek następuje również w przypadku ponownego albo kolejnego sprzeciwu dotyczącego umorzenia. Przyjęcie takiego poglądu oznaczałoby konieczność prowadzenia postępowania wyjaśniającego w nieskończoność.

11.6. Postępowanie w pierwszej instancji

Zgodnie z art. 60 ust. 1 u.r.p. postępowanie przed Sądem Dyscyplinarnym wszczyna się na wniosek Rzecznika Dyscyplinarnego po przeprowadzeniu po-

stępowania wyjaśniającego. Zgodnie z § 15 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym po uznaniu, że wniosek Rzecznika Dyscyplinarnego odpowiada warunkom formalnym, przewodniczący Sądu Dyscyplinarnego ustala skład orzekający, wyznacza jego przewodniczącego, wskazuje termin i miejsce rozprawy oraz zarządza doręczenie obwinionemu, a także poszkodowanemu, jeżeli jest znany, wniosku Rzecznika Dyscyplinarnego o wszczęcie postępowania przed Sądem Dyscyplinarnym i wysłanie wezwań na rozprawę dla osób wymienionych we wniosku.

Według § 16 ust. 1 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym na rozprawę wzywa się obwinionego, jego obrońcę, jeżeli został ustanowiony lub wyznaczony, Rzecznika Dyscyplinarnego oraz poszkodowanego, jeżeli jest znany. Zgodnie z § 16 ust. 2 na rozprawę wzywa się również świadków i biegłych oraz zarządza przedstawienie innych dowodów wskazanych we wniosku o wszczęcie postępowania przed Sądem Dyscyplinarnym, a w miarę potrzeby – także dowodów zgłoszonych przez strony przed rozpoczęciem rozprawy. W myśl § 16 ust. 4 powołanego aktu o terminie i miejscu rozprawy zawiadamia się poszkodowanego.

Zgodnie z § 19 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym z przebiegu rozprawy sporządzany jest protokół, który podpisują przewodniczący składu orzekającego i protokolant. W myśl § 20 ust. 2 przebieg narady i głosowania jest tajny, a poza członkami składu orzekającego może być na nich obecny jedynie protokolant.

Na podstawie § 21 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym Sąd Dyscyplinarny orzeka na bazie materiału dowodowego ujawnionego w toku rozprawy, biorąc pod uwagę stopień winy, społeczną szkodliwość czynu i jego skutek oraz zachowanie się obwinionego przed popełnieniem przewinienia i po nim.

Według § 23 ust. 1 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym po odbyciu narady i głosowaniu przewodniczący składu orzekającego ogłasza stronom orzeczenie podpisane przez skład orzekający, przytaczając ustnie jego motywy. Zgodnie z § 24 ust. 1 w każdym przypadku sporządza się uzasadnienie orzeczenia na piśmie. Z kolei w myśl § 24 ust. 2 odpis orzeczenia wraz z uzasadnieniem doręcza się stronom oraz obrońcy obwinionego.

11.7. Postępowanie w drugiej instancji

Na podstawie art. 63 ust. 1 u.r.p. od orzeczenia Sądu Dyscyplinarnego stronie przysługuje odwołanie do Odwoławczego Sądu Dyscyplinarnego w terminie miesiąca od dnia doręczenia odpisu orzeczenia. Według § 30 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym w sprawach nieomówionych w niniejszym rozdziale stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu dyscyplinarnym w pierwszej instancji.

Zgodnie z § 27 ust. 1 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym odwoławczy Sąd Dyscyplinarny rozpoznaje sprawę w granicach odwołania, chyba że stwierdzi naruszenie prawa materialnego oraz istotne uchybienia procesowe mogące mieć wpływ na treść orzeczenia lub oczywistą niesprawiedliwość orzeczenia. Według § 28 Odwoławczy Sąd Dyscyplinarny po rozpoznaniu odwołania utrzymuje w mocy zaskarżone orzeczenie, uchyla orzeczenie w całości lub części i wydaje orzeczenie co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę Sądowi Dyscyplinarnemu do ponownego rozpoznania. Według § 27 ust. 2 powołanego aktu wydanie orzeczenia na niekorzyść obwinionego może nastąpić tylko wtedy, gdy wniesiono na jego niekorzyść odwołanie, i tylko w granicach odwołania.

Na podstawie § 29 ust. 1 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym orzeczenie Odwoławczego Sądu Dyscyplinarnego jest prawomocne z chwilą ogłoszenia. Zgodnie z § 29 ust. 2 uzasadnienie orzeczenia na piśmie sporządza się w każdym przypadku w terminie 30 dni od dnia ogłoszenia orzeczenia.

11.8. Postępowanie wykonawcze i dokumentacja wyników postępowania dyscyplinarnego

Zgodnie z § 32 ust. 1 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym wykonanie kary pieniężnej oraz kar dodatkowych, a także kary wydalenia z aplikacji należy do Prezesa Polskiej Izby Rzeczników Patentowych. Według § 32 ust. 2 wy-

konanie kary pozbawienia prawa wykonywania zawodu rzecznika patentowego należy do Prezesa Urzędu Patentowego.

Według art. 65 ust. 1 u.r.p. odpis prawomocnego orzeczenia skazującego na karę dyscyplinarną dołącza się do akt osobowych obwinionego prowadzonych wraz z listą rzeczników patentowych lub odpowiednio z listą aplikantów. W myśl § 1 rozporządzenia o liście rzeczników patentowych wspomniana lista jest prowadzona w formie księgi rejestrowej przez Urząd Patentowy Rzeczypospolitej Polskiej.

Zgodnie z art. 65 ust. 2 u.r.p. w przypadku orzeczenia wobec aplikanta kary wydalenia z aplikacji odpis prawomocnego orzeczenia przekazywany jest także Prezesowi Urzędu Patentowego.

W myśl art. 67 ust. 1 u.r.p. usunięcie adnotacji na liście rzeczników patentowych lub liście aplikantów, a także odpisu orzeczenia dyscyplinarnego z akt osobowych obwinionego następuje z urzędu po upływie:

- 1) trzech lat od uprawomocnienia się orzeczenia dyscyplinarnego upomnienia, nagany z ostrzeżeniem lub kary pieniężnej, a także wydalenia aplikanta z aplikacji,
- 2) pięciu lat od upływu okresu zawieszenia prawa wykonywania zawodu rzecznika patentowego.

Pomimo usunięcia z listy rzeczników patentowych adnotacji o zawieszeniu prawa wykonywania zawodu nie usuwa się z akt osobowych odpisu orzeczenia do dnia upływu okresu kar dodatkowych bądź okresu utraty biernego lub czynnego prawa wyborczego do organów samorządu.

Zgodnie z art. 67 ust. 2 u.r.p. nie usuwa się z akt odpisu orzeczenia dyscyplinarnego ani adnotacji na liście rzeczników patentowych lub na liście aplikantów w przypadku kary pozbawienia prawa wykonywania zawodu rzecznika patentowego albo wydalenia aplikanta z aplikacji z jednoczesnym orzeczeniem zakazu ponownego ubiegania się o wpis na listę aplikantów.

11.9. Wznowienie postępowania

Środkiem zaskarżenia przysługującym od prawomocnych orzeczeń jest wniosek o wznowienie postępowania. Zgodnie z § 33 ust. 2 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym do złożenia wniosku uprawnione są strony.

Według § 33 ust. 5 powołanego aktu wznowione postępowanie toczy się na zasadach określonych w niniejszym rozporządzeniu.

W myśl § 33 ust. 4 rozporządzenia o postępowaniu dyscyplinarnym wznowienia postępowania można żądać:

- 1) w razie późniejszego wykrycia takich okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które mogły mieć wpływ na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu;
- 2) gdy w związku z postępowaniem dopuszczono się przestępstwa, a istnieje uzasadniona podstawa do przyjęcia, że mogło to mieć wpływ na treść orzeczenia;
- 3) gdy w składzie orzekającym zasiadała osoba pozostająca z obwinionym w tego rodzaju stosunku, że mógłby on wywołać wątpliwości co do bezstronności tej osoby.

11.10. Wnioski

Analiza regulacji prawnych dotyczących rozważanego zagadnienia prowadzi w szczególności do poniższych wniosków.

1. Katalog czynów skutkujących odpowiedzialnością dyscyplinarną jest tak ogólny, że w praktyce pozostawia organom dyscyplinarnym pełną swobodę w ustalaniu, czy dane zachowanie powinno skutkować odpowiedzialnością.
2. Katalog kar dyscyplinarnych zawiera zarówno kary o charakterze symbolicznym, jak i kary bardzo surowe, skutkujące pozbawieniem możliwości wykonywania zawodu, przy czym kary nie zostały powiązane w żaden sposób z naruszeniami, a więc wymiar kary jest w zasadzie dowolny.
3. Zarówno postępowanie wyjaśniające, jak i postępowanie przed sądami dyscyplinarnymi jest niejawne. W postępowaniu przed Sądem Dyscy-

plinarnym dopuszczono udział publiczności, wyłącznie jednak spośród rzeczników patentowych i aplikantów rzecznikowskich.

4. Zarówno postępowanie wyjaśniające, jak i przed sądami dyscyplinarnymi, jest prowadzone wyłącznie przez przedstawicieli samorządu zawodowego.
5. Od wyroku sądu drugiej instancji przysługuje kasacja uregulowana jednak nie jako nadzwyczajny środek zaskarżenia, ale jako środek wstrzymujący wykonanie orzeczenia Odwoławczego Sądu Dyscyplinarnego.
6. Została zagwarantowana kontrola sądów państwowych nad działalnością sądownictwa dyscyplinarnego rzeczników patentowych, ale jest ona ograniczona do rażących naruszeń prawa, więc nie obejmuje wszystkich nieprawidłowości.
7. Postępowanie dyscyplinarne jest uregulowane w sposób dalece nieprecyzyjny, poprzez rozbicie regulacji pomiędzy dwa akty prawne różnego rzędu oraz ogólne odesłanie do kodeksu postępowania karnego, co znacznie utrudnia przewidzenie, jakie normy proceduralne powinny być stosowane.
8. Nie istnieje obowiązek podawania wyników postępowania dyscyplinarnego do publicznej wiadomości ani nawet do wiadomości członków samorządu rzeczników patentowych.

11.11. Analiza orzeczeń uzyskanych w trybie dostępu do informacji publicznej

11.11.1. Liczba i ogólna charakterystyka orzeczeń

W wyniku prowadzonych działań uzyskano zaledwie sześć orzeczeń Sądu Dyscyplinarnego Polskiej Izby Rzeczników Patentowych. Tak niewielka liczba wynika przede wszystkim ze specyfiki zawodu rzecznika patentowego: jest on wykonywany przez stosunkowo niedużą – na tle innych zawodów zaufania publicznego – liczbę osób zrzeszonych w jednej ogólnopolskiej izbie, w której działa jeden sąd orzekający w sprawach dyscyplinarnych w pierwszej instancji.

We wszystkich orzeczeniach uznano obwinionego za winnego zarzucanych czynów i wymierzono kary dyscyplinarne. Ponadto w jednym z orzeczeń częściowo umorzono postępowanie.

11.11.2. Zarzucane czyny

W czterech przypadkach zarzucono naruszenie obowiązku określonego w art. 16 u.r.p. poprzez wykonywanie zawodu bez obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone przy świadczeniu pomocy w sprawach własności przemysłowej oraz niewspółdziałanie z organami samorządu w sprawach obowiązkowego ubezpieczenia, to jest naruszenie obowiązku określonego w § 35 zasad etyki zawodowej rzecznika patentowego.

W dwóch pozostałych sprawach postawiono następujące zarzuty:

- nieprzekazanie byłemu klientowi wszystkich dokumentów związanych z prowadzeniem obsługi prawnej, w tym dokumentów, jakie otrzymał od sądów i urzędów w związku z prowadzeniem spraw spornych i sądowych tego klienta, podając się równocześnie za pełnomocnika swojego byłego klienta wbrew jego wyraźnej woli w tym zakresie oraz narzucanie spółce dalszej współpracy, mając wiedzę o nawiązaniu przez spółkę współpracy z innym rzecznikiem patentowym;
- brak należytej staranności w wykonywaniu zawodu, określony w art. 3 u.r.p., w szczególności naruszenie interesu klienta oraz brak należytej dokładności i sumienności w wykonywaniu czynności zawodowych określony w § 2 i § 3 zasad etyki rzecznika patentowego, a do tego ignorowanie działań rzecznika dyscyplinarnego zmierzających do wyjaśnienia okoliczności rozpatrywanej skargi.

11.11.3. Analiza treści rozstrzygnięć

Wśród orzeczeń dotyczących braku obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej w trzech przypadkach wymierzono najsurowszą z kar dyscyplinarnych, to jest pozbawienie prawa wykonywania zawodu rzecznika patentowego. W pozostałym przypadku orzeczono zawieszenie tego prawa na sześć miesięcy.

W sprawie dotyczącej nieprzekazania dokumentów byłemu klientowi i narzucania mu dalszej współpracy wymierzono karę nagany z ostrzeżeniem oraz zakazu sprawowania patronatu na rok.

W orzeczeniu dotyczącym nienależytego wykonywania zawodu wymierzono karę upomnienia.

Ponadto we wszystkich sprawach skazanych obciążono kosztami postępowania.

11.11.4. Analiza uzasadnień

Co interesujące, w sprawach, w których wymierzono kary najsurowsze, uzasadnienia sformułowane zostały lakonicznie, w sposób ograniczony do kilku zdań wyjaśnienia motywów orzeczenia. We wszystkich tych sprawach obwinionymi były osoby, z którymi organom samorządu nie udało się skontaktować i które nie brały udziału w postępowaniu. Można zatem przyjąć, że wymierzona kara pozbawienia prawa wykonywania zawodu miała w istocie służyć wyeliminowaniu z zawodu osób, które faktycznie go nie wykonują.

W sprawie dotyczącej nieprzekazania dokumentów byłemu klientowi i narzucania mu dalszej współpracy uzasadnienie jest bardzo obszerne i zawiera wszystkie wymagane elementy. W pozostałych sprawach uzasadnienia zawierają podstawowe motywy orzeczeń i pozwalają na odtworzenie przyjętego przez sąd dyscyplinarny wniosku, lecz bez wymieniających przyjętych dowodów oraz przywoływania przepisów prawa i procesu subsumcji.

We wszystkich uzasadnieniach kwestię kosztów postępowania potraktowano ogólnikowo.

11.11.5. Wnioski

Niewielka liczba spraw związanych ze specyfiką analizowanego zawodu sprawia, że trudno o wyciąganie wiążących uogólniających wniosków.

Wydaje się, że postępowanie dyscyplinarne nie jest właściwą metodą eliminowania z zawodu osób, które w praktyce go nie wykonują. Trafniejszym rozwiązaniem

niem byłoby przyjęcie ustawowej procedury skreślenia osób, które nie wykazują aktywności zawodowej.

Mając na uwadze, że zawód rzecznika patentowego jest zawodem prawniczym, a członkowie samorządu świadczą m.in. pomoc prawną, pewne zastrzeżenia budzi lakoniczne formułowanie uzasadnień w niektórych sprawach niezawierające wyodrębnionych poszczególnych wymaganych elementów: faktów, dowodów, analizy prawnej. Można mieć zastrzeżenia również co do kwalifikacji prawnej zarzucanych czynów. W niektórych przypadkach nie jest ona w ogóle podawana, a w innych – może być uznana za nieprawidłową.

Podobnie jak w przypadku wszystkich innych zawodów można krytycznie ocenić brak uzasadnienia kwoty, jaką obciążono skazanych tytułem kosztów postępowania. Pewne zdziwienie może budzić również zanonimizowanie powyższych kwot w fotokopiach orzeczeń przesłanych w odpowiedzi na wniosek o udzielenie informacji publicznej.

Ponadto należy zauważyć, że kara eliminacyjna, którą wymierzono trzykrotnie, za każdym razem była orzekana w dosyć specyficznych okolicznościach. Kara ta stała się środkiem służącym do uzgadniania listy rzeczników patentowych z rzeczywistą sytuacją. Osoby nią ukarane nie kontaktowały się z sądem dyscyplinarnym i można mieć wątpliwości, czy w ogóle wykonywały zawód. Uznać należy, że do załatwiania tego typu spraw tryb dyscyplinarny nie jest najodpowiedniejszy. W przypadku braku aktywności danego członka samorządu powinna istnieć procedura skreślenia z listy, bez zakładania, że doszło do naruszenia etyki zawodowej. Należy zaznaczyć, że w omawianych sprawach zarzuty dotyczyły braku obowiązkowego ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej. Wymierzone kary eliminacyjne wydają się surowe, w szczególności ze względu na fakt, że szkodliwość społeczną braku ubezpieczenia w przypadku osoby niewykonywającej w praktyce zawodu nie jest znaczna.

XII. Udział w posiedzeniach sądów dyscyplinarnych

W ramach projektu przedstawiciele Stowarzyszenia dziewiętnastokrotnie podjęli próbę wzięcia udziału w posiedzeniu organu dyscyplinarnego. Pierwotnie planowano więcej takich prób, lecz ustalenie terminów i miejsc posiedzeń okazało się przeważnie trudne. Ponadto – jak wynika z poniższej tabeli 12.1 – sądy dyscyplinarne często uniemożliwiają publiczności przyglądanie się rozprawom, wyłączając ich jawność.

Tabela 12.1. Podsumowanie udziału członków Stowarzyszenia w posiedzeniach sądów dyscyplinarnych

Lp.	Data	Miasto	Samorząd	Przedstawiciel Stowarzyszenia	Efekt	Uwagi
1	17 XI 2014	Warszawa	Krajowy Sąd Dyscyplinarny Izby Biegłych Rewidentów	Piotr Pomianowski	Pozytywny	Prezes Stowarzyszenia wziął udział w trzech kolejnych rozprawach. Procedowanie organu nie wzbudziło zastrzeżeń.
2	23 III 2015	Szczecin	Okręgowy Sąd Lekarski	Anna Sienkiewicz	Wyłączenie jawności trzech posiedzeń z góry	

XII. Udział w posiedzeniach sądów dyscyplinarnych

Lp.	Data	Miasto	Samorząd	Przedstawiciel Stowarzyszenia	Efekt	Uwagi
3	9 IV 2015	Poznań	Okręgowy sąd notarialny	Jędrzej Kubera	Odwołano rozprawę	„Stawiłem się w siedzibie Rady Izby Notarialnej w Poznaniu w dniu 9 kwietnia 2015 roku o godzinie 15.20. Pracownica sekretariatu wpuściła mnie do siedziby. Powiedziałem, że stawiłem się na posiedzenie na godzinę 15.30. Poinformowała mnie, że nic jej nie wiadomo o posiedzeniu. Faktycznie nikogo poza nią nie było w lokalu. Pracownica sekretariatu wykonała przy mnie telefon w celu wyjaśnienia rozbieżności. Po rozmowie telefonicznej zostałem poinformowany, że w dniu 8 kwietnia 2015 roku rozprawa została odwołana”.
4	21 IV 2015	Warszawa	Naczelny Sąd Aptekarski	Piotr Pomianowski	Odwołano rozprawę	
5	22 IV 2015	Lublin	Notariusze	Małgorzata Brezdeń	Odwołano rozprawę	„Sprawa się nie odbyła z uwagi na brak stawiennictwa obwinionego. Zostałam dopuszczona do udziału, ale nie ukrywam, że moja obecność budziła duże spięcie”.
6	29 IV 2015	Wrocław	Okręgowy sąd izby architektów	Monika Krawczyk	Odwołano rozprawę	„Pojawiłam się trochę wcześniej w izbie architektów. Zapytałam, czy jest możliwość uczestniczenia przeze mnie w rozprawie przewidzianej na godzinę 11.00. Pani dyrektor powiedziała, że nie ma takiej możliwości, a na przyszłość prosi o wcześniejsze składanie pism z taką prośbą. Kiedy zapytałam, czy poda mi jakąś podstawę prawną, czy zapis regulaminu, na podstawie którego odmawia mi uczestnictwa w rozprawie, nie umiała tego wskazać. Powiedziała, że jest to sąd koleżeński i to sąd decyduje o możliwości uczestnictwa w takiej rozprawie. I że wyrok będzie później ogólnie dostępny na stronie internetowej, jak będę zainteresowana. Pani dyrektor była zaskoczona moją obecnością i moją prośbą uczestnictwa w rozprawie. Na koniec wskazałam paniom, że czytałam ich regulamin i tam jest wskazane, że rozprawy są niejawnne, chyba że strony postanowią inaczej. I zapytałam, czy w takim razie nigdy nie można uczestniczyć w takich rozprawach. Odpowiedziano mi, że są też takie, które są jawne, ale nie wytłumaczono mi, od czego to zależy”.

Lp.	Data	Miasto	Samorząd	Przedstawiciel Stowarzyszenia	Efekt	Uwagi
7	20 V 2015	Częstochowa	Aptekarze	Jakub Ćwikła	Wyłączono jawność	
8	24 VI 2015	Kielce	Okręgowy sąd aptekarski	Maciej Zwierzchowski	Pozytywny	<p>O godzinie 9.00 wywołano sprawę. Stawiła się obwiniona magister farmacji wykonująca zawód aptekarza. Trzyosobowy skład orzekający, protokolant oraz rzecznik Okręgowej Izby Aptekarskiej w Kielcach. Na pytanie przewodniczącego: „Czy wnosi pani uwagi do składu orzekającego?” obwiniona nie zgłaszała uwag. Po udzieleniu głosu rzecznik odczytał wniosek o ukaranie z podaniem podstaw prawnych. Następnie przewodniczący składu orzekającego zapytał obwinioną, czy zrozumiała zarzut i czy przyznaje się do winy. Obwiniona potwierdziła zrozumienie zarzutu i przyznała się do winy. Na pytanie przewodniczącego: „Czy chciałaby pani coś dodać?” obwiniona złożyła wniosek o jej ukaranie. Przewodniczący zapytał: „Czy są jakieś pytania?”. Wobec braku pytań zaliczył ujawnione dowody w poczet materiału dowodowego. Na pytanie przewodniczącego: „Czy strony zgłaszają uwagi do postępowania?” brak uwag. Głos zabrał rzecznik i wniósł o ukaranie. Następnie obwiniona wniosła o ukaranie. Przewodniczący zamknął rozprawę i ogłosił piętnastominutową naradę. Po naradzie, w tym samym składzie, podano orzeczenie: wskazano podstawę prawną i obwinioną uznano winną, za co wymierzono karę upomnienia oraz orzeczono obowiązek zwrotu kosztów postępowania. Podano uzasadnienie i pouczone o możliwości i sposobie odwołania.</p>

XII. Udział w posiedzeniach sądów dyscyplinarnych

Lp.	Data	Miasto	Samorząd	Przedstawiciel Stowarzyszenia	Efekt	Uwagi
9	30 IX 2015	Kielce	Aptekarze	Maciej Zwierzchowski	Wylącono jawność	„Zgodnie z umową stawilem się dziś na posiedzeniu Sądu Dyscyplinarnego przy Świętokrzyskiej Izbie Lekarskiej w Kielcach o godzinie 12.00. Po wywołaniu sprawy (trzyosobowy skład sędziowski) przewodniczący sprawdził listę obecności. Nie stawił się rzecznik odpowiedzialności zawodowej. Stawił się podsądny lekarz wraz z obrońcą w osobie adwokata. Sąd postanowił wyłączyć jawność rozprawy z uwagi na możliwość naruszenia tajemnicy lekarskiej”.
10	25 XI 2015	Olsztyn	Okręgowy sąd lekarski	Zbigniew Czaplicki	Pozytywny	Stawił się obwiniony, rzecznik dyscyplinarny oraz brat i matka zmarłego tragicznie pana Jagiełły. Sąd przeprowadził postępowanie dowodowe, przesłuchał brata oraz matkę tragicznie zmarłego. Sąd orzekł karę nagany: stwierdził, iż lekarz zaniedbał swoje obowiązki poprzez fakt, że nie skontaktował się dyspozytorem pomimo faktu, iż pacjent winien być przewieziony do ośrodka o wyższym stopniu referencyjności.
11	14 X 2015	Lublin	Okręgowy sąd lekarski	Luiza Migdał	Odwolano rozprawę	„Stawiłam się dzisiaj celem uczestniczenia w rozprawie dyscyplinarnej. Było opóźnienie, gdyż wcześniej przesłuchiwany był świadek w innej sprawie niż ta wyznaczona na godzinę 12.00. Do pokoju 401 nie zostałam wpuszczona, gdyż nikt się nie stawił. Podobno pan doktor poinformował, iż nie będzie uczestniczył w rozprawie z uwagi na dyżur lekarski, zaś skarżąca nie stawiła się. W związku z powyższym sprawa podobno rozpoznana została zaocznie. Gdy zadałam pytanie o wynik przedmiotowej sprawy, usłyszałam, że teraz będzie trwała narada, zaś wynik będzie można ustalić później drogą telefoniczną”.

Lp.	Data	Miasto	Samorząd	Przedstawiciel Stowarzyszenia	Efekt	Uwagi
12	14 X 2015	Wrocław	Okręgowy sąd lekarski	Monika Gutowska	Wyłączono jawność	„Posiedzenie dotyczyło postępowania przeciwko lekarzowi SOR Szpitala w Ząbkowicach Śląskich. Postępowanie wszczęto na wniosek córki zmarłej pacjentki. Według relacji wnioskodawczynie zmarła nie została przyjęta do szpitala mimo dwukrotnego pobytu w SOR. Wstępną przyczyną zgonu było zapalenie dróg moczowych, błędnie zakwalifikowane przez lekarza dyżurnego jako ból kręgosłupa. Ostateczną przyczyną zgonu pacjentki w trzeciej dobie od pobytu na pogotowiu był udar i niewydolność krążenia. Sprawę jako przewodniczący prowadziła Danuta Doroszycka. Nie stawiał się obwiniony. Za obwinionego stawiał się pełnomocnik (doktor nauk prawnych). Po wywołaniu rozprawy i sprawdzeniu obecności uczestników wyłączono jawność rozprawy głównej. Po rozprawie pozwoliłam sobie zapytać wnioskodawczynie o wynik. Poinformowała mnie, że lekarz został skazany. Sądy wydał wyrok zakazujący wykonywania zawodu lekarza w oddziałach SOR przez okres roku oraz upomnienie lekarza”.
13	23 X 2015	Warszawa	Sąd Wojskowej Izby Lekarskiej	Krzysztof Sokołowski	Pozytywny	„Sprawa dotyczyła zażalenia na postanowienie o umorzeniu postępowania wyjaśniającego. Stawiły się strony: córka nieżyjącej pacjentki wraz z adwokatem oraz lekarz, którego postępowanie dotyczy. Adwokat złożył wniosek o dopuszczenie dowodu z przesłuchania pokrzywdzonej. Sąd po naradzie wniosek przyjął i zwrócił postępowanie do ponownego rozpoznania przez Rzecznika Odpowiedzialności Dyscyplinarnej”.
14	20 X 2015	Gdańsk	Okręgowy sąd lekarsko-weterynaryjny	Jakub Józefczyk	Nie został wpuszczony	

XII. Udział w posiedzeniach sądów dyscyplinarnych

Lp.	Data	Miasto	Samorząd	Przedstawiciel Stowarzyszenia	Efekt	Uwagi
15	29 X 2015	Gorzów Wielkopolski	Okręgowy sąd lekarski	Aleksandra Węglarz	Wyłączono jawność	„Stawiłam się w dniu wczorajszym, to jest 29 października 2015 roku, w siedzibie Okręgowego Sądu Lekarskiego w Gorzowie Wielkopolskim. Na posiedzeniu, poza publicznością, stawili się obwiniona wraz z obrońcą oraz pokrzywdzony. Obrońca obwinionej wniósł o wyłączenie jawności posiedzenia z uwagi na delikatną materię rozpoznawanej sprawy. Skład orzekający przychylił się do powyższego wniosku i poprosił publiczność o opuszczenie sali rozpraw”.
16	25 XI 2015	Olsztyn	Okręgowy sąd lekarski	Zbigniew Czaplicki	Pozytywny	„Zgodnie z umową stawiłem się na termin posiedzenia. Stawił się obwiniony, rzecznik dyscyplinarny oraz brat i matka zmarłego. Sąd przeprowadził postępowanie dowodowe, przesłuchał brata oraz matkę tragicznie zmarłego. Sąd orzekł karę nagany. Sąd stwierdził, iż lekarz zaniedbał swoje obowiązki poprzez fakt, iż nie skontaktował się dyspozytorem, pomimo faktu, iż pacjent winien być przewieziony do ośrodka o wyższym stopniu referencyjności”.

Lp.	Data	Miasto	Samorząd	Przedstawiciel Stowarzyszenia	Efekt	Uwagi
17	26 XI 2015	Warszawa	Okręgowy sąd lekarski	Krzysztof Sokołowski	Pozytywny	„Początek o godzinie 10.07, koniec 10.50. Sprawa dotyczyła odpowiedzialności dyscyplinarnej dentystki Katarzyny K. oskarżonej o przewinienie dyscyplinarne związane z nieprawidłowym leczeniem poszkodowanej. W ramach leczenia dentystka w latach 2010-2012 dokonała szlifowania zębów, założenia koronek, mostów i implantów. Doszło do powikłań chirurgicznych, utraty przeszczepu, rozejścia się rany i utraty implantu. Miało dojść do operacji sinus lift. Sprawa cywilna została już dawno zakończona – dentystka już wypłaciła odszkodowanie pokrzywdzonej ze swego OC. Spór następczy dotyczył wydania dokumentacji, a przede wszystkim gipsowych odlewów i modeli uzębienia, co zostało przekazane pokrzywdzonej na rozprawie. Rzecznik dyscyplinarny wniósł o ukaranie upomnieniem. Dentystka starała się przerzucić część odpowiedzialności na pokrzywdzoną, mówiąc o trudnościach we współpracy i wiecznych korektach, jak i o tym, że to poszkodowana nie pozwoliła jej zrealizować umówionego planu leczenia. Sąd uznał dentystkę za winną i ukarał upomnieniem. Podkreślił, że łagodność karny była związana z uprzednim załatwieniem wszelkich sporów cywilnych między stronami. Strony zachowywały się na korytarzu względem siebie przyjaźnie i rozmawiały w zgodzie”.
18	27 XI 2015	Warszawa	Naczelny Sąd Lekarski	Joanna Zysk	Pozytywny	„Stawiłam się na pierwszą sprawę z wokandy (o godzinie 10.45). Po sprawdzeniu obecności wskazałam, że stawiłam się w charakterze publiczności, skład orzekający nie zgłaszał żadnych sprzeciwów co do mojej obecności na posiedzeniu, w związku z czym rozpoczęto procedowanie”.
19	17 II 2016	Opole	Okręgowy sąd lekarsko-weterynaryjny	Monika Gutowska	Nie została wpuszczona	

XIII. Podsumowanie

13.1. Wstęp

Zasadniczą część podsumowania, zawierającą analizę porównawczą uzyskanych orzeczeń w poszczególnych monitorowanych zawodach, należy poprzedzić ogólnymi uwagami na temat skuteczności wystosowanych wniosków o udzielenie informacji publicznej. Ma to znaczenie przede wszystkim dlatego, że trafność konkluzji z przeprowadzonych analiz pozostaje w ścisłym związku z liczbą i reprezentatywnością danych. W tym miejscu należy jednoznacznie stwierdzić, że znaczna część wniosków o udzielenie informacji publicznej – w tym najistotniejszych, czyli o przesłanie treści orzeczeń – spotkała się z milczeniem adresatów albo z odpowiedzią odmowną. Jest to szczególnie wymowne wobec faktu, że obowiązek udostępniania informacji o postępowaniach dyscyplinarnych prowadzonych przez organy samorządu w zawodach zaufania publicznego, w tym przekazywania odpisów orzeczeń, został jednoznacznie rozstrzygnięty w orzecznictwie sądów administracyjnych i nie budzi obecnie wątpliwości. W chwili rozpoczęcia projektu wyroki sądów administracyjnych dotyczące przedmiotowej problematyki były stosunkowo nieliczne, ale prowadzone w ramach projektu działania sądowe doprowadziły do wydania szeregu orzeczeń zarówno rozstrzygających zasadnicze zagadnienia na korzyść prawa do informacji, jak i wyjaśniających szereg kwestii szczegółowych na przykład poprzez ustalenie, na których organach samorządów ciąży obowiązeki związane z prawem do informacji.

Pomimo konsekwentnego stanowiska sądów administracyjnych znaczna część zobowiązanych organów nie udzieliła żądanych informacji, co samo w sobie stanowi przejaw braku świadomości prawnej i transparentności w zawodach, których przedstawiciele mają postępować zgodnie z najwyższymi standardami etycznymi i prawnymi. Zarazem brak pełnych danych nie pozwala na wyciągnięcie w ramach projektu wniosków, które byłyby jednoznaczne i w pełni reprezentatywne. Dodatkowe utrudnienie stanowi nierównomierny stopień udostępnienia danych, w szczególności orzeczeń, zarówno między poszczególnymi

zawodami, jak i między poszczególnymi organami w każdym z zawodów (ilustruje to umieszczona na samym końcu opracowania tabela 13.1). Tytułem przykładu można wskazać samorząd zawodowy lekarzy: udało się uzyskać znaczną liczbę orzeczeń, lecz wydanych wyłącznie w pięciu sądach lekarskich; pozostałe sądy nie odpowiedziały pozytywnie na wnioski o udzielenie informacji publicznej. Ponadto na prowadzone analizy niekorzystnie wpływa fakt, że znaczna część orzeczeń została przekazana bez uzasadnień, przy czym nie jest jasne, czy uzasadnień tych nie sporządzono, czy może istnieją, ale nie zostały przekazane wraz z treścią orzeczeń.

Pomimo powyższych trudności na podstawie zebranych materiałów można dostrzec pewne istotne tendencje. Pozwala to na wyciągnięcie wniosków dotyczących sądownictwa dyscyplinarnego w ogóle, jak również w odniesieniu do poszczególnych zawodów.

13.2. Ogólne wnioski na temat sądownictwa dyscyplinarnego w zawodach zaufania publicznego

W dziewięciu zawodach, w których udało się uzyskać orzeczenia organów dyscyplinarnych, zakres zachowań stanowiących podstawę zarzutów jest zróżnicowany. Niemniej jednak w przypadku każdej profesji wyodrębnia się wyraźnie pewna grupa, którą stanowi naruszenie obowiązków dotyczących wykonywania czynności zawodowych. Zdecydowana ich większość to przewinienia niestanowiące czynów zabronionych w rozumieniu przepisów prawa karnego. Równocześnie w zdecydowanej większości przypadków wymierzone kary miały charakter symboliczny: polegały na udzieleniu nagany, upomnienia lub na użyciu innego podobnego środka. Z jednej strony można stwierdzić, że reakcja organów samorządu powinna w pierwszej kolejności polegać właśnie na zwróceniu uwagi na nieprawidłowe wykonywanie zawodu i wyrażeniu dezaprobaty. Z drugiej jednak strony – przykładowo – w przypadku wykroczeń drogowych ujawnienie karalnego zachowania skutkuje z reguły wymierzeniem kary pieniężnej. Trzeba sobie zatem zadać pytanie, czy celowe jest utrzymywanie systemu odpowiedzialności dyscyplinarnej, który okazuje się czasochłonny i pracochłonny ze względu na

konieczność zachowania niezbędnych gwarancji procesowych dla obwinionych, jeżeli najczęściej służy karaniu w jedynie symboliczny sposób działań, które są nieumyślne i których występowania nie da się uniknąć.

Z powyższymi rozważaniami wiążą się ogólniejsze wątpliwości dotyczące funkcji spełnianej przez przepisy o odpowiedzialności dyscyplinarnej. Należałoby ocenić, czy rzeczywiście wpływają one na zachowania osób zobowiązanych do przestrzegania prawa i etyki zawodowej. Prawdopodobnie w zdecydowanej większości przypadków przedstawiciele poszczególnych zawodów mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności także (albo przede wszystkim) na podstawie innych przepisów prawa powszechnie obowiązującego – i to właśnie groźba odpowiedzialności karnej, administracyjnej, cywilnej czy pracowniczej będzie miała dla tych osób decydujące znaczenie. Istotnym czynnikiem wpływającym na ich zachowania są też zapewne renoma, która umożliwia pozyskanie i utrzymanie klientów, oraz opinia przełożonych (w odniesieniu do osób wykonujących swe obowiązki w ramach stosunku pracy lub podobnego). Na przykład dla lekarza czynnikiem powstrzymującym przed fałszowaniem recept czy poświadczaniem nieprawdy w zwolnieniach lekarskich jest przede wszystkim groźba odpowiedzialności karnej, w tym kary pozbawienia wolności oraz orzecanego przez sądy powszechne środka karnego w postaci zakazu wykonywania zawodu. W przypadku lekarza weterynarii kluczowe znaczenie będzie miała opinia klientów wpływająca na popyt na usługi danej osoby, a nie perspektywa otrzymania kary nagany w przypadku błędnego leczenia. Można również założyć, że dla pielęgniarki czy położnej znacznie bardziej dolegliwym skutkiem stawienia się do pracy pod wpływem alkoholu jest możliwość zwolnienia w trybie dyscyplinarnym niż wymierzenia kary nagany przez sąd samorządu pielęgniarek i położnych.

Dla powyższych wniosków kluczowe znaczenie mają dwie okoliczności: pokrywanie się kompetencji sądów dyscyplinarnych i surowość orzekanych kar dyscyplinarnych (czy raczej jej brak). Odpowiedzialność dyscyplinarna, mająca charakter karny w szerokim znaczeniu, nakłada się na odpowiedzialność na podstawie innych dziedzin prawa. Postępowanie przed organami samorządu pokrywa się z innymi postępowaniami. Rezultatem jest z reguły wymierzenie kary niezbyt dolegliwej, a w większości przypadków – jak pokazał przeprowadzony monitoring – czysto symbolicznej. W przypadku cięższych naruszeń orzekane są zwykle również kary łagodne, uzasadniane wydanymi wcześniej surowymi rozstrzygnięciami sądów powszechnych w postępowaniu karnym czy konsekwencjami w miejscu pracy. Kary najsurowsze, polegające na pozbawieniu prawa

wykonywania zawodu, są orzekane niezwykle rzadko. Tylko sporadycznie można się spotkać z orzeczeniami skutkującymi zawieszeniem prawa wykonywania zawodu czy wymierzeniem kary pieniężnej. Substytutem tej ostatniej jest z reguły obciążenie kosztami postępowania, co w przypadku nagany czy upomnienia stanowi nieraz jedyną wymierną dolegliwość dla obwinionego.

Należy ponadto zwrócić uwagę na występującą we wszystkich zawodach złożoność stanu prawnego, na podstawie którego orzekają organy dyscyplinarne. W mniejszym stopniu dotyczy to materialnoprawnych podstaw odpowiedzialności, chociaż istniejący przeważnie nakaz stosowania zarówno przepisów ustaw regulujących wykonywanie danego zawodu, jak i kodeksu etyki zawodowej oraz kodeksu karnego rodzi daleko idące konsekwencje. Przejawiają się one już w kwalifikacji prawnej czynów zarzucanych obwinionemu. Często zarzuty nie są formułowane poprawnie – problem stanowi nieraz nawet wskazanie przepisu stanowiącego materialnoprawną podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej. Znaczne trudności sprawia organom dyscyplinarnym kwestia wyłączenia wielości ocen występująca w sytuacji, w której to samo zachowanie narusza więcej niż jeden przepis ustawy lub kodeksu etyki. Przede wszystkim jednak brakuje jednolitej praktyki w zakresie wymierzenia kar za kilka zachowań. W wielu przypadkach wymierzana jest kara łączna mimo braku uzasadnienia tego rozstrzygnięcia. Może to dziwić wobec faktu, że powyższe kwestie stosunkowo często występują w orzecznictwie Sądu Najwyższego rozpoznającego kasacje od orzeczeń dyscyplinarnych. Daleko posunięta wadliwość orzeczeń organów samorządowych zdaje się wynikać tylko z braku właściwego przygotowania osób wchodzących w ich skład.

Tym, co jest jednak szczególnie widoczne we wszystkich analizowanych zawodach, okazuje się złożoność stanu prawnego w zakresie postępowania w sprawach dyscyplinarnych. W przypadku większości zawodów istnieje konieczność stosowania przepisów ustawy regulującej postępowanie dyscyplinarne oraz odpowiedniego stosowania kodeksu postępowania karnego. W części zawodów występują ponadto rozporządzenia wykonawcze zawierające szczegółowe regulacje. W rezultacie podstawy prawne procedowania są bardziej złożone niż w przypadku orzekania przez sąd powszechny w przedmiocie odpowiedzialności za przestępstwo. Nie można się dziwić, że nierzadko zdarzają się błędy proceduralne. Można wnioskować, że uchybienia w tym zakresie – na przykład występująca często niedostateczna szczegółowość uzasadnień – wynikają z przekonania osób zaangażowanych w postępowanie dyscyplinarne o tym, iż wymagania ustawo-

we nie odpowiadają wadze rozważanych zagadnień, zwłaszcza gdy wymierzono karę upomnienia czy nagany.

13.3. Wnioski dotyczące różnic między poszczególnymi zawodami

Przechodząc do omówienia specyfiki poszczególnych zawodów, trzeba ponownie wskazać na kwestię realizacji wymagań procesowych. O ile w przypadku zawodów prawniczych (na przykład rzecznika patentowego) treść orzeczeń i ich uzasadnień pozostaje na wysokim poziomie, o tyle w przypadku zawodów niewymagających wykształcenia prawniczego obserwuje się liczne naruszenia norm procesowych, nieraz o podstawowym znaczeniu. Zdecydowanie najgorzej przedstawia się w tym zakresie sytuacja w zawodach pielęgniarki i położnej, co wynika nie tylko z braku wiedzy prawniczej, ale również z rozdrobnienia samorządu. Istnienie organów dyscyplinarnych we wszystkich dawnych miastach wojewódzkich sprawia, że liczba rozpoznawanych przez każdy z nich spraw jest niewielka, co utrudnia uzyskiwanie doświadczenia oraz zmniejsza opłacalność zdobywania wiedzy przez osoby wchodzące w skład tych organów na przykład poprzez szkolenia. Należy jednak zaznaczyć, że w przypadku innych zawodów zrzeszających osoby bez wykształcenia prawniczego błędy proceduralne są również częste i istotne. Wśród tych zawodów zdecydowanie pozytywnie wyróżnia się zawód lekarza. Stosunkowo wysoki poziom orzeczeń wynika najprawdopodobniej z dużej liczby spraw i znacznej wagi materii, których dotyczy działalność polegająca na wykonywaniu tego zawodu.

W okresie objętym monitoringiem kary eliminacyjne zostały orzeczone w czterech spośród dziesięciu badanych zawodów (kurator sądowy, komornik, notariusz i rzecznik patentowy). Należy jednak zauważyć, że kary te często wymierzano osobom, które nie brały udziału w postępowaniu, nie pozostawały w kontakcie z organami samorządu i najprawdopodobniej w ogóle nie wykonywały zawodu.

W zawodach medycznych, a przede wszystkim w zawodzie lekarza, budzi wątpliwość grupa orzeczeń dotyczących najcięższych przewinień, za które wymierzono stosunkowo łagodne kary. W przypadku lekarzy były to m.in. sytuacje skutkujące śmiercią czy znacznym pogorszeniem zdrowia pacjenta. We wszyst-

kich zawodach medycznych występowały przewinienia stanowiące jednocześnie przestępstwa, takie jak kradzieże, fałszowanie dokumentów, przyjmowanie korzyści majątkowych w zamian za określone czynności. Wymierzanie w takich przypadkach kar upomnienia czy nagany sądy dyscyplinarne uzasadniały poniesioną wcześniej odpowiedzialnością obwinionych na podstawie wyroków sądów powszechnych w sprawach karnych. Należy jednak mieć na uwadze, że wymiar kary jest istotnym elementem wpływającym na społeczne postrzeganie sądownictwa dyscyplinarnego w danym zawodzie i szerzej w całej danej grupie zawodowej. Podzielając pogląd, że kilkukrotne surowe karanie za ten sam czyn jest niecelowe, należy wyrazić wątpliwość, czy jurysdykcja sądów dyscyplinarnych powinna występować równoległe z odpowiedzialnością przed sądami powszechnymi.

W niektórych zawodach można zaobserwować ponadto grupy orzeczeń, w których zarzuty dotyczą podobnych kategorii zachowań stanowiących jednocześnie naruszenie administracyjnych przepisów o wykonywaniu zawodu. W przypadku lekarzy było to wadliwe prowadzenie dokumentacji medycyny pracy, w przypadku lekarzy weterynarii – nieprawidłowe prowadzenie dokumentacji lekarsko-weterynaryjnej i związanej z obrotem lekami, a w odniesieniu do farmaceutów – uchybienia w dokumentowaniu pracy aptek. Postawienie zarzutów dyscyplinarnych w takich sprawach często było związane z uprzednim działaniem organów państwa sprawujących nadzór nad osobami wykonującymi dany zawód. Ponieważ w tych przypadkach również kary były przede wszystkim symboliczne, można ponownie postawić pytanie, czy – i w jakim zakresie – sądownictwo dyscyplinarne powinno być wykonywane równoległe do odpowiedzialności innego rodzaju.

Wreszcie należy zwrócić uwagę na występujące w praktyce stosowanie odpowiedzialności dyscyplinarnej jako środka do egzekwowania składek na samorząd zawodowy. Co prawda znajduje to podstawę w kodeksach etyki zawodowej, można jednak mieć wątpliwości, czy odpowiedzialność dyscyplinarna powinna służyć windykacji należności wobec członków samorządu, w szczególności wobec faktu, że w wielu przypadkach brak uiszczenia składek nie wynika ze złej woli, ale z braku środków.

13.4. Postulaty dotyczące zmian w prawie i w praktyce

Należy podjąć próbę dostosowania odpowiedzialności dyscyplinarnej w zawodach zaufania publicznego do jej celów i funkcji. W pierwszej kolejności należy jednak te cele i funkcje zidentyfikować. Konieczne wydaje się rozstrzygnięcie, czy utrzymywać tak szeroki jak obecnie zakres kompetencji sądów dyscyplinarnych, które mogą orzekać teoretycznie w każdej sprawie, również w związku z zachowaniem, które nie jest sprzeczne z prawem. Należy rozważyć – przynajmniej częściowe – rozgraniczenie sfery działania sądów dyscyplinarnych i organów państwa wymierzających odpowiedzialność innego rodzaju, zwłaszcza karną i administracyjną. Obecny model, w którym po długim i kosztownym postępowaniu wymierzana jest kara upomnienia (ponieważ wcześniej obwiniony został już ukarany przez sąd powszechny), wydaje się zarówno nieuzasadniony, jak i nieefektywny.

W szczególności nie wydaje się celowe, aby postępowania dyscyplinarne służyło osiągnięciu celów innych niż zapewnienie wykonywania zawodu w odpowiedni sposób. Odpowiedzialność dyscyplinarna nie powinna służyć do windykacji należności czy eliminacji z zawodu osób, co do których istnieje podejrzenie, że go nie wykonują.

Ustalenie celów i funkcji sądownictwa dyscyplinarnego w zawodach zaufania publicznego oraz wyznaczenie zakresu kompetencji organów dyscyplinarnych stanowi wyraz przyjętej polityki ustawodawcy. Wydaje się, że niezależnie od przyjętych założeń regulacje prawne w powyższym zakresie wymagają oceny i zmian.

Podobny pogląd można wyrazić w odniesieniu do kwestii bardziej szczegółowej, czyli do orzekanych kar dyscyplinarnych. Wątpliwości budzi bowiem celowość orzekania w zdecydowanej większości przypadków kar o charakterze czysto symbolicznym. Wydaje się, że powyższy system wymaga daleko idących analiz i przebudowy. Zasadne jest przede wszystkim dodanie do katalogu kar dyscyplinarnych kary pieniężnej wszędzie tam, gdzie jej brakuje (architekt, aptekarz, kurator sądowy).

Niezależnie od powyższego postępowanie dyscyplinarne bez wątpienia wymaga poprawy i usprawnienia w zakresie procedowania, w szczególności sporządzania treści orzeczeń i ich uzasadnień. Można postulować ograniczenie liczby działających w Polsce organów dyscyplinarnych (zwłaszcza w przypadku kuratorów sądowych oraz pielęgniarek i położnych) i większą ich profesjonalizację.

Ponadto należy zdecydowanie postulować zmianę stanu prawnego w powyższym zakresie. Istnienie odmiennych przepisów dotyczących każdego zawodu, opartych na różnych metodach regulacji i relacjach między poszczególnymi źródłami prawa, powoduje, że odpowiedzialność dyscyplinarna jest od strony procesowej bardziej skomplikowana niż odpowiedzialność karna za najcięższe przestępstwa. Należałoby rozważyć wprowadzenie jednolitych reguł procesowych w zakresie odpowiedzialności dyscyplinarnej dla wszystkich zawodów z zachowaniem pewnych regulacji szczególnych dotyczących ich specyfiki.

Tabela 13.1. Liczba spraw dyscyplinarnych w poszczególnych zawodach zaufania publicznego

	Liczba orzeczeń merytorycznych dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej	Uwagi	Dane za lata	Liczba osób wykonujących zawód	Liczba osób przypadających na orzeczenie	Uniewinnienie lub umorzenie	Upomnienie	Nagana	Inne kary	Zawieszenie	Zakaz wykonywania zawodu
Architekt	95	(dane z 11 spośród 16 izb)	2011-2015	10 000	362	24	50	11	3	7	
Biegły rewident	103		2013	7000	68	13	40	24	13	13	
Farmaceuta	126		2013-2014	30 000	423	41	56	19	2	8	
Kurator sądowy	24	(dane z 40 spośród 45 sądów okręgowych)	2013-2014	5300	442	8		9		3	4
Komornik	52		2013	1295	25	23	18	7	4		
Lekarz	188	(dane z 7 spośród 24 izb)	2011-2014	180 000	1117	64	95	31	3	5	
Lekarz weterynarii	127	(dane z 6 spośród 16 izb)	2011-2014	15 000	177	14	69	36		7	

	Liczba orzeczeń merytorycznych dotyczących odpowiedzialności dyscyplinarnej	Uwagi	Dane za lata	Liczba osób wykonujących zawód	Liczba osób przypadających na orzeczenie	Uniewinnienie lub umorzenie	Upomnienie	Nagana	Inne kary	Zawieszenie	Zakaz wykonywania zawodu
Notariusz	59	(dane z 10 spośród 11 izb; nie otrzymaliśmy 9 orzeczeń skazujących)	2011-2014	2900	179	30	5	7	5		3
Pielęgniarka	80	(dane z 26 spośród 49 izb)	2011-2014	240 000	6367	21	27	26	3	3	
Rzecznik patentowa	6		2011-2014	880	587		1	1	1	1	3
RAZEM	860					238	361	171	34	47	10

Orzecznictwo organów dyscyplinarnych w wybranych zawodach zaufania publicznego jest podsumowaniem monitoringu obywatelskiego przeprowadzonego przez Stowarzyszenie ProCollegio we współpracy z Fundacją Batorego. Monitoring obejmował lata 2011–2016 i dotyczył następujących zawodów: architekt, biegły rewident, farmaceuta, komornik, kurator sądowy, lekarz weterynarii, lekarz, notariusz, pielęgniarka, rzecznik patentowy.

Publikacja zawiera omówienie i krytyczną analizę treści orzeczeń wydanych przez organy poszczególnych samorządów zawodowych, przede wszystkim sądy dyscyplinarne orzekające w przedmiocie odpowiedzialności za naruszenie prawa i etyki w związku z wykonywaniem zawodu.

Podstawowym walorem tego opracowania jest zebranie i udostępnienie orzeczeń, które nie były dotychczas publikowane. Ich uzyskanie w trybie dostępu do informacji publicznej w wielu przypadkach wymagało przeprowadzenia postępowań przed sądami administracyjnymi.

Publikacja może być przydatna dla uczestników postępowań przed sądami dyscyplinarnymi, osób wykonujących zawody zaufania publicznego, jak również wszystkich zainteresowanych problematyką odpowiedzialności dyscyplinarnej.

MONITORING SĄDOWNICTWA DISCYPLINARNEGO

ISBN: 978-83-938107-5-8

campidoglio
WYDAWNICTWO

PRO
COLLEGIO

